

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

**HELİKOPTER EBEVEYN SAHİBİ Y KUŞAĞININ
İŞ VE YAŞAM TATMİNİ ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ**

Çisil OKANT YAŞIN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

**HELİKOPTER EBEVEYN SAHİBİ Y KUŞAĞININ
İŞ VE YAŞAM TATMİNİ ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ**

Çisil OKANT YAŞIN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Çisil OKANT YAŞIN tarafından hazırlanan “Helikopter Ebeveyn Sahibi Y Kuşağının, İş ve Yaşam Tatmini Üzerine Sosyolojik Bir Analiz” başlıklı bu çalışma 06/06/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Erdal AKSOY

Doç.Dr.Tuğça POYRAZ TACOĞLU

Dr.Öğr.Üyesi Nilüfer ÖZCAN DEMİR (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Çisil OKANT YAŞIN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYAN

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

06 / 06 / 2018

Çisil OKANT YAŞIN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Yrd.Doç.Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Çisil OKANT YAŞIN

TEŞEKKÜR

Bu araştırmaya katılarak araştırmamın yapılabilmesine olanak sağlayan 12 katılımcıya, araştırmamın kar tanesinden kartopuna dönüşmesine olanak sağladıkları, değerli zamanlarını ve deneyimlerini benimle paylaştıkları için çok teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimi ve tez süresince merak ettiklerimi öğrenmemi, öğrendiklerimi ifade etmemi sağlayan, her tökezlediğimde elimden tutup yeniden ilerlememi sağlayan ve desteğini her zaman hissettiren çok değerli danışman öğretmenim Yrd.Doç.Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR'e yardımları için çok teşekkür ediyorum.

Tez savunmasında Jüri Heyetinde bulunan ve çalışmama katkıda bulunan Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr. Tuğça POYRAZ TACOĞLU ve Gazi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr. Erdan AKSOY'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimimde emeği geçen ve ufkumu genişleten, kendime yön bulmamı sağlayan kıymetli Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü bölüm başkanı sayın Prof.Dr. Esra BURCU SAĞLAM ve Öğretim Üyeleri Prof.Dr.Tülin Günşen İÇLİ'ye, Prof.Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN'a, Doç.Dr. Abdulkerim SÖNMEZ'e, Prof. Dr. M. Demet ULUSOY'a, Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN'a ve Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU'na derslerime, hayatıma ve tezime olan katkıları için teşekkür ederim.

Araştırmamın kağıda dökülebilmesi için özenle emek veren Sedef TUTCU'ya verilerin teze dönüşmesindeki katkıları için çok teşekkür ederim.

Araştırmam süresince bana varlığı ve yardımlarıyla her zaman destek olan, bana inanan ve ihtiyacım olan her anda yanımda olan, benimle beraber düşünen sevgili eşim Yusuf YAŞİN'e kendime inanmamı sağladığı için çok teşekkür ederim.

Eğitimimin hep daha ileriye gidebilmesini sağlayan, kendimi gerçekleştirmeme destek olan annem Sibel KÖKSALAN, babam Fikret OKANT ve kardeşim Ege OKANT'a yaşamımın her alanında gösterdikleri özeni araştırmamda da gösterdikleri ve araştırmamı sunuma hazırlamamda verdikleri emek ve fikirler için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

OKANT YAŞIN, Çisil. Helikopter Ebeveyn Sahibi Y Kuşağının İş Ve Yaşam Tatmini Üzerine Sosyolojik Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.

Bu araştırma orta ve orta-üst sosyo-ekonomik düzey helikopter ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranış ve tutumlarını, bu ebeveynlerin davranışlarının yetiştirdikleri çocukların yetişkinlik yaşamındaki mutluluk ve yaşamdan memnuniyetleri bağlamındaki sonuçlarını araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmada ebeveyn davranış ve tutumları, aile, iş, sosyal yaşamdaki problemler bağlamında incelemeler yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ve olgu-bilim deseni kullanılmıştır. 12 katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır ve ebeveynlerinin davranış ve tutumları ve kendi yaşamları konusundaki düşüncelerini öğrenmek üzere sorular sorulmuştur. Görüşme analizleri sonucunda helikopter ebeveyn sahibi Y kuşağının kendini başarılı bulmadığı, kendini gerçekleştirme yönünde hedefler koyamadığı, iş yaşamından ve genel anlamıyla yaşamlarından tatmin olmadığı bulunmuştur. Araştırmaya katılan 7 kadın ve 5 erkek aileleri tarafından prestijli bulunan eğitim kurumlarında öğrenim görmüştür. Eğitimleri pek çok farklı kurs ve eğitimlerle desteklenmiştir. Ancak yaşam standart ve şartlarının kişilerin beklentilerini karşılamadığı görülmüştür. Helikopter ebeveynlerin koruyucu ve rekabetçi davranış ve tutumlarının akademik başarı konusunda olumlu etkileri olduğu ancak sosyo-psikolojik yönden olumsuz etkilerinin daha çoğunlukta olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Helikopter Ebeveyn, Ebeveyn Tutumu, Kendini gerçekleştirme, Yaşam Tatmini, Y Nesli

ABSTRACT

OKANT YAŞIN, Çisil. A Sociological Analysis of Work and Life Satisfaction of Generation Y Individuals Raised by Helicopter Parents, Post Graduate Thesis, Ankara 2018.

This research aims to uncover the behaviors of helicopter parents from middle and upper-middle class, the difference of these behaviors from other types of parents, and the results of these behaviors in the context of happiness and life satisfaction of their children on their adult life. Analysis has been performed on parenting attitudes and its relations with the problems in family life, work life and social life. Qualitative research method and phenomenology design was applied in this research. 12 participants were interviewed in dept and questions were asked in order to reveal the attitudes of their parents and their own lives. As the result of the analysis conducted on the interviews, it was found that the Y generation with helicopter parents do not find themselves successful, cannot set goals with self-realization purposes, and are not satisfied with their work lives and lives in general. The 7 women and 5 men who participated in our research have been educated in the most prestigious institutions on their parents will. Their education has been supported by various trainings and courses. However it was found that their life standards and conditions do not fulfil their expectations. It was found, as a result that, the protective attitudes and competitive ambitions of the helicopter parents have positive effects on the academic success of their children but have negative socio-psychological impacts.

Key Words

Helicopter Parents, Parent Attitudes, Self-Realization, Self-Actualization, Life Satisfaction, Y Generation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
BİLDİRİM	iv
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	v
ETİK BEYAN.....	vi
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	5
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	5
1.1.1. Araştırmanın Konusu.....	5
1.1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri.....	10
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	10
1.2.1. Araştırmanın Veri Toplama Aracı	12
1.2.2. Araştırmanın Veri Toplama Süreci.....	13
1.2.3. Katılımcılar	14
1.2.4. Araştırmanın Veri Değerlendirme Süreci.....	15
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	19
2.1. AİLE KAVRAMI VE EBEVEYN TİPLERİ.....	19

2.1.1. Aile Kavramı.....	19
2.1.2 Ailenin İşlevi.....	21
2.1.3. Ebeveyn Tipi ve Önemi	24
2.1.4. Helikopter Ebeveyn	27
2.2. NESİL KAVRAMI	30
2.2.1. Bebek Patlaması.....	31
2.2.2. X Nesli	33
2.2.3. Y Nesli	34
2.3. SERMAYE KAVRAMI	36
2.4. HABİTUS KAVRAMI	38
2.5. ANOMİ KAVRAMI VE YABANCILAŞMA KAVRAMI	39
2.6. SOSYAL İYİ OLMA HALİ (REFAH).....	44
2.7. YAŞAM MEMNUNİYETİ	47
2.8. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME	47
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	49
3.1. DEMOGRAFİK GEÇİŞ KURAMI	49
3.2. SOSYAL KİMLİK KURAMLARI.....	51
3.2.1. Kimlik İnşa Kuramı	51
3.2.2. Dramaturji Kuramı.....	52
3.3.3. Sosyal Kimlik Kuramı	55
3.3. MOTİVASYON KURAMI.....	57
3.4. ÖZ-BELİRLENİM KURAMI.....	59
4. BÖLÜM BULGULAR VE VERİLERİN ANALİZİ.....	63
4.1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	63
4.1.1. Helikopter Ebeveyn Kavramı Bağlamında Katılımcıların Analizi.....	66
4.1.1.1. Ebeveynlerin Katılımcılara Yönelik Davranışları.....	66

4.1.1.2. Ebeveynlerin Problem Çözme ile İlgili Davranışları.....	69
4.1.1.3. Ebeveynlerin Katılımcıların Sosyal Yaşamına Dair Davranışları	71
4.1.1.4. Ebeveynlerin Kişisel Özgürlük Alanına Dair Davranışları.....	72
4.1.1.5. Ebeveynlerin Kültürel Sermaye Birikimine Dair Davranışları.....	74
4.1.1.6. Okul Seçimi Konusunda Ebeveyn Davranış ve Tutumu	76
4.1.1.7. Katılımcıların Yaşam Memnuniyeti Üzerine Düşünceleri.....	78
4.1.1.8. Katılımcıların Alkol ve Uyuşturucu Kullanımına Dair Düşünceleri	79
4.1.1.9. Ebeveyn ve Katılımcıların Ahlaki Davranış ve Yönelimleri	81
4.1.1.10. Katılımcıların Tüketim Kalıpları.....	84
4.1.1.11. Katılımcıların Teknoloji Kullanımına Dair Düşünceleri	86
4.1.1.12. Ev Yaşamındaki Sorumluluk Dağılımı	87
4.2. ARAŞTIRMA PROBLEMLERİ ÇERÇEVESİNDE VERİLERİN ANALİZİ.....	89
4.2.1. Aidiyet Problemleri.....	89
4.2.1.1. İşe Dair Aidiyet Sorunlarının Nedenleri Ve Başa Çıkma Yöntemleri....	89
4.2.1.2. Eşe Dair Aidiyet Sorunlarının Nedenleri Ve Başa Çıkma Yöntemleri...	93
4.2.1.3. Ülkeye ve Topluma Dair Aidiyet Sorunları, Nedenleri ve Başa Çıkma Yöntemleri.....	95
4.2.1.4. Sosyal Çevreye Karşı Hissedilen Aidiyet Duygusu.....	100
4.2.1.5. Eğitim Kurumuna Dair Aidiyet Sorunları, Nedenleri ve Başa Çıkma Yöntemleri.....	103
4.3. YAŞAM BECERİSİ VE PROBLEM ÇÖZME	109
4.3.1. Yaşamda Karşılaşılan Sorunlar Ve Başa Çıkma Yöntemleri	109
4.4. MUTLULUK VE KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME.....	113
4.4.1. Kendini Gerçekleştirme Algısı	113
4.4.2. Hedef Belirleyebilme Ve Hedefe Ulaşma Becerisi	116
4.5. SORUMLULUK ALMA.....	119

4.5.1. Eş ile Yaşamda Sorumluluk Alma Davranışı	119
4.5.2. Aileye Dair Sorumluluk Alma Konusundaki Davranış ve Tutumlar	120
4.5.3. Ülkeye Dair Sorumluluk Alma Konusunda Yaşanan Sorunlar Ve Başa Çıkma Yöntemleri	123
4.5.4. Geleceğe Dair Planlar ve Sorumluluk Alma Konusunda Yaşanan Sorunlar Ve Başa Çıkma Yöntemleri.....	126
4.5.5. İş Hayatında Sorumluluk Alma	128
4.6. İLETİŞİM KURMA SORUNLARI VE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ..	129
4.6.1. Aile Fertleri İle Yaşanan İletişim Problemleri.....	129
4.6.2. Sosyal Çevre ile İletişim Yöntem ve Tercihleri.....	131
4.6.3. İş Hayatında Yaşanan İletişim Problemleri	135
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	137
KAYNAKÇA	149
EK-1. GÖRÜŞME SORULARI.....	159
EK-2. ETİK KURUL İZİNİ	163
EK-3. TEZ ORJİNALLİK RAPOR.....	164

KISALTMALAR DİZİNİ

S.E.D: Sosyo-Ekonomik Düzey

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

OECD: Organisation for Economic CO-operation and Development

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Yıllık Nüfus Artış Hızı, İl, İlçe, Belde Belediyesi, köy sayısı ve nüfus yoğunluğu (1927- 2000).....	32
Şekil 2: Yıllık Nüfus Artış Hızı, İl, İlçe, Belde Belediyesi, köy sayısı ve nüfus yoğunluğu (2007- 2011).....	33
Şekil 3: TÜİK Nüfus Projeksiyonları – Doğurganlık Hızı (2012).....	50
Şekil 4: 1960-2015 Yılları arasında Türkiye doğurganlık hızı.....	51

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri.....	15
Tablo 2: Araştırma Modeli.....	17
Tablo 3: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Analizi.....	63
Tablo 4: Katılımcıların Ebeveynlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Analizi.....	64
Tablo 5: Katılımcıların Eğitim Ve Seyahat Tercihleri.....	65

GİRİŞ

Sosyoloji kişilerin sıkıntılarının kendi sınırlarını aşıp toplumsal sorunlar olarak karşımıza çıktığında onların incelenip tanımlanabilmesini sağlar (Mills, 2016:19-20). Bu alanda çalışan araştırmacıların ise çevrelerinde ve toplumda gördükleri olgulardan ve kendi deneyimlerinden yola çıkarak araştırma yapmaları, sosyolojik çalışmaları ve kendi yaşamlarını birbirinden ayırmamaları gerekir (Mills, 2016: 253). 1980-2000 yılları arasında doğan Y kuşağının yükseköğrenim ve iş yaşamına başlamasıyla beraber bu alanlardaki örüntüler sosyolojinin inceleme alanına girmiştir (Weber, 2015). Bir kuşağın incelenmesinin önemli bir kısmını onların ebeveynlerinin, yani nesli yetiştiren kuşağın incelenmesi oluşturur (Kağıtçıbaşı, 1993:80).

Aile ve ebeveynler, kişilerin toplumsallaşması ve toplumun bir parçası olması konusunda en büyük role sahiptir. Bu nedenle bireylerin kimlik oluşumu sonucunda kendilerini topluma ne kadar ait hissedecekleri ebeveynlerinin kendilerine yönelik davranış ve tutumlarıyla yakından alakalıdır. Aidiyet oluşumunun en önemli katkısı, bir değer olarak kimliğin aktarımıdır. Bu aktarım sosyalizasyon süreci içinde gerçekleşir. Ancak sosyalizasyon toplum ve birey arasında her zaman devam etmekte olan diyalektik bir süreçtir (Berger ve Luckmann, 2008:265). Bireyler sosyal kimliklerine göre roller üstlenirler ve sergilenen roller sosyalizasyon süreci içerisinde farklılaşır (Goffman 2004:231). Bu bağlamda bireylerin birincil olarak aile içerisinde sosyalizasyon sürecinden geçtiklerini söylemek doğru olacaktır. Kişinin sahip olduğu kimlik ve rollerin oluşumunda ve sorasında toplum ile etkileşimlerinde ailenin davranış ve tutumları en önemli unsurlardan biridir.

Baumrind, ebeveyn davranış ve tiplerini ailenin çocukları ile ilgisi ve onlardan beklentileri bağlamında inceleyerek 4 ana kategori olarak sunmaktadır. Bu ana kategoriler: Demokratik, ihmalkâr, izin verici ve otoriter ebeveynlerdir (Baumrind, 2005). Bu davranış ve tutum incelemelerinde öne sürülen bir alternatif model ise helikopter ebeveynliktir. ‘Helikopter ebeveyn’ kavramını ilk kez 1990 yılındaki araştırmalarında Cline ve Fay, Y kuşağının üniversite ve işe başlama yaşına ulaşması ve aşırı ilgili ebeveynlerinin de onlarla beraber iş yerleri ve üniversite sınıflarında bulunması

durumuna dikkat çekmek ve bu durumu açıklamak için kullanmıştır (aktaran Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

Helikopter Ebeveyn araştırmalarının sıklıkla yapıldığı ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Kore gibi ülkeler bulunmaktadır ve araştırmaların ortak sonuçları arasında ebeveynlerin korumacı davranışları, çocukların hayatına müdahil olma istekleri ve çocuklarının akademik tercihlerini onlar adına yapmaları verilmektedir (Hershatter ve Epstein, 2010; Kwon, Yoo ve E.Bingham, 2015). Dünyada artarak araştırılmakta olan helikopter ebeveyn kavramı Türk basımında kendine yer bulmakta olsa da bu konu henüz akademik çalışmalar arasında kendine yer bulmamıştır. Bu nedenle araştırma bu konuda bir adım atmak adına helikopter ebeveyn algısını ele almaktadır.

Ebeveynlerin sosyalleşme sürecindeki etkileri, çocuklarına özerk davranışı ne kadar destekleyecek şekilde davrandıkları, onlara ne kadar ilgi gösterdikleri ve çocuklarından beklentilerinin düzeyleri ile başlayıp onlar için çizdikleri eğitim rotasına kadar sürmektedir. Bu nedenle çalışma öncelikle ebeveyn yapısını inceleyecek ve helikopter ebeveyn özelliklerini analiz edecektir.

Yetişkin bireylerin yaşamlarına dair en genel fikir edinme yolu, onların mutlu olup olmadıklarını, yaşamlarından tatmin olup olmadıklarını anlamaktır. Mutluluk kavramı incelendiğinde; alt başlıklar olarak karşımıza sosyal kimlikler, aidiyet, sorumluluk alma, problem çözme, yaşam becerisi ve kendini gerçekleştirme çıkmaktadır. Helikopter ebeveyn sahibi olmanın bütün bu kavramlar bağlamında incelenmesi, kişilerin yaşama karşı duydukları aidiyet ve tatminlerini bulmaya yardımcı olacaktır. Bu bağlamda katılımcıların aidiyet ve yaşam tatmini duygularının eksikliğinde görülen duygu ve düşüncelerinin tanımlanmasında anomi kavramı önem taşımaktadır. Çünkü kişisel sıkıntıların toplumsal yansımasında kullanılan önemli bir kavram anomidir (Durkheim, 2013:255-256).

Anomi kavramı içerisinde sosyal iyi olma halini, yaşam memnuniyetini ve kendini gerçekleştirme, hedef koyabilme ve hedeflere ulaşabilmeye dair düşünceleri içerisinde taşır. Bu nedenle görüşmelerde katılımcılara aidiyetleri, sorumluluk duyguları, mutlu hissedip hissetmedikleri, hedeflere dair düşünceleri sorularak iyi olma hallerinin anlaşılması önem taşımaktadır.

Ebeveynin beklenti, ilgi ve eğitim düzeylerinin belirleyicilerinden en önemlisi sosyo-ekonomik düzeydir. Bu nedenle katılımcıların benzer sosyo-ekonomik düzeylerden olabilmesi adına katılımcılar özel ortaöğretim kurumlarından mezun kişiler arasından seçilmiştir. Katılımcıların okuduğu yüksek öğrenim kurumlarının evren seçimine dahil edilmemesinin sebepleri arasında ailelerin bu alandaki seçimlerinin de anlaşılabilmesidir. Y nesli kişilerin seçilmesinin nedeni ise helikopter ebeveyn kavramının Y kuşağı ile birlikte anılıyor olması ve katılımcıların benzer arka plan özelliklerine sahip olmalarıdır.

Araştırmada nitel yöntem, olgu-bilimsel araştırma deseni kullanılarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada, 7 kadın ve 5 erkek olmak üzere toplam 12 katılımcıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcıların sık sık İngilizce deyimlere başvurması nedeniyle bu bölümler daha sonra araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Araştırma toplam dört bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın kapsamına ilişkin araştırmanın konusu, amacı, önemi, problem cümleleri ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölüm, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Aileyle ilgili temel kavramlar, ebeveyn tipleri ve önemleri, nesiller kavramı, kültürel birikim ve aktarıma dair kavramlar, yaşam memnuniyeti bileşenleri ve anomi gibi konular araştırma bağlamında ele alınarak çalışmanın alt yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm, araştırmanın kuramsal çerçevesiyle ilgilidir. Burada demografik geçiş kuramı, kimlik ve sosyal kimlik kuramları, sosyalizasyon ve kimlik oluşumu bağlamında farklı teorisyenlerce değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmada analiz sürecinde kullanılan motivasyon kuramları ele alınmıştır. Bu bölümdeki diğer konuda da, küreselleşme sürecinde değişen toplum aile yapısının durumu ortaya konularak küreselleşmeyle yaşanan kültürel değişimler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, analiz ve bulgular yer almaktadır. Bu bölümde ilk olarak katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve ebeveynlerinin demografik özellikleri ve ebeveynlerin katılımcılara karşı davranış ve tutumları temalar üzerinden incelenerek analiz edilmiştir. İkinci kısmında ise araştırmanın analizi, problem cümleleri bağlamında katılımcıların görüşlerine başvurularak yapılmıştır. Analizler aidiyet, sorumluluk alma,

problem çözüme gibi temalar üzerinden aile, eğitim ve iş yaşamı bağlamlarında ele alınmıştır.

Sonuç ve değerlendirme kısmı araştırmanın sonuçlarına ilişkin genel bilgiler ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler, araştırma sırasında oluşturulan kategori ve temalar bağlamında incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmada helikopter ebeveynlerin korumacı ve rekabetçi davranış ve tutumlarının akademik başarılar üzerinde olumlu etkileri olsa da aile iletişimi ve yaşam becerileri konusunda olumsuz etkileri olduğu bulunmuştur.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu orta ve orta üst sosyo-ekonomik sınıfa ait ‘Helikopter’ olarak adlandırılan korumacı ve rekabetçi ebeveynler tarafından büyütülmüş, Y nesline mensup ve özel liselerden mezun bireylerin Türkiye’de hayat ve iş tatminidir.

Helikopter ebeveyn konusundaki çalışmalara bakıldığında, iş bulma konusunda rekabetin arttığı tüm toplumlarda helikopter ebeveynlerin çocuklarını korumacı ve başarı odaklı olarak yetiştirdiği ve yetişkinlik döneminde çocuklarının hayatında söz sahibi olmaya devam ederek başarı odaklı ve korumada olma halini sürdürmek istedikleri görülmektedir. Örneğin, çocuklarını çeşitli kurslara ve en iyi olduğu düşünülen okullara göndermeleri ve/veya çocuklarının evlenene kadar ebeveynleri ile aynı evde yaşamayı sürdürmelerini desteklemek gibi özellikler Güney Kore ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılmış araştırmalarda da helikopter ebeveynlerin ortak özellikleri arasında yer almıştır (Hershatter ve Epstein, 2010; Kwon, Yoo ve E.Bingham, 2015).

Helikopter ebeveynlerin çocuk yetiştirirken aşırı korumacı ve rekabetçi eğilimleri onları çocuklarının problemlerini onlar adına çözmeye ve oldukça geç başladıkları yetişkinlik hayatlarına da müdahil olmaya itmektedir. Yapılan araştırmalarda bu tutumun çocukların ergenlikten yetişkinliğe geçişini ve buna bağlı olarak hayatta karşılaştıkları problemleri çözmekteki becerilerini olumsuz etkilediği görülmüştür (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Ebeveynlerin sorun çözme, yol açma ve çizme konusundaki ısrarlarının çocukların iş ve yaşam mutluluklarına ve iyi olma hallerine olumsuz etki ettiği, bu tip ebeveynlerin çocukları üzerine yapılan araştırmalarda dile getirilmiştir (H.Schiffirin, Liss, Miles-McLean, Geary, Erchul ve Tashnerl, 2013).

Helikopter ebeveyn olgusunun sonuçlarının birden fazla boyutu vardır. Bunlar bireylerin özerklik ihtiyacının göz ardı edilmesi, yetkinlik hissinin engellenmesi, kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanamaması ve bunların sonucunda kişilerin iş

yaşamından tatmin olamaması, hedef koyamaması dolayısıyla yabancılaşması ve anomi gibi durumların ortaya çıkmasıdır.

Helikopter ebeveyn ve aşırı ilgili ebeveynliğin kişilerin iş tatmini, iyi olma hali, sosyal ve romantik ilişki yürütme becerileri ve akademik başarılarına etkisi üzerine farklı ülkelerde pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin Reed ve arkadaşları, psikolojik kontrol uygulayan ailelerin çocuklarının öz yeterliliğe sahip yetişkinler olmadıklarını, stresli durumlarla başa çıkmakta zorluk yaşadıklarını ve genellikle kaçınmacı davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016). Helikopter ebeveynler çocuklarına iyi niyetli yaklaşıyor ve kısa vadede onları rahatsız olabilecekleri durumlardan koruyorlarsa da uzun vadede fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerini engelliyor olmaları (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014), bu olguya dikkat çekilmesinin önemli nedenlerindedir. Çünkü bu durum, bireylerde daha yüksek depresyon seviyelerine ve daha düşük yaşam tatmini düzeylerine yol açmaktadır (Schiffirin, Liss, Miles-Mclean, Geary, Erchull ve Tashner, 2014).

Bireyin duygusal gelişimine etkisi olduğunu belirttiğimiz helikopter ebeveynlik, hayatla, diğerleriyle, kısaca toplumla ilişkili olma ihtiyacının karşılanmasına da olumsuz etki etmektedir. Araştırmalar ailenin müdahaleci tutumunun ebeveyn ve çocuk arasında ilişkiyi olumsuz etkilediğini, ailenin özerkliği ve yeterlilik hissini engellemesinin kişilerin kendilerini ebeveynlerinden uzaklaştırmalarına neden olduğunu ortaya koymaktadır (Schiffirin, Liss, Miles-Mclean, Geary, Erchull ve Tashner, 2014; Lemoyne ve Buchanan, 2011).

İş hayatı ve iş yeri bağlamında yapılan bir ebeveyn tutumu çalışmasında, helikopter ebeveyn sahibi kişilerin iş yerinde karşılaştıkları durumlara uyum sağlamakta zorlandıkları, karşılaştıkları sorunların çözülmesinde kendileri yerine başkalarına güvenme eğiliminde olduklarının ortaya çıkmış olması da alan çalışmalarının konuya yaptığı katkılardandır (Jill ve Julie, 2014).

Helikopter ebeveyn konusuna demografik yaklaşıldığında, eğitilmiş ebeveynlerin aşırı ilgili olma ihtimalinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilginin kız çocuklara ve daha küçük kardeşlere karşı daha fazla olduğu da görülmektedir. Aynı evde yaşama durumuna bakıldığında ise karşılıklı bir etkileşim bulunmuştur; aşırı ilgili ebeveynler

çocuklarının kendileri ile beraber yaşamasını desteklerken, ailesi ile beraber yaşamaya devam eden bireylere de aşırı ilgi gösterildiği bulunmuştur (Jill ve Julie, 2014).

Helikopter ebeveynlik konusunda yapılan araştırmalar batı dünyasında oldukça yaygındır. Batıdan oldukça farklı kültürel değerlere sahip ülkelerde yapılan çalışmalara ise sıklıkla rastlanmamaktadır. Ancak örneğin Kore’de yapılan bir çalışmada da bireylerin içsel kontrol yöneliminin helikopter ebeveynlik tarafından olumsuz etkilendiği bulunmuştur. Bu sonuca rağmen ebeveynin çocukla oldukça ilgili olmasının norm olarak kabul edildiği Kore kültüründe, kişinin iyi olma hali ve depresyon düzeyi ile ebeveyn tutumu arasında da bir ilişkiye rastlanmamıştır (Kwon, Yoo ve E.Bingham, 2015).

Konunun dikkate alınması gereken bir diğer yönü de helikopter ebeveyn kavramının Y nesli ile beraber ortaya atılmış olmasıdır (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Bu nedenle helikopter ebeveyn olgusu ve sonuçlarını ele alırken Y kuşağının yaşam ve iş tatmini ve beklentilerini de incelemek gerekmektedir. Y kuşağının yetişmesinde öne çıkan özelliklerden biri ebeveynlerin çocuklarını en iyi okula göndermek, diğerlerinden daha çok yönlü büyütmek, daha fazla sertifika edindirmek için ellerinden gelen her türlü fedakarlığı yapmaları ve ebeveynlerin talepleri doğrultusunda öğretmen-öğrenci ilişkisini öğrencinin sürekli olumlu motivasyon aldığı bir ilişkiye dönmüş olmasıdır (Hershatter ve Epstein, 2010). Bu onaylanmaya alışkın olma durumu ise hem Y nesli bireylerin hem de onların işverenlerinin karşılıklı etkileşim ve beklentilerinin karşılanması bağlamında zorluklarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır (Weber, 2015; Myers ve Sadaghiani, 2010).

1.1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Mills, sosyal bilimlerin konusu içerisinde sıkıntılar ve sorunlar olarak iki farklı kavramdan söz eder. Buna göre “sıkıntılar, bireyin kişiliği çevresinde ortaya çıkar ve başkalarıyla dolaysız ilişkileri kapsamında yer alır; kişinin benliğiyle ve doğrudan doğruya farkında olduğu kısıtlı toplumsal yaşam alanlarıyla ilişkilidir. Dolayısıyla kişisel sıkıntıların ifade edilip çözüme kavuşturulması, tamamıyla biyografik bir varlık olan birey ile içinde yaşadığı birincil muhit çerçevesinde gerçekleşir.”, “...sorunlar ise bireyin bu sınırlı çerçevesini ve iç yaşamının menzilini aşan meselelerle ilişkilidir... Sorunlar

kamusal meselelerdir... Çünkü sıkıntılardan farklı olarak bir sorunun esas niteliği, sıradan insanların yakın ve gündelik çevreleri temelinde kolayca tanımlanamıyor olmasıdır” (Mills, 2016:19-20). Bu kavramsal ayrımın sonrasında Mills, sosyal bilim alanındaki düşünürlerin çalışmalarını yaşam alanından ayırmadıklarını ifade eder ve bu alanda yeni çalışmaya başlayacak olan araştırmacılara, düşünsel çalışmalarında yaşam tecrübelerinden yararlanmalarını öğütler (Mills, 2016: 253). Bu bağlamda araştırma, içinde yaşanılan toplumun gözlemlenmesi sonucunda belirlenmiş araştırma konusu çerçevesindeki sıkıntı ve sorunların incelenip açıklanmasını hedeflemektedir.

Araştırmanın amacı, günümüzde sıklıkla bahsedilmekte olan helikopter ebeveyn kavramının Türk toplumundaki yansımalarının ne olduğunun, bu ebeveynlerin özelliklerinin ve bununla beraber helikopter ebeveynler tarafından büyütülmüş bireylerin okul hayatları ve sonrasındaki yaşamlarından memnun olup olmadıkları ve beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığının ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmada helikopter ebeveyn sahibi ve özel orta-öğretim kurumlarından mezun olmuş bireylerin okul sonrası hayatları; iş yaşamı, aile yaşamı, sosyal çevre ve bu alanlara duyulan aidiyet ve sorumluluk duygusunun incelenmesi ve bu alanlarda ne tip sorunların yaşandığının ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Araştırmada helikopter ebeveynlerden oluşan ailelerin sosyo-kültürel ve sosyo-demografik özelliklerinin bulunması hedeflenmiştir. Bu ebeveynlerin Türk toplumunda ortaya koydukları özelliklerinin bulunması hedefiyle, ebeveyn ve çocukları arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu, ailelerin helikopter ebeveyn olma sebepleri, helikopter ebeveynlerin çocuklarının kendi hayatlarındaki rolleri, helikopter ebeveyn sahibi olmanın etkileri ve ergenlikten yetişkinliğe geçiş sürecinde ebeveynlerin rol ve tutumlarının nasıl değiştiği incelenecektir.

Helikopter ebeveyn sahibi bireylerin yetişkinlik hayatı bağlamındaki deneyimlerinin anlaşılması da çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırmaya bireylerin aldıkları eğitimlerin seçilme nedenleri ve sonuçları dahil edilmiştir. Okul sonrası yaşamlarındaki deneyimleri, iş hayatı ve sosyal hayat olarak iki çerçevede incelenerek, bu iki alandaki memnuniyet ve mutlulukları, iyi olma hali, aidiyet ve sorumluluk duygusu bakımından ele alınmıştır.

Ebeveyn tutumlarının kimlik inşası ve kimliklerin de aidiyet duygusuyla ilişkisi önemli bir araştırma konusudur. Türkiye’de ebeveyn tutumları ile ilgili çalışmalar helikopter ebeveyn konusunu ele almamıştır. Bu nedenle çalışma helikopter ebeveyn sahibi kişilerin iş yerine, sosyal ilişkileri ve çevrelerine, ülkelerine ve benzeri kurumlara aidiyetlerine dair incelemeler yapmayı amaçlamaktadır.

Helikopter ebeveyn sahibi olmanın en çok etkilediği düşünülen alanlardan biri kişinin yaşam becerileri ve problem çözebilme becerileridir. Aşırı ilgili ebeveyn sahibi olmanın kişinin yaşam becerilerini, öz yeterliliğini önemli ölçüde olumsuz etkilediği, yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar arasındadır. Araştırma da öz yeterlilik ve başa çıkma becerilerinin katılımcılar tarafından nasıl değerlendirildiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın önemli bir ayağını sosyopsikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyi oluşturmaktadır. Özerklik, öz yeterlilik, ilişkili olma, aidiyet duygusu, itibar gibi pek çok boyutu olan kişisel ihtiyaçların hedefinde ise kendini gerçekleştirme ihtiyacı yatmaktadır. Hedef koyma, koyulan hedefe ulaşma, başarılı olma gibi kavramların, helikopter ebeveyn sahibi bireyler tarafından nasıl algılandığı ve bu kişilerin kendini gerçekleştirme konusunda hangi aşamada olduklarını düşündüklerini anlamak araştırmanın önemli hedeflerinden birini oluşturmaktadır.

Kendini gerçekleştirme ve aidiyet kavramlarının bir önemli boyutu da duyulan sorumluluklardır. Bireylerin kurumlara ve kişilere olan aidiyetlerinin incelenmesi sırasında, kişilerin aidiyet duyduklarını ifade ettikleri alanlara karşı sorumluluk almak konusundaki seçimlerini ortaya koymak da araştırmanın hedefleri arasındadır. Çünkü sorumluluklar geleceğe dair hedefleri içermektedir ve kişilere yönelim vermesi konusunda önem taşırlar.

‘Helikopter Ebeveyn’ teriminin kullanılmaya başladığı günden bu yana, özellikle batıda bu konuda araştırma ve yayınlar yapılmaktadır. Her bir olgunun kültürden kültüre farklılık gösterdiği bir gerçektir ve Türkiye’de görece yeni konuşulmaya ve araştırılmaya başlanan helikopter ebeveyn olgusunun, Türk toplumunun belirli bir kesimindeki özelliklerinin ve etkilerinin ortaya çıkarılmasının, daha sonra yapılacak çalışmalara da katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri

1. Helikopter ebeveynlere sahip gençlerin aidiyet problemleri nelerdir?
2. Helikopter ebeveynlere sahip gençlerin yaşam becerisine sahip olma ve özgüven problemleri nelerdir?
3. Helikopter ebeveynlere sahip gençlerin kendini gerçekleştirme ile ilgili sorunları nelerdir ve bu sorunlarla nasıl baş etmektedirler?
4. Helikopter ebeveynlere sahip gençlerin sorumluluk alma ile ilgili tutumları nelerdir?
5. Helikopter ebeveynlere sahip gençlerin iletişim kurma ile ilgili sorunları nelerdir?

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, helikopter ebeveyn sahibi, Y nesline mensup, orta-öğrenimlerini özel okullarda tamamlamış bireylerin, öğrencilikleri süresi ve sonrasında yaşam ve iş tatminleri ve mutluluklarına yönelik görüşlerini değerlendirme amacıyla nitel araştırma sürecinin izlendiği betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın yöntemi, gözlem yoluyla saptanan, Mills'in söz ettiği yaşamsal tecrübelerin kişisel sıkıntılar ve toplumsal sorunlar bağlamında düşünülmesi ve incelenmesi (Mills, 2016) esassından yola çıkılarak belirlenmiştir. Patton, araştırmacının hedef kitlesinin kendisi olabileceğini bilmesinde yarar olduğunu belirtir (Patton, 2014: 11). Diğer bir deyişle yaşam içerisinde gözlemlenen ve araştırmak istenen konu araştırmacısının kendi deneyiminden yola çıkılarak belirlenmiş ve derinlemesine ve detaylı bir resme ulaşılması için yöntem olarak nitel araştırma seçilmiştir. Yöntemin bu şekilde belirlenmesi, araştırmanın hedefinin genelleme yapmak değil, anlamak ve betimlemek olmasıdır.

Sosyal bilimlere özgü olay ve olguları açıklamaya yönelik araştırmalarda gerçek bir doğrudan söz etmek ya da nesnel bir yaklaşımla araştırma yapmak eğilimi, yerini bakış açısını ön plana çıkartan nitel araştırmalara bırakmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 34). Nitel yöntemler araştırmacıya derinlemesine araştırmak istediği konuda daha az sayıda kişi ve durum üzerinde çok daha detaylı bilgi edinme fırsatı tanır. Bu, durumun

genellenebilirliğini sınırlandırmakla beraber durumun derinlemesine anlaşılmasını kolaylaştırır (Patton, 2014: 14). Bu yöntem sayesinde araştırmanın, hedef kitlenin bakış açısı yönünde sürdürülmesi sağlanmak istenmektedir.

Hedef kitlenin bakış açısını yakalayabilmek ve detaylı inceleyebilmek adına araştırmada olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılacaktır. Olgubilim yaklaşımına göre gerçek görecelidir ve insanlar bilinçlerini nesnelere yönlendirirler. Bu nedenle “şey”lerin anlamları, nesnelere doğasında var olmaksızın bireyin iç dünyasındadır. Anlam nesnede değil özünde olduğu için ise tamamen nesnel bir anlayış mümkün değildir (Swingewood’dan aktaran Davis, 1995: 121-129). Olgubilimsel bir bakış açısı ile, aslında olgunun tam olarak ne anlam taşıdığını bilemeyiz, ancak birinin olguyu nasıl yorumladığını biliriz (Davis, 1995). Diğer bir deyişle, olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Olgubilim ise bu yabancı olmadığımız ama tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmak için bize uygun bir zemin sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 70). Böylece insanların olguyu hem bireysel olarak nasıl anlamlandırıldığını hem de paylaşılan anlamların ne olduğunu metodolojik, özenli ve derinlemesine keşfedebilir ve betimleyebiliriz (Patton, 2014: 104).

Bu çalışmada olgubilim araştırma deseninin seçilme nedeni, odaklanılan olguyu onu yaşayan ve yansıtabilecek (paylaşmaya ve anlamaya istekli) bireyler ile görüşülerek, onların deneyimlerine dair detaylı bir betimleme yapılması isteğidir. Helikopter ebeveyn sahibi ve Y nesline ait olan bireylerin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik süreçlerini, bu süreçleri ebeveynlerinin davranışları bağlamında nasıl algıladığı ve nasıl ifade ettiği gözlemlenmek ve yansıtılmak istenildiği için olgu bilim deseninin bu amaca hizmet edeceği düşünülmüştür. Çünkü olgu bilim günlük deneyimlerimizin anlamı veya doğası hakkında derinlemesine bir anlayışın kazanılmasını amaçlar ve konuya olguyu deneyimleyenlerin öznel bakış açısı ile yaklaşılmasına ve ortak temalara ulaşılmasına olanak sağlar (Van Manen’den aktaran Patton, 2014: 104).

1.2.1. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Araştırmada hedef genelleme yapmak değil betimlemektir. Bu nedenle, betimlemenin detaylı yapılabilmesi için derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmasına karar verilmiştir. Stewart ve Cash görüşmeyi “önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlamıştır (Stewart ve Cash’ten aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013: 147). Soruların belirlenen konular ve sorular üzerinden açık uçlu olacak şekilde hazırlanmış olması katılımcıların deneyimlerini ifade etme süreçlerinde onlara özgürlük alanı sağlaması ve bakış açılarının anlaşılabilmesi için önemli bir unsurdur. Görüşmenin amacı, bireyin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını anlamaktır (Patton’dan aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013: 148). Her ne kadar görüşme tür ve yaklaşımları üç farklı kategoride inceleniyor olsa da, görüşmede bir yaklaşımın kullanılıyor olması diğerlerini geçersiz bırakmaz (Patton, 2014: 347). Görüşmeler sırasında olabildiğince detaya girebilmek ancak aynı zamanda katılımcıların kendilerini rahat ifade etmelerini sağlamak amacıyla görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada yer verilecek her konuya odaklanmanın sağlanması ve de konudan sapmanın olabildiğince engellenmesi için konular ve kullanılacak sorular listelenerek bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun yanı sıra temaların ve görüşlerin karşılaştırılmasını kolaylaştırmak için belli bir standart ve sıralama gözetilmeye çalışılmıştır. Görüşme formuna sadık kalınarak ve zaman zaman sohbet tarzı bir yaklaşım da kullanılarak mülakatlar yapılmıştır. Böylece araştırmacı bazı konularda ek sorular sorabilecek, yönlendirme yapabilecek ve detaylı bilgi edinebilecektir. Mülakatlara başlanmadan önce katılımcılar konu hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmada yer alacaklarının bilgisi verilmiştir.

Bilimsel araştırma ve çalışmalarda araştırmacının probleme ilişkin tutumu ve tavrı olay ve olgulara verilecek anlamı şu ya da bu şekilde etkileyecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 71). Bu nedenle araştırmacının olayları dışarıdan ve nesnel bir tavırla izlemek yerine, kendi bütünlüğü içinde ve doğal bir yaklaşım ile ele alması araştırmayı, nicel araştırmada daha sıklıkla kullanılan deney, kontrol ve manipülasyon (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 55) yaklaşımından uzaklaştıracaktır. Bu yaklaşım aktör olan katılımcıların bakış açılarını anlamaya yardımcı olacaktır. Patton’a göre tam katılımcı gözlemci olmak ile tamamen dışarıdan bir izleyici olmak arasında pek çok seçenek bulunmaktadır (Patton, 2014: 265).

Araştırmada gözlemcinin kendi deneyiminden yola çıkılması, mülakat içerisinde sohbet yaklaşımının kullanılması, gözlemciyi izleyici rolündense katılımcı rolüne daha yakın bir yerde konumlandırmıştır.

1.2.2. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Toplumbilimi açısından bireysel sıkıntıların toplumsal sorun olarak izdüşümlerinin araştırılması ve açıklanması önem taşır. Bu nedenle olgubilim deseninin izin verdiği kısıtlı sayıda katılımcının olguya dair görüşlerinin ortak temalarını bulmak araştırmanın esas hedeflerinden biridir. Anselm L. Strauss sorunların gözlemlenerek boyutlara ayrılmasının araştırmacıyı konuyla ilgili “x” ya da “y” durum örneğini nerede bulacağı sorusuna yönlendireceğini ifade eder. Buna göre araştırmacı bir öncül analiz sonrasında oluşturmakta olduğu düşünce yönünde bir örneklem araştırır (Strauss, 1987: 16). Ortak temalara ulaşmak ve bu temaların analizinin araştırılan olgunun doğru betimlenmesine izin vermesi için örneklem belirlemesi önem taşımaktadır.

Araştırmada doğru örnekleme ulaşılması ve olgunun araştırılması için kartopu tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın temel soruları belirlendikten sonra araştırmacı örnekleme uygun katılımcılara ulaşmak için Patton’un da belirttiği gibi (Patton, 2014: 237) çevresindeki insanlara bu konuda kimin en çok deneyimi olduğunu ve kiminle mülakat yapılmasının fayda sağlayacağını sorarak ilk adımı atmıştır. Görüşülen her katılımcıya konuyla ilgili doğru bilgi sağlayabilecek başka kişileri tavsiye edip edemeyecekleri sorulmuş ve örneklem genişletilmiştir.

Görüşme formu hazırlanırken önce temalar ve kategoriler belirlenmiş ve detaylandırılmıştır. Sonrasında görüşme formu hazırlanması ilkelerine (Yıldırım & Şimşek, 2013: 156) paralel olarak kolay anlaşılabilir, odaklı sorular hazırlanmıştır ve bu sorular görüşmenin akıcılığı gözetilerek kategorize edilmiş ve sıraya konulmuştur. Soruların yönlendirici olmaması, böylece alınan cevapların katılımcıların özgün fikirlerini yansıtabilmesi için özen gösterilmiştir. Görüşmelerin yapılması öncesinde ve sırasında alternatif sorular ve sonda sorular eklenerek görüşmeler sırasında yanlış anlaşılmanın önüne geçilmeye ve yeterli ayrıntıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Kullanılan soru tipleri arasında katılımcıyı tanımlamak ve konumlandırmak için ‘geçmiş ile ilgili ve

demografik sorular' kullanılmıştır. Katılımcıların araştırılan konu hakkındaki duygularını ve düşüncelerini anlayabilmek için ise 'düşünce ve değer sorularına' ve 'duygu ve his sorularına' başvurulmuştur (Patton, 2014: 350).

Görüşmeler aynı şehirde yaşayan katılımcılar ile onların kendilerini rahat hissettikleri ve tercih ettikleri yerde yapılmış, görüşme sırasında Ankara'da olmayanlarla ise görüntülü konuşma yapılmış, böylece kendi evlerinin konforunda sohbet edilmiştir. Araştırmacı görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın konusu ve amacı hakkında kısaca bilgilendirme yapmıştır. Katılımcılardan görüşmeler öncesinde ses kaydı alınması için izin alınmış ve araştırmada takma isimlerle anılacakları bilgisi verilmiştir. Görüşmeler yarım saat ile iki saat arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Samimi cevaplara ulaşmak için görüşmenin sohbet formunda yapılacağı ve doğru ya da yanlış cevap olmadığı, araştırmanın amacına ulaşması için katılımcıların kendi fikir ve görüşlerinin olduğu gibi verilmesinin hedeflendiği görüşme başında ve sırasında belirtilmiştir.

Görüşmeler sırasında karşılaşılan zorluklar arasında konunun hassasiyet içeren sorular barındırması vardır. Katılımcıların problem çözme becerileri, başarı algıları vb. ile ilgili sorular sorulduğu için bireyler kendilerini kendi perspektiflerinden anlatmışlardır. Dolayısıyla zaman zaman çelişkili cevaplar arasında doğruya ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak araştırmacının katılımcılarla benzer demografik özellik ve bakış açısını paylaşması iletişimi kolaylaştırmıştır.

1.2.3. Katılımcılar

Katılımcılar belirlenip, görüşmelere başlamadan önce araştırma problemini tecrübe ettiği düşünülen kişiler ile konuşulmuş, araştırma konusu ve problemi açıklanarak örneklem oluşturulması için yardım alınmıştır. Görüşülen tüm katılımcılar diğerleri tarafından ebeveynleri helikopter olarak nitelendirilen kişiler arasından seçilmiştir. Görüşmelerden önce katılımcılara konu açıklanmış ve hepsinin ebeveynlerinin helikopter olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Helikopter ebeveyn sahibi, özel lise mezunu, Y kuşağı katılımcıların demografik özellikleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ								
Sıra numarası	Kod Adı	Cinsiyeti	Yaşı	İş Durumu	Medeni Durum	Kardeş Sayısı	Ebeveyn Geliri	Yaşadığı Yer
1	Deniz	Kadın	32	Öğrenci	Bekar	0	Orta-üst	Ebeveyn ile
2	Bora	Erkek	33	Çalışıyor	Bekar	0	Üst	Ebeveyn ile
3	Sercan	Erkek	36	Çalışıyor	Bekar	0	Orta	Ebeveyn ile
4	Sinem	Kadın	34	İşsiz	Evli	0	Orta-üst	Aile
5	Övünç	Erkek	34	İşsiz	Bekar	0	Orta-üst	Ebeveyn ile
6	Merve	Kadın	29	Çalışıyor	Bekar	0	Orta-üst	Ebeveyn ile
7	Cansu	Kadın	30	Çalışıyor	Evli	1	Orta-üst	Aile
8	Elif	Kadın	30	Çalışıyor	Evli	1	Orta-üst	Partner
9	Beliz	Kadın	26	Çalışıyor	Bekar	0	Orta	Ebeveyn ile
10	Yiğit	Erkek	31	Çalışıyor	Bekar	0	Orta-üst	Ebeveyn ile
11	Ömer	Erkek	39	Çalışıyor	Bekar	1	Orta-üst	Partner
12	Esin	Kadın	25	Öğrenci	Bekar	0	Orta-üst	Ev arkadaşı

1.2.4. Araştırmanın Veri Değerlendirme Süreci

Strauss'a göre sosyal olgular karmaşıktır. Bu nedenle her ne kadar sosyal araştırmanın yürütülmesi konusunda temel kurallar olması gerektiği düşünülse de metotların standartlaştırılması araştırmacıların çabalarını kısıtlayacak ve hatta tıkanmasına neden

olabilecektir. Strauss'un tavsiyesi ise önerilen metotların verileri dönüştürme sürecinde kesin ve değişmez olarak kabul edilmesinden önce araştırma sırasında bir rehber niteliği taşımasıdır (Strauss, 1987: 7). Araştırmacılar toplanan verinin niteliğini ve veri analizi tekniklerinin çeşitliliğini göz önünde bulundurarak bir analiz planı geliştirmelidirler (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 253).

Oldukça karmaşık bir bütün olan verileri okuyucuya sistematik ve anlaşılabilir bir şekilde sunmak için üç yaklaşımdan söz etmek mümkündür: Betimleme, analiz ve yorumlama. Ancak araştırmalarda bu yaklaşımların birbirinden tamamen bağımsız kullanılmayacağı da Wolcott tarafından belirtilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 254).

Araştırmada ele alınan olgunun ve elde edilen verilerin derinlemesine aktarılabilmesi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerden alıntılar verme yöntemine de sık sık başvurulmuş katılımcıların içinde bulunduğu dünyanın okuyucuya açılması hedeflenmiştir. Patton bu yaklaşıma “yoğun betimleme” adıyla yer vermiştir. Ona göre betimleme bütün nitel raporlamaların temelini oluşturmaktadır (Patton, 2014: 438).

Betimsel analizde aktarmakta eksik kaldığı anlamları açıklamak ve cevaplamadığı ‘neden’ ve ‘nasıl’ sorularını cevaplamak için ise sistematik analiz yaklaşımı kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 254). Betimsel analizden daha derin bir inceleme yapmak için, içerik analizinin kullanılmasının nedenleri arasında görüşmeleri “anlama ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtulmayı sağlamak” vardır (Bilgin, 2014: 1). Bu sayede okuyucunun kendi öznel okuması yerine nesnel bir okumanın da yolu açılmış olmaktadır. İçerik analizinin kullanımında en önemli konulardan biri araştırma kapsamında yapılan görüşmelerin ortak kategori ve temalar üzerinden yorumlanmasıdır. Bu yöntem kullanılarak araştırmacının çıkarım ve sundukları ile okuyucunun algıladıkları arasındaki öznellikten kaynaklanacak olası farklar en aza indirgenmek istenmektedir. Görüşmelerin transkriptlerinin kodlanarak kategorilere ayrılması araştırmanın yorumlanmasının ilk aşaması olmuştur. Kodlama ve kategorilendirme sürecinde iki yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki olan kapalı yaklaşım var olan bir kategori ve kod sisteminin kullanılmasıdır. İkinci, açık yaklaşım ise incelenecek olan belgeler üzerinden kategoriler belirlemektir (Bilgin, 2014: 11). Çünkü Patton'un dediği gibi “alan çalışması boyunca analizden gideceği yönler hakkında fikirler ve yeni yapılar ortaya çıkacaktır. Örüntüler şekillenir ve olası temalar akla gelir” (Patton, 2014: 436). Bu

araştırmada açık yaklaşım kullanılarak katılımcılarla yapılan görüşmelerin farklılıkları ve benzerlikleri belirlenmiş ve kategorize edilmiştir. Kategorizasyon ve kodlama süreçleri MAXQDA12 adlı nitel analiz programı kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 2: Araştırma Modeli

Kodlar, Kategoriler ve Temalar	
Kategoriler	Temalar
Aidiyet	İş
	Eş
	Eğitim Kurumu
	Sosyal Çevre
	Aile
	Ülke Ve Toplum
Sorumluluk Alma	İş
	Aile Kurma/Çocuk Sahibi Olma
	Evcil Hayvan Besleme
	Ebeveynlere Karşı
	Yaşanan Eve Dair
Yaşam Becerisi Geliştirme Ve Özgüven Problemleri	Rehberlik İhtiyacı
	Onaylanma İhtiyacı
	İletişim Becerileri
	Mağduriyet Duygusu

Tablo 2: Araştırma Modeli (Devam)

Kategoriler	Temalar
Yaşam Becerisi Geliştirme Ve Özgüven Problemleri	Ekonomik Özgürlük
	Depresyon / Anti-Depresan Kullanımı
	Teknoloji Kullanabilme
	Hiyerarşi Ve Kurallara Uyum Becerisi
	Problem Çözme Becerisi Algısı
Kendini Gerçekleştirme İle İlgili Sorunlar	Yaşam Tatmini
	İş Tatmini
	Kimlik Ve Roller
	Hobiler
	Statü Kaygısı
	Kültürel Sermayeden Kazanç Sağlamak
	Hedef Koyabilme
Ahlaki Değerler	Araç Olarak
	Tüketim Kalıpları

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. AİLE KAVRAMI VE EBEVEYN TİPLERİ

2.1.1. Aile Kavramı

Aile, “toplum hayatını cinsel anlamda düzenleyen, yeni kuşakların devamını sağlamak için yasal anlamda tasarlanan, sosyal anlamda işbirliğine dayalı, sosyal etkileşimleri kuvvetlendiren bir kurumdur. Bireylerin sosyal ve cinsel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir kurumdur. Bir kurum, aidiyet hislerinin tatmini, sevgi ihtiyacının karşılanması ve cinsel isteklerinin karşılanmasının yasalarca onaylandığı bir yapıdır.” (Demir, 2008:142). Giddens ise aile kavramını, “birbirine doğrudan akrabalık bağları ile bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğudur” şeklinde tanımlamıştır (Giddens, 2005:173).

Aileler en temelde beraber yaşayan kişi sayısı göz önünde bulundurularak kategorize edilmektedir: iki yetişkin kişinin kendi çocuklarına ya da evlat edindikleri çocuklarına baktığı ve onlarla beraber yaşadığı çekirdek aile ve çekirdek ailenin yakın akrabalarıyla beraber yaşadığı durumlar olan geniş aileler. Ancak aile yaşamı bakımından tek ebeveynli aileler gibi pek çok farklı aile yapısı tipi olduğunu da belirtmekte yarar vardır (Giddens, 2005:173).

Aileler, kültürler arasında farklılaştığı gibi zaman içerisinde de farklılaşma gösterirler. Ailenin geçirdiği evrimin öne çıkan aşamaları; “Aile zümresinin ve akrabalık sınırlarının daralması; aile otoritesinin siyasi cemiyete ve devlete geçerek daralması; ailenin dini vazifelerini kaybederek laikleşmesidir”. Modern toplumlarda aileler, çekirdek aile şekline dönüşmüştür, oysa ilkel toplumlarda aile neredeyse cemiyetin tamamı anlamına gelmektedir (Oktik ve Reşitoğlu, 2018).

Bununla beraber tüm ailelerin içinde buldukları toplumla ve birbirleriyle aynı özellikleri gösterdiğini söylemek de doğru olmaz. Her ne kadar aileler toplum kültürünü taşıyıcılar da görgü bakımından birbirinden farklılık gösterirler. Çünkü ailenin görgü ve

kültürünü bir araya gelerek o aileyi kuran kadın ve erkek oluşturur ve bu kültüre aileye katılan çocukların davranışlarının etkileri de eklenir (Adak, 2016).

Yapılan araştırmalarda aile fertlerinin bir araya gelme yöntemleri ve kurdukları ailelerin genişliğine göre ailelere çeşitli isimler veriliyor olsa da (Oktik ve Reşitoğlu, 2018; Adak, 2016) araştırmanın konusu gereği ‘modern demokratik aile’ yapısını açıklamak faydalı olacaktır. Bu aile yapısının önemi, sanayi devrimi sonrasında bireylerin ebeveynlerinin otoritesinden çıkarak kendi eşlerini seçmeye başlamaları ve bağımsız aile birimleri kurmalarıdır. Modern demokratik aileler eşlerin birbirini seçtiği, sevgiye ve uyuma dayalı ailelerdir. Ayrıca çekirdek ailenin fertlerinin kararlar alma süreçlerine ortak olmaları ve bireylerin diğer aile tiplerine göre özgür hareket etmeleri de demokratik ailenin özelliklerindedir (Adak, 2016).

Aynı hane içerisinde beraber yaşayan kişi sayısına göre yapılan adlandırmada da geniş aile ve çekirdek aile kavramlarına rastlanır. Ancak Türkiye’de yapılan araştırmalar batılı çekirdek aile kavramı ile Türkiye’deki çekirdek aile gerçeğinin birebir örtüşmediğini savunarak, geniş aileden koparak daha küçük bir birim oluşturan aileye evlilik ailesi adını verirler. Bunun nedeni kentleşme sürecinde ortaya çıkan aile yapısında çekirdek aileye anne, baba ve çocuklara ek olarak büyük anne ve büyük babanın da katıldığına sık olarak rastlanmasıdır. Yine de aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye doğru dönüştüğünü söylemek mümkündür çünkü sanayileşme ve kentleşme sonucunda geniş aile yapısı sarsılmıştır. Ancak bu değişimin kent yaşamına uyum sağlama kolaylığı gibi olumlu yönlerinin yanı sıra geniş ailenin sağladığı maddi ve manevi desteğin azalması gibi olumsuz yönleri de vardır. Evlilik ailesinin ya da çekirdek ailenin kent yaşamında geniş aileden alamadığı yardımlar modern toplumlarda devletin sorumlulukları haline gelmiştir (Oktik ve Reşitoğlu, 2018). Bununla beraber kent ailelerinde de akrabalık ilişkilerinin bittiğini söylemek yanlış olacaktır. Yapılan araştırmalar çekirdek ailelerin Türk toplumunda her zaman görüldüğünü göstermektedir ve modernleşme aile ve toplum yapısında önemli farklılıklara sebep olsa da aile değerlerinin yok olmasını ifade etmemektedir. Aslında her toplum kendi kültürel yapıları bağlamında modernleşmektedir. Burada kast edilen örneğin bireyselleşmenin Batı toplumlarında her zaman önemli olması sebebiyle modern Batı toplumlarında daha baskın olması, Türk

toplumlarında ise çekirdek aile sayısı artsa da aile değerlerinin varlığını sürdürüyor olmasıdır (Vergin, 1987; Kağıtçıbaşı, 1993:78).

Ailelerin geçirdiği bir diğer dönüşüm ise çocuk sayısı yönünden görülür. Kağıtçıbaşı yaptığı araştırmalarda ideal çocuk sayısı konusunda en çok verilen cevabın %44 oranında 2 çocuk olduğunu bulmuştur (Kağıtçıbaşı, 1981: 125). Yapılan araştırmalar kent yaşamında çocuk sahibi olmanın değerinin maddi bir değerden psikolojik bir değere dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Çocuğun maddi değerinin yüksek olduğu durumlarda çocuk sayısının artışı, çocuğun maddi getirisinin artışı ile doğru orantılıyken kent yaşamında bu durum önemli bir değişime uğramıştır. Ebeveynler ise çocuğun psikolojik değeriyle çocuk sayısı arasında bir ilişkinin olmadığını, az sayıda çocuğun da ebeveynlerin psikolojik ihtiyaçlarını karşıladığını ifade etmişlerdir. Çocuk sayısındaki düşüş örüntüsünde bir diğer önemli etmen de kent yaşamında çocuğun maddi bir gelir kaynağı olmak yerine önemli bir gider kaynağı olması durumudur (Kağıtçıbaşı, 1993:100). Çünkü sağlık ve eğitim gibi önemli aile görevleri devletin kurumlarının görevi haline gelmiştir. Ancak bu hizmetlerin sağlanması ailenin emeğine bağlıdır (Kudat, 1977).

2.1.2 Ailenin İşlevi

Ailenin, hem bireyin gelişimi hem de toplum ve iş gücünün yeniden üretimi süreçlerinde sorumluluğu çok önemlidir. Bireyler doğdukları ailelere bağlı olarak, doğar doğmaz farklı üyelikler edinirler. Bir çocuğun hangi sınıf ya da kesimden bir aileye doğduğu, onun toplum içerisindeki üretimde oynayacağı rolü ve işlevi de belirlemiş olur. Bireyin toplumdaki yerinin belirlenmesi ise sadece iş üretimi değil kültürün yeniden üretimi anlamında da önem taşır. Aileler doğan çocuğa içinde buldukları kesimin ideolojisini ve egemen olan ideolojiyi aktarırken bu değer ve yapıların yeniden üretimini de sağlarlar. Bireyler ise aktarılan ideolojilerin içerisinde yeniden sınıflanmış olurlar. Böylece aile, nüfusu, ideolojiyi, emeği ve kültürü tekrar üretmiş olur (Kudat, 1977).

Aile kavramı bireylerin sosyalleşme süreçlerini anlamak konusunda da büyük önem taşır. Çünkü “aile, insanın gelişmesinde birinci düzeyde önemlidir” (Kağıtçıbaşı, 1993: 61). Çocuklar bir ailenin parçası olarak dünyaya gelirler ve o ailedeki yetişkinlerin emeği ile

hayatta kalırlar. Çocukların toplumsal değerleri ve hayat tarzlarını öğrenecekleri ilk yer aile içidir (Kudat, 1977). Fakat modern toplumlarda sanayi öncesi toplumlardan farklılıkla, çocuklar çoğunlukla, ailelerinin yaşamlarını kazanma becerilerini ve yöntemlerini evde görmez ve öğrenmezler. Bunun nedeni eğitim, sağlık ve korunma gibi kimi işlevlerin kurumlar ve dolayısıyla devletler tarafından ailenin üzerinden alınmış olmasıdır (Tezcan, 1979).

Her ne kadar sağlık ya da eğitim gibi kurumlar bireylerin ihtiyaçlarının bir kısmını karşılıyor olsa da, bunu yine aile içindeki yetişkinlerin emeği karşılığında yaparlar. Bu durumda çocuklar aslında bu kurumlardan ne kadar yararlanabileceklerini de aile içi sosyalizasyon ile öğrenirler. Örneğin, çocuk köylü bir aileye doğdu ise eğitim ya da sağlık kurumlarına erişimi oldukça az olacaktır ve bu ihtiyaçlarının da önemli bir kısmını aile karşılayacaktır. Bu bilginin aktarımı ise ailenin sistemi yeniden üretimini ve emeğin yapısını sonraki kuşağa aktarmasını işaret eder (Kudat, 1977).

Ailenin maddi görevlerinin yanı sıra manevi görevleri de büyük önem taşır. Bir çocuğun temel ihtiyaçlarından olan *sevgi, sosyalleşme ve boş zaman değerlendirme* görevleri ailelerin önemli işlev ve sorumluluklarıdır (Tezcan, 1979). Araştırmalar ailesi tarafından yeteri kadar ilgi görmeyen çocukların suç davranışı gösterme ya da isyankâr davranışlar sergileme eğiliminin daha fazla olduğunu bulmuştur (Baumrind, 1971). Oysa yeterli ilgi ve şefkat gören çocuklar daha sağlıklı ilişkiler kurabilmekte ve özerk hareket etmeyi öğrenebilmektedirler (Baumrind, 2005).

Boş zaman değerlendirmesi ise özellikle kent yaşamında değişikliğe uğramıştır. Ev yaşamı eskiden oyun ve oyuncak seçimi, hobilerin edinilmesi, okuma alışkanlığı ya da müzik dinlemek gibi pek çok boş zaman aktivitesinin yer aldığı yerken, modern hayatta, iş yaşamı ve kurumların yaygınlığı gibi değişimler ailenin boş zaman değerlendirme sorumluluğunu da manevi anlamda hafifletmişlerdir. Çocuklar kent hayatında daha çok ilgi alanı seçeneğine ve bunları yerine getirecek kurs gibi olanaklara sahiptir. Fakat ev yine de okumaların yapıldığı, müzik dinlenen, sohbet edilen ya da misafir ağırlanan, kısacası bireylerin aile olarak pek çok aktiviteyi gerçekleştirdikleri yerdir (Tezcan, 1979).

Ailenin işlevlerinin bir kısmını kurumlar ve devletin üstlendiğini söylemiştik ancak “diğer kurumlar yeterince gelişerek aile bağlarının sağladığı güvenceyi sağlayınca dek,

ailenin bu işlevi (ailelerin sıkça rastladıkları ekonomik ve diğer sorunların aile bağları yardımıyla çözülmesi) devam edecektir” (Kıray’dan aktaran Kağıtçıbaşı, 1981: 27). Örneğin kent yaşamında büyükanne ve büyükbabaların çocukları işe gittiğinde torunlarına bakmak ya da çocuklarının yemeğini yapmak gibi tampon görevleri vardır. Bu görevleri üstlenecek kurumların yetersiz kaldığı durumlarda dengeyi çekirdek aile dışındaki aile üyelerinden alınan yardımlar kurmaktadır (Tezcan, 1979).

Şimdiye kadar aile işlevini hep ebeveynlerin çocuklarına ve topluma karşı görevleri bağlamında inceledik. Ancak ailelerin karşılaştığı sorunlardan bir diğeri de yaşlılık bakımındır. Toplumun yaşlılara karşı davranış ve sorumlulukları kültürden kültüre büyük farklılıklar gösterir. Örneğin, pek çok ilkel toplumda yaşlı bakımı bir sorumluluk arz etmemektedir. Yakın tarihe yaklaştıkça ise kırsal yaşamda yaşlılar toplumun saygıdeğer fertleridirler ve geniş aile yapıları yaşlı bakımını kolaylaştıran bir unsurdur. Toplum yaşlılarına bakmakla yükümlüdür (Tezcan, 1982). Çocuğa verilen değerin önemli nedenlerinden biri de çocuğun ebeveynin yaşlılığında onun bakımını üstlenmesidir (Tolan, 1990). Bireylerin bu sorumluluklarının da üstlerinden kalkması için kuruluşlar olsa da geleneksel olarak pek çok yaşlı, bu kurumlara gitmektense çocukları tarafından bakılmayı tercih etmektedir (Tezcan, 1982). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2011 raporuna göre “Türkiye’de yaşlı bakımında profesyonel bakım hizmetinden (ücretli) yararlanma oranı ise, %1,5 gibi oldukça düşük orandadır. Kentlerde bu oran %2,3 iken kırsal bölgelerde %0.5 düzeyindedir. Diğer taraftan, sosyoekonomik düzeyi düşük gruplarda yaşlının bakımında ailenin daha fazla öne çıkarken, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan gruplarda kurum bakımının daha fazla tercih edildiği görülmektedir” (Oğlak, 2017).

Öte yandan, Kağıtçıbaşı’nın *Çocuğun Değeri* adlı araştırmasında bu beklentinin değişimi yönünde bir eğilim bulunmuştur. Araştırmada çocuğun yaşlılık dönemindeki değerine dair bulunan sonuçlarda eğitim durumuna göre: hiç okumamış kadın ve erkeklerde yaşlılıkta yardım değeri % 87,4 çıkarken, üniversiteye devam etmiş ya da bitirmiş kadın ve erkeklerde %16.4 bulunmuştur. Bu rakamlar gelişmişlik düzeyine göre ise az gelişmiş bölgelerde % 115.1 iken metropoller için %40 olarak saptanmıştır. Aynı zamanda çocuk sayısı ile yaşlılıkta yardım beklentisi arasında da doğru orantı bulunmuştur (Kağıtçıbaşı, 1981:206-216).

2.1.3. Ebeveyn Tipi ve Önemi

Bireylerin sosyalizasyon süreçleri doğumlarından itibaren aileleri ile olan ilişkileri ve yakın çevreleri ile başladığı için anne ve babanın ortaya koyduğu ebeveyn tipi oldukça önemli bir faktördür. Ebeveyn tipini belirleyen en önemli etkenlerin başında ailenin sosyo ekonomik düzeyi (Kağıtçıbaşı, 1993:80) ya da eğitim durumu gibi demografik özellikleri gelir (Kağıtçıbaşı, 1981:176). Sosyal sınıf farklılıkları, ana-babaların algılarıyla ve çocuklarını yetiştirme biçimleriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan araştırma, fiziksel olarak cezalandırma davranışının kullanımının işçi sınıfına mensup ebeveynler ile orta sınıf ebeveynler arasında farklı ortaya çıktığını göstermiştir. Fiziksel cezalandırma, işçi sınıfında saygıdeğer olma hedefi gözetilerek kullanılan bir yöntemken, orta sınıf ailelerde çocuğun niyeti göz önünde bulundurularak, öz-kontrolün kaybedildiği durumlarda uygulanan bir yöntemdir. Ortaya çıkan resimde orta sınıf ebeveynlerin içselleştirilmiş standartları önemseydiğini, işçi sınıf ebeveynlerin ise dışardan koyulan kurallara uyumu önemseydiğini görmek mümkündür. İlki çocuğun duygu ve davranışlarına hâkimiyetini ve insan ilişkilerinde içsel standartlara göre davranılmasını bekler, diğeri ise otoriteye itaat ederek itibarın korunmasını. Çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer sonuç ise işçi sınıfı ailelerde cinsiyete dayalı (kız çocuk-erkek çocuk) cezalandırma davranışı görülürken, orta sınıf ailelerde fiziksel cezalandırma davranışında cinsiyet ayrımının görülmediğidir. İşçi sınıflarında kızların daha itaatkâr olması beklenmektedir (Kohn, 1959). Buna göre ebeveynlerin ekonomik durumu ve eğitim seviyesi gibi gelişim değişkenleri, çocuğun aile içerisindeki psikolojik önem ve değerini değiştirmekte ve dolayısıyla ebeveyn ile iletişim ve etkileşim türleri de değişime uğramaktadır. Ebeveynlik tiplerinin ise çocuğun eğitim başarısına, sosyalizasyon süreçlerine, iyi olma haline ve gelişimine etkisi yadsınamayacak kadar fazladır (Ellis, 2003).

Baumrind yaptığı araştırmalar sonucunda ebeveynleri dört ana ve dört alt kategoriye ayırmıştır. Bu ana kategoriler: Demokratik, ihmalkâr, izin verici ve otoriter ebeveynlerdir. Kategorilerdeki belirleyici değişkenler ise ebeveynlerin çocuklarına cevap verme ve duyarlı olma düzeyleri ile çocuklardan ne kadar fazla talep ve beklentileri olduğudur. Ebeveyn tiplerinin etkileri ise çocuklarının uyum sağlama becerileri ve akademik başarıları üzerinde gözlemlenmiştir (Baumrind, 2005).

Ebeveyn tiplerinin özellikleri ise aşağıdaki gibidir:

Demokratik Ebeveyn: Ebeveyn tipleri arasında en olumlu sonuçları olan tiptir. Demokratik ebeveynler çocuklarından beklentisi yüksek ebeveynler olmakla beraber çocukların talep ve isteklerine cevap verme konusunda da başarılıdırlar. Kısacası bir talep ve ilgi dengesinden bahsetmek mümkündür. Bu tip ebeveynlerin önemli bir diğer özelliği ise çocuklarına psikolojik özgürlük alanı tanımaları ve koydukları limitleri çocuklara mantıklı açıklamalar ile sunmalarıdır. Bu durum aynı zamanda ebeveyn ve çocuklar arasında sağlıklı bir iletişim mekanizması olduğunu ortaya koymaktadır. Demokratik ebeveynler çocuklardan doğru davranışı beklerken başarı konusunda da desteklemektedirler. Çocukları gözlemlemek ve iletişimi desteklemek ve sözel geri bildirim vermek de gözlemlenen önemli davranış özelliklerindedir. Bu tip ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklarda görülen özellikler ise yaşına uygun bir olgunluk düzeyi sergilemeleri, arkadaş canlısı olmaları, bağımsız, aktif ve başarı odaklı olmalarıdır (Baumrind, 1966; 1971; 2005).

İhmalkar Ebeveyn: Çocukların sosyalizasyonu ve kimlik gelişimi üzerinde en olumsuz etkisi olan ebeveyn tipi ihmalkâr ebeveynlerdir. Kategorizasyonu oluşturan iki değişken olan ilgi ve beklenti seviyelerinin ikisinden de düşük skorlar alan ebeveynler, bu kategoriye girmektedir. İhmalkâr ebeveynlerin çocuklarında ise öz güven ve içsel kontrol en düşük seviyede gözlemlenmiştir. Olumlu uyumları, psiko-sosyal yetkinlikleri ve akademik başarıları konusunda en düşük skorlara sahiplerdir (Steinberg, Lamborn, Darling, & Mounts, 1994; Baumrind, 2005).

İzin Verici Ebeveyn: İhmalkâr ebeveyn ile oldukça benzer olan bu tip, çocuğun hareketlerine, isteklerine karşı onaylayıcı ve kabul edici bir yaklaşım sergiler. Kendisini örnek alınacak bir idealden ziyade kullanılacak bir kaynak olarak konumlandırır. Aile içindeki kuralları çocukla tartışarak belirler. Uygun davranış ve sorumluluk alınmasına dair çok az beklentisi vardır. Güç ve otorite uygulamaktan kaçınır ve dışarıdan tanımlanan standartlara uyum konusunda yüreklendirme yapmaz (Baumrind, 1966). Kısacası iki tanımlayıcı değişkene göre yorumlandığında ilgili ama beklentisiz bir ebeveynidir. Bu tip ebeveyn sahibi çocukların ise akademik başarı ve sosyal uyum testlerinde en düşük skorları aldıkları ve öz kontrolde zorlandıkları görülmüştür (Ellis, 2003). Baumrind'e

göre bunun sebebi ebeveynlerin taleplerinde ve uyumsuzluk karşısındaki tutumlarında istikrarsız davranmaları, yüzleşmekten kaçınmalarıdır (Baumrind, 1970).

Otoriter Ebeveyn: Otoriter ebeveynler az ilgili ve çok beklentili ebeveynlerin oluşturduğu bir kategoridir. Çocuklarının tutum ve davranışlarını belirli bir standart ışığında şekillendirmek, kontrol etmek ve değerlendirmek isterler. Genellikle daha yüksek bir otoriteden kaynak alan bir davranış biçimi beklentileri vardır. Çocukların yerini bilmelerini beklerler, özerk davranışa tolerans göstermezler ve iş yapmanın önem ve değerinin anlaşılması için ev işleri ve benzeri pek çok sorumluluğun yerine getirilmesini talep ederler (Baumrind, 1966). Bu ebeveyn tipine göre kurallara uyum bir erdemdir ve itaatsizliğin cezalandırılması beklenmedik bir durum değildir. Fiziksel cezaya dahi başvurulabilir (Ellis, 2003). Yapılan araştırmalar bu tip ebeveynlerin yetiştirdikleri çocukların görece mutsuz, güvensiz ve çekingen olduklarını göstermiştir (Baumrind, 1970). Çünkü çocuklar getirilen pek çok sınırlama nedeniyle ilişkileri öğrenme fırsatı bulamamaktadırlar. Baumrind'e göre kimi ailelerin bu tip bir etkileşimi tercih etmesinin nedenlerinden biri sosyo-ekonomik durumlarıdır. Daha alt sosyoekonomik sınıflara mensup ebeveynler, görece daha tehlikeli olan çevresel faktörlerden çocuklarını korumak için itaati merkeze koyan bir tutum tercih etmektedirler (Baumrind'den aktaran George, 2004).

Konuya Türkiye açısından yaklaşan ve veriler elde eden Çiğdem Kağıtçıbaşı ise İzmir kentinde yaptığı araştırmada üst sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey şeklinde iki aile tipine ulaşmıştır. Üst sosyo ekonomik düzeydeki (S.E.D.) ailelerde sevgi ortamının hakim olduğu, kontrolün daha alt düzeyde uygulandığı görülmüştür. Kentsel özellikler taşıyan bu tip ailelerin çocuklarında ise sosyal değişime açık olma ve dinamik ve özerk bir davranışsal eğilim olduğu ifade edilmiştir. Alt S.E.D. ailelerin ise kırsal alanlarda daha tipik olarak görüldüğü, ailelerin kontrol ortamı oluşturduğu ve çocuklarda da sosyal değişime kapalılığa daha sık rastlandığı görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 1972: 139).

Türkiye'de ebeveynler üzerinde yapılan bir diğer çalışmada ise ebeveyn tipleri arasında daha az belirgin sınırlar olduğu bulunmuştur. Buna göre ebeveynler otoriter, izin verici, demokratik ve aşırı koruyucu olma boyutlarından hepsini kendilerini tanımlamak için kullanmaktadırlar. Örneğin aynı ebeveynin tehlike içeren durumlarda otoriter, yatma saati gibi konularda izin verici olması gibi. Aynı zamanda kontrol boyutu bağlamında

demokratik ve otoriter ebeveynlerin arasında pozitif bir ilişki de tespit edilmiştir. Bu iki ebeveyn tipinin arasındaki ayrım otorite ve kontrolü uygulama biçimleridir. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan araştırma da Baumrind ile tutarlılık göstermektedir (Demir ve Şendil, 2008; Baumrind, 1971). Araştırmada öne çıkan bir diğer sonuç ise ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile demokratik ve koruyucu olma düzeyleri arasındaki paralelliktir. Eğitim düzeyi arttıkça demokratik davranışlar artmakta, izin verici davranışlar düşmektedir (Demir ve Şendil, 2008).

İstanbul’da yapılan bir diğer araştırmada ise katılımcıların arasında en fazla, ihmalkar ve izin verici ebeveyn rastlandığı belirtilmiştir ve araştırmacı bunu, araştırmanın yapıldığı bölge ve kurumda yoğunlukla orta ve üst sosyo ekonomik düzeyden kişilere hitap etmesine bağlamaktadır. Anne ve baba tutumlarını ayrı ayrı değerlendiren araştırmada annenin şefkatli olmasının daha fazla öz-saygı ve özerkliğe neden olduğu, baba şefkatinin ise başarı ile doğru orantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin kontrol seviyeleri ise çocuklarının kaygı seviyesi ile doğru orantı göstermiştir. Ayrıca ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeyleri yükseldikçe özerklik puanının da yükseldiği görülmektedir (Baylar, 2016).

Yine Türkiye’de ebeveyn tutumları ve kendini gerçekleştirme düzeyleri üzerine üniversite öğrencilerinin katılımıyla yapılan araştırma, demokratik ölçek puanı yüksek olan katılımcıların, kendini gerçekleştirme puanlarının da otoriter grubunkinden önemli ölçüde yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre “otoriter tutum hem sevgi yokluğu, hem sıkı disiplin ile nitelenmekte, bu iki değişkenin bir arada bulunduğu ortam, kendini gerçekleştirme için en olumsuz ortam olmaktadır” (Kuzgun, 1973).

2.1.4. Helikopter Ebeveyn

Ebeveyn tipi araştırmalarına getirilen bir alternatif model ise helikopter ebeveynliktir. ‘Helikopter ebeveyn’ kavramını ilk kez 1990 yılındaki araştırmalarında Cline ve Fay, Y kuşağının üniversite ve işe başlama yaşına ulaşması ve aşırı ilgili ebeveynlerinin de onlarla beraber iş yerleri ve üniversite sınıflarında bulunması durumuna dikkat çekmek

ve bu durumu açıklamak için kullanmıştır (aktaran Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

LeMoyne ve Buchanan'a göre helikopter ebeveynlik çağımızın teknolojik olanaklarının sonuçlarından biridir. Eskiden ebeveynlerinin sokakta ya da arkadaşlarıyla oynayan çocuklarına ulaşması oldukça zorken artık ebeveynler cep telefonları, sosyal medya siteleri gibi teknolojik olanaklar sayesinde çocuklarının nerede olduklarını ve ne yaptıklarını takip edebilmektedirler. Demokratik ailelerin ilgili ve beklentilerine benzer bir tutum sergilemekle beraber helikopter ebeveynlerin kontrolcü tavırları öncelikli olarak eğitim ve gelecekteki rekabet edebilirlikleri üzerinde yoğunlaşmakta ve müdahaleci bir hal almaktadır (Lemoyne ve Buchanan, 2011).

Helikopter ebeveynlerin belirleyici demografik özellikleri arasında genellikle bebek patlaması nesline ait olmaları (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014), eğitilmiş olmaları, çocuk sayısının görece az olması vardır (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014). Helikopter ebeveynleri ilgili ebeveynlerden ayıran yönleri ise özerkliği daha az desteklemeleri, hatta kimi gözlemlere göre, ayrılık korkusu yaşamaları (Lemoyne ve Buchanan, 2011), para ile ilgili konularda, duygusal konularda ve fiziksel sağlık konusunda çocuklarına sürekli tavsiye vermeleri, hatta tavsiyeyi onların adına karar verme seviyesine kadar götürmeleri, çocuklarının karşılaştıkları zorlukların çözümünde tavsiye ve karar vermekten öteye geçerek ellerinden geldiği noktalarda kendileri çözmeleridir (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016). Konuya dikkatleri çeken bir diğer önemli nokta ise bu davranışların çocuklarının yetişkinlik yıllarında da devam etmesi, ebeveynlerin üniversite ve iş hayatında da müdahaleci tutumlarını sürdürmeleridir. Araştırmacıların özellikle şaşırtıcı buldukları özellik ise helikopter ebeveynlerin çocuklarına başarının aracı olarak kopya çekmek, zorbalık yapmak gibi etik olmayan davranışları da tavsiye edebiliyor olmalarıdır (Vinson, 2013).

Helikopter ebeveynlere dair bir diğer araştırmada, eğitilmiş ebeveynlerin aşırı ilgili olma ihtimalinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilginin kız çocuklara ve daha küçük kardeşlere karşı daha fazla olduğu da görülmektedir. Aynı evde yaşama durumuna bakıldığında ise karşılıklı bir etkileşim bulunmuştur. Aşırı ilgili ebeveynler çocuklarının kendileri ile beraber yaşamasını desteklerken, ailesi ile beraber yaşamaya devam eden bireylere de aşırı ilgi gösterildiği bulunmuştur (Jill ve Julie, 2014).

Her ne kadar araştırmalar ebeveynlerin ilgili oluşlarının çocukların akademik başarılarına olumlu etkileri olduğunu gösteriyor olsa da, bu durum ebeveynlerin çocukların sağlıklı karar verme becerilerini ve özerkliklerini destekledikleri zaman geçerlidir (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016). Araştırmalar helikopter ebeveyne sahip olmanın, yetişkinlik döneminde olumludan fazla olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Bu olumsuz etkilenen konular arasında problem czme ve karar verme becerilerini, fiziksel ve zihinsel sağlığı ve genel olarak iyi olma halini saymak mümkündür (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016).

Helikopter ebeveynliğin ailenin işlevselliğinde sorun yaratacağını ifade eden LeMoyne ve Buchanan, aşırı müdahaleci olmanın özellikle çocuklar iş hayatına başladığında sorun yaratacağı kaygısını taşımaktadırlar. Bunun en büyük nedenlerden biri, bu tip ebeveynler tarafından yetiştirilen kişilerin bağımsız olmak ve karşılaştıkları problemleri czmede yetkin olmamalarıdır. Karşılarına cıkkan sorunların czlmesinde diğerlerine bağımlı olan kişilerin ise depresyon, kaygı bozukluğu, alkol problemleri, uyuşturucu kullanımı ve psikososyal olgunluk seviyesine ulaşamama gibi sorunlara daha yatkın oldukları görülmektedir. Bunların sonucunda okulda derslere katılımda düşüş, zgven eksikliği ile karşılaşılmaktadır (Lemoyne ve Buchanan, 2011; Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

Ebeveynlerinin sürekli yardımını alan ve problemleri anne-babaları tarafından czlen kişilerin daha sonraki ilişkilerinde de bağımlılık gösterdiği görülmüştür. Değerli ötekilere bağımlılık geliştiren kişiler, ilişkilerindeki yakınlık derecesini yeterli bulmazlar ve de karşılaştıkları sorunların czlmesi, davranışların onaylanması ve ilgi gösterilmesi gibi ihtiyaçlarının karşılanması konusunda hayatlarındaki önemli ötekilere güvenirler, cnk hayatla başa cıkma becerilerini geliştirme firsatı bulamamış buna ek olarak da duygusal istikrarı sağlayamamışlardır. Bu durum onları kırılganlaştırır ve depresyon ve kaygı seviyelerine olumsuz etki eder (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

Sonuç olarak helikopter ebeveynlerin koruyucu davranışları kısa vadede çocuklarının problemlerini czyor ve onları rahatlatıyor olsa da uzun vadede onların sosyal, fiziksel, duygusal gelişim ve iyi olma halleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadırlar (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Aileleri tarafından korunarak ve başarısızlık duygusu yaşaması engellenerek, övgü ve takdir ile yetiştirilen bu kişiler, iş

ve/veya yetişkinlik hayatına adım attıklarında genellikle buldukları pozisyonları, aldıkları maaşları beğenmez, yeterli yönlendirme ve takdir aldıklarına inanmazlar (Vinson, 2013).

Y kuşağının üniversite eğitimine başlaması ve iş gücüne katılmasıyla beraber dünyanın ilgisini çekmeye başlayan helikopter ebeveyn olgusu üzerinde pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırmaların odaklandığı boyutların ise çoğunlukla helikopter ailelerin yetiştirdiği çocukların öz-yeterliliği, iyi olma hali, akademik başarıları ve iş tatmini olduğunu söylemek mümkündür (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014; Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014; Schiffrin, Liss, Miles-McLean, Geary, Erchul ve Tashnerl, 2013). Türkiye’de ise helikopter ebeveyn olgusunun henüz akademik araştırmalarda yer bulmadığını ancak medya araçlarında popülerliği artan bir konu olduğunu görmek mümkündür. Bu nedenle konuya yer verilen köşe yazıları ve paylaşımlar Türkiye’de yapılan araştırmaları değil, dünya yazınına ya da kişisel deneyimleri yansıtmaktadır¹.

2.2. NESİL KAVRAMI

Nesil olarak adlandırılan yaş grubu ilk dalga, merkez ve son dalga olarak üç gruptan oluşur. Bu kişiler yaşamları süresince genellikle benzer etkilere neden olan ortak tarihi olaylar veya sosyal yaşamdaki ortak deneyimleri paylaştıkları için nesil olarak adlandırılırlar (Smola ve Sutton, 2002). Kısacası bir nesle mensup kişiler benzer yaşlarda aynı önemli tarihi, sosyal ve kültürel olaylardan benzer şekilde etkilenmişlerdir. Bu etkiler kişilerin kimlik ve beklentilerinin şekillenmesinde de önemi benzerlikler yaratırlar.

Nesillerin kesin başlangıç ve bitiş tarihleri olduğundan söz etmek mümkün değildir. Kaynaklarda kimi zaman farklı başlangıç ve bitiş tarihlerine rastlansa da tarihlerden bahsetmek mümkündür (Smola ve Sutton, 2002). Şu anda toplumumuzun yetişkin

¹ <http://www.hurriyet.com.tr/helikopter-ebeveynlerin-5-ozelligi-36734224>
<http://www.haberturk.com/saglik/haber/884022-anne-babalar-dikkat>
<http://hthayat.haberturk.com/anne-ve-cocuk/annelik/haber/1039659-helikopter-ebeveyn-nedir>
<http://mood.ist/blog/helikopter-ebeveynlik-nedir/>
<https://www.egitimpedia.com/tag/helikopter-ebeveynlik/>

nüfusunu oluşturan son 3 neslin ise 1946 ve 1964 yılları arasında doğan ‘bebek patlaması nesli’, 1965 ve 1980 yılları arasında doğan ‘X nesli’ ve 1980 ile 2000 yılları arasında doğan ‘Y nesli’ (milenyum çocukları olarak da adlandırılır) olduğu konusunda bir ortak görüşten söz etmek mümkündür (Weber, 2015).

Bu üç neslin araştırmada önemli olmasının nedeni üçünün de günümüz iş hayatında yer sahibi olmalarıdır. Bir neslin özelliklerini açıklarken diğer nesillerle olan farklarını kısaca anlatmak konunun anlaşılmasına fayda sağlayacaktır.

2.2.1. Bebek Patlaması

Bebek patlaması nesli, adından da anlaşılacağı üzere 1946 ve 1964 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri’nde çok fazla doğum olması nedeniyle bu ismi almıştır. Bu nesil İkinci Dünya Savaşı sonrasında barış ortamına doğmuş bir nesildir. Genel olarak çift ebeveynli ailelerde büyümüşlerdir. Güvenli okullarda okumuşlardır ve iş güvencesi ile yaşamışlardır (Gursoy, Maier ve Chi, 2008). Bebek patlaması nesli için iş yaşamı ve kariyer, en önemli yaşam motivasyonudur. Çalıştıkları kurumlar için pek çok fedakârlıkta bulunmak onlar için normal bir davranıştır. Hayatları boyunca kariyer basamaklarını tırmanmaya, rekabet ortamında yükselmeye odaklanmış işkoliklerdir. İş-yaşam dengesine önem veren bir nesil olarak öne çıkmaz, işi sosyal yaşamlarının önüne koyarlar (Myers ve Sadaghiani, 2010).

Her ne kadar nesillerin tanımları genel olarak Amerika tarihi ve kaynaklarına dayanıyor olsa da Türkiye’de de benzer sınıflandırmalar yapılabilmektedir. 68 kuşağının da içinde bulunduğu Türk bebek patlaması nesli devrime tanıklık etmiş, tek partili sisteme geçiş sürecini yaşamışlardır. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında doğan bebek patlaması çocukları tarım, sanayileşme, köyden kente göçler gibi önemli değişimlerin şekillendirdiği ve toplumun gelişmesiyle beraber görece daha fazla fırsattan yararlanabilmiş bir nesildir (Senbir’den aktaran Bako, 2016). 1927 yılından başlayarak, nüfus istatistiklerine bakıldığında nüfus artış oranının 1945 ile 1960 yılları arasında %10.59’dan % 27.75’ çıktığını ve sonraki yıllarda artış hızının önemli miktarda düştüğünü görmek mümkündür (TÜİK, 2012).

Şekil 1: Yıllık Nüfus Artış Hızı, İl, İlçe, Belde Belediyesi, köy sayısı ve nüfus yoğunluğu (1927- 2000)

1.1 Nüfus, yıllık nüfus artış hızı, il, ilçe, belde belediyesi, köy sayısı ve nüfus yoğunluğu

Population, annual growth rate of population, number of provinces, districts, towns, villages and population density

Sayım yılı Census year	Nüfus Population	Yıllık nüfus artış hızı: Annual growth rate of population (‰)	İl sayısı: Number of provinces	İlçe sayısı: Number of districts ⁽¹⁾	Belde belediyesi ve köy sayısı: Number of towns and villages	Nüfus yoğunluğu Population density ⁽²⁾
1927	13 648 270	-	63	328	40 600	18
1935	16 158 018	21,10	57	356	34 876	21
1940	17 820 950	⁽³⁾ 17,03	63	370	34 024	23
1945	18 790 174	10,59	63	396	34 063	24
1950	20 947 188	21,73	63	422	34 252	27
1955	24 064 763	27,75	66	493	34 787	31
1960	27 754 820	28,53	67	570	35 441	36
1965	31 391 421	24,62	67	571	35 638	41
1970	35 605 176	25,19	67	572	35 995	46
1975	40 347 719	25,00	67	572	36 115	52
1980	44 736 957	20,65	67	572	36 155	58
1985	50 664 458	24,88	67	580	36 031	65
1990	56 473 035	21,71	73	829	36 233	73
2000	67 803 927	18,28	81	850	37 366	88

(1) İlçe sayısına, il merkezleri (merkez ilçeler) dahil değildir.

(2) Bölüm açıklamalarına bakınız.

(3) Hatay ilinin nüfusu toplama dahil edilerek hesaplanmıştır.

(1) Province centers are not included in the number of districts.

(2) Look at the explanation of section.

(3) It was calculated by including the population of Hatay province to total population.

Şekil 2: Yıllık Nüfus Artış Hızı, İl, İlçe, Belde Belediyesi, köy sayısı ve nüfus yoğunluğu (2007- 2011)

1.2 Nüfus, yıllık nüfus artış hızı, il, ilçe, belde belediyesi, köy sayısı ve nüfus yoğunluğu (ADNKS)

Population, annual growth rate of population, number of provinces, districts, towns, villages and population density (ABPRS)

Yıl - Year	Nüfus Population	Yıllık nüfus artış hızı: Annual growth rate of population (%)	İl sayı:sı: Number of provinces	İlçe sayı:sı: Number of districts ⁽²⁾	Belde/ilke kademe belediye sayı:sı: ve köy sayı:sı: Number of towns and submunicipalities	Köy sayı:sı: Number of villages ⁽³⁾	Nüfus yoğunluğu Population density ⁽⁴⁾
2007 ⁽¹⁾	70 586 256	-	81	850	2 294	34 438	92
2008 ⁽¹⁾	71 517 100	13,10	81	892	1 981	34 349	93
2009 ⁽¹⁾	72 561 312	14,50	81	892	1 978	34 367	94
2010 ⁽¹⁾	73 722 988	15,90	81	892	1 977	34 402	96
2011 ⁽¹⁾	74 724 269	13,49	81	892	1 977	34 425	97

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları.

(1) İl, ilçe, belediye ve köylere göre sayı ve nüfuslar belirlenirken; Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, ilgili mevzuat ve idari kayıtlar uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanı (UAVT)'nda yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağıllık ve tüzel kişilik değişiklikleri dikkate alınmıştır.

(2) İlçe sayısına, il merkezleri (merkez ilçeler) dahil değildir.

(3) ADNKS'ye göre ikamet eden kişi kaydı olmayan köyler köy sayısına dahil edilmiştir.

(4) Bölüm açıklamalarına bakınız.

Source: Results of Address Based Population Registration System (ABPRS)

(1) Number and population of provinces, districts, municipalities and villages are determined by taking into account administrative attachment and legal entity changes recorded by the General Directorate of Population and Citizenship Affairs (GDPCA) in the National Address Database (NAD) in accordance with the related regulation and administrative registers.

(2) Province centers are not included in the number of districts.

(3) Number of villages, in which there is no residing population according to ABPRS, are included.

(4) Look at the explanation of section.

2.2.2. X Nesli

1965 ve 1980 yılları arasında doğan X neslinde ise durum biraz farklıdır. Dünyada ekonomik gerilemenin baş gösterdiği ve hızlı bir sosyal değişimin yaşandığı bir çağda yaşayan X nesli, iki ebeveyninde çalıştığı, boşanma oranlarının artışı olduğu zamanlara tanıklık etmişlerdir. Pek çok kaynakta konu ettiğimiz üç kuşak arasındaki en kuşkucu ve 'uslanmaz' nesil olarak ifade edilmişlerdir (Bako, 2016). Neslin son demlerine ise damgayı hızla gelişmekte olan teknoloji vurmuştur. İş hayatında bireysel çalışmayı tercih ederler. X nesli üzerine yapılan çalışmalarda işi hayatlarını sürdürme aracı olarak gördükleri bulunmuştur. Sadece onlardan beklenen kadar çalışıp geri kalan enerjilerini iş dışındaki hayata saklamayı tercih ederler. Bu nedenle bebek patlaması nesli tarafından tembel ve düşük motivasyonlu olarak görülürler (Gursoy, Maier ve Chi, 2008).

X kuşağı Türkiye'de 'geçiş süreci çocukları' şeklinde de adlandırılır. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gelir artışı yaşam standartlarını yükseltmiştir ve X kuşağı radyonun,

çamaşır makinelerinin olduğu evlere doğmuşlardır. Televizyon hayatlarının önemli bir parçasını oluşturmuştur. Üniversite yıllarında sağ-sol çatışmalarına tanık olan kuşak iş yaşamı konusunda ise batıdaki akranlarından farklı olarak çalışma heves ve motivasyonu yüksek, çalışkan çalışanlar olarak betimlenmişlerdir. Bu kuşak Türkiye’de de bireyselliğin yükselmekte oluşundan etkilenmiştir (Bako, 2016).

2.2.3. Y Nesli

1980 ile 2000 yılları arasında doğan ‘Y nesli’ milenyum çocukları olarak da adlandırılır (Weber, 2015). Y nesli esas olarak bebek patlaması neslinin son ve X neslinin ilk dalgasının çocuklarıdır. Teknolojinin kucağına doğmuşlardır (Gursoy, Maier ve Chi, 2008) ve diğerleri gibi şiddet ve terör olaylarına tanık olmuşlardır (Weber, 2015). Bu neslin en önemli ayırt edicilerinden biri yetiştirme tarzlarıdır. Kağıtçıbaşı “ana-babalar kendi iş tecrübelerine dayanarak çocuklarından ileride işlerinde neler talep edileceğini öngörmekte ve çocuklarını bu taleplere uygun bir kişilik geliştirecek şekilde yetiştirmektedirler” demektedir. Görece kendi ebeveynlerinden daha varlıklı aileler kurmuş olan bebek patlaması ve X nesilleri de işçi sınıfının iş ortamında geçerli olan uyma davranışı yerine orta sınıf mesleki gereklerine uygun özerklik davranışını pekiştirmişlerdir (Kağıtçıbaşı, 1993:80). Y kuşağının ebeveynleri çocuklarını en iyi okula göndermek, diğerlerinden daha çok yönlü büyütmek, daha fazla sertifika edindirmek için ellerinden gelen her türlü fedakarlığı yapmış öyle ki eğitimde veli ve öğrenci konumundan müşteri konumuna geçmişlerdir. Bu süreç ise ebeveynlerin talepleri doğrultusunda öğretmen-öğrenci ilişkisini öğrencinin sürekli olumlu motivasyon aldığı bir ilişkiye dönüştürmüştür. Aynı zamanda da daha iyi bir özgeçmiş ve portfolio sağlamak için notlar enflasyona uğramıştır (Hershatter ve Epstein, 2010).

Yetiştirilirken ebeveynleri, öğretmenleri tarafından fazlasıyla el üstünde tutulan bu kuşak, kimilerince de ‘mızımız nesil’ olarak da anılmaktadırlar. Çünkü en basit işi yapmak için bile yardım ve yönlendirme beklentisi içindedirler (Hershatter ve Epstein, 2010). Satır aralarını okumaktansa bütün yönlendirmelerin açık ve net olmasını isterler. Diğer taraftan milenyum çocuklarının ‘ben nesli’ olarak da adlandırıldığı yayınlara rastlamak mümkündür. Neslin çoğu üyesi sürekli olarak çevrimiçi bir hayat sürer ve düşüncelerini,

yaşamlarını, hayatlarını başkalarının görmesi için paylaşırlar (Myers ve Sadaghiani, 2010).

Teknoloji ile en iç içe nesil olmalarının bir sonucu etnik ve ırksal çeşitliliğe uyum sağlamaları ve çeşitliliği takdir edebilmeleridir. İnternetin, cep telefonlarının ve elektronik postaların olduğu evlere doğdukları için aynı anda birden fazla işi yapmayı tercih ettikleri ve başardıkları gözlemlenirken oldukça kısa dikkat süreleri olduğu ve istedikleri şeye anında ulaşamamanın sabırlarını zorladığı da nesle dair ortak kanılardandır (Weber, 2015).

İş gücüne 2004 yılında katılan kuşağın iş hayatına sunacağı teknoloji ve etik gelişmeler bağlamında çok şey olsa da, Y nesli iş hayatı ile yaşam dengesi konusunda kendinden önceki nesillere kıyasla çok daha hassastır. Bu dengenin kurulması üretilen işin kalitesi, gösterilen iş performansı, etik kararlar verme ve iş tatmini ile doğrudan alakalıdır. Üstleriyle düzenli iletişim halinde olmak, yakın ilişkiler kurmak ve geri bildirim almak isterler. Ayrıca kendilerinden önceki nesilden farklı olarak takım çalışmasını bireysel çalışmaya tercih ettikleri görülmüştür, çünkü riski azaltır ve korunaklı bir ortam yaratır (Myers ve Sadaghiani, 2010). Araştırmacılara göre Y neslinin iş hayatına getirdiği şeylerden biri yeniliktir. Çok yönlü yetiştirilmişlerdir ve özgüvenleri oldukça yüksektir. Bu nedenle kurumların kıyafet kodu, çalışma saatleri, yaşa bağlı hiyerarşi gibi kurallarını kolaylıkla kabul etmez, kurum içinde hızlı ilerleme ve söz sahibi olma haklarını talep ederler. Onlar için en önemli motivasyon, değişimi tetiklemektir (Weber, 2015). Yapılan araştırmalara göre Y nesli eğer maddi baskı yaşamıyorsa okul ve iş hayatı arasında kendilerini geliştirmek için ve toplumsal sorunlara eğilmek, az gelişmiş bölgelere gitmek ya da gönüllü işlerde çalışmak eğilimindedirler. İş, X nesline benzer olarak yaşam standartlarını korumak ve iş dışı sosyal yaşamlarını, aktivitelerini sürdürebilmek için bir araçtır (Myers ve Sadaghiani, 2010) ancak iş yerinde bilgilerini ve yeteneklerini kullanmak için hevesli oldukları gözlemlenmektedir (Gursoy, Maier ve Chi, 2008). İş tercihlerini –tüketim kalıplarında da olduğu gibi – iyi bir amaca hizmet eden kurumlardan yana kullanmaktadırlar (Hershatte ve Epstein, 2010).

Değinilmesi gereken bir diğer konu ise Y neslinin işyerine sadakat duygusunun çok kuvvetli olmadığı bulgusudur. Sürekli olarak gelişme vadeden, takdir edildiği ve kullandığı, ‘aileye benzer bir kültürü’ olan iş yerlerine sadakat gösterecek de çalışmalar

daha iyi bir fırsat sunulduğunda kurum değiştirmeyi düşüneceklerini dile getirirler (Hershatte ve Epstein, 2010).

Küreselleşmenin hızla artması sebebiyle Y kuşağının toplumlar arasında birbirine en fazla benzerlik gösteren kuşak olduğunu söylemek mümkündür (Berkup'tan aktaran Bako, 2016). Y nesli Türkiye nüfusunun %26 sını oluşturmaktadır (Yüksekbilgili'den aktaran Bako, 2016) ve yukarıda belirlenen özellikleri paylaşırlar.

2.3. SERMAYE KAVRAMI

Sermaye kavramı, Bourdieu tarafından, sadece maddi güç kaynağı tanımı ile kısıtlanmamıştır. Bourdieu'ye göre sermaye maddi, hukuki, teknik ya da politik gibi pek çok güç kaynağını ifade etmekte kullanılabilir bir kavramdır (Swarty, 2008). Buna göre, bir kişinin farklı alanlarda geçerli olan güçlere ne kadar sahip olduğu, kişinin o alandaki pozisyonunu belirler. Bu temel güçler ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve prestij, unvan gibi ifadeler bulabilecek sembolik sermayedir. Kişilerin sermayelerinin biçimi ve diğerleri ile kıyaslanması da toplumsal sınıflamaların önemli yapılanma yöntemlerindedir. Bireylerin ekonomik veya kültürel sermayeler biriktirmiş olmaları ve diğerlerinden daha az ya da daha fazla bu sermayeye sahip olmaları onları ötekilerden alt veya üst sınıfa konumlandırabilir (Bourdieu, 1985).

Bourdieu'ye göre toplumların çoğalma gereksinimlerine ek olarak kültürlerini yeniden üretme gereksinimleri vardır ve gerçek ve sembolik sermayelerinin nesiller arası aktarımı için uygun yapılar geliştirilmelidir. Sermaye kavramının en genel açıklaması, dönüştürülebilir bir kaynak oluşudur. Bu aslında maddi kaynakların gayrimenkule, gayrimenkulün hisselerle dönüştürülmesi gibi örnekler dikkate alınarak düşünüldüğünde hepimizin aşına olduğu bir yaklaşımdır (Bourdieu, 1996:2-4, 265).

Kültürel sermaye, kültürel kaynakların önemini açıklayabilmek için geliştirilmiş bir kavramdır. İnsanların modern toplumdaki yerlerini iyileştirmek için biriktirdikleri ve kullandıkları güç kaynakları anlamına gelmektedir. Bu sermayelerin sahipleri en değerli sermayelerin değiştirme değeri konusunda bir rekabet halindedirler. Çünkü en fazla sermaye sahibi aynı zamanda 'alana' da egemen olacak olmalıdır (Bourdieu ve Wacquant, 2016:81). Yapılan kültürel sermaye araştırmalarında Bourdieu, bazı okullara gitmenin ya

da bazı diplomalara sahip olmanın diğerlerine göre daha yüksek değeri olduğunu bulmuştur. Ancak değerli olan eğitim kurumu ya da derecenin de alana bağlı olarak değiştiğini de ifade etmektedir. Yaptığı araştırmalara göre bunu belirleyen ise sahip olunan diploma ya da derecenin ilgili alanda ne kadar sıklıkla karşılaşıldığına bağlıdır. Eğer ilgili alandaki kişilerin çoğu benzer derecelere sahipse derecenin değeri fazlaca yüksek olmayacaktır (Bourdieu, 1998:230-232).

Kültürel sermayeye ek olarak, Bourdieu tarafından kavramsallaştırılan bir diğer sermaye tipi de sosyal sermayedir. Bu dayanıklı ve kurumsallaşmış sosyal ağlar yoluyla gerçek ya da potansiyel kaynak sahibi olmak anlamına gelmektedir. Kültürel ve maddi sermayeye ek olarak gerektiğinde harekete geçirilecek bir güç kaynağıdır (Bourdieu ve Wacquant, 2016:108). Sosyal sermaye aslında kaynakların bütünü anlamına gelmektedir. Bu kişiler değerli görülen kaynaklara bazı zorunluluklar ya da ortak kimlikler yoluyla erişim sağlayabilecek tanıdıklardır. Sosyal sermayenin diğer ayağını ise sosyal ilişkiler oluşturmaktadır. Bu ise bahsedilen sosyal ağların sürdürülebilmesidir (Bourdieu, 2008: 194). Sosyal sermayenin kimi amaçlara ulaşmak için bir araç olarak kullanılmasına ek olarak, aidiyet ve güven duygusunu destekleyen önemli faktörlerden biri olduğunun da altı çizilmektedir (Bourdieu, 1996:266)

Burada devreye giren en önemli kavram, sermaye tiplerinin birbirine dönüştürülebilirliğidir ve toplumlar ve kişiler, bu kaynaklar yoluyla kar edebilme rekabeti içindedirler (Bourdieu ve Wacquant, 2016:84; Bourdieu, 1996:265). Bourdieu tüm sermaye tiplerinin en temelde ekonomik sermayeye indirgenebileceğini savunmaktadır. Her grup ya da topluluk biriktirdiği sermayelerinin sürdürülebilirliğini önemser. Kültürel sermaye gibi değerlerin aktarılmasının ise sosyalizasyon sürecinden çok da farklı bir süreç olmadığı söylenebilir. Bourdieu'ye göre nesiller kendinden sonra gelenlere bir semboller bütünü aktarırlar ve bu semboller üretilir, benimsenir ve yeniden üretilirler (Bourdieu, 1989).

Bourdieu pek çok gelişmiş ülkede kültürel sermayenin ekonomik sermayeden daha önemli olduğunun düşünüldüğünü ifade eder ve paranın (ekonomik sermayenin) bu nedenle eğitime ve okullara yatırılma nedenlerini temellendirir. Buradan kasıt, sermaye sahibi ailelerin çocuklarını daha yüksek sosyal konumlar vadeden okullara göndermedeki

rekabetleri ve bu tip prestijli okulların ayrıcalık sahibi aileler tarafından tekele alınmasıdır (Bourdieu, 1991).

2.4. HABİTUS KAVRAMI

Habitus, Bourdieu tarafından üretilmiş bir sosyalizasyon kavramıdır. Nesillerin birbirine gerçek ve sembolik sermayeleri aktarma biçimini ifade eder. Bourdieu bu süreci bir döngü olarak ifade eder; üretilen kültür, kültürün içselleştirilmesi ve kültürün ürettikleri (Bourdieu, 1989). Üretilen ve aktarılan sembolik değerler ise toplumun (ya da grubun) resmi ya da gayri resmi kural, âdet ve gelenekleridir. Bu sosyalizasyon süreci sonunda kişiler o grubun değerlerini yansıtır bir duruş kazanırlar, olaylara verdikleri tepkiler dahi bu çerçevede içerisinde ve otomatiktir. Habitus aynı zamanda çevremize anlam vermemizi, sağduyu sahibi olmamızı ve dünyanın kaotik görünmemesini sağlar (Bourdieu, 1989)

Bourdieu tarafından üretilen sermaye ve habitus kavramlarına araştırmada yer verilmesinin nedenlerinden biri, eğitim sistemi ve okul seçimi ile ilgili pek çok araştırmanın konuya ışık tutulması için bu kavramdan yararlanmış olmasıdır. Bourdieu'ye göre okul, aile kadar etkin bir sosyalizasyon aracıdır ve aile değerlerinin meşrulaştırılmasında aktif bir rol oynar. Bourdieu, okulların toplumun baskın kültürünü yeniden üreten kurumlar olduğunu savunur. Bunun nedeni toplumda aktif olan ve seçimler yapan binlerce birey olmasıdır. Bireyler içselleştirdikleri değerler doğrultusunda seçimler yaparak, bu değerleri yeniden üretirler, dolayısıyla daha çok kişi tarafından içselleştirilmiş yani hali hazırda baskın olan değerler yeniden üretilmiş olur (Bourdieu, 1991). Bourdieu burada, aslında kişilerin (ebeveynlerin ve çocuklarının) içselleştirilmiş olarak –habitus – bir yön duygusu ile harekete ettiklerini ve bu içselleştirilmiş değerler doğrultusunda eğitim alanlarını ve okuyacakları okulları seçtiğini ifade eder ve bunun var olan düzenin devam ettirerek korunması anlamına geldiğini açıklar (Bourdieu, 1991).

Eğitim sisteminin bahsedilen üretim şeklini inceleyen Bourdieu, sistemin keyfi olarak belirlendiğini ve uygulamasının da bir nevi sembolik şiddet olduğunu savunur. Buna göre egemen kültür, eğitim yolu ile yeniden üretildiğinde güç ilişkileri de korunmuş olur (Bourdieu ve Passeron, 2015:35). Burada önemli etmen, eğitimi alan kişinin birinci habitusu ile egemen kültürün uyumluluk seviyesidir. Uyum düzeyinin düşük olduğu

durumlarda devreye girecek yöntemler ise sosyalizasyon ya da dışlama olacaktır. Farklı bir sınıf ve habitus ile egemen kültürün eğitim sistemine giren kişiler ya oto-sansür ve disiplini içselleştirecek ya da dışlanacaklardır (Bourdieu ve Passeron, 2015:72). Bu açıklama bağlamında dominant kültürden gelen bireylerin okulda daha başarılı olacağını ve okula karşı aidiyet duygusu yaşayacağını, dominant kültürden gelmeyenlerin ise sembolik şiddete maruz kalacaklarını ve uyum sağlayamadıkları durumlarda dışlanma tehdidi altında olacaklarını söylemek mümkündür.

Bu kavramın çalışma açısından en önemli yanı, helikopter ebeveynlerin çocuklarının sosyal sermayelerine katkı için gönderdikleri özel okulları seçme sebeplerinin ortaya koyulmasına yardımcı olmasıdır. Ebeveynler çocuk yetiştirirken çocuklarının sahip olmasını istedikleri değerleri belirlerler ve bu yönde seçimler yaparlar. Gerekli görülen değerlerin en önemli belirleyicisi ise, kişinin yaşam standartlarını belirleyecek olan iş hayatı ve sosyal konumudur. Ebeveynler kendi deneyimlerini göz önünde bulundurarak çocukları için biriktirdikleri sermayenin, oluşturdukları habitusun desteklenip yeniden üretilebileceği bir ortam seçmek isterler. Ayrıca aile habitusuna uygun bir okulda okumak çocukların başarı oranını da artıracaktır. Ebeveynler çocuklarının özgeçmişleri ve akademik birikimlerinin bir rekabet unsuru olduğu görüşündedir. Özellikle Y kuşağı ebeveynleri çocuklarını başarısızlık ve dışlanmışlık gibi olumsuz duygulardan korumak isterler. Bu nedenle maddi sermayeleri elverdiğince, çocukların aile habitusuna uygun ve başarılı olacakları okullarda okutmayı önemserler.

2.5. ANOMİ KAVRAMI VE YABANCILAŞMA KAVRAMI

Pek çok araştırmacı birbiri ile oldukça bağdaşık olan yabancılaşma ile anomi kavramını birbirinden ayırmak gerektiğini öne sürer. “Yabancılaşma, sosyal hayatın kimi yönlerine karşı, kişinin yaşadığı öznel bir tutumdur” (Olsen, 1965). Marx’a göre ise kişinin nesneleşmesi ya da toplumsal şartlar nedeniyle kendini ve ötekileri nesnelere olarak görerek kimlik kaybı yaşamasıdır. Yabancılaşma açıklamalarının temel ortak noktası ise modern ve kentleşmiş toplumların, kişilerin potansiyeline ve eşsiz kişiliğine, dolayısıyla da anlamlı ve tatminkâr bir yaşama ulaşmasını engellemesidir. Kişi bu durumda kendini toplumsal faaliyetlerden kısmen ya da tamamen tecrit eder. Ürettiği iş ile ve doğa ile ilişkileri kopan insanlar birer makine gibi çalışmaya başlarlar ve ortaya yabancılaşmış ve

duyarsızlaşmış bir işçi kitlesi ortaya çıkar. Bu kitleden kasıt dayanışma yerine tek başına hayatta kalma mücadelesi veren insanlar topluluğudur (Ritzer ve Stepnisky, 2012:20-21).

İlk olarak Durkheim tarafından tanıtılmış olan ‘anomi’ kavramı ise kuralsızlık anlamına gelir. Kişinin kendinden ne istendiğini bilmemesi bir kuralsızlık durumudur (Ritzer ve Stepnisky, 2012:19). Ancak anomî kavramı farklı araştırmacılar tarafından pek çok farklı alanda, yabancılaşmanın çeşitli boyutlarını anlatmak amacıyla değişik tanımlamalar altında kullanılmaktadır.

Durkheim’e göre anomî, kişinin gördüğü ve tepki gösterdiği bir toplumsal ve kültürel yapı bozukluğu durumudur (Durkheim, 2013:255-256). Durkheim, toplumun bireyler üzerinde bir baskı kurduğunu ve onların arzu ve isteklerini limitlediğini, böylece bir tatmin duygusunun yaşanabildiğini savunur. Eğer toplum bu limitleri koyamaz ya da ulaşamaz hedefler sunarsa insanların sürekli mutsuzluk içerisinde yaşamaları kaçınılmazdır (Durkheim, 2013:251). Örneğin, eğitim olanaklarının iş olanaklarından hızlı artışının eğitilmiş kişilerin yaşam standartlarını koruyamaması ile sonuçlanması, toplumun doğru limitler koyamamasının bir sonucu ve anomînin nedenlerinden biridir (Kurzman ve Owens, 2002). Durkheim, anomînin çözümü olarak doğru sosyalleşmeyi gösterir. Toplum, üyelerine kuvvetli bir kolektif kültürü aktarmalıdır (Bilton, et al., 2009:482).

Merton’a göre anomî, toplumun kültürü ile toplumsal yapının unsurları arasında bir denge eksikliğinin sonucu olarak karşımıza çıkar. Burada kast edilen, toplum tarafından belirlenen ve istenilen, görülen hedeflere ulaşma yollarının tıkalı oluşudur (Bilton, et al., 2009:387). Kaldı ki, genellikle toplumlar tarafından öne sürülen, maddî başarı gibi ulaşılması onaylanan hedefler, limiti olmayan ve ulaşamayacak hedeflerdir (Bernburg, 2002). Toplumun koyduğu bazı hedefler, toplumun bazı kesimleri için meşru yollarla ulaşamayacak hedeflerdir. Örneğin işçi sınıfına ait bir birey için medya araçlarında gördüğü yaşam standartları ve refah seviyesine ulaşmak, elinde bulunan ve toplumun da kabul ettiği araçlar ile mümkün olmayabilir. Anomîye sebebiyet veren böyle durumların varlığı, sapma ve suç araştırmaları için de temel oluşturmaktadır (Bilton, et al., 2009:387).

Merton araçlar ve amaçlardan bahsederken ulaşılmaması istenen amaçları ve onlara ulaşmanın toplum tarafından onaylanan yöntemlerini kastetmektedir. Eğer kişinin beklentileri, erişimi dahilinde olan meşru araçlar ile karşılanamıyorsa bu kişide bir kırılma noktası olacaktır ve Merton'a göre bu durumda ortaya çıkan beş uyum modeli vardır: *uyum, yenilik, şekilcilik, geri çekilme, isyan*. Merton bu tipleri, kültürel olarak belirlenmiş araçları kabul etmek ile etmeyip 'uygun' davranıştan sapma uçları arasına yerleştirmiştir (Garfield, 1987). Uyum bu çizgide meşru araçları kabul ederek ona göre hareket eden, kısacası toplumun koyduğu araç ve amaçlar içerisinde hareket eden bireylerin davranış ve tutumunu anlatır. Ancak araç ve amaç uyumsuzluğuna verilen tepkilerden ilki yenilikçiliktir. Yenilikçi toplumsal hedefleri kabul eden ancak onlara ulaşmak için meşru olmayan yolları kullanan bireyleri ifade eder. Örneğin çok para kazanmak için suç işleyen kişiler bu kategoriye girerler çünkü bir toplum tarafından kabul gören bir hedef için yeni bir amaç bulmuş kuralları 'bükmüşler'. Şekilciler ise tam tersine hedefe ulaşamayacakları kanısında oldukları için meşru araçlara bağlı kalmakla yetinirler. Varacakları bir hedef beklentisinden bağımsız olarak, kurallara uygun bir şekilde işlerini yaparlar. Örneğin çok para veya yüksek statü beklentisi olmadan çalışan memurlar gibi. Anomiye verilen üçüncü tepki, geri çekilmedir. Geri çekilmeci tutum benimseyen kişiler, ne toplum tarafından belirlenen ve kabul edilen hedeflere ne de onlara ulaşmak için tanımlanmış araçlara inanırlar. Merton evsizleri ya da okulu bitirmeden bırakanları bu gruba ait olarak nitelendirir. Ancak farklı araştırmacılar, geri çekilmeci tutum sergileyen kişilerin farklı alt kültürlerle aidiyet geliştirdiğini ya da uyuşturucu madde gibi geleneksel toplum tarafından kabul görmeyen davranışları benimsediklerini düşünmektedir. Bu nedenle geri çekilmeci tutum ile isyankar tutum arasındaki çizgilerin belirlenmesinde zorlanılabilir. İsyan etme tepkisini seçen bireyler, geleneksel toplum tarafından kabul edilen araçları da amaçları da reddederler ve alternatif amaç ve araçlar tanımlamayı hedeflerler. Merton buna örnek olarak alternatif politik partileri, akımları ve toplumsal hareketleri göstermektedir (Fulcher ve Scott, 2007:47-48).

Hedeflere ek olarak beklentiler de anomi kavramının önemli bir diğer boyutudur. "İnsan hayatını beklentiler üzerine kurar ve bu kurgu, maddi temellere oturmazsa yabancılaşma olur. Beklentiler maddi ya da eğitim vs. gibi manevi olabilir. Beklentilerin gerçekleşmesi ise toplumda üretilen mal ve hizmetlerin miktarı ve topluma dağılımı ile ilgilidir. Eğer

beklenti karşılanmıyorsa anomî olur. Ve bu sadece yabancılaşma değil, örgüt kural vs bağlantıların da kopması anlamına gelir” (Kongar, 1979:412).

Mills anomî kavramına Parsons’un görüşünden yola çıkarak, roller ve beklentiler yönünden yaklaşmıştır. “İnsanlar birbirleri ile birlikte ve karşılıklı olarak eylemde bulunurlar. Her birey, diğerlerinin ne beklediğini hesaba katar. Bu tür beklentiler yeterince sabit ve kalıcı hale gelmişse, bunlara standartlar adını verebiliriz”. Rol beklentileri ve bunlara karşılık düşen yaptırımlar toplumda kurumsallaşmıştır. Bu kurumsallaşmanın antitezi ise anomîdir. Mills anomî kavramını, normatif düzenin çöküşü olarak açıklar ve anomînin de pek çok kavram gibi dereceleri olduğunu savunur. Ona göre bu derecelendirmenin bir tarafında “tamamen düzenli standartlar ve yaptırımlarla toplumsal kurumlar vardır; diğer uçta ise anomî” (Mills, 2016:45-46).

Mills’in modern insana dair ifadeleri de Marx’ın yabancılaşma kavramına benzerlik gösterir. Mavi yaka, yeni orta sınıfın yaptığı iş, mal yerine bir takım becerilerin diğer kişilere satılmasıdır. Üstelik satışın faillerinin ne satılan ürün ne de ürünün fiyatı konusunda karar verme hakkı vardır. Beyaz yakalı çalışanlar becerilerini ve servislerini satarken aslında sosyal kişiliklerini de satmaktadırlar. Bu nedenle çalışanlar sürekli olarak hayal kırıklıkları, umutsuzluk, kaygı ve güvensizlik hisleri deneyimlerler. Tüm çalışanların aslında bir şekilde satış yapıyor olması yaratıcılığı engellediği gibi yabancılaşmaya da neden olur (Trevino, 2012). Mills, bu durumun statü kaygısı ile sonuçlandığını ve bireylerin rekabet ortamında ‘mutlu robotlara’ dönüştüğünü savunur. Ona göre bu, kişilerin istediği bir durum değildir ancak kaçınılmazdır, çünkü “toplumsal incelemenin bütün kayda değer problemlerinin zorunlu ahlaki dayanağı, itibar edilen değerlere – özgürlük ve akıl gibi – yönelik olarak hissedilen tehdittir” (Mills, 2016:224-230). İnsanlar ise bu tehditle başa çıkmak için kimliklerini iş kimliği ve eğlence kimliği olarak iki role bölerler ve iş kimliklerini satarak eğlence kimliğini satın alırlar. Oysa hiç kimse, yabancılaştığı iş kimliğini, bile isteye tercih etmez. Aslında insanların iş hayatı ve beyaz yakalı oluşu da bir hedefe ulaşmak anlamında gelmez, çünkü modern dünyada beyaz ve mavi yakalı olmak arasında mal varlığı anlamında ciddi bir fark kalmamıştır ve farkı yaratan sadece statülerdir. Mills insanların düştüğü bu kaygı durumunu ‘statü paniği’ olarak adlandırır. Orta sınıf bir beyaz yakalı olma statüsü hedef yerine konduğu için de insanların aslında gerçek hedefler ve mutluluk peşinde değil sonu olmayan statüler

peşinde koştüğünü, ama tam olarak nereye gittiğini bilmediğini, plaza yaşamı içerisinde hayatlarına yabancılaştıklarını savunur (Trevino, 2012).

Anomi olgusuna diğer bir bakış açısı ise pazar ekonomisi ile ilgilidir. Pazar ekonomisi, pek çok toplumda olageldiği üzere en kuvvetli kurum haline gelirse, finansal olmayan kurumların işleyişlerini bozar. Bu durumdan da en çok değer yönelimleri etkilenir. Buna göre, eğer kişisel çıkarlar, maddi kazanç ve rekabetin önemi çok artarsa, aile, eğitim ya da politikayla ilgili değerlerin önemi azalır. Sonuç olarak da para ile bağlantılı olmayan hedeflerin değeri azalır, maddiyatçı amaçların önemi artarken, bu amaçlara ulaşmak için izlenen yolların önemi azalır. Aslında toplum bu şekilde “oyunun kuralına göre oynanmamasını” desteklemiş olur (Messner ve Rosenfeld’den aktaran Bernburg, 2002).

Anomi kavramının kişiler ve toplumlar üzerinde pek çok olumsuz etkisi vardır. Anomik bir kimse topluma bağlılığı azalmış, ümitsiz bir kimse olduğundan, şüpheli, pasif ve genellikle olumsuz bir dünya görüşüne sahip olacaktır (Kağıtçıbaşı, 1972). Çünkü umut tekrar eden düş kırıklıkları sonucunda zedelenir ve insanlar bazı işlevlerini acı içerisinde yerine getirir hale geldikleri için sürekli bir hoşnutsuzluk halinde yaşarlar (Durkheim, 2013:248,250). Anomi pek çok araştırmacı tarafından sapma davranışlarının incelenme süreçlerinde kullanılmıştır. Bu davranışların arasında toplumların hastalıkları olarak ifade edilen uyuşturucu kullanımı, alkolizm, intihar, suç, vandallık, saldırı, dolandırıcılık ve sahtekârlık vardır (Garfield, 1987). Aynı zamanda toplumdaki her bireyin aynı anomi düzeyine sahip olduğunu söylemek de doğru olmaz. Anomi düzeyi kişinin ulaşamadığı amacının önem seviyesine, başarının ne kadar engellenmiş olduğuna ve yerine konulabilecek hedeflerin mevcudiyetine göre değişkenlik gösterir (Meier ve Bell, 1959).

Araştırmada anomi kavramı, katılımcıların aidiyet duygularının varlığı ya da yokluğu ile ilgili açıklamalar yapmakta önemli bir araç olacaktır. Aynı zamanda araştırmanın evreninin sınırları içerisinde öne çıkan ahlaki değerlerin açıklanması ve katılımcıların bu değerlere verdiği önemin anlaşılacak ahlaki değerlerin korunmadığı durumlara dair görüşlerini ve tepkilerini ifade etmek için kullanılacaktır. Aynı zamanda katılımcıların beklentilerine de geniş yer verilen çalışmada, bu beklentilere ulaşma ile ulaşamama durumlarında verilen tepkilerin anomi ile ilişkisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

Maslow'un ihtiyaçlar piramidine göre herkes mutlu olmak için kendini gerçekleştirme aşamasına ulaşmak istemektedir (Maslow, 1954:91). Kendini gerçekleştirmenin n koşullarından biri aidiyet duygusudur (Maslow, 1954:89). Bir diğeri de hedef sahibi olmaktır (Ryff, 1989). Tüm hedeflerin maddi olması, toplum tarafından belirlenmesi aslında kişinin kendini mutlu edecek hedefler belirlemesine engel olmaktadır (Mills, 2016:45-46). Toplumun belirlediği ve onayladığı hedeflerin katılımcıların hayatında ne kadar önemli olduğu, bu hedeflere ulaşmak istenip istenmediği, hedefe ulaşabilme umudu taşıyıp taşımadıkları katılımcıların yaşam tatminini anlamak konusunda önem taşımaktadır.

2.6. SOSYAL İYİ OLMA HALİ (REFAH)

Aristo'nun yazılarına kadar dayanan ve günümüze kadar gelen olumlu işleyen psikolojik hal araştırmaları bu durumu çeşitli yollarla tanımlamışlardır. Bunların arasında insanın edimlerinin en olumlu verebileceği sonucun 'mutluluk' olduğu sonucuna varıldığı (Bradburn'den aktaran Ryff, 1989); ya da iyi olma halinin yaşam tatmini ile tanımlandığı araştırmalar bulunmaktadır ancak tüm açıklamaların vardığı ortak kavram işlevlerini yerine getirebilme halidir (Ryff, 1989).

Ryff'in araştırma ve derlemeleri kapsamında mutluluk kavramının açıklaması olarak değerlendirilen psikolojik iyi olma halinin temelinde altı kavram bulunmaktadır: Kendini kabul etme; ötekiler ile olumlu ilişkiler kurma; özerklik; çevresel beceri; hayatta amaç sahibi olma; kişisel gelişim (Ryff, 1989).

Kendini kabul etme; kişinin kendine dair olumlu bir tutumu ve kanısı olmasıdır, kendini iyi ve kötü yönleriyle kabul etmesidir. Bu durum, kişinin kendi sağlığına ek olarak toplumsal kabulün temelini oluşturarak toplumsal sağlığa da katkıda bulunacaktır.

Ötekiler ile olumlu ilişkiler kurma; olgunluğun da temelinde yatan kavram, kişinin diğerleriyle sıcak ve güvene dayalı ilişkiler kurması anlamına gelir. Kendini gerçekleştiren kişilerin empati yeteneği yüksek ve derin sevgi ve arkadaşlıklar kurmayı başaran kişilerden olduğu ifade edilir.

Özerklik; kendi kararını verebilme, bağımsız hareket edebilme, davranışları konusunda iç kontrol sahibi olmak anlamında kullanılır. Kendini gerçekleştirme konusunda önemli bir adımdır çünkü kişi, başkalarının onaylarına ihtiyaç duymak yerine kendisini kişisel standartları ışığında değerlendirir. Bu durum kişiye kolektif korkulardan, inanç ve kurallardan bir ölçüde özgürleşme sağlayacaktır.

Çevresel beceri; kişinin kendi zihinsel durumuna uygun çevreler seçebilme ya da yaratabilme becerisini anlatır. Çünkü yaş aldıkça insanlar kendilerinin dışındaki şartlara maruz kalırlar ve dış dünya ile etkileşimleri artar. Kişi, bu etkileşim yoluyla ilerleme kaydeder ve zihinsel ve fiziksel edimleri ile değişimler yaratır. Bu etkileşimi ve dış dünyayı kendi durumu ile uyumlu bir hale getirebilmek kişinin sağlığına ve iyi olma haline olumlu etki edecektir.

Hayatta amaç sahibi olma duygusu, kişinin hayatın anlamı olduğunu düşünmesinin en önemli yoludur. Bir hedefe sahip olmak kişiye yönelim ve niyet sağlar. Yetişkinliğin tanımlarından biri ise hayattaki amacın etraflıca anlaşılmasıdır.

Kişisel gelişim, yukarıda açıklanan faktörlere ek olarak kişinin sürekli, potansiyeli gerçekleştirmek için kendini geliştirmesi demektir. Yeni deneyimlere açık olmak, tüm problemlerin hali hazırda çözülmüş olduğu sabit bir yaşam sürmektense, sürekli olarak ilerlemek ve gelişmek isteği kişisel gelişimin yöntemidir (Ryff, 1989).

Psikolojik olarak iyi/ sağlıklı olma hali, oldukça kişisel bir kavramdır. Ancak yukarıda açıklanan kavramlar birey ve toplum ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, sosyal iyi olma halini açıklamada temel oluştururlar.

Sosyal iyi olma hali, kişinin toplum içerisindeki yerini, durumunu ve işlevini tatminkâr bulması anlamına gelmektedir. Psikolojik olarak iyi olma halinin, sosyal iyi olma hali içindeki iz düşümleri ise sosyal bütünleşme (integration), sosyal kabul, sosyal katkı, sosyal gerçekleşme ve sosyal tutarlılıktır. Bahsedilen boyutların gerçekleşmesi ile meydana gelen sosyal hayatın Durkheim'e göre faydaları aidiyet duygusu, birbirine bağlı olma, ortak bilinç paylaşma duygusu ve ortak kader duygusudur (Keyes, 1998). Hayata dair memnuniyet ve mutluluk konusundaki görüşme bulgularının anlaşılması açısından Keyes tarafından derlenen bu kavram ve boyutların açıklanması faydalı olacaktır.

Sosyal bütünleşme (integration), kişilerin toplum ile olan ilişkilerine dair değerlendirmelerini ifade eder. Sağlıklı bireyler kendilerini toplumun bir parçası olarak görürler. Buna göre kişiler, kendi gerçekliklerini oluşturan ötekiler ile ortak paylaşımları olduğunu hissederler. Sosyal bütünleşmenin aksi ise toplumdaki soyutlanmak, toplumu reddetmektir. Bu durum da kişiye anlam ve destek sağlayan kişisel ilişkilerin kopması anlamına gelmektedir.

Sosyal kabul, toplumdaki ötekileri genelleştirilmiş olarak ele alarak insanların iyilik yapma potansiyeline inanmaktır. Sosyal kabul gösteren kişiler, toplumdaki ötekilere güvenirlere, onların yanında rahat hissederler ve insan doğasına dair olumlu bir görüşe sahiptirler.

Sosyal katkı, kişinin kendi sosyal değerine dair değerlendirmesidir. Toplumun vazgeçilmez bir parçası olduğu ve dünyaya katacağı önemli değerleri olduğu inancından kaynaklanır. Sosyal katkı inancının önemli ayaklarından birisi sorumluluk duygusu diğeri de yaşam becerisi sahibi olma duygusudur. Sosyal katkının ekonomik karşıt durumu yabancılaşmadır.

Sosyal gerçekleşme, kişinin, toplumun kişiler ve kurumlar tarafından gerçekleştirilmekte olan bir potansiyeli olduğuna dair inançtır. Sosyal olarak sağlıklı insanlar toplumun geleceğinin olumlu olacağına ve kendilerinin ve kendi gibi kişilerin toplumun büyümesine katkıda bulunacaklarına inanırlar.

Sosyal tutarlılık, sosyal hayatın niteliklerini, düzenini ve işleyişine dair algıya işaret eder. Sağlıklı kişiler sadece nasıl bir dünyada olduklarını bilmekle kalmaz, çevrelerinde olup biteni de anladıkları duygusuna sahiptirler. Kendilerini mükemmel bir dünyada yaşadıkları yanılgısına kaptırmazlar ancak yaşadıkları dünyadan anlam çıkarmak isterler (Keyes, 1998).

İyi olma halini meydana getiren kavramlar bütünü, araştırmadaki yeri bakımından oldukça önemlidir. Araştırılmakta olunan olgunun, araştırmaya katılan bireylerin hayatlarına, mutluluk/memnuniyet ve kendini gerçekleştirmeye dair algılarına etkilerini anlamak için, kişinin psikolojik durumuna ve toplumla ilişkilerine dair sözlerini anlamlı bir çerçevede incelememize olanak sağlayacaktır.

2.7. YAŞAM MEMNUNİYETİ

Yaşam memnuniyeti, kişinin kendi hayat kalitesine dair kendi belirlediği kriterler üzerinden bilinçli bir yargıya varması anlamına gelmektedir (Wright ve Perrone, 2010). İyi olma hali ve bu hali meydana getiren faktörler, yaşam memnuniyetinin varlığı ya da yokluğunun (depresyon) önemli göstergelerindedir (Jin ve Kim, 2017). İnsanların yaşam memnuniyeti aslında psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının ne düzeyde tatmin edildiği ile yakından alakalıdır. Taormina ve Gao çalışmalarında insanların fizyolojik ihtiyaçları, güvenlik-güvence ihtiyaçları, aidiyet ihtiyaçları, itibar ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarının (bkz. Maslow kuramı) karşılanma düzeyinin yaşam memnuniyeti düzeyi ile doğru orantılı olduğunu bulmuşlardır (Taormina ve Gao, 2013). Yaşam memnuniyetini etkileyen bir diğer kavram da ‘öz yeterlilik’ tir (self-efficacy). Öz yeterlik kişinin bir alanda başarılı olmak için kendi yeterliliklerine dair inancı olması anlamına gelmektedir. Kişiler, başarılı performans gösterebilmek için gereken becerilere sahip olduklarını düşündüklerinde yaşam memnuniyetleri artar (Wright ve M.Perrone, 2010). Ebeveynleri tarafından müdahale edilerek yetiştirilmiş kişilerin ise öz yeterlilik yerine çocuklukta ebeveynden yetişkinlikte ise ötekilerden yönlendirme ihtiyacı içerisinde oldukları bulunmuştur (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016).

Araştırma bu etkenlerin varlığı ve yokluğunu inceleyerek yaşam tatminine dair açıklamalar yapabilmeyi hedeflemektedir.

2.8. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME

Mutluluğa dair yapılan araştırma ve geliştirilen düşüncelerin hemen hemen hepsi kendini gerçekleştirme kavramı üzerinde durmaktadır. Plato ve Aristo, “kişinin mutluluğu ve gelişimi ancak kendini gerçekleştirirse mümkün olur” demişlerdir. Kendini gerçekleştirmenin pek çokları tarafından ortaya konulan tanımlarından biri de kişinin potansiyelinin tamamına ulaşmasıdır (Nielsen, 1973). Potansiyelin tamamına ulaşmanın yolu ise insanın yapabileceklerinin, insanın doğasında olan tüm işlevlerin yerine getirilebilmesidir. İnsan doğasında olan ve yapabileceği şeyleri tüm potansiyelini geliştirerek başardıkça kendini gerçekleştirir. Önemli olan, kendini gerçekleştirme halini de yeni işlevleri de başararak genişletebilmektir. Ancak Nielsen, insanın bütün

becerilerinin potansiyellerini gerçekleştirmenin aslında çelişkili olduğunu ifade eder. Bir beceride gerçekten iyi olabilmek için harcanacak zaman, ya diğer becerilerde ustalaşmayı engelleyecektir ya da her beceriye zaman ayrılırsa hiç birinin tüm potansiyeline ulaşmak mümkün olmayacaktır. (Nielsen, 1973).

D'Souza ve Gurin, kendini gerçekleştirme üzerine beş önemli kuram ve öğretiyi (Freud, Erikson, Hindu hayat aşamaları, Yahudi geleneğinin insan gelişimine yaklaşımı, Kohlberg'in ahlaki gelişim aşamaları) dikkate alarak ortak noktalarının kişinin kendini refahına düşkünlükten bencil olmama haline ulaşması olduğunu ifade eder. Bunlara göre insan önce kendi istek ve ihtiyaçları, sonra toplum kuralları en son olarak ise evrensel doğrular ve elcil amaçlara odaklanır ve bu son aşama, mutluluk ve kendini gerçekleştirme evresidir. Bu kuram ve öğretilerin kendini gerçekleştirme kavramına yaklaşımları ise Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramıyla (Bkz: kuramlar) uyumludur. (D'Souza ve Gurin, 2016).

Maslow, kendini gerçekleştirmeyi insanın potansiyelini gerçekleştirmesi olarak tanımlar. 'Kişinin daha fazla ve daha fazla kendisi olma halidir'. Ona göre kendini gerçekleştirmek bir sonuç değil bir süreçtir ve insanın tam olarak kendini gerçekleştireceğinin bir garantisi yoktur. Ama sonuç olarak "kendini gerçekleştirme hali hazırda organizmada olanın, hatta organizmanın kendisinin gelişimidir" (Daniels, 1982). Maslow'a göre kendini gerçekleştirme kavramı da kendi içinde dört ihtiyacı barındırır: bilişsel, estetik, kendini gerçekleştirme ve kendinin ötesine geçme. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı toplumsal olarak çok önemlidir çünkü toplumların şefkatli, problem çözebilen ve dayanışma içerisinde yapılar olmasının yolunu bencillikten elcilliğe uzanan bu ihtiyaç açacaktır. (D'Souza ve Gurin, 2016).

Maslow kendini gerçekleştirme konusunda sembolik etkileşim yaklaşımlarına karşı durma eğilimindedir. Ona göre toplumla etkileşimin etkileri ideal olan ancak gerçek olmayan bir benlik yaratır. Gerçek benlik ise roller ve performansların ardında saklanır. Kendini gerçekleştirme ise bu gerçek benliğin bilincin erişiminde olduğu kadar söz konusu olabilir (Daniels, 1982). Ek olarak, kendini gerçekleştirmeyi ölçmek amacıyla yapılan araştırmalarda kendini gerçekleştirme ile uyum davranışı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur (Warehime, Routh ve Foulds, 1974).

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. DEMOGRAFİK GEÇİŞ KURAMI

Demografik geçiş kuramının anlaşılması çocuğa verilen değer geçirdiği değişimi anlamak için önemlidir. Çünkü bu değer ebeveynler ve çocukları arasındaki etkileşimin de önemli belirleyicisidir. Demografik geçiş kuramına göre sanayileşmenin ve dolayısıyla modernleşmenin sonuçları arasında yaşam standartlarının, bireyselleşme kültürünün artması, tüketicilerin beklentilerinin yükselmesi, ölüm oranlarının azalması vardır. “Kısacası kent hayatı toplumsal hedefi ailenin hayatta kalmasını sağlamaktan çocuğun sağlığını, eğitimini ve maddi refahını sağlamaya dönüştürmüştür”. Bu dönüşümün bir diğer izdüşümü ise anne-babaların çocukların refahını daha iyi sağlayabilmek adına çekirdek aileler oluşturma eğilimidir (Szeleter, 1993).

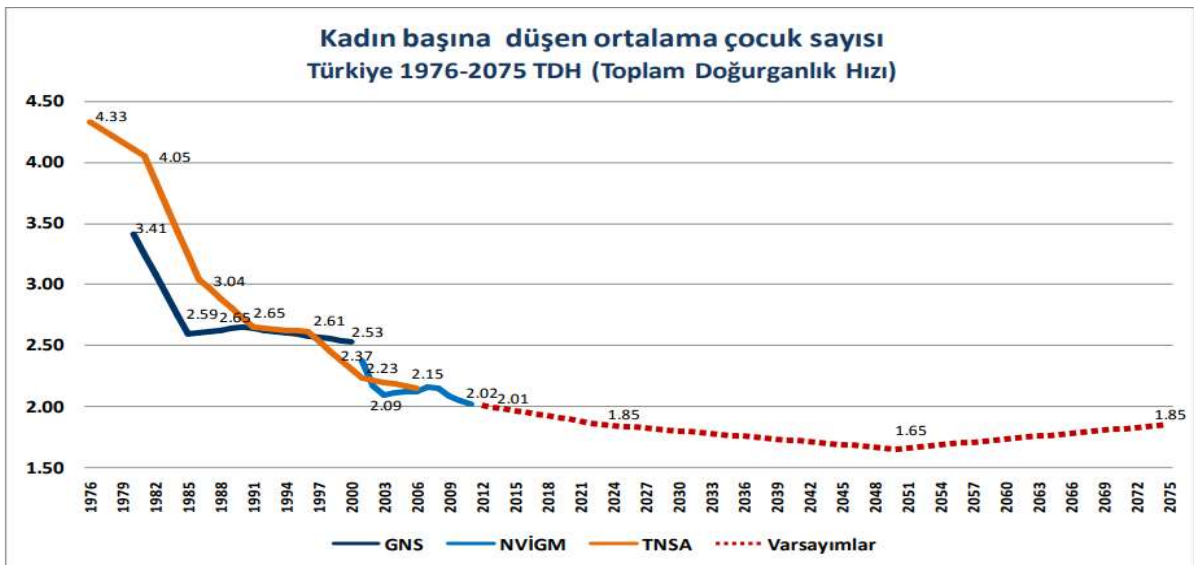
Demografik dönüşümün aşamalarını belirleyen değişken doğurganlık oranıdır. “Caldwell bu değişkene temel olarak maddi kaynakların çocuklardan ana-babaya akması yerine ana-babadan çocuklara akmaya başlamasını önerir”. Çünkü modern yaşamda çocuk ebeveyn için kırsal yaşamdaki gibi maddi bir gelir kaynağı değil gider kaynağı olacaktır (Kağıtçıbaşı, 1993:96).

Kağıtçıbaşı, 1970’lerde dünya yapında yaptığı “Çocuğun Değeri” araştırmasında çocuğun ‘Psikolojik ve ekonomik’ değeri olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik değerden kast edilen çocuğun çocuklukta ve yetişkinlikte anne-babaya maddi katkıda bulunması ve yetişkinlikte de anne-babasının yaşlılık güvencesi kaynağı olmasıdır. Çocuğun ekonomik değerinin yüksek olarak bulunduğu kırsal yaşam ve az gelişmiş toplumlarda çocuk sayısı ile ekonomik değer doğru orantılıdır. Çocuğun psikolojik değerleri arasında ise sevgi, gurur, yalnız kalmama, eğlence, çocuklarda kendi beklentilerini yaşamak, başarı gibi değer ve beklentiler vardır (Kağıtçıbaşı, 1981, çizelge ek 8, çizelge 21). Yapılan araştırmalar psikolojik değer gereksinimlerinin daha fazla çocuk sahibi olmadan, bir ya da iki çocukla giderilebildiğini ortaya koymuştur. Önemli bir diğer bulgu da sosyo-ekonomik gelişme ile çocuğun ekonomik değerinin düşmesidir (Kağıtçıbaşı, 1993:100). Araştırmalar üst sosyo ekonomik düzeye sahip annelerin % 94, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin % 84 ve alt sosyo ekonomik düzeyde % 8

oranında 1 ya da 2 çocuk sahibi olduğunu; 3 ya da daha fazla çocuk sahibi olma oranlarının da sırasıyla % 6, % 11 ve % 92 olduğunu göstermiştir (Yurtyeri, 2011).

Demografik dönüşümün en önemli göstergesi olan doğum oranlarının düşmesi OECD verilerini gösteren tablodan da anlaşıldığı gibi dünya genelinde ve Türkiye’de de görülen bir olgudur (OECD). Türkiye’nin demografik yapısına baktığımızda da (Şekil 1) 1960 yılında %28.53 olarak görülen nüfus artış oranının 2011 yılında %13.49’a kadar gerilediğini görmek mümkündür (TÜİK, 2012). Doğurganlık hızlarındaki ve çocuk sayısındaki düşüşü ise TÜİK tarafından yapılan demografik dönüşüm istatistiklerinde görmek mümkündür. 70’li yıllarda 4.33 olan çocuk sayısı 2010 sonrasında 2 çocuk civarına düşmektedir (TÜİK, 2013).

Şekil 3: TÜİK Nüfus Projeksiyonları – Doğurganlık Hızı (2012)

TDH: 15-49 yaşları arasındaki kadınların sahip olduğu ortalama çocuk sayısı

Şekil 5: 1960-2015 Yılları arasında Türkiye doğurganlık hızı

3.2. SOSYAL KİMLİK KURAMLARI

3.2.1. Kimlik İnşa Kuramı

Aidiyet oluşumunun en önemli katkısı, bir değer olarak kimliğin aktarımıdır. Bu aktarım sosyalizasyon süreci içinde gerçekleşir. Sosyalizasyon, insanın ürettiği ve üretiminden etkilendiği diyalektik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Berger ve Luckmann, 2008:265) . Berger ve Luckmann sosyalizasyon süreçlerini anlatırken *dışsallaştırma*, *nesnelleştirme* ve *içselleştirme* kavramlarından yardım almışlardır. İnsan yaşamı boyunca doğası gereği dünyayı inşa eder. “Dışsallaştırma” insanların kendi anlamlarını gerçekliğe yansıtarak dünyayı yeniden üretmelerine işaret eder (Berger ve Luckmann, 2008:251). İnsan üretici, sosyal dünya ise üründür ve insan daha sonra ürettiği dünyayı deneyimleyecektir (Berger ve Luckmann, 2008:92).

İnsanın üretimi olan ancak kişinin doğumundan önce de var olan ve ölümünden sonra da var olacak olan olgu ya da davranışlar ise nesnelleşmiş olanlardır. İnsan nesnelleşmiş dünyayı içinde bulunduğu gerçekler olarak tecrübe eder. Nesnelleşmiş kurum ve gerçekler ise bireyin değiştirme ya da kurtulma çabalarına direnirler (Berger ve Luckmann, 2008:91). Nesnelleşme ve nesnelleşmiş kurumlar bireylere oynamaları

gereken rolleri tanımlamaları bağlamında önemlidir çünkü kurumsallaşmış bir düzenden sapma gerçeklikten sapma olarak görülür. Nesnelleşmiş sosyal gerçeğin kavranması ve buna göre davranılması yolu ile de gerçekliğin sürekli üretilmesi sağlanmış olur (Berger ve Luckmann, 2008:98-99).

İçselleştirme sosyalizasyonun diğer bir aşamasıdır. İnsanlar sosyalleşmeye yatkın olarak doğarlar ve sosyalleşme onların toplumun bir parçası olma sürecini ifade eder. İçselleştirme, kişilerin birbirini anlaması ve birbirinin içinde yaşadığı dünyayı da anlaması, böylece birbirinin dünyasına ait olması anlamına gelir. Bir kişinin diğerine anlattığı şeyin doğru anlaşılması göstergeleşmeyi gerektirir. Bireyler bu anlamları tanımlama sürecinde anlamları içselleştirerek birbirlerini anlarlar. Ve tanımları yeniden tanımlarlar. İşte bu süreç içselleştirme ve sosyalizasyondur (Berger ve Luckmann, 2008:190-191)

Kolektif kimliğin inşa süreci (dışsallaştırma, nesnelleştirme, içselleştirme) “toplum insani bir üründür. Toplum, nesnel bir gerçekliktir. İnsan, sosyal bir üründür” şeklinde özetlenmiştir (Berger ve Luckmann, 2008:92). Ancak bu aşamaların ‘zamansal ardışıklık’ içinde ortaya çıkmadığı, toplum ve parçalarının eş zamanlı olarak bu aşamalar ile tanımlandığının altı çizilir (Berger ve Luckmann, 2008: 189).

3.2.2. Dramaturji Kuramı

Benlik problemi insanın her şartta kendisi gibi davranıp davranmadığı sorusuna cevap arar. Toplumun olmadığı bir ortamda ben olmaktan söz etmek mümkün olmadığı gibi, toplumun pek çok formunun da insanların benliklerini ifade etmekten alıkoyduğunu inkâr etmek de mümkün değildir (Raffel, 1999). Goffman’ın cevabını vermeye çalıştığı soru “kendimizi ötekilere nasıl sergileriz?” sorusudur. Ona göre bireyin roller sergilemesinin nedeni beğenilmek, kabul edilmek ve iyi bir izlenim bırakmaktır. Bireyler sosyal kimliklerine göre roller üstlenirler ve sergilenen roller sosyalizasyon süreci içerisinde farklılaşır. Onun dramaturjik yaklaşımına göre, yaşamın ifade bileşeni bir izlenim kaynağıdır, bu izlenimler diğerlerine iletilir ve onlardan alınır. İzlenimin kendisi ise gözle görülmeyen gerçekler hakkında bilgi kaynağı ve alıcının, tepkisini vericinin eylemlerinin tüm sonuçlarını beklemeden yönlendirmesini sağlayan bir araç olarak alınmıştır. Buna

göre ifade, bireyin toplumsal etkileşim sırasında oynadığı etkileşim rolü bağlamında ele alınmıştır (Goffman 2004:231).

Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu yapıtında Goffman benliği ve onun içinde bulunduğu sosyal ortamları ‘tiyatro’ metaforuyla anlatmıştır. Benlik, günlük yaşamda, etkileşim içerisinde olan kişinin edimleriyle, intiba yaratmak için temsil edilen bir şeydir. Oyuncular izleyiciler karşısında ikna edici olmaya çalışırlar ancak burada üstünde durulan izleyicinin de aslında diğer oyuncular olduğu gerçeğidir. (Goffman, 2016:13). Aslında “hepimiz rol yapma bilgimizden daha iyi rol yaparız” çünkü toplumsallaşma süreci bize oynamamız gereken rolü etraflica, her yönü ile öğretmek yerine, herhangi bir rolle başa çıkabilecek kadar ifade parçası öğretir (Goffman, 2016:79). Bunu öğrenmemiz önemlidir çünkü, toplumun bireylerden beklentisi kendi benliğini temsil etmesi değil, kabul edilebilir bir benlik sunumu yapmasıdır. Bunun için kişiler, diğerleri hakkında bilgi edinmek isterler. Edinilen bilgiler inşa edilecek rollerin temelini oluşturacaktır. Bu durumun karşılıklı etkileşim olduğunu belirtmek gerekir çünkü, hem ilk izlenimler etkileşimlerin yönünü belirleyeceklerdir hem de karşısındaki kişiye göre rolünü belirleyecek olan kişi de kendisinin belirli bir davranış biçimini hakettiğini düşünmektedir ve yarattığı izlenim yoluyla bunu garantiye almak isteyecektir (Goffman, 2016:22-27).

Goffman, benlik sergilemesini açıklamakta birkaç anahtar kavrama başvurmuştur;

Takım kavramı, iki ya da daha fazla kişinin beraber sergilediği performansları anlatmak için kullanılmıştır. Burada temsilin inanılabilirliğini bozma gücüne sahip diğer kişiler devreye girdiği için takım olarak sahnede bulunan oyuncuların birbirine güvenme gerekliliği öne çıkar. Bu aynı zamanda aynı takımda olan kişilerin birbirinin sırlarını bildiği ve birbirine vitrin sergileyemeyeceği anlamını da taşıması nedeniyle önemlidir. Buna örnek olarak Goffman araştırma yaptığı bir oteldeki sahabe ve çalışanların misafirlerin önünde emir komuta ilişkisi sergiledikleri ama misafirlerin olmadığı durumlarda bu rolü oynamadıklarına dair gözlemlerini vermiştir (Goffman, 2016:82-83).

Vitrin, belli bir performansın sahneleneceği bölge ve “kişi tarafından kasıtlı ya da kasıtsız olarak kullanılan standart ifade donanımıdır”. Yaş, cinsiyet, ırksal özellikler, boy, konuşma kalıpları, yüz ifadeleri kişisel vitrine verilebilecek örneklerdir. Goffman vitrin

kavramını, “görünüş” ve “tutum” olarak ikiye ayırır. Birincisini kişinin toplumsal statüsü hakkında bilgi veren uyarıcılar, ikincisini de oynamayı beklediği role dair uyarıcılar olarak tanımlamaktadır. Dikkate alınması gereken, seyircinin genellikle bu ikisi arasında bir tutarlılık arayacağıdır. Ancak “üst düzey görünen bir oyuncunun beklenmedik düzeyde eşitlikçi, samimi” davranması gibi çelişkilere rastlamak da mümkündür. Buradaki durumun çelişki ya da tutarsızlık olarak ele alınmasının sebebi ise vitrinin çoğu zaman “kolektif temsil” halini almasıdır. Yani belirli setlerde oynanması gereken roller aslında belirlenmiştir. O görevde bulunan kişinin görevi, vitrinin gerektirdiği temsili yerine getirmek ve hatta yeniden üretmektir. Goffman, kişinin, kendisine ve topluma yeni olan bir görevde bile hali hazırda var olan vitrinlerden birini seçmesi gerektiğini savunur (Goffman, 2016:35-38).

Dramatik canlandırma, bir temsil sırasında kişilerin etkileşimde anlamlı olmasını ve iletilmesini istedikleri davranışlarını vurgulaması anlamında kullanılır. Oyuncu iletmek istediklerinin gözden kaçmaması için bu yönetime başvurur. Dramatik canlandırmanın nedeni de seyirci tarafından olumlu karşılanacak olan faaliyetlerin gereğince belirtilebilmesidir (Goffman, 2016:41).

İdealize etme, “bir performansın sunulduğu toplumun anlayışına ve beklentilerine uyması için ‘toplumsallaştırılması’, kalıba sokulması ve uyarlanmasının yollarından biridir”. Temelde birey olumlu bir izlenim yaratmayı ve beklentileri karşılamayı amaçlamaktadır. Ancak davranışını idealize eden kişi “bu standartlara uymayan eylemlerinden vazgeçmek ya da onları gizlemek zorunda kalacaktır”. Bunun yöntemlerinden bazıları ise temsilden önce hataların düzeltilmesi ve sürecin saklanıp ürünün sunumudur. Araştırmacı buna örnek olarak ise bir ev sahibesinin seyirci tarafından görülmesini uygun bulduğu dergiyi salona, bulmadığı kitabı ise yatak odasına koymasını verir (Goffman, 2016:50).

Yanlış sunum, her ne kadar tüm performansın güvenilirliğini tehlikeye atma riski taşısa da istenen statükonun sağlanması için kullanılan olgulardan biridir. Örneğin bir evlilikte akrabalar ile ilgili düşüncelerin saklanması ya da eski davranış ya da flörtlerin gizlenmesi kişinin kendini yanlış sunumudur. Kişi kimi gerçekleri vurgulayıp kimilerini saklayarak aslında sunumunu idealize etmiş olur (Goffman, 2016:71).

Sahne Arkası ya da arka bölge, sergilenen benliğin mutfağı olarak ifade edilebilir. Burada karşılaşılabilecek görüntüler vitrindekiler ile çelişkilidirler çünkü vitrinde görülen performanslar ve sunumlar burada hazırlanır. Yeri geldiğinde hatalar burada gizlenir. Daha da önemlisi oyuncunun rolden çıkabildiği bölge burasıdır. Bu nedenle de arka bölge seyircilerin girişine ve görüşüne kapalı tutulur, ancak oyuncular ihtiyaç duyduklarında sahne arkasından yardım alabilir ya da orada mola verebilirler. Takım performansı durumunda ise arka bölge takımın prova alanı işlevi görür (Goffman, 2016:112-113). Unutulmaması gereken ise sahne arkasını belirlerken performansın referans alındığıdır. Dolayısıyla arka sahneden bahsetmek oyuncunun yalnız olduğu anlamına gelmek zorunda değildir, performansının sergilenmediği yerlerdir (Goffman, 2016:126).

3.3.3. Sosyal Kimlik Kuramı

“Tajfel ve Turner bireylerin kendilerini ve kendilerini ait hissettikleri gruplarını, başkalarından ayrı görerek, kendilerine olumlu bir benlik imajı elde edinmek istedikleri görüşünden hareket etmişler ve sosyal kimlik kuramını oluşturmuşlardır”. “Tajfel ve Turner toplumsal grubu, birbirlerini aynı kategorinin üyesi olarak kabul eden, aralarında duygusal bağları olan bireyler topluluğu olarak kabul etmektedir” (Göka, 2006:31). Diğer bir deyişle bireylerin ait oldukları gruplarına dair olumlu duygular hissetmeleri, kendileri hakkında da olumlu düşünmeleri anlamına gelmektedir (Hogg ve Ridgeway, 2003). Bunun temelinde bireylerin grup aidiyetlerinin dışarıdan tanımlanmasının yanı sıra, aidiyeti bireyin de kabul etmesi yatar (Tajfel ve Turner, 2004). Ancak bireyin içinde bulunduğu gruba dair fikir oluşturabilmesi için dış grubun varlığına ihtiyacı vardır. Dış grup olmadan bir iç grup davranışından ya da tipinde söz etmek mümkün değildir (Tajfel H., 1982). Bireyler bu sayede, kendi buldukları gruplar ve diğer grupları karşılaştırarak toplumdaki yerlerini belirlerler. ‘Toplumsal kimlik’ de kişinin ait olduğu sosyal kategorilerden yaptığı çıkarımlardan oluşan ‘kendi imajıdır’. Yapılan karşılaştırmalarda diğerlerinden daha iyi ya da daha kötü olmak, diğerlerine benzer ya da benzemez olmak grup üyelerinin öz-saygısını etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu temele dayanarak Tajfel ve Turner’ın sıraladığı prensipler ise şöyledir (Tajfel ve Turner, 2004):

1- Bireyler öz saygılarını artırmaya ya da korumaya uğraşırlar. Amaçları olumlu bir kimlik sahibi olmaktır.

2- Sosyal gruplar ve kategoriler ve onlara üye olmak olumsuz ya da olumlu değer çağrışımları ile ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, sosyal kimlik bu gruplara dair değerlendirmelere bağlı olarak olumlu ya da olumsuz olabilir.

3- Bireyin kendi grubunun değerlendirmesi belirli diğer gruplar ile karşılaştırılarak yapılır. Olumlu karşılaştırmalar prestij artırırken olumsuzlar da düşürür.

Bu üç temel prensibin en önemli sonucu bireylerin olumlu ya da olumsuz grup imajına verdiği tepkidir. Eğer toplumsal kimlik tatmin edici değilse bireyler ait oldukları gruptan ayrılıp daha pozitif bir gruba katılmak ister veya gruplarını daha pozitif ayrıma sahip yapmak isterler. Gruplar arası karşılaştırmanın temelinde rekabet vardır. Birey ait olduğu grubun, rakibinden kimi boyutlardan üstün olmasını hedefler (Tajfel ve Turner, 2004).

Bireyin bulunduğu grup ile ilişkisini kesmesi ve daha yüksek bir statüye ulaşmaya çalışmasına *bireysel hareketlilik* denir. Bu seçenekte bireyin ayrıldığı görece daha alt statüye sahip grubun statüsünde bir değişim olmaz. Statü hiyerarşisini değiştirmenin ve sosyal değişimin bir diğer yöntemi de *sosyal yaratıcılıktır*. Bireyler grubun olumlu ayrımını, karşılaştırma şartlarını değiştirerek elde etmeyi hedeflerler. Sosyal yaratıcılık üç yöntem ile açıklanmıştır: iç grup ve dış grubun karşılaştırıldığı boyutları değiştirmek, grup ile eşleştirilen özelliklere verilen değerleri değiştirmek, karşılaştırma yapılan dış grubu bir diğer grup ile değiştirmek. Bu sayede kişiler gruplarını ya da aidiyetlerini değiştirmek yerine şartları değiştirerek olumlu eşleştirmeye sahip olmak isterler. Üçüncü değişim yöntemi ise *sosyal rekabettir*. Bu yöntem ise iç grup ile dış grubun rekabet yoluyla birbiri karşısındaki hiyerarşiyi tersine çevirmeyi amaçlamasıdır (Tajfel ve Turner, 2004).

Tajfel, yapılan sınıflandırma ve kategorizasyonların temelinde ön yargıların ve stereotiplerin yattığını savunur. Grup olarak adlandırılan topluluklar, içinde bulunan üyelerin özelliklerin gruba genellenmesi yoluyla grup haline gelirler. Bu genellemeler kısa, uzun, zayıf gibi fiziksel özellikler üzerinden olabileceği gibi, akıllı, tembel ya da dürüst gibi kişisel veya kültürel özellikler üzerinden de olabilir. Bunlara ek olarak gruplaşmanın önemli bir özelliği de kişi ve grupların grup içi benzerliklerini abartırken, diğer gruplarla da farklılıklarını abartmalarıdır. Bireyler yapılan karşılaştırma boyutlarına bağlı olarak hayatta pek çok farklı grubun üyesidir. Grup aidiyetinin önemi ise insanların

başına gelen çoğu şeyin ait oldukları ya da olmadıkları sosyal grupların faaliyetleri ile alakalı olmasından gelir. Bu nedenle kişiler ancak ait oldukları grup, toplumsal kimliklerine faydalıysa aidiyetlerini korumayı ve sürdürmeyi tercih ederler (Tajfel, 1981).

3.3. MOTİVASYON KURAMI

“Nietzsche kişilik ile toplum arasında esaslı bir çatışma olduğunu öne sürer” (Tonnesvang, 2006). Çünkü kişiliğin gelişmesinde ve insanın temel ihtiyaçlarının karşılanmasında toplumun ve toplumsallaşmanın rolü yadsınamıyor olsa da insanın hareketleri toplum tarafından kısıtlanır da (Durkheim, 2013:251). Maslow ise konuya daha kapsayıcı bir bakışla yaklaşmıştır.

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi olarak açıkladığı beş ihtiyaç: fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, aidiyet, itibar ve kendini gerçekleştirme (Maslow, 1954:80). Her ne kadar yayınlandığı yıldan bu yana destek aldığı kadar eleştiri almış olsa da araştırmaya temel oluşturacak kavramlar ve arasındaki ilişkileri anlamak için önem taşımaktadır.

Fizyolojik ihtiyaçlar, piramidinin tabanını oluşturmaktadır ve insanın en ilkel ihtiyaçlarını ifade eder. Yiyecek ve su gibi hayatta kalmayı sağlayan gereksinimlerdir. Bunların eksiklikleri ise hastalık ve ölümlerle sonuçlanacaktır.

Güvenlik ihtiyacı da insanlarda bulunan ilkel ihtiyaçlardandır ancak vahşi hayvanlardan, suç saldırılarından, savaşlardan, hastalıklardan korunma gibi ihtiyaçlardan daha kavramsal olan iş güvencesi, maddi güvence, emeklilik güvencesi gibi ihtiyaçları da içermektedir. Bu kavramların içine polis gücü, hükümet, hukuk sistemi gibi kurumları ve hatta istikrarlı yaşam şartlarını da katmak mümkündür (Maslow, 1954:84).

Aidiyet ve sevgi ihtiyacı, kişilerin ötekilerle şefkat ilişkisi içerisinde olmayı kastetmektedir. Bu ilişkiler aile, arkadaşlık, romantik ilişki, iş ilişkileri, evlilik gibi pek çok şekilde görülebilir. Her toplumda görülen bu ilişkilerin görülmemesi en temel kaygı nedenlerinden biridir. Aidiyet ihtiyacının karşılanmaması sosyal olarak dışlanmak anlamına gelmektedir (Maslow, 1954:89).

İtibar ihtiyacını Maslow, kendine itibar ve ötekilerden görülen itibar olarak iki bölümde ele alır. Öz saygı, kişinin kendi doğasına ve karakterine duyulan itibar duygusudur. Kişinin kendine yönelik değer algısını işaret etmesi yönünden önemlidir. Diğerlerinden görülen itibar ise saygı görmek ve diğerlerinin kişinin doğası ve karakterine itibar etmesi anlamına gelir. Toplumsal olarak onaylanmayan davranışlar gösteren bireylerin diğerlerinden gördüğü itibarın azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır (Maslow, 1954:90).

Kendini gerçekleştirme Maslow'un teorisinin en üst aşamasıdır. Maslow bunu 'insanların potansiyellerini gerçekleştirme' olarak tanımlar. Kendinden daha önce gelen ihtiyaçlardan çok daha kavramsal olan kendini gerçekleştirme tanımı da görece öznel ve muğlaktır. Yapılan tanımlar genellikle kişilik özelliklerindense 'kendi dışındaki iyi amaçlar için çalışan biri olmak' gibi kişinin erdemlerini yansıtmaktadır. Kendini gerçekleştirme kavramına gelen eleştirilerin içinde ise yapılan tanımların öteki odaklı oluşuna göndermeler vardır. Çünkü aslında itibar ihtiyacında görülen, 'toplum tarafından onaylanan davranışlar göstermek' kavramı ile de ilişkilendirmek mümkündür. Maslow'a göre ise kendini gerçekleştirmiş insanlarda bireysellik, mesafelilik ve özerklik görülür, çünkü ancak belirli bir özgürlük alanı olan insanlar kendi huy ve mizaçlarını diğerlerinden bağımsız olarak gösterebilirler (Maslow, 1954:206-213). Ancak kendinden önce gelen ihtiyaçların tamamının karşılanmış olması, kişinin kendini gerçekleştirmesini sağlayacağı düşüncesi doğru değildir. Çünkü bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri için kendilerine uygun şeyler yapıyor olmaları gerekmektedir (Maslow, 1954:91).

İhtiyaçlar piramidi kuramının birincil kabulü insanların alt basamaktaki ihtiyacı kısmen de olsa yerine getirdikten sonra onun üzerindeki ihtiyaca yönelecekleridir. Örneğin insanın fizyolojik ihtiyaçları ne kadar karşılanırsa o kadar güvenlik ihtiyacının karşılanmasına yönelir. Ya da kişi aidiyet ihtiyacı karşılanmadan itibar arayışına girmez. Hatta ancak bir alt basamaktaki ihtiyaç karşılanırsa kişi bir üst basamaktaki ihtiyacın varlığından haberdar olacaktır (Gratton, 1980). Ayrıca gelişme, zevk ilkesi ile bağlantılıdır. İnsan ancak bir sonraki adım bir öncekine kıyasla, öznel olarak daha keyifli ve tatmin edici ise o adımı atarak geliştirecektir" (Daniels, 1982).

Yapılan araştırmalarda aile ilişkilerinin ve geleneksel değerlerin, ilk dört ihtiyacı önemli ölçüde karşıladığı görülmüştür. Kaygı seviyesinin de ihtiyaçların karşılanması ile ters orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Taormina ve Gao, 2013).

Gratton yaptığı araştırmada sosyo-ekonomik sınıflara göre ihtiyaçların değişip değişmediğini incelemiştir (işçi sınıfı, alt sınıf ve orta sınıf). ıkan sonuçlara göre güvenlik ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması en çok alt sınıfta önemlidir. Aidiyet ise, işçi sınıfı örneğinde ne çıkan ihtiyaç olmuştur. İtibar ihtiyacı alt sınıf ve işçi sınıfları için eşit derecede önemli olarak bulunmuştur. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı ise, diğer sınıflara kıyasla orta sınıfta önemli ölçüde ne çıkmıştır (Gratton, 1980).

3.4. Z-BELİRLENİM KURAMI

Ebeveyn desteğinin ocuk yetiştirme sürecindeki öneminin yadsınamayacağını pek çok araştırma ortaya koymaktadır ancak anne-babaların destek davranışlarının, eğer çocuklarının özerklik geliştirmesini ve sağlıklı karar verebilmesini destekliyorsa faydalı olduğunu söylemek gerekir. z-Belirlenim kuramı sosyal psikoloji ve psikoloji arasında köprü oluşturması nedeniyle oldukça faydalıdır (Sheldon ve Prentice, 2017).

Deci ve Ryan, ağdaş motivasyon kuramlarının, insanların istenilen hedef ve sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağını düşündükleri davranışları yapacaklarını ve bu davranışlarda ısrarcı olacaklarını varsaydıklarını ifade eder. Ancak yapılan araştırmalar farklı hedef tiplerinin farklı davranışsal sonuçlar doğurduğu da eklerler. Ortaya koydukları öz-belirlenim teorisi de hedef yönelimli davranışa odaklanmıştır. Kurama göre kişinin hedeflerinin peşinde ilerlemesi ve hedefe ulaşabilmesi belirli psikolojik ihtiyaçlarının ne derecede tatmin olduğu ile ilişkilidir (Deci ve Ryan, 2000).

Gerekçeli davranış ile ilgi, bir kuramın konuyu hem kişi ile ilgili hem de çevresel değişkenler açısından ele alması gerektiğini ifade eden Deci ve Ryan, motive davranışları bilinçli olarak seçilen ve bilinçsiz, başka bir deyişle, otomatik davranışlar olarak ikiye ayırırlar. Bilinçsiz davranışların düşünmeden yapılmalarının, insanın daha önemli ya da ilgi çekici kararları vermesi konusunda özgürlük sağladığını söylerler. Onlara göre bu otomatik yapılan davranışlar aslında çok önemli birer kaynaktır (Deci ve Ryan, 1980).

Deci ve Ryan, içsel ya da dışsal ihtiyaçlara hizmet eden davranışların ve hedeflerin bilinçli seçiminin organizmanın aktif doğasını gösterdiğini belirtirler. İçsel motivasyon ise hedeflerin ve davranışların seçiminde gerekli olan enerjinin kaynağı olduğu ve ‘yeterli’ ve ‘kişi tarafından belirlenen’ etkileşimlere olan ihtiyaçtan kaynaklandığı ne

sürülür. İçsel motivasyonun ödülü deneyimler ve edinimler gibi içseldir. Dışsal motivasyonun ödülü ise para ya da statü gibi dışarıdan gelir, davranışın yarattığı etki ile ilgili değildir (Deci ve Ryan, 1980). İçsel ya da dışsal motivasyondan hangisinin yürürlükte olacağı ise kişinin çevresini nasıl deneyimlediğiyle alakalıdır. Öz-belirleyiciliğin içsel motivasyon ile doğru orantılı olduğu, dışsal motivasyon ile ise ters orantılı olduğu öne sürülür. Eğer kişinin içsel motivasyon alt sistemi işliyorsa, kişi daha öz-belirleyici olacaktır. Bu nedenle öz-belirleyicilik yüksek seviyede içsel motivasyon gerektiren bir ihtiyaçtır. Önemli düzeyde kontrolcü yapı ve dışsal ödüllerin olduğu durumlarda ise dışsal motivasyon devreye girecektir ve öz denetim düzeyi azalacaktır. İçsel motivasyon düzeyini etkileyen bir diğer faktörde yeterliliklerdir. Eğer kişinin içinde bulunduğu durumda, kendini daha yeterli hissetmesini sağlayan bir değişim olursa içsel motivasyon artacak, daha yetersiz hissetmesi durumunda da azalacaktır (Deci ve Ryan, 1980).

Anlaşılabileceği üzere Deci ve Ryan, içsel ve dışsal motivasyonu bir ikilikten ziyade kişinin öz-belirleme düzeyini yaratan faktörler olarak ortaya koymuşlardır. Bu süreklilik içerisinde motivasyonun görece eksik olduğu durumu ise ‘motivasyonsuzluk’ (amotivation) olarak adlandırmışlardır (Vallerand, 2000). Motivasyonsuz kişiler, davranışlar ve sonuçlar arasında bir ilişki olmadığına inanırlar. Motivasyonsuzluk genellikle içsel ya da dışsal motivasyonla hareket edilmesinden, faaliyetsiz olmayı ifade eder. Bu alt sisteme isim verilmesinin nedeni ise kendi içerisinde tutarlı davranışları bulundurmasıdır (Deci ve Ryan, 1980). Özerk de olsa dışsal kontrolle de olsa bütün edimler bir motivasyon içerirler. Ancak motivasyonsuz kişiler eylemde bulunmak için bir niyete sahip değildirler. Öz-belirlenim kuramı kişilerin istenen sonuca yönelik yeterlilik ya da kontrol duygularını yitirdiğinde ve davranışlarını düzenleyemediklerinde motivasyonsuzluk yaşadıklarını savunur (Deci ve Ryan, 2000). Araştırmada motivasyonsuzluğa örnek olarak depresyonda olan kişilerin genellikle ‘davranmamaları’, hayatın anlamsızlığına inanmaları ve umutsuzluk duygusu deneyimlemeleri verilmektedir (Deci ve Ryan, 1980). Motivasyonsuzluk kavramının anlaşılması, kişilerin karşılaştıkları sorunlara verdiği tepkileri anlamak ve açıklamak için araştırmaya yardımcı olacaktır.

Ancak kişinin motivasyonel yönelimi çevresel etkilerin yanı sıra kişilik özellikleri ile de ilişkilidir. Deci ve Ryan karakteristik belirleyicileri açıklamak için nedensellik yönelimi kavramını kullanmışlardır ve insanları bu doğrultuda üç kategoriye ayırmışlardır: İçsel nedensellik yönelimi, dışsal nedensellik yönelimi ve kişisel olmayan nedensellik yönelimi. Sırayla, davranış ve sonuçların ilişkili olduğu ve sonuçların kişinin kendisinin öncülüğünde ortaya çıktığı inancında olanlar; davranış ve sonuçların ilişkili olduğuna ancak davranışlarının sonuçlar tarafından kontrol edildiğine inananlar; davranışlar ve sonuçların ilişkili olmadığına ve istenilen sonuçlara ulaşmada davranışlarının bir etkisi olmadığına inananlar (Deci ve Ryan, 1980).

Öz-belirlenim teorisine göre içsel motivasyon ve içselleştirmenin kaynağını oluşturan temel psikolojik ihtiyaçlar vardır: yeterlilik, özerklik, ilişkili olma. Kişilerin içsel motivasyonunu koruyabilmesi için yeterli ve özerk hissetmeleri gerekir (Gagne ve Deci, 2005). İlişkili olma ise insanın yerleşik sevmeye ve sevilme, ötekilerle ilişkili olma ihtiyacını ifade eder. Bu üç temel ihtiyaç, öz-belirleme kuramına göre, kişinin psikolojik ve genel iyi olma ve işlevsel olma halini etkileyen önemli faktörlerdir. Bu üç ihtiyaç kişinin bulunduğu çevreye göre desteklenir ya da engellenir (Deci ve Ryan, 2000).

Özerklik: Deci ve Ryan yaptıkları araştırmalarda kontrolün daha az olduğu ve özerkliğin desteklendiği ortamlarda içsel motivasyonun, memnuniyetin, iyi olma halinin, öz-saygının artması gibi daha fazla olumlu sonucun ortaya çıktığını bulmuşlardır (Deci ve Ryan, 1980), (Deci ve Ryan, 2000).

Yeterlilik: Deci ve Ryan yapılan araştırmalarda olumlu geri bildirim içsel motivasyonu, hiç geri bildirim olmaması durumuna göre arttırdığının, olumsuz geri bildirim ise geri bildirim olmamasına göre azalttığının bulunduğunu aktarırlar. Onlara göre bu insanın yeterlilik ihtiyacı ile ilişkilidir. Ancak araştırmalar aynı zamanda kişinin kendini olumlu geri bildirim aldığı ediminden sorumlu hissettiği durumlarda geri bildirim içsel motivasyonunun arttığını ortaya koymuştur. Bu da yeterliliğin özerklik ile ilişkisini açıklamaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

İlişkili Olma hali, yapılan araştırmalara göre yeterlilik ve özerklikten görece daha kuvvetsiz etki etse de önemli bir ihtiyaç olduğu bulunmuştur. Buna örnek olarak Deci ve Ryan, Anderson ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmayı vermiştir. Araştırmada ilgi

çekici bir aktivite yapan çocukların içsel motivasyonları onları etkileşim girişimlerini görmezden gelen bir yetişkinin ortamda bulunması halinde düşmüştür. Aynı şekilde öğretmenlerin sıcak ve şefkatli yaklaştığı durumlarda öğrencilerin içsel motivasyonunun arttığı da bulunmuştur (Deci ve Ryan, 2000).

Öz-belirlenim kuramı bağlamında, ebeveyn ve aile ortamını ele aldığımızda, özerkliği destekleyen ailelerde çocukların psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı ve iyi olma halinin arttığını görürüz. Özerkliğin önünü keserek gelişime ve iyi olma haline engel olan aile tiplerinden biri de helikopter ailelerdir. Çocukların özerklik ihtiyacını engelleyen ebeveynlerin çocuklarında öz-yeterlilik seviyesinin düştüğü ve çocukların yetişkinlikte de yeterli hissetmeyerek başkalarının rehberliğine bağımlı oldukları da bulunmuştur (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016).

Öz-belirlenim kuramı ve motivasyon stilleri iş yeri ve çalışan memnuniyeti bağlamında da ele alınmıştır. Araştırmalar özerk motivasyonun (içsel ve bağlaşıklık dışsal motivasyon) yapılan işin ilgi çekici olması, zorlayıcı olması, seçim şansı tanınması ve özerklik desteği vermesi durumlarında mümkün olduğunu göstermektedir. Özerklik yönelimi ise olumlu sonuçlarla ilişkilendirilmektedir. İşe alım ve personel seçiminde özerk yönelimli kişilerin seçilmesi ya da kişilerin özerk yönelim bağlamındaki kişisel özelliklerinin değiştirilmesi zor olacağından, iş yerinin özerk yönelimi destekleyici şekilde değiştirmesinin fayda getireceği savunulmaktadır. Yapılacak iş ilgi çekici değil ise yapılması arkasındaki nedenlerin gerekçelendirilmesi; kişilerin duygu ve bakış açılarının kabul edilmesi; çalışanların birbirine bağımlılığını artırmak ve çalışanlara saygı duyulduğunun ve onların önemsendiğinin gösterilmesi özerkliği destekleyici iş yerlerinin davranış değerinin içselleştirilmesini sağlayan özelliklerindedir (Gagne ve Deci, 2005). Öz-belirlenim kuramı ve kuram kapsamında yapılan, iş yerlerine dair çalışmaların bulguları araştırmanın önemli bir kısmını oluşturan iş yerine aidiyet ve iş yeri memnuniyeti kavramlarının açıklanması konusunda yardımcı olacaktır.

4. BÖLÜM BULGULAR VE VERİLERİN ANALİZİ

4.1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Tablo 3: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Analizi

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Analizi						
Sıra numarası	Kod Ad	Cinsiyet	Doğum Yılı	İş Durumu	Medeni Durum	Yaşadığı Yer
1	Deniz	Kadın	1986	Öğrenci	Bekar	Ebeveyn ile
2	Bora	Erkek	1985	Çalışıyor	Bekar	Ebeveyn ile
3	Sercan	Erkek	1982	Çalışıyor	Bekar	Ebeveyn ile
4	Sinem	Kadın	1984	İşsiz	Evli	Aile
5	Övünç	Erkek	1984	İşsiz	Bekar	Ebeveyn ile
6	Merve	Kadın	1989	Çalışıyor	Bekar	Ebeveyn ile
7	Cansu	Kadın	1988	Çalışıyor	Evli	Aile
8	Elif	Kadın	1988	Çalışıyor	Evli	Partner
9	Beliz	Kadın	1992	Çalışıyor	Bekar	Ebeveyn ile
10	Yiğit	Erkek	1987	Çalışıyor	Bekar	Ebeveyn ile
11	Ömer	Erkek	1988	Çalışıyor	Bekar	Partner
12	Esin	Kadın	1993	Öğrenci	Bekar	Ev arkadaşı

Tablo 4: Katılımcıların Ebeveynlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Analizi

Katılımcıların Ebeveynlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Analizi				
	Doğum Yılları (Anne-Baba)	Gelir düzeyi	Eğitim Durumu*	Çocuk Sayısı
Deniz	1954-1955	Orta-üst	Üniversite	1
Bora	1955-1957	Üst	Üniversite	1
Sercan	1959-1952	Orta	Üniversite	1
Sinem	1955-1955	Orta-üst	Üniversite	1
Övünç	1955-1954	Orta-üst	Üniversite	2
Merve	1963-1964	Orta-üst	Üniversite	1
Cansu	1961-1961	Orta-üst	Üniversite	2
Elif	1961-1961	Orta-üst	Üniversite	2
Beliz	1963-1961	Orta	Üniversite	1
Yiğit	1963-1953	Orta-üst	Üniversite	2
Ömer	1956-1950	Orta-üst	Üniversite	2
Esin	1961-1958	Orta-üst	Üniversite	1

*Çocuklar ebeveynlerinin lisans sonrası ile ilgili net bilgi sahibi değildir.

Katılımcıların demografik özelliklerine baktığımızda kendilerinin 1982-1993 arası doğduklarını ve Y nesli mensubu olduğunu, ebeveynlerinin 1954 ile 1964 arasında doğduklarını ve araştırmaları (Gursoy, Maier ve Chi, 2008) destekleyecek şekilde bebek patlaması neslinin son, X kuşağının ise ilk dalgasına ait olduklarını görüyoruz.

Tüm katılımcılar ailelerini orta, orta-üst ya da üst sosyo ekonomik düzeyde olarak konumlandırmaktadır. Her ailede ebeveynlerden en az biri üniversite mezunudur ve ailelerin 1 ya da 2 çocuğu vardır. Bu da eğitim düzeyi ve sosyo ekonomik düzey ve çocuk sayısı ile ilgili verileri destekler niteliktedir (Kağıtçıbaşı, 1993:96; Jill ve Julie, 2014).

12 katılımcıdan 2 tanesi evli ve 10 tanesi bekar. 10 bekar katılımcının ise 7'si ebeveynleri ile aynı evde yaşamakta, 3 tanesi ise partneri ile, ev arkadaşı ile ya da yalnız yaşamaktadır. Bu bulgular ebeveynlerin özerkliğin görece az desteklendiği ve ebeveynlerin çocuklarından ayrılmayı tercih etmediği şeklindeki araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir (Lemoyne ve Buchanan, 2011).

Tablo 5: Katılımcıların eğitim ve seyahat tercihleri

	Eğitim Durumu	Devam Eden Eğitim	Başlanmış Üniversite Sayısı	Biten Üniversite Sayısı	Üniversiteyi Bitirme Süresi	Yurtdışı Seyahat Sıklığı
Deniz	Yüksek Lisans	Doktora	1	1	4	Ara-sıra
Bora	Lisans		1	1	11.5	Hiç
Sercan	Yüksek Lisans	Doktora	2*	2	8**	Nadir
Sinem	Lisans		1	1	4	Yılda en az 1 kez
Övünç	Yüksek Lisans		1	1	4	Sıklıkla
Merve	Yüksek Lisans		1	1	4	Hiç
Cansu	Lisans		2	1	5.5	Hiç
Elif	Lisans		1	1	4	2 ayda 1
Beliz	Lisans		1	1	6.5	3-4 yılda 1
Yiğit	Lisans		1	1	10	Yılda 1
Ömer	Lisans		1	1	5	Yılda 1
Esin	Lise		2	0	-	Çok sık

* 2. Üniversite açık öğretim

** Örgün olarak okunan üniversiteyi bitirme süresi

Katılımcıların 11'i en az bir üniversite okumuş, 4'ü yüksek lisans yapmıştır. 2 katılımcı ise doktora çalışmalarına devam etmektedir. Ancak sadece 5 katılımcı üniversite eğitimini öngörülen sürede bitirmiştir. Kağıtçıbaşı, sosyo-ekonomik durum ile seyahat

edebilirliği, seyahat ile de “dünya zihniyeti” tabirini ilişkilendirmiştir (Kağıtçıbaşı, 1972:16). Katılımcıların çoğu yılda en az bir kez yurt dışına çıktığını belirtmektedir. Sorulan sorulara verilen yanıtlar sosyo-ekonomik düzey ve seyahat sıklığı ilişkisini destekler niteliktedir.

4.1.1. Helikopter Ebeveyn Kavramı Bağlamında Katılımcıların Analizi

Katılımcıların hepsine helikopter ebeveyn kavramı açıklanmıştır ve hepsi ebeveynlerinin bu tanıma uyduğunu ifade ederek araştırmaya katılmışlardır ve kartopu deseni kullanıldığından örnekleme uygun oldukları düşünüldüğünden çalışma için diğer katılımcılar tarafından önerilmişlerdir.

4.1.1.1. Ebeveynlerin Katılımcılara Yönelik Davranışları

Katılımcıların ebeveynlerinin kendilerine yönelik davranış ve tutumlarının anlaşılması için katılımcılara “*Ailenizle ilişkiniz nasıldır? Size karşı davranış ve tutumları nasıldır?*” Soruları sorulmuştur.

“Babamla çok katıydı. Zaten şakalaşmak bile olmuyordu. Babam beni küçükken biraz döverdi aslında. O yüzden ondan birazcık korkuyordum daha küçükken. Annemle hep böyle arkadaş gibiydik, evet.” (Esin)

“Bizim iletişimimiz bakımından çok ciddi bir değişiklik ikinci boşanmalarından sonra oldu. O zamana kadar annem sıcak bir anne tavrındaydı, babam çok otoriterdi... Şu anda annemle olan ilişkimde annem benim çocuğum gibi... Yani nasıl o beni eskiden, dedim ya, hep destekledi, hep korurdu, arkamdaydı falan, şimdi o artık benim eskiden olduğum pozisyonda.” (Elif)

“Bu çok değişiyor... Mesela babam... arkadaşım gibidir. Annem tam bir ebeveynidir. Dominant sayılır mı bilmiyorum, ama katı kurallar, mesela, atıyorum, bir şeyi yapma diyorsa yaptırılmaz yani. O sözden geri dönüş olmaz.” (Merve)

“Arkadaş gibi bir iletişim olması istense de hiç olmadı. Otoriter bir ilişki de hiçbir zaman olmadı. Öyle bir yaklaşımları yoktu çünkü.” (Sercan)

“Annem arkadaş gibi şu an. Daha önce otoriterdi. Babam daha önce çok otoriter değildi, ama şu an pek bir muhabbetimiz yok.” (Bora)

“Çok rahattır. Her şeyi birbirimize söyleriz, ama bir neden aramaksızın... Bayağı sırdaş gibi yani. Aile içinde katı kural yok.” (Ömer)

“Katı kuralları yoktu, ama böyle hani bir anne-baba saygısı her zaman vardır. Arkadaş gibi de davranmam... Ama katı kuralları da yoktur. Hayatım boyunca okuldayken “ödevlerini yap” falan derlerdi, ama mesela “ders çalış”, mesela zorla “oğlum işe gir” falan yok... Ondan da zaten böyle rahatım. Yoksa annemle evde yaşıyor olmazdım.” (Övünç)

“Yani şey annemle mesela arkadaşlık da yapabiliyoruz ama genel olarak otoriter diyebilirim.” (Deniz)

Katılımcılar ve ebeveynleri arasındaki iletişim ve beklenti düzeyini anlamak için “aileniz sizi över miydi? Başarılı olduğunuzu düşünürler miydi?” Soruları sorulmuştur.

“Babam hayır, annem evet. Babam “sen salaksın” falandı filandı derdi. Annem de överdi. İyi bir şey yaparsam... Öyle boşu boşuna gelip de şey yapmazdı.” (Esin)

“Annem tarafından hep onaylandım, babam tarafındansa hep reddedildim.” (Elif)

“Hayır, aşırı bir övülme hiç yaşamadım hayatımda.” (Cansu)

“Ne onaylar, ne överdi, ne de yererdi, öyle söyleyeyim” (Merve)

“Çok böyle takdir değil de, mesela çizimim falan iyiydi, “aa, ne güzel yapıyor” falan derlerdi.” (Övünç)

“Babam hayata bakış açısı olarak çıtaları çok yüksek bir insandı... Benimle ilgili hedefleri, beklentileri hiçbir zaman normal ve karşılanabilir hedefler olmadı. Yani, bir konuda sınıf birincisiysem Türkiye birincisi olmamı, Türkiye birincisiysem dünya birincisi olmamı filan bekledi. Eleştirilerinde de çok yargılayıcı bir tarzı vardır onun da.” (Sinem)

“Zekâmı bir hayli överlerdi, ama tembelliğime laf ederlerdi.” (Bora)

“Mesela annem bir eğitimci olduğu için tarafsız yaklaşılmaya çalışıyordu. “Şu konuda da biraz tembelsin ortalama bir öğrencisin. Çok da iyi değilsin” filan öyle eleştirilerde bulunuyordu ama babamda bir şey var böyle, başka velilerle konuşurken aşırı övme gerçek olmayan bir şekilde. “Deniz de şunu yaptı bunu yaptı” filan hâlbuki böyle ittiriyorlar filan veya o kadar da başarılı olmamışım ama.” (Deniz)

Katılımcılara ebeveynlerinin kendilerine karşı davranış ve tutumları sorulduğunda her iki ebeveynin de otoriter olduğu cevabı ile karşılaşılmamıştır. Katılımcılar ebeveynlerinden en az biriyle arkadaş gibi bir ilişkileri olduğunu, otoriter olmadıklarını ancak korumacı olduklarını ya da sadece saygı ortamı olduğunu ifade etmişlerdir. Çoğu katılımcı katı kurallar ile büyütülmediğini düşünmektedir. Ancak beklentilere dair davranış ve tutumlar göz önünde bulundurulduğunda 6 katılımcı başarılarının ebeveynleri tarafından takdir

edildiğini ifade ederken diğer katılımcılar ebeveynlerinin başarı beklentilerinin yüksek olduğunu ya da sık sık takdir etme davranışı içinde olmadıklarını belirtmişlerdir. İlgi ve beklenti ilişkisi bağlamında kategorilendirilen ebeveyn davranışları (Baumrind, 1971) göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlerin ilgili olduğu görülmektedir. Beklentiler konusunda da beklentinin varlığı ancak katı otorite eksikliği katılımcıların ebeveynlerinin demokratik ya da izin verici ebeveyn kategorilerine yakınlık gösterdiğini düşündürmektedir.

Katılımcılara aileleri tarafından özel bir çocuk oldukları düşüncesinin dile getirilip getirilmediği sorulmuştur.

“Babam değil, ama annem evet. “Depresyon olmayayım diye böyle bir şey söylüyorsun” diye düşünürdüm... annem bana, hep böyle kendimi kötü hissettiğimde “kollarında birkaç tane bilezik var, bunun farkında ol hep” derdi. Bunlar hep doğrudu anladın mı?” (Esin)

“Özel biri olduğumu annem söylerdi.” (Ömer)

“Tek çocuğum, evet, büyük ihtimal getiriyorlardı. Direkt “sen özel birisin” demiyorlardı, ama getiriyorlardı.” (Yiğit)

“Annem evet, babam kelime olarak, telaffuz olarak hayır, ama öyle olduğumu düşündüğünü düşünüyorum. Hissediyorum diyebilirim.” (Elif)

“Özel bir çocuk olduğumu düşündüm mü? Hayır, düşünmedim... Dışarıdan çok söylerlerdi, çünkü tek torun, tek çocuktum. Dolayısıyla, ister istemez bir anneanne, dede ve aşırı bir sevgi patlaması yaşıyorduk, ama öyle özel olarak “sen çok özelsin” denmezdi, ama hissettirilirdi.” (Merve)

“Hissettiriyorlardı aslında. Şöyle, çünkü “kafası biraz değişik çalışıyor” derlerdi başka çocuklara göre.” (Övünç)

Y kuşağına dair çalışmalar ebeveynlerin çocuklarını sıklıkla övdüğünü ve kendilerini özel hissettirdiklerini ortaya koymaktadır (Hershatter ve Epstein, 2010). Y kuşağı içerisinde yer alan katılımcılarla yapılan görüşmeler onların da ebeveynleri tarafından övgü olarak ve kendilerinin farklı ve özel olduğunu düşünmeleri sağlanarak büyütüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. “Size özel olduğunuz söylenir miydi?” Sorusuna katılımcıların hepsi açık olarak dile getirildiğini ya da bunu hissederek büyüdüklerini söylemişlerdir.

4.1.1.2. Ebeveynlerin Problem Çözme ile İlgili Davranışları

Aileniz sizin karşılaştığımız problemleri çözmede yardımcı oldu mu?

Helikopter ebeveynlerin en belirgin özelliklerinden ikisi, “çocukların zorluklarla yüzleşmek zorunda kalmasını engellemeleri ve akademik başarıları konusunda kaygı duymaları” olarak öne çıkmaktadır (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Bu sebeple katılımcılara ödevlerine yardım edip etmedikleri ve okul yaşamlarına ne kadar müdahil oldukları sorulmuştur. “*Öğrencilik hayatınızda hiç ödevinizi aileniz yaptı mı?*” sorusuna 12 katılımcıdan 8’i en az bir kez yaptıkları yönünde cevap vermiştir. Katılımcıları ayrıca ebeveynlerinin ellerinden geldiğince eğitim hayatına müdahil olduğunu da dile getirmişlerdir. Katılımcıların hepsi ailelerin lise yaşamı boyunca veli görüşmelerine geldiğini, zaman zaman belirli görüşmeler dışında da öğretmenler ile görüştiklerini ifade etmektedirler. Bu düzeyin üniversite yaşamında önemli ölçüde azaldığı görülmektedir ancak katılımcılar ebeveynlerinin okula gelmeseler de müdahil olma yolları bulduğunu ifade etmişlerdir. Elde edilen veriler helikopter ebeveynlerin okul yaşamına müdahalelerini ortaya koyan çalışmaları (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016) destekler niteliktedir. Ancak 2013 yılında ABD’de yapılan çalışma ebeveynlerin öğrencilerle beraber sık sık okula gelme ve öğretmenler ile görüşmek isteme davranışlarının yeni yeni ortaöğretimden üniversite eğitime doğru ilerlediğini öne sürmektedir (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014). Araştırmada ise ebeveynlerin üniversite hayatına müdahil oldukları ortaya çıkmakla beraber, ebeveynlerin kuruma giderek öğrencilerin problemlerini çözme talebinde bulunması durumunun henüz yaygın olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerden biri ebeveyninin problem çözmek için üniversiteye geldiğini ifade etmiştir. Diğer ebeveynlerin kuruma gelişinin katılımcıların okula gidiş gelişini sağlamakla sınırlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bu davranış not peşine düşme davranışı kadar müdahaleci olmasa da, genç yetişkin bireylerin yaşayacağı sorunların ebeveyni tarafından çözülmeye devam ettiğini destekler niteliktedir.

“Evet. Disleksik olduğum için ama. Annemden çok yardım almıştım bir ara... Mesela İngilizce dersimde annem üniversitede çok yardımcı oldu, hatta bir iki tane konuşma dersimin konuşmalarını o yazmıştı... Skype yapıyoruz, “ne hakkında konuşmak istersin”, “bunun hakkında konuşmak isterim”... Bunların outline’ını çıkarıyor, dolduruyorum, gönderiyorum onu. Onu biraz düzeltiyor,

ondan sonra bana geri gönderiyor, ben onu edit ediyorum, böyle bir karşılıklı çaba içinde bunları bitiriyoruz... Bu yoğun hayatı içerisinde annem benim ödevlerimi yapmayı da başarıyor.” (Esin)

“İlkokulda yapmışlardır ya, çünkü yapmıyordum ödevlerimi. (Üniversitede) Hiç yapmadılar... Azıcık fikirleri olsa hemen atlarlar, yapmaya çalışırlardı.” (Yiğit)

“İlkokulda tabii ki oldu, bayağı oldu. Benim, kardeşimin. Muhtemelen çok şey öğrenmiştir annem o sırada.” (Cansu)

“Tabii canım. Yani, rezil bir matematiğim vardı. Dedem matematik öğretmeni idi. Kalacaktım. Yapacak bir şey yok.” (Merve)

“İlkokul, ortaokul ve lisede matematik, fizik ve kimyada sıkıntım olursa annem müdahale ediyordu. Kendi bilmediği bir şeyse arkadaşlarından özel ders alırtıyordu. Üniversitede lisansta okurken- yüksek lisans doktora da hiç karışmıyor ama- şöyle ruh hastalıkları vardı; mesela ben resim yapmışım, proje yapmışım, bir de o kabarmasın diye yapıştırıp da yapmışım, kurusun, sabah okula götüreceğim. Gece odama girmiş, beğenmemiş müdahale etmek istemiş. Bir de çıkartmış onun bantlarını. Üstünde oynamış, o da kabarmış.” (Deniz)

“Doğrudan kendilerinin yaptığı olmadı, ama yardım ettikleri oldu. Yüzde yüz diyemem, ama Amerikan yardımı alıyordum zaman zaman.” (Sercan)

“Ebeveynleriniz üniversiteye geldi mi? Üniversitede yaşadığınız zorluklarda müdahale ederler miydi?” sorularına verilen cevaplardan ebeveynlerin desteklerini hissettirdikleri ve üniversite yaşamında da müdahaleci ve ilgili oldukları cevabı alınmıştır.

“Yok, izin vermedim, ama arkamdan dolanıp da haber aldıkları da doğrudur... Network olarak haber verildi yani.” (Sercan)

“Üçüncü sınıfa kadar annem okula bırakıp, annem okuldan aldı servis çilesi çekmeyeyim diye. Ben araba kullanmayı beceremiyorum diye istemediler. Üç sene de sürüş dersi aldırıldılar bana, ileri sürüş... Evet (hocalarla görüştüler), ama yemek, arkadaşlık falan gibi... Babam... online not yayınlayan hocalar olduğu zaman, yeni emekli olmuştu, grafikler hazırlayıp masama koyardı. “Sınıf içinde on üçüncülükle on beşinciliği paylaşıyorsun, ki bu bence acıklı bir durum. Şu kadar insan senden daha iyi not almış, bu kadar insan sürünüyor. Çan eğrisi gibi düşünecek olursak aslında sen şuradasın, buradasın, geleceğin için düşünmen gereken şeyler şunlar, bunlar” filan gibi.” (Sinem)

“Evet, bir kere geldi torpil yapıldığını bildiğimiz için babam. Tabii. Delirdi çünkü. Hiç yapılmasın şeklinde.” (Cansu)

“Hayır. Şöyle geldi... Hocalarla görüşmeye falan değil, annem benim arkadaşlarımla arkadaş oldu. Bizim ortamımızdan çok keyif aldığı için mesela kantine oturmaya falan gelirdi.” (Elif)

“Gelmediler ama evet, babam müdahil olurdu.” (Ömer)

4.1.1.3. Ebeveynlerin Katılımcıların Sosyal Yaşamına Dair Davranışları

Ailenin sosyal yaşama ne kadar dahil olduğunu bilmek için, *Aileniz arkadaşlarınızı tanır mı?* sorusu sorulmuştur:

“Evet, çoğunu evet. Yakın arkadaşlarımın hepsini tanıyor. Mesela burada her gün görüştüğüm arkadaşlarımın çoğunu tanıyor, ama Türkiye’dekileri, ama aslında Türkiye’dekilerle de tanıştı, çünkü aynı zamanda hep aynı yerde olmadığımız için hepsini tanıyamıyor, ama normalde evet. Onunla beraber yaşadığım yerlerdeki herkesi tanıyor.” (Esin)

“Yüzde 90’ını tanır. Çok görüştüğümüzü tanır. Eskiden de öyleydi, şu an da öyle aslında.” (Övünç)

Ebeveynlerin çocukların güvende olmasına dair duydukları endişe düzeyini anlamak için *“Sizin güvende olduğunuzdan endişelenirler mi? Bu nedenle kısıtlamalar yaşadınız mı?”* sorusu sorulmuştur. Çoğunlukla endişelenildiği, kimi noktalarda normalin üzerinde endişe duyulduğu ve bazı katılımcıların ailesinin bu endişeyi yetişkinliğe de taşıdığı cevabı alınmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmı ebeveynleri ile yaşamayı sürdürmekte olduğu için, güvende olduklarına dair gösterilen kaygı ve aşırı ilgi araştırmaların ortaya koyduğu, aynı evde yaşama durumunda gösterilen ilginin arttığı bulgusunu desteklemektedir.

“Evet, hâlâ endişelenirler... Çok yakın zamanlara kadar gece mesela saat 24:00’te evde değilsem telefon açmalar, etmeler. “Nereye gidiyorsun, nerede kalıyorsun, eve gel, neden gelmiyorsun?” Artık bu yaşlara gelince, hâlâ 30 yaşında ailesinin yanında yaşayan bir insan olarak bir noktada laf edebilecekleri çok az yer kalıyor. Merak etmesini algılıyorum, ama burada dandik bir baskı da var genelde.” (Bora)

“Evet. Peşime özel dedektif falan tutmuşlukları vardır... Sık sık evlenmeye kalkıp saçma sapan adamlarla tanıştırmış olmamdan tabii. Adamlarla ilgili yeterli bilgi toplayamadıkları için... Güvenli bir evde yaşadığımdan emin olmak istedikleri için bana gidip rezidans tuttular ve rezidansın parası gerçekten maaşımdan fazlaydı.” (Sinem)

“Güvende olduğumdan çok endişelilerdir. Hep öylelerdi. Doğa sporlarıyla uğraştım. Bu, benim telefonla uğraşamadıkları yerlerde olmam demektir. Bir akşam ulaşamadıkları için Türkiye birbirine katıldı, jandarmalar çağrıldı... Yani, başka bir ilden jandarma arama kurtarma timi toplandı, getirtildi falan böyle.” (Sercan)

“Evet... Babamın yaklaşımı şöyle, “dışarı çıkman yasak”, biz ortaokuldayken annem hastane acil servisinde çalışıyordu ve hakikaten bir dönem kafayı yedi...”

“Okuldan çıkar çıkmaz eve geleceksiniz, hiçbir yere gitmeyeceksiniz”. Biz iki kardeş ortaokulda ilk defa Çayyolu’ndan şehre çift katlı otobüse bindiğimizde arkamızdan arabayla eskort etti otobüse... Mesela ablam arkadaşlarıyla buluşmaya gittiğinde biz annemle onların peşinde arkada aynı alışveriş merkezinde gezdiğimizi falan hatırlıyorum. Evet. Bunun cevabı evet.” (Elif)

“Evet. Hatta her zaman neredeyse. Hâlâ şüpheliler yani.” (Yiğit)

“Evet (Endişelenirdi). Hayır(Kısıtlamazdı)... Çünkü aramızda çok sağlam bir güven inşa ettik. Hep bir anlaşmamız vardır... “Her bulunduğu yeri değiştirdiğinde bana haber verirsen ve bir sorun olması ihtimalinde nerede olacağını bilirim, ne yaptığının önemi yok” derdi.” (Esin)

“Yok hayır çünkü her koşulda ben kendimi güvensiz hissettiğimde onları arayacağım için ona güvenleri vardı. Onun için huzursuz değillerdi.” (Beliz)

4.1.1.4. Ebeveynlerin Kişisel Özgürlük Alanına Dair Davranışları

Ebeveynlerin özerkliği ne kadar desteklediğinin anlaşılması için “*Aileniz kişisel sınırlara saygı duyar mıydı? Ya da duyar mı?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunun yanıtları ailelerinin sınır tanımadığı ya da sınırları delmek istediği yönünde olmuştur. Katılımcıların bazıları bu durumu doğal karşıladığını ifade etmiştir. Doğal bulmayan katılımcılar ise bu durumu engellemekte zorlandıklarını söylemişlerdir. Özerklik psikolojik ihtiyaçlar arasında önemli bir yere sahiptir (Gagne ve Deci, 2005) ve helikopter ebeveynliğe dair araştırmalar helikopter ebeveynlerin özerkliği desteklemediğini ortaya koymaktadır (Lemoyne ve Buchanan, 2011; Schiffrin, Liss, Miles-Mclean, Geary, Erchull ve Tashner, 2014). Katılımcıların anne-babalarının kişisel sınır algıları üzerine verdiği yanıtlar yapılan araştırmalarla örtüşmektedir.

“Kişisel sınırlar da neymiş.. Bence annem ve benim aramda herhangi bir kişisel sınır yok.” (Esin)

“Babamın, çocuklarını birey olarak gördüğünü düşünmüyorum. Dolayısıyla, onların kişi ve kişisel sınırları olabileceğini düşündüğünü düşünmüyorum. Anneminse yine koruma, sahiplenme içgüdüleriyle mesela günlüğümü okuduğunu bana söylediğini hatırlıyorum. Mesela çantalarımızı ilkokuldayken karıştırdı, bunu biliyorum...” (Elif)

“Annem delmek konusunda çok girişimcidir. Her türlü yolu deneyebilir de. Babam çok saygılıdır o konuda. Hiç ilişmez. Sen izin verdiğin yere kadar... Delme çabası çoktur annemin. “Odana da girerim, çekmeceni de kurcalarım.” (Cansu)

“Birisi mesela ihlal etmeye çalıştığı zamanları “sen bir dur, bu benim hayatım” dediğim çok oldu özellikle anneme, çünkü annem hakikaten durmaz yani.” (Merve)

“Keşke olsa. Olsun istiyorum, ama olduramıyorum.” (Sercan)

“Onlar hiçbir zaman bir ebeveyn olarak sınırları olması gerektiğini düşünen, özellikle annem, hiçbir zaman bir sınırı olması gerektiğini düşünen bir insan olmadı. Babam da her endoskopiden kalkışında sedasyon etkisinde bana “sevgilin var mı, şu mu, bu mu” filan gibi şey yaptı. Evlendikten sonra filan, burası ayrı bir hane, orası ayrı bir hane, evet, o belki biraz daha...” (Sinem)

Anne ve babaların çocuklarının yaşamına ne kadar müdahale ettiklerini bulmak amacıyla “*Aileniz hayatınıza müdahale ederler mi? Aldığınız kararlara karışırlar mı?*” soruları sorulmuştur. Verilen cevaplar genellikle “karışıldığı” yönünde olmuştur. Katılımcıların bir kısmı bu müdahaleyi normal olarak nitelendirirken bir kısmı olumlu bulmadığını ifade etmektedir. Verilen cevaplar, helikopter ebeveynlerin çocuklarına sürekli tavsiye verdikleri, hatta tavsiyeyi onların adına karar verme seviyesine kadar götürdükleri, çocuklarının karşılaştıkları zorlukların çözümünde tavsiye ve karar vermekten öteye geçerek ellerinden geldiği noktalarda kendileri çözdükleri (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016) bulguları ile uyum sağlamaktadır. Bu davranış aynı zamanda ebeveynlerin özerkliği desteklemediğinin de göstergelerinden biri olarak ele alınabilir.

“Olmaya çalışıyor, kavga ediyoruz. Genelde iletişim kurmamama sebep oluyor... İlaç satışı işindeydim... İşime son verildi. Ben de “tamam, teşekkür ederim” dedim, çıktım... Onun üstüne annem önce telefon ediyor genel müdüre, benim idarecim bir üstüne. “Niye şey yaptınız da bilmem ne, niye çıkartıyorsunuz?”. Ertesi gün utandım, ben gittim herifin yanına, dedim “kusura bakmayın, annem böyle böyle sizi aramış. Bana da söyledi. Engel olamadım. Haberim bile yoktu. Yanlış anlamayın”... Eve döndüm, gittim, konuştum, “Allah aşkına böyle densizlikler yapma ya, bir şeyi bildiğine pişman ettiriyorsun” falan dedim. Annem benden sonra kalk, bir daha git herifin yanına... Hiç konuşmamışım gibi yani.” (Sercan)

“Mesela “şu arkadaşının şu huyunu beğenmedim, onunla takılma” falan, öyle şeyler derler mesela.” (Övünç)

“Evet, tabii ki her anne gibi, her zaman. Hep yani.” (Merve)

“Hani böyle kendim hayatımı etkileyecek bir karar almak istediğimde hala daha 31 yaşında şey yapıyorlar, müdahale ediyorlar yani. “Onu yapma bak sonra öyle olur şöyle olur. Tecrübe konuşuyor burada. Ben senin iyiliğini düşünüyorum. Bak” falan diye... Baya etkileniyorum galiba o da şey. Hani hata yaparsam o noktada gene onlara başvuracağım diye düşünerek.” (Deniz)

“Sadece haberi olsun istiyor, çünkü parayı o veriyor. Hangi dersleri alıyorsun değil de, kaç tane dersin kaldı ona göre paramı düzelteyim moduna giriyor. O yüzden de söylüyorum zaten, mantıklı, parasını düzelterek, ona göre şey yapayım diyor.” (Esin)

4.1.1.5. Ebeveynlerin Kültürel Sermaye Birikimine Dair Davranışları

Katılımcılara aldıkları kurslar ve hobileri sorulmuştur. Helikopter ailenin bu konudaki müdahalelerini ortaya koymak amacıyla ailelerinin isteğiyle aldıkları kurs ya da eğitimler de sorulmuştur. Katılımcıların hepsi en az 3 hobisi olduğunu ve bunların en az 3'üyle ilgili kursa gittiğini ya da eğitim aldığını ve 9'u en az bir kursa ailesi istediği için gittiğini belirtmiştir. Ailelerin bu çabasının kendilerinin çok yönlü yetişmesini istedikleri için ya da yetersiz oldukları alanlarda onları geliştirmek için yaptığını düşünmektedirler. Y nesli kişilerin anne babalarının özellikleri arasında çocuklarını çok yönlü büyütmeye isteği ve daha fazla sertifika ya da eğitim biriktirerek girecekleri rekabet ortamlarında avantajlı olmalarını istemeleri vardır (Hershatter ve Epstein, 2010). Bireylerin ekonomik veya kültürel sermayeler biriktirmiş olmaları ve diğerlerinde daha az ya da daha fazla bu sermayeye sahip olmaları onları ötekilerden alt veya üst sınıfa konumlandırabilecek etkenlerdendir (Bourdieu, 1985). Helikopter ebeveynler ise rekabette başarılı olacak çocuklar yetiştirme kaygısını fazlaca taşımaktadırlar ve bu durum çocuklarının iyi olma halini ve aileleri ile iletişimlerini zaman içerisinde kötü etkileme ihtimali oluşturmaktadır (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Katılımcıların hobiler ve aldıkları kurslara dair cevapları pek çok kursun sırf aile istediği için ve onların onayını kazanmak için alındığını göstermektedir. Bu yanıtlar ebeveynlerin rekabet kaygılarını çocuklarına yansıtmaları ve çocukları istemese de kurslar ve eğitimler aldırılmaları bahsedilen çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Ancak katılımcıların ifadelerine baktığımızda aileleri istediği için başladıkları aktivitelerden çoğunlukla pişmanlık duymadıkları ve ailelerine karşı olumsuz bir düşünce geliştirmedikleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların düşünceleri genellikle ailelerinin onların iyiliği için çabaladıklarını ancak zaman zaman aşırıya kaçtıkları fikrini vermektedir. Sorulara yapılan açıklamalar katılımcıların oldukça fazla ilgi alanı olduğunu da göstermektedir.

“Benim çoğunlukla hobim müzik ve sanatsal aktiviteler, resim, tarafından oluşuyor... Takı falan yapıyorum. Şimdi de heykel yapmaya başladım...Yeni diller öğrenmeye çalışıyorum aynı anda... Sürekli yemek yapıyorum, ama o da işim

olduğu için hoşuma gidiyor... Küçükken evet (kurs aldım)... Ben mesela baleye gidiyordum. O pek hobi gibi değildi. Annem git dediği için gitmişim, sonra hoşuma gitmişti, devam etmişim... Bilkent'te konservatuara annem için gitmişim. Spor, hobi değil aslında, yapmamı istediği hobim olsun diye yap dediği şeylerin başlangıçları annemle başlamıştı.” (Esin)

“Rüzgâr sörfü yapıyordum, gitar çalıyordum, resim çekişiyordum... Ata biniyordum bu arada... Bir gitar olmuştu (zorla gönderdikleri) ilk başta. Ondan sonra sevdim ben de kendim... Bu arada yüzmeye götürdüler bir de zorla. Yüzmeyi de zorla sevdim yani. Ama işime yaradı açıkçası, yaramadı değil. Faydası olduğunu düşünüyorum. Belki bizim iyiliğimiz için önceden düşünüyor gibi bir şeydi... Mesela matematiğim iyi değildir, özel ders almama rağmen anlayamam matematiği.” (Ömer)

“Boks yapıyorum, müzik yapıyorum, Aikido yapmışım, bıraktım. Dövüş sanatlarına bir merakım var. Bir de orkestra var bir yandan... Normalde bariton çalışıyorum da, sonra kornaya falan geçtim... Küçükken (ailem istediği için aldığım eğitimler) olmuştur, org, klavye dersi almışım. Gerçi iyi olmuş aslında. Dershaneye gönderdiler tabii. O dönemler şarttı ya dershaneye gitmek... Ben hiç istemiyordum, çekiniyordum.” (Yiğit)

“Kayak, film dizi izlemek, yüzmek... Küçükken yüzme ve kayak eğitimi almışım... Küçüklüğümde piyano dersleri filan (ailem istediği için almışım). Ama sonra ben de sevdim onları... Onlar çok (eğitilmeye) gitmemi istediler ama ben gitmedim.” (Beliz)

“Sahne sanatları, edebiyatları ve seyahat diyebiliriz... 7-8 sene kadar bale ve modern dans eğitimi aldım. Zaten edebiyat lise eğitimimin bir parçası olarak aldım. Dört yıl kadar flüt dersi aldım... Annem istediği için bir süre atletizme götürdü bizi çok küçükken. Çok kısa sürdü. Söyledim “olmadı, kusura bakma” diye. İlkokul 3'ten önce olmalı, basket kursuna gittiğimi, hiç istemediğimi ve bunun bir süre sürdüğünü hatırlıyorum... Bizimkiler şeydi, deniyorlardı, çocuk onu da bir yapıyor olsun, bunu da bir yapıyor olsun. Bir tek basketbol konusunda, çünkü orada kendimi çok kötü hissediyordum... Onun dışında öyle çok zorladıklarını hatırlamam.” (Elif)

“Bale yapmayı seviyorum, piyano çalmayı seviyorum ve kitap okumayı seviyorum. Bale ve piyanoyla ilgili eğitim aldım... İlk başta piyano dersine, evet, annem istediği için başladım, ama şimdi duacıyım diyebilirim... Bir dönem evet, böyle bir (iş fuarlarına götürme) girişimde bulundu babam, ama ondan sonra mütercim tercümanlık o kadar netleşti ki adamcağızın kafasında, ta ki o son olaya kadar.” (Cansu)

“Kitap okumayı çok severim. Böyle özel sahafları gezmeyi çok severim, eski haritaları çok severim... Meditasyonla ilgili eğitim aldım... Buz pateni denemem var. Hiç kimse kaydıramamış. Öyle bir bilinçaltına bana işlemler böyle “güvende olman lazım, düşmemen lazım, dikkat et”. O yüzden fazla emniyetli bir insan olabilirim...” (Merve)

“Uyumak, kahve içmek. Hobilerim, felsefe üzerine araştırma yapmak aslında, insan psikolojisini araştırmak. Mesela eskiden kayak yapmayı seviyordum... İçmeyi seviyorum. Heykel çizim ve bilgisayar çizimi olarak var da, daha gerçekleştirdiğim bir şey yok.” (Övünç)

“İzcilik, dağcılık, mağaracılık, kanyon... Latin danslarıyla uğraştım... Mağaracılıkta eğitmedim, dağcılıkta da eğitmedim... Lisede şöyle oldu, şu dersi yapamıyorsam “hadi özel ders aldırıyoruz”. Hep derslerle geçti hayatım...” (Sercan)

“El işlerinden çok hoşlanıyorum, dalıştan çok hoşlanırım, yabancı dil eğitimine ilgi duyuyorum. Yogayı seviyorum, meditasyonu seviyorum... Evet, çoğuyla ilgili (eğitim) aldım... Ne bileyim, bir proje var, bir şey var, sınav var, şu var, bu var, hep bunu en iyi kim bilir diye kendi etraflarında birilerini bulup, beni o kişiyle görüştürüp bana yardımcı olunması istendi... Ben araba kullanmayı beceremiyordum diye üç sene de sürüş dersi aldırıldılar bana, ileri sürüş... Yani, ralli pilotlarından sürücü kursu hocalarına kadar çok geniş varyasyonda sürüş eğitimi aldım... Spikerlik eğitimini babam çok istediği için almıştım. Diksiyonumu yetersiz buluyordu. “Dershaneye gitmeyeceğim” dedim, gitmedim. Ama onlar yine de bir dershaneye yazdırdılar tabii ki, parası ödendi” (Sinem)

“İçki içip muhabbet etmek, gereksiz yere bilimi takip etmek.” (Bora)

“Ata binmek. Hayvanlarla ilgilenmek, film izlemek. Binicilikle ilgili de filmle ilgili de eğitim aldım. Atla ilgili hala alıyorum... Annemin kendi tutkusuymuş, çocukken binmiş sonra demiş ki ilerde imkânım olursa ben bunu tekrar yapacağım... İlk başlarda zorlanıyordum çocuktum... Hayvan sevdiğim için hoşuma gidiyordu ama spor olarak o kadar da sürdürmek istemiyordum ama bir sürü beni sürükledi oraya peşinden ama sonra bende sevmeye başladım... Düşük not alırsam annem müdahale ediyordu. Kendi bilmediği bir şeyse arkadaşlarından özel ders aldırıyordu... Onlar mesela o konuda çok baskı yapıyordu. Enstrüman öğren dil öğren diye. Ama olmadı. Tenis çok kısa bir yaz okuluna falan gitmişim. Yani sevmiştim da ama sürdürmedim onu... Ona da onlar karar vermişti.” (Deniz)

4.1.1.6. Okul Seçimi Konusunda Ebeveyn Davranış ve Tutumu

Katılımcılara okudukları özel ortaöğretim ve üniversite kurumlarının seçilme nedenleri sorulduğunda ailelerin okul seçimlerinin prestij, statü ve eğitim kalitesi ile ilgili olduğu cevapları öne çıkmaktadır. Katılımcılar ailelerinin gerektiğinde maddi durumlarının el verdiği en iyi okulun seçildiğini ifade ederken ailenin kendi sosyal ortam ve ideolojik görüşlerinin de seçimlerde rol oynadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların ebeveynlerinin okul konusundaki davranış ve tutumları Bourdieu tarafından geliştirilmiş habütüs kavramını yansıtmaktadır. Ebeveynler sosyalizasyonun birinci adımını oluştururken ikinci adımını ise eğitim kurumları oluşturmaktadır. Okullar belirli kültürlerin yeniden

üretilmesi işlevini görürler ve ebeveynler de kendi kültürlerinin yeniden üretilmesini sağlayacak eğitim kurumlarını tercih ederler. Böylece ailenin habitusu pekiştirilirken çocuk da tanışık olduğu ve kolaylıkla aidiyet kuracağı bir habitus içerisinde bulunmuş olacaktır (Bourdieu, 1991). Üniversite eğitimi göz önünde bulundurulduğunda ise ebeveynlerin benzer davranış ve tutumları ortaya çıkarken seçimlere müdahil oldukları da anlaşılmaktadır. Çocuklarının prestijli okullarda ya da rekabet gücü yüksek okul ve bölümlerde okumaları için onlar yerine karar verdikleri ya da onları yönlendirdikleri verilen yanıtlar arasındadır. Ebeveynlerin üniversite kurum ve bölüm seçiminde gösterdikleri davranışlar, helikopter ebeveynlerin çocukların kararlarına müdahil olma ve de onlardan ayrılmama isteğinin göstergesidir (Lemoyne ve Buchanan, 2011).

“Zaten hepsi QSI, o da diplomatların ailelerinin gönderdiği okullar işte mesela. Onların hepsini öyle annem seçiyor.” (Esin)

“Ne kadar pahalıysa o kadar iyidir” deyip yazdırmış olabilirler, ama üniversitede tabii biraz daha akıllandık...” (Ömer)

“Hem Türkiye hem de Dünya çapında iyi okullar olduğu için. TED zaten aileden gelen de bir TED Ankara Kolejlisi olma durumu olduğu için. Bilkent’i de bölüm bazlı olarak değil de daha çok üniversite bazlı olarak Bilkent olduğu için. Dünya çapında da 200 de mi 400 de mi ne olduğu için.” (Beliz)

“Ben ilkokul 3’e kadar Çankaya İlköğretim okulunda okuyordum. Bence çok iyi bir okuldu, çok iyi bir öğretmenim vardı. Oradaki öğrenciliğimi daha mutlu hatırlarım TED’e geçtiğim zamana göre. Sonrasında İngilizce eğitim verebilir diye, ailemizin imkânı ortaya çıktıktan sonra bizim TED’de okuyabileceğimizi annemler düşündü. Ondan sonrasında lisede TED’e devam etmemin sebebi IB’nin olmasıydı. Yani yine çok yönlü bir eğitim olur diye. TED’de devam etmemin eğitim kalitesi biraz daha iyi, yine yabancı dil eğitimi verir falan diye uygun olacağı düşüncesiyle TED’e devam ettim lisede. Hukuk fakültesine gitmeye kendim karar vermedim... En prestijli bölüm hukuk diye sevgili halamın çok veciz bir değerlendirmesi oldu... Niye Gazi’yi seçmedik? Arkadaş ortamı, sosyal çevresi, hoca görüşü falan çok uygun olmayabilir, Bilkent biraz daha zaten biliyorsun TED’in devamıydı o zaman, hâlâ daha öyle olduğu için sağ olsun annemin cesaretiyle oldu.” (Elif)

“Bilkent’i seçerken çok bir diyaloga girme şansımız olmadı babamla. “Bilkent olsun, iyi, adı var, kullanırsın” dedi. “Peki” dedim.” (Cansu)

“Açıkçası, tam annemin wording’iyle “burası çok iyi bir yer, iyi bir eğitim alacaksın, iyi dil eğitimin olacak, güzel olacak senin için” (Merve)

“Pek bir fikrim yok. Özel okul iyidir falan diye herhalde.” (Övünç)

“Ankara Koleji bizim için bir aile geleneği. Evet, onlar hep “durumumuz da var, neden okutmayalım?” der.” (Sinem)

“Aile iki tane memur olarak “tamam, çocuğu özel okula gönderelim, paramız da yetiyor” diye düşünerek muhtemelen, tamamen “çocuk okusun, matah bir şey olsun” kafasıyla muhtemelen hareket edip sonucunda biraz hayal kırıklığına uğrayıp.” (Bora)

“O zaman işte babam asker, annem öğretmen belli bir maaşları var ama yine de her şeyden kısıp işte bu dil öğrensin özel okula gönderelim demişler... Ben hiç istemedim Bilkent’te okumak... İşte özel okulda okumak istemiyorum tekrar hazırlanayım filan kafasına girdim onlar da işte "olmaz tekrar hazırlanırsan daha da geride kalırsın beceremezsin bak sonra çok üzülürsün" dediler. "işte bizim imkânımız var sana destek olacağız, oku burada" dediler. Bir şekilde okudum.” (Deniz)

4.1.1.7. Katılımcıların Yaşam Memnuniyeti Üzerine Düşünceleri

“Sizce mutlu bir çocukluk geçirdiniz mi?” sorusuna 8 katılımcı olumlu, 3 katılımcı olumsuz cevap vermiştir. Psikiyatrik ilaç kullanıp kullanmadıkları sorusuna ise 12 katılımcıdan 10’u “kullandım” ya da “kullanmaya devam ediyorum” şeklinde cevap vermiştir. İyi olma hali ve bu hali meydana getiren faktörler yaşam memnuniyetinin varlığı ya da yokluğunun (depresyon) önemli göstergelerindendir (Jin ve Kim, 2017). Katılımcıların önemli bir kısmı psikiyatrik ilaç kullanımına ihtiyaç duyma nedeni olarak kaygı ya da depresyon yaşamalarını göstermişlerdir.. Bu bulgu helikopter ebeveyn sahibi bireylerin hayatlarının ileriki dönemlerinde depresyon ve kaygı bozukluğu yaşadıkları bulgusunu desteklemektedir (Lemoyne ve Buchanan, 2011; G.Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

“Evet, iki kere. Bir tanesi ortaokuldayken Prosac kullandım. Bir tane de bundan beş yıl önce falan Cypralex kullandım.” (Elif)

“Tabii ki. Ne olduğunu da söyleyeyim istiyorsan. Paksera. Çok uykusuzluk problemi yaşadığımda psikiyatrıstim Xanax yazmıştı... Tabii ki (kaygı temelli). Hop oturup hop kalkan insan topluluğu.” (Merve)

“Evet. Bir ilaç kullanıyorum. Gerçi depresyon için değil, obsesyon. Doktor teşhis koydu da. Panik atak vardı. Eskiden obsesyon vardı, panik atağa dönüştü. Panik atağa dönüşünce doktor teşhis koydu “panik atak var sende” diye. Onun için ilaç kullandım, panik atağım geçti. Sonra aslında geçmedi, obsesyona dönüştü tekrar. O yüzden bu sefer obsesyon için başka bir ilaç verdi. Bir senedir galiba onu kullanıyorum. Bayağı azaldı hastalığım, ama geçmedi. Öyle. Yani depresyon hastalığı yok.” (Övünç)

“Depresyon tedavisi tabii ki görüyorum. 20’lik Prozak alıyorum, çok hafif. Rahat ediyorum. Günde bir tane. Ben de ilk defa kullanıyorum, öyle söyleyeyim. Ritalin falan rutin ilacım, ama antidepresanlarla çok iyi değildi aram. Genelde ağır gelirdi. Lustral’i falan denedim, onda da öyle salak hissedirdim falan çok rahatsızdım.” (Sercan)

“Ağır depresiftim. 11 yaşımdan beri Distimi tedavisi görüyorum zaten... On bir yaşımdan beri zaten kronik depresyon tedavisi görüyorum ben.”

4.1.1.8. Katılımcıların Alkol ve Uyuşturucu Kullanımına Dair Düşünceleri

Katılımcılara alkol ve uyuşturucu kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda hepsi alkol aldığını belirtmiştir. Katılımcıların çoğu da hayatının belirli dönemlerinde çok alkol kullandığını ifade etmiştir. Uyuşturucu madde kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda ise 5 katılımcı en az birkaç kez kullandığı cevabını vermiştir. Ancak reçeteli ilaçları düzenli olarak reçetesiz kullanan katılımcı bulunmamaktadır. Sadece Sercan bir kez denediğini ifade etmiştir. Alkol problemi ve uyuşturucu kullanımı helikopter ebeveynler tarafından yetiştirilen bireylerde sıklıkla görülen sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Katılımcıların alkol ve/ veya uyuşturucu kullanmışlığı olsa da bağımlılık olgusunun sadece 1 katılımcı tarafından yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle helikopter ebeveyn sahibi katılımcıların alkol ya da uyuşturucu bağımlılığı bağlamında net bir çıkarım yapılamamıştır. Öte yandan görüşmelerde alkol ve uyuşturucu kullanımı konularının konuşulması sırasında bazı katılımcıların kendini rahat hissetmediği izlenimi de edinilmiştir. Bu nedenle ulaşılan sonuçların gerçeği yansıtıp yansıtmadığı bilinmemektedir. Ayrıca tüketim ile bağımlılık arasında ilişki kurulacak sorular ya da ölçekler kullanılmamıştır. Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında rekreatif madde kullanımını yasaklayan yasaları reddettiklerini ya da alkol kullanımının bir sosyal aktivite olarak kabul edildiğini görebiliyoruz.

“Bazıları var, ot içiyoruz ve film filan izliyoruz. Üniversiteden arkadaşlarım var mesela onlarla da süper kafa yapıp tüm gün yemek yapıyoruz. Üniversitenin ilk yılında her gün içiyorduk. İkinci yılda 2 haftada bir filan oldu. Artık pek o kadar sık değil.” (Esin)

“İş hayatımdan önce çok çıkardım dışarı, evet. Üniversite hayatım boyunca Taksim’deydim ben. Haftanın dört beş günü içiyorduk. (Ortamda uyuşturucu) olurdu herhalde bilmiyorum. Olanlar vardı tabii.” (Ömer)

“Haftada üç dört gün çıkıyorum. Üniversitede de çıkıyordum. Hafta sonları zaten dışarıdaydım. Genelde yarı yarıya, bazen içeriz, bazen içmeyiz. İçmeye çikalım diye çıkmayız, muhabbete çikalım diye çıkarız... Çılgın zamanlarda (uyuşturucu vardı) evet, şimdi yok. Yok, gerek yok artık ona ya... Herhangi bir bağımlılığım yok. Sigara bağımlılığı diyeceğim, onu da böyle keyfe keder, canım istediğinde içiyorum. Uyuşturucu da aynı şekilde... Yoksa bağımlı olurduk biz uyuşturucuya. Kullandık bayağı çünkü.” (Yiğit)

“Haftada 4 çıkıyorsak bir günü kesin (alkol) var... Benim ortamımda (uyuşturucu) olmuyordu. Ama olan ortamları duyuyordum.” (Beliz)

“Alkolle şöyle, tanıdığım insanla içmekten çok keyif alırım... Yoksa hemen kendime bir B planı yapıp “babacım beni alır mısın canım buradan?” deyip uzarım oradan. Cumartesileri içiyorum, bunu söylememe gerek yok herhalde.” (Cansu)

Katılımcıların çoğu alkol almayı hobilerinin arasında saymaktadır. Ancak verilerden alkol kullanımının yaşla beraber azaldığı, en yüksek alkol kullanılan dönemin üniversite ve sonrasındaki birkaç yıl olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda katılımcılar güvende olmayı alkol ve uyuşturucu kullanmaktan daha önemli bulduklarını ifade etmektedirler.

“İçmek için çıkıyorduk. Yani hep sokaklarda geçti hayatım... Cigara falan içtik birkaç kere, ama öyle başka hap, bilmem ne, hiç merakım olmadı, hâlâ da yok... Üniversitede filan her gün içiyorduk böyle ya, ben hatırlıyorum. Kışın hep cep kanyaklarıyla geçerdik.” (Övünç)

“Tabii, ot, mot karışık yani. Bir farkı yok ki... Bu yasadışı çünkü. O yüzden de senin o etkenleri doğru dozlamalarda kullanma şansın kalmıyor. Uzun yıllar kırmızı reçeteye ilaca sahip olan bir adamım. Bir kere denedim, abuse ettim, pek de bir şey anlamadım. Ama rekreasyonel dediğin o diğer şeyleri yasadışı yollardan aldım, kullandım, kullanırım da ara ara, ama o başka... Yasadışıyı yaratan şey bu toplumsa, yani yasama organı Meclisse ve bu Meclis bu toplumdan oluşuyorsa ve bu toplumun bilgi düzeyiyle benimki bir değilse ben o yasalara ne kadar dahil ediliyorum?... O yaşta öyle oluyor konu. Bir deniyorsun. Ama oradaki en kritik konu bence, ben o noktada şanslıydım, o yaşta rahat ulaşılabilir bir nokta yoktu. Doğrudan bir alim bağı olmayışı kurtardı beni. Sigara öyle değildi. Bunu her yere girip, alıp gelebiliyorduk. Buna bağımlıyım... Alkolü de alabiliyorduk, ama onun bağımlılığıyla bunun bağımlılığı aynı şey değil fizyolojik olarak. Demek ki yasa neye göre koyuluyor.” (Sercan)

“Üniversitede kullanıyordum bayağı alkol. Bankacılığa başladıktan sonra bir rehabilitasyon dönemi var... Evde yalnız başıma içmeye başladım ve bir noktadan sonra başladıktan sonra duramamaya filan başladım. ODTÜ’deyken vardı ortamda (uyuşturucu). Ben biraz korkarım öyle şeylerden.” (Sinem)

“İçki içmek hobi sayılır mı?... (Uyuşturucu) çok belli arkadaş gruplarıyla. Mesela on kişinin olduğu bir uyuşturucu ortamına girmem. Ama bir, iki kişiyle birlikte,

onları bir yandan daha farklı tanımak için, farklı bir gözle bakmak için bunu yaptığım çok oldu.” (Bora)

“İçmeyeceksem çıkmıyorum dışarı... Eskiden evet. Daha gençtim herhalde çok etkilemiyordu o kadar. O yüzden içmeye devam ediyordum... Mesela okuldan bir arkadaşım var içki içmiyor. Çok sık değil ama, 3 ayda bir filan buluşuyoruz... Ama sık görüştüğüm arkadaşlarım hep benim kadar içiyorlar... Tamamen ona (uyuşturucuya) endeksli yaşayan arkadaşım yok. Ya da öyle insanlarla yakın ilişki kuramıyorum. 40 yılda bir görüşülüyorsa görüşülüyor ama zaman zaman yine kullanılıyor. Ya da arada uyuşturucudan deliren arkadaşlarımız oluyor.” (Deniz)

4.1.1.9. Ebeveyn ve Katılımcıların Ahlaki Davranış ve Yönelimleri

Ahlaki yönelimleri öğrenmek için katılımcılara kendilerinin ve ailelerinin kopya çekme konusuna yaklaşımları ve zorbalığa nasıl cevap verilmesini uygun gördükleri sorulmuştur. 8 katılımcı kopya çekmeyi uygun bulduğunu ifade etti, çıkan iki tema, geçmek için her yol mubahtır ve o şekilde de öğreniliyor şeklindedir. Konuya ebeveynlerinin yaklaşımı sorulduğunda ise 3 katılımcı ailesinin net olarak karşı çıkacağını ifade etmiş diğer katılımcılar aileleri ile benzer görüşte olduklarını ifade etmişlerdir. Helikopter ebeveyn çalışmaları, anne-babaların çocuklarının akademik başarılarını ve karşılaştıkları problemlerin çözülmesini çok önemseydiğini, bunları sağlayabilmek için de ahlaki görülmeyebilecek yöntemlerin kullanılmasını da uygun bulabildiklerini ortaya koymaktadır (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016; Vinson, 2013). Araştırmada da başarılı olmak için kopya çekilmesine destek verilmediği ve zorbalığa zorbalıkla karşılık vermenin uygun bulunup bulunmadığına verilen cevaplar, ebeveynlerin ve katılımcıların çoğunun kopyayı ahlak dışı bulmadığını göstererek yapılan çalışmaları desteklemiştir. Ancak zorbalık konusunda ebeveynlerin daha tutucu olduğu, şiddeti desteklemedikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların zorbalık karşısındaki davranış ve tutumları ise çoğunlukla karşı saldırıya geçmek yerine geri çekilmektir. Katılımcıların çoğu zorbalığa maruz kalmalarını ailelerinden gizlemeyi tercih ettiklerini, çünkü paylaştıkları takdirde ailelerinin müdahil olacaklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Anne babanın bilgilendirildiği örneklerde ise ailenin bir şekilde bu sorunu çocukları için çözdüğü verilen yanıtlar arasındadır. Sosyal sorunların çözülmesinde anne babanın sorumluluğu üstlenmesi helikopter ebeveyn çalışmalarının bulgularıyla örtüşmektedir.

Kopya çekme davranışına bir diğer yaklaşım şekli de kişilerin kopya çekme motivasyonudur. Katılımcılar başarılı olamayacaklarını düşündükleri durumlarda ya da başarılı olmaları beklenen derslerin gerekliliğine inanmadıkları için kopya çektiklerini ifade etmişlerdir. Bu yanıtlar, katılımcıların yeterlilik duygusunun eksikliğinde hedefe ulaşmak için dışsal motivasyon ile davrandıklarını desteklemektedir. Katılımcıların amacı doğru deneyimleri edinmek değil hedefe ulaşmaktır (Deci ve Ryan, 1980). Dersin gerekliliğine olan inanç kaybı ise hedeflerle araçlar arasındaki uyumsuzluk sorununu akla getirmektedir. Katılımcılar ulaşmaları beklenen hedefe, kabul gören yöntemler ile ulaşamayacaklarını inandıkları için Merton'un adaptasyon modelleri ile ifade ettiği, alternatif yöntemleri kullanmaktadırlar (Fulcher ve Scott, 2007:47-48). Bu davranış biçimi kişinin gördüğü ve tepki gösterdiği bir toplumsal ve kültürel yapı bozukluğu olduğunu (Durkheim, 2013:255-256) ve katılımcıların eğitim sistemi ve eğitim hedefleri konusunda anomik olduğunu gösterir.

“Gereksiz gördüğüm derslerde çekiordum. O dersi bilmeye gerek yok deyip kopya çekiyorum... Kopyadan yakalansam bir şey demezler ama. “Niye çektin?” der, anlatırım onlara böyle böyle diye.” (Yiğit)

“Hiç beceremem. Becersem ama yapılır. Yapılsın yani... Evet (ailem de benimle aynı fikirdedir). Yapılsın becerebilen yapsın.” (Beliz)

“Çok çektim, çok verdim. Çok mantıklı bir iş olduğunu düşünüyorum. Yakalandım, sıyırdım. Yazılı delil bırakarak kopya çekmem. Akıllıca kopya çeken insanın akıllı bir insan olduğunu düşünüyorum. İntihal falan tabii ki yapılmaz, ama sınavda kopya çekilir... Hiç konuşmadık onlarla (ailemle), ama beni bu yüzden yargılayacaklarını falan düşünmüyorum.” (Elif)

“Üniversitede de hiç çekmedim. Hiç çekebileceğim bir soru olmadı. Hep yorum yaptık. Hoca “bunları ezberlemenizi beklemiyorum. Kopya kâğıdı hazırlayıp gelebilirsiniz” şeklindeydi. (Ailemin tutumu) “Yakalanmadığın sürece çekebilirsin” şeklinde.” (Cansu)

“Mesela matematikte kopya çekmişliğim var, yalan yok. Ama, çok enteresan, vardı bir arkadaşım, onun Türkçe sınavlarını ben yapardım, benim matematiklerimi o yapardı falan. Mükemmel bir TM ikilisiydik yani... Öyle olması lazım. Ama işte sistem buna zorluyor seni. Ben matematik yapamıyorsam orada olmamam lazım... O yüzden bence legal, yakalanmadığın sürece sıkıntı yok... Babam daha rahattır o konuda böyle, “aman, çek canım, ne olacak” der.” (Merve)

“Genelde ne zaman kopya hazırlasam hep kopya hazırlarken öğrendiğim için çok ihtiyaç duymazdım, çünkü kopya hazırlamada çok titizdim. Kızarlardı herhalde

(ailem), ama öyle aman aman da ağzıma sıçmazlardı diye düşünüyorum.” (Övünç)

“Gereksiz çaba. Biliyorsundur ya da bilmiyorsundur, bu seninle ilgili olması gereken bir şey. Annem öyle düşünmeyebilir. Babam benim gibi düşünür. Çalmaktır. Bize ters. Bir hedefe ulaşmak için her yol mubah değildir.” (Sinem)

“Her yol mubahtır diyorum. (Ailem de) aynı fikirdedir muhtemelen... Amaç diploma almaksa, evet. Sorun şurada, eğer bir kişi başvuruyorsa o zaman sen dezavantajda kalıyorsun. O yüzden bence yine makbuldür, olur yani, çünkü bir kişi yapacak onu zaten... “benden başka kaç tane kişi yapmıştır bunu, ben niye dezavantajda kalayım?” Diye düşünüyorum.” (Bora)

“Machiavelli. Eğer amaç sadece o diplomayı almak, okulu geçmek, o sene sınıfı geçmekse yapılır... Ama sen bir şeyler öğrenmek istiyorsan zaten bu yola hiç girmiyorsun. O, o konuya yaklaşımınla ilgili. (Ailem) hayır. Hakkını ver, öğren ve geç.” (Sercan)

“Lisede filan kopya çekiyordum gayet hatta kopya hazırlamak için baya emek sarf ediyordum. Lisanstayken çok yetenekli değildim benden daha yetenekli arkadaşlarımdan destek alıyordum tıkanıp noktalarda onlar müdahil olabiliyorlardı. Ama yüksek lisans doktorada kendim yapmak durumunda kaldım. Kopya çekerken de öğreniliyor. Annem bir öğretmen olarak yanlış buluyordur ama yine de o da söyle anlatır onu hazırlarken de insanın aklına giriyor veya kopya çekerken de işte bir şeyler öğreniliyor. Çok da karşı değil gibiler sanki.” (Deniz)

“Size hiç zorbalık yapıldı mı? Siz yaptınız mı? Ailenizin bu konudaki davranışı nedir?” sorularına 4 katılımcı zorbalık yaptığını, 6 katılımcı zorbalığa maruz kaldığını, 2 katılımcı da zorbalığa karşı şiddet göstermenin ailesi tarafından kabul göreceğini ifade etmiştir. Genel yönelim ise zorbalık karşısında cevap vermeme şeklinde bulunmuştur.

“Sürekli zorbalığa maruz kalıyordum. Hepsi üst üste geldi ve başa çıkamadım... Daha küçükken, dış tellerim yüzünden uğraşırlardı... Sonra eski erkek arkadaşım yüzünden alay ettiler. Fotoğraflarımı çekip okulda oraya buraya yapıştırıyorlardı. O zaman çok fena depresyona girdim ve kilo almaya başladım. Bu defa da kilom yüzünden zorbalığa uğramaya başladım. Bu yüzden daha da aldım ve üst üste bindi bunlar. Ama ben kimseye yapmadım. Özellikle 10. Sınıfta bunlar olduğunda bunlarla mücadele etmek istemedim... Annemin de öğrenmesini istemedim. Hala da bilmiyor... Kırgızistan'dayken birisinin annesi tutup okula geldi ve bana biraz zorbalık yaptı aslında. Annem de okula geldi kızıma böyle davranamazsın dedi filan.” (Esin)

“Okulda zorbalığa maruz kaldım mı? Kaldım. Zorbalık yapamam zaten. Benim tipim müsait geliyordu zorbalığa. Karşılığında ne yapmıştım? Hiçbir şey yapmadım. Oturdum yerime, sustum. Aileme söylediğim oldu, evet. “Öğretmenlerinle konuşalım” falan dediler. Konuştular da sanırım rehber öğretmenlerle falan. Öyle bir kere bir şey yaşandı, evet.” (Ömer)

“Yapmadım ya. Dershanede yaptıysam yapmışımdır da öyle yalandan. Birisine sinir olmuşumdur, yapmışımdır. Bana da yaptılar. Karşılığında bir şey yapmadım, çünkü herkes birbirini tanıyor. Birisinin tanıdığı çıkıyor, ha falan diyor, dağılıyoruz yani lisede zorbalık öyle oluyor.” (Yiğit)

“Aslında yapmayan birisiyim de, iftira atıldığını duyduğum zaman bir kere yapmış olabilirim. Sana sinir oldum, saldırayım gibi bir durumum olmaz da yani. Aileme söylemedim. Kan çıkabilirdi. Babamın öyle şeyleri vardır çünkü. “Sen sıyrıl, ben geliyorum” şeklinde.” (Cansu)

“Ailenin davranış ve tutumu mesela seni birisi döverse “sen de onu döv” şeklinde midir?” sorusuna Mervenin cevabı:

“Babamınki çok net evet, anneminki, aslında evet, onunki de öyleydi ya.” (Merve)

“Lisede bir kere öyle bir şeyim oldu. O da beş dakika falan sürdü... Psikolojik olarak evet. Yönelimsel anlamda gerçekten idari görevlerim varken bunun da tatlı dille nasıl yapılacağı konusunda bu kadar iyi değilken, şu anda da çok iyi olduğumu düşünmüyorum, ama en azından zorbalığa başvurmam gerekirse iş yapılmaza yapıyorum, ama eskiden öyle değildim. Hakikaten o psikolojik bullyingi falan yaptım yani... Benim başıma gelen şey şuydu, ben birisiyle kavga ettiysem, dayak yesem de, dayak atsam da, her iki şekilde de ben akşamleyin dayak yedim hep kavga ettiğim için. Konu dayak atmak veya dayak yemek değildi, onu öyle öğrendim. Konu kavga etmemektir. Ve sonra kavga etmedim.” (Sercan)

“Tabii. Zaten nerd bir tiptim dediğimin detaylarında onlar da var. Birkaç tane zorbanın bana çatmışlığı vardır... Ben de yaptım diyebilirim bir, iki kişiye... Aslında tamamen onlar benden daha nerd insanlardı. İnanamazsın... Zaten onların üstündeydim. Sinirimi bozdular, hiyerarşiyi kullandım.” (Bora)

4.1.1.10. Katılımcıların Tüketim Kalıpları

Katılımcılara tüketim nesnelere konusunda ne düşündükleri, tüketim alışkanlıklarının ne olduğu sorulmuştur. Katılımcılar, popüler tüketim nesnelere tüketimine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Önemli bir kısmı popüler tüketimi insanların aidiyet kurmak için kullandığını düşündüklerini, kendilerinin bu davranışı benimsemediğini ancak yeni ürünleri denemek için tükettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar aynı zamanda ideolojik olarak tercih ettikleri ya da etmedikleri markalar olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca tüketim seçimlerinde doğayı koruyan seçimler yapmaya çalıştıklarını da söylemişlerdir.

“Zaten ben pek marka kullanmayı sevmem. Marka insanı değilim. Amerika'da çok geri dönüşüm kullanıyorum. Ama burada olmuyor çünkü kendin ayırsan bile hepsi

aynı çöplüğe gidiyor. Mesela, sprey ürünler kullanmıyorum ozon deliği filan nedeniyle. Eğer popüler olarak tüketiyorsan niye öyle bir şey yapıyorsun ki diye düşünüyorum. Eğer popüler bir şeyse ve sende onun bir parçası olmak istiyorsan bu çok saçma. Chanel giymek gibi. Ben hep alay ediyorum öyle şeylerle bence çok materyalist bir şey.” (Esin)

“Evet, çok dikkat ediyorum. Zaten giysiyi artık çok almıyorum, ama gıda konusunda sağlıklı şeyler yemeye gayret gösteriyorum, özen gösteriyorum.” (Ömer)

“İhtiyaca göre yaşarım... Gıcık olduğum bir marka var ya. Onu hayatta almam, Sırf gereksiz yere abartılmış, gösteriş yapılmış, kumaş lan sonuçta. Gösteriş düzgün bir şekilde de yapılabilir de, ben böyle para bazlı gösterişi sevmiyorum.” (Yiğit)

“Popüler olduğu için değil ama denerim yani. Ama beğenmezsem de illa popüler diye tüketme gibi bir şeyim yok.” (Beliz)

“Taklit kullanmam. (Trendlerin, popüler tüketim nesnelерinin) saçmalık olduklarını düşünüyorum. Hayatımda hiç yeri yok, hiç olmadı. Eskiden sermayesinin nereye gittiği ve nereden geldiğine dikkat ediyordum. Artık onu yaparsak açız falan, o yüzden biraz daha kendi görüşümüze yakın yerler olsun isterdim, ama şimdi onu da yapamıyoruz. Ama mesela özellikle böyle Ekşi Sözlük’te birtakım protestolar oluyor. Mesela Pınar’a olmuştu en son. Bence gerekçesi çok haklıydı ve o dönem ona katılmaya dikkat etmiştim. O yankıyı uyandırabilecek şeylere destek olmaya çalışıyorum elimden geldiğince özellikle siyasi sebeplerle falan.” (Elif)

“Daha fazla kilo almamak adına cips, çikolata, vesaire gibi şeylerden uzak duruyorum, bilerek almıyorum... Daha mantıklı şekilde alışverişe çıkmaya çalışıyorum... (Popüler tüketim) iğrenç. Ben bu telefonu sevmiyorum. Black Berry seven bir insandım, çünkü tuşluydu... Ama şu an tuşlu telefon yok, çünkü popüler değil... Pınar boykotu. Çok netim yani.” (Merve)

“Gerektiği kadar (etik seçimler) yapmadığımı düşünüyorum. Mesela ucuz ürünler alıyoruz, ama bu ucuz ürünleri aldığımız için Bangladeş’te bir sürü çocuk işçi çalışıyor iğrenç şartlarda. Mesela üç tane ucuz tişört alacağıma bir tane, aynı fiyata bir tişört, ama daha düzgün şartlarda bir çalışma ortamını destekleyen bir ürün olsa iyi olur... Mesela Pınar şirketine uyuz olmuşum... Ondan dolayı Pınar almıyorum.” (Övünç)

“Protesto ettiğim firmalar var. Genellikle de sosyolojik unsurlarla örtüşüyor, ülkenin siyasi ve sosyal yapısıyla ilişkin.” (Sercan)

“Senelik diyetlere giriyorum... Mümkün olduğunca harcama yapmamaya dikkat ediyorum... Koç grubu şirketlerini tercih ederim mesela. Türk sermayeli şirketleri tercih ederim. Paramı yönlendirirken yine Türk ekonomisine katkıda bulunabilecek şekilde planlama yaparım... Gerçekten çok bilinçsiz insanlar bu konuda ve bence bilinçlendirilmeleri gerekiyor gerçekten.” (Sinem)

“Popüler kültüre ve popüler tüketim nesnelere de mesafeli olduğumu söyleyebiliriz. Ürünleri kendi PR faciaları sonucunda almadığım oldu, oluyor. Mesela Pınar’ın son şey durumu, İzmir’deki Pınar’ın CEO’suydu galiba, onun açıklamasından sonra olan sıkıntılar. Belli bir sektörde çok hakikaten önde olan markalar vardır. Onlara o para verilebilir, ama...,asla çok pahalı bir şey almam. Zaten şu an o sektörde çalıştığım için (insanların tüketim kalıplarının) saçma olduğunu düşünüyorum. Yani, statü için bir şeyler alınmasını çok saçma buluyorum. Bu çok fazla insanda var.” (Bora)

“Yani mesela kitap film konser seyahat böyle şeylere hiç üzülmiyorum hani bunlara yapacaksam yapayım harcamamı diye düşünüyorum. Gerçekten ihtiyacım olduğunda tespit ederim hatta şu renk yokmuş şu model yokmuş. Özellikle kafamda belirleyip onu aramaya çıkarım... Bir yandan insanı entelektüellikten uzaklaştırıyor diye düşünüyorum. İnsanları uyuşturuyor ama bir yandan da (popüler tüketimden) uzak kalamıyorsun çünkü sosyallik... Yani işte bir film geldi mi onun hakkında konuşuyor yazılıyorsa mutlaka gidip görüyorum.” (Deniz)

4.1.1.11. Katılımcıların Teknoloji Kullanımına Dair Düşünceleri

Katılımcılara teknoloji konusundaki yetkinliklerini sorduğumuzda işlerini halledecek kadar bildikleri ancak çok tercih etmedikleri, sosyal medyaya çok düşkün olmadıkları anlaşılmıştır. Ancak teknoloji konusunda kendini yetkin hissetmeyenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Araştırmalar Y kuşağının teknolojiyle en iç içe nesil olduğunu öne sürmektedir (Weber, 2015). Katılımcıların teknoloji konusunda kendilerini yetkin hissetmemeleri helikopter ebeveynlerin özerklik ve yeterlilik duygusunu negatif etkilediği ve kişilerin kendilerini yetkin hissetmemelerine yol açtığı önermelerini desteklemektedir (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016). Buna göre 3 temel psikolojik ihtiyacı içeren öz-belirlenim ihtiyacının yeterlilik ayağı zedelenmektedir. Katılımcılar yaşamları boyunca teknoloji ile iç içe olmalarına ve iş yaşamında kendilerine yetecek kadar teknoloji kullanıyor olduklarını söylemelerine rağmen kendilerini yeterli görmemektedirler.

“Yani bilirim ama çok da sevmem. Özellikle bu nesil, insanların sürekli telefonlarıyla ilgilenmesinden nefret ediyorum. Ama bunu reddedemezsin bu yüzden bunun bir parçası olmayı öğrendim. Nasıl kendimle teknoloji arasında mesafe koyabileceğimi biliyorum. Sürekli teknoloji ile uğraşmıyorum ama kullanmayı biliyorum.” (Esin)

“Teknolojiyle aram çok iyi değil ya. Bilgisayar programlarını biliyorum, ama Facebook’u bile senle açtım. Şifresini unuttum, üç kere yanlış girdim. İş hayatında

teknolojiyi aktif kullanıyor muyum? Kullanıyorum. Yani teknolojiyi aktif kullanıyorum, ama Facebook falan kullanmıyorum. Teknoloji olarak sadece ilgili programları kullanıyorum.” (Ömer)

”Evet, severim ben teknolojiyi, eğlenceli geliyor. Sosyal medyayı aktif kullanmam.” (Yiğit)

”Çok iyi değil. Yeterince iyi. Fazla değil. İşe yetiyor. Pasif olarak takipteyim genelde. Aktif olarak paylaşım yapmıyorum.” (Beliz)

”Mecbur kalmazsam hayır. Ben inanılmaz bu teknoloji konularında berbat durumda olduğum için görüntülü arama falan deyince panikler oldum, Facebook’larımı açtım, şifremi hatırladım falan.” (Elif)

”Kesinlikle güzel bir şey, ama ben teknolojiden haz eden birisi değilim. Ben kalem olsun, tahta olsun. Sosyal medyada iyi bir takipçiyimdir, çok fazla aşırı bir paylaşımım yoktur, ama takip ediyorum işte fırsat buldukça.” (Cansu)

”Teknoloji firmasında çalışıp teknolojiyle aramın yüzde 50, yüzde 50 değişiyor olması tabii çok enteresan. Çok sevmiyorum, ama mecburum bir noktada. Twitter kullanıyorum, çünkü LDP var. Twitter’da eğleniyorum. Facebook çok teyze yeri, Instagram çok açmıyor.” (Merve)

”Açığa o kadar fazla kendimle ilgili bilgi koymak hoşuma gitmiyor. İnsanlar benim hakkımda hemen bir şeylere ulaşın istemiyorum. Gelip bana sorsunlar bir şeylere ulaşmak istiyorlarsa... Bilgisayar konusunda bir yandan yetkin bir insanım.” (Bora)

4.1.1.12. Ev Yaşamındaki Sorumluluk Dağılımı

Aşırı ilgili ebeveynler olarak da bilinen helikopter ebeveynler çocuklarını tüm zorluklardan korumaya meyillidirler (Jill ve Julie, 2014). Bireylerin aileleri ile yaşarken ne kadar sorumluluk verildiğini sorarak ebeveynlerin katılımcılara yaşam becerileri konusunda yeterlilik ve özerklik kazanmalarını destekleyip desteklemedikleri anlaşılacak istenmiştir. Verilen cevaplar katılımcıların ailesi ile yaşarken ya hiç sorumlulukları olmadığı doğrultusunda yoğunlaşırken 3 katılımcının kendileri ile ilgili işlerden zamanla sorumlu tutulduğu şeklindedir. Katılımcılar ailelerinin kendilerine sorumluluk vermemesini zorluklardan ellerinden geldiğince koruma isteme ya da tek çocuk olmaya bağlamaktadırlar. Bu bulgular aile ile yaşanan evlerde ailelerin daha ilgili olduğuna dair çalışmalar ile ve helikopter ebeveynlerin davranış ve tutumlarının yaşam becerilerini

geliştirmeyi desteklemediği bulguları ile örtüşmektedir (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

Ebeveynlerin ne kadar sorumluluk verdiğini ortaya koymak için “evde sorumluluklarınız var mıydı? İş Bölümü nasıldı?” sorularına alınan yanıtlar:

“Evet, küçükken vardı mesela. Şimdi de aslında var. Mesela kediyi aldığımızda kediyle ilgilenecektim. Şöyle aslında, evde her zaman bize yardım eden birisi olduğu için çok yapmam gereken iş yoktu. Ama kediyi alınca kedi benim önceliğim oldu. Onun dışında sadece temel şeyler. Yatağımı yapmam gerekiyordu. Tabaklarımızı her zaman kendimiz kaldırırdık. Ara sıra çöpü çıkartmak bana düşerdi. Ama büyüdükçe sorumluluk duygusu artıyor ve daha çok iş yapıyor insan.” (Esin)

“Öyle bir yapmak zorunluluğum yoktu ama herkesin kendi kafasında 'evet tamam bu benim kısmım, bunu ben yapayım, hani yapmasam da olur ama, onu ben yapayım, o yapmasın yorulmasın' gibi bir düzen vardı.” (Beliz)

“Evet, bir tane vardı. Odamı toplamak. Hiç yapmadım. Ben dağınık seviyorum.” (Cansu)

“Tabii ki. Özel olarak bana “şunu da yap, bu da senin işin olsun” falan gibi bir şey hiç yıkmadılar. Tek çocuk olmanın yararları. Ama genel olarak odama kimseye ellettirmem, temizletmem, ben toplarım, kitaplarımı ben toplarım” (Merve)

“Hayvanlarımla ilgileniyorum. Kedi var. Şu an hâlâ köpek var. Annemle birlikte ilgileniyoruz aslında. Evet. Onun dışında çok bir şey yok.” (Övünç)

“Bana verilen bir şey yok. Bilmiyorum, haberim bile yok. O kadar iş vermiyorlar ki.” (Sercan)

“Annem bana dedi ki, “hayatının bir döneminde mutlaka bir mutfaktan sorumlu olacaksın. Benim sana kıyağımdır, benim evimde mutfığa girmen yasak”. Hâlâ da yasaktır annemin mutfığına girmem. Annem bana hiçbir zaman iş yaptırmadı. Benim tek sorumluluğum okuldur, ıvırdır, zıvırdır. Hiçbir halt yapmadım.” (Sinem)

“Ortaklaşa diyebiliriz. Genelde öyleydi, evet. Kendi odamı ben temizlerim. Aileye çoğu akşam ben yemek yaparım. Bulaşıklarla ilgilenmem. Bazen gerek varsa ilgilenirim. Teknolojik herhangi bir şeyde tabii ki sorumlu benim.” (Bora)

“Var. Babamlayken yemek, köpekle ilgilen, temizlik bazen. Annemleyken hep bahçe işleri, ya erkek işleri kas, kuvvet isteyecek şeyler daha çok.” (Yiğit)

“Var. Annem bazen faşistleşiyor. Bu evde sen de yaşıyorsun diyerek. Ben zaten kendi işlerimin hepsini olabildiğince ütü dışında kendim yapıyorum. Hani çamaşırımı yıkamak asmak. Onun dışında işte eve haftada 1 gündelikçi kadın geliyor. Ama yine evin temizliği çamaşır tarzı işleri annem yapıyor.” (Deniz)

”Evde iş yapılıyor olduğunun farkında bile değildim. Ev her zaman kendiliğinden düzenli, tertipli, yemek kendiliğinden pişiyor, çamaşırlarımız yıkıyor. (Eve çıkınca) neye ne deterjanı konur, deterjan diye bir şey varmış falan, oralardan başladım.” (Elif)

4.2. ARAŞTIRMA PROBLEMLERİ ÇERÇEVESİNDE VERİLERİN ANALİZİ

4.2.1. Aidiyet Problemleri

Katılımcıların aidiyet duygularını tarif etmeleri için işyerine aidiyet, eşe aidiyet, aileye aidiyet, ülke ve topluma aidiyete dair sorular sorulmuştur.

4.2.1.1. İşe Dair Aidiyet Sorunlarının Nedenleri Ve Başa Çıkma Yöntemleri

Katılımcıların iş yerine aidiyet duyguları ile ilgili bilgi alabilmek için *“İş yaşamlarında yanlış giden şeyler sizce nelerdir?”*, *“Hak ettiğiniz kadar takdir edildiğinizi düşünüyor musunuz?”*, *“Kuruma sadakat hissediyor musunuz?”*, *“İş yerindeki pozisyonunuz ve maaşınız konusunda ne düşünüyorsunuz?”* şeklinde sorular sorulmuştur.

Katılımcıların kurum aidiyet ve bağlılığına verilen cevaplara baktığımızda çalıştıkları kuruma sadık olma eğilimleri olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun nedenleri sorulduğunda da alınan cevaplar, beklentilerin karşılanmamasının en önemli neden olduğunu göstermiştir. İş yaşamına dair beklentilerin içerisinde güvende hissetme ihtiyacı, iş arkadaş ve yöneticilerin ahlaklı davranması ve yapılan işten maddi ve manevi tatmin olunması vardır. Katılımcılar ise bu sorunla beklentilerini düşürerek ya da iş değiştirerek başa çıktıklarını belirtmektedirler. Katılımcıların iş güvenliği konusunda yaşadıkları kaygı ve iş hayatında beklentilerinin karşılanmamasını yaşadığı hayal kırıklığı Durkheim’in (2013) kişilerin işlevlerini acı içerisinde yerine getirdikleri için hoşnutsuzluk yaşamaları ve aidiyetlerini kaybettikleri için anomi düzeylerinin arttığını desteklemektedir (Durkheim, 2013:248,250). İşten manevi tatmin alınmasının önemli olduğunu belirten katılımcılar, bunun yöntemi olarak *“işleyişte söz sahibi olmayı ve yaptıkları işlerin anlamı olmasını”* istediklerini ifade etmektedirler. Marx kişilerin kendi iş yaşamlarındaki denetiminin kaybolmasının yabancılaşmaya neden olacağını öne

sürmektedir. İş yerine yabancılaşma ise işi mecburi bir maddi kazanç olarak görme ve iş yaşamından tatmin olmama anlamına gelmektedir (Giddens, 2005:277). Bu durumda hedef, kişisel tatmin olmaktan çıkıp maddi kazanç sağlamak olacaktır. Durkheim'e göre maddi kazanç sağlamak gibi sınırı olmayan hedefler kişileri mutlu olmak için ihtiyaç duyduğu sınırlardan mahrum bırakır ve bu anominin önemli sebeplerinden biridir (Durkheim, 2013:248,250). Katılımcıların verdiği yanıtlar da işten tek beklentilerinin yaşamları için maddi kaynak sağlaması olduğunu göstermektedir. Çoğu katılımcı bunun dışında bir çalışma motivasyonları olmadığını ifade etmektedirler. Mills ise kişilerin modern iş yaşamında mavi yaka ve beyaz yaka arasındaki maddi kazanç farkının az olmasından dolayı kişilerin statü kaygısı taşıdıklarını öne sürmektedir (Mills, 2016:230). Ancak araştırmaya katılan bireylerin cevapları bu düşüncüyü desteklememektedir. Aksine kişilerin iş yaşamına dair hedeflerinin kalmadığı yönünde bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Merton'un anomi tanımı içerisinde yer verdiği bu durum ise kişilerin geri çekilmeci davranış ve tutumlarıdır (Fulcher ve Scott, 2007:47-48). Buna göre kişiler bir işte yükselmek ya da zengin olmak gibi toplum tarafından uygun görülen hedeflere de bunlara ulaşmak için ihtiyaç duyulan araçlara da inanmamaktadırlar.

Katılımcıların aidiyet hissetmek için aradıkları söz sahibi olma, iş-yaşam dengesi, iş tatmini ve iş ahlakı gibi konular göz önünde bulundurulduğunda verilen yanıtlar Y kuşağına dair çalışmaların bulguları ile uyum sağlamaktadır. Y kuşağı, ebeveynleri ile daha yakın iletişim halinde büyütüldüğü için iş yerinde açık iletişim ve işleyişte söz sahibi olabilmeyi istemektedir. Ayrıca iş-yaşam dengesi Y kuşağı için çok önemlidir. İş onlar için bir amaç değil araçtır. (Myers ve Sadaghiani, 2010). Ayrıca Y neslinin iş yaşamında kurum sadakatinin düşük olarak bulunması (Hershatter ve Epstein, 2010) da çalışmanın verileri ile örtüşmektedir.

Kongar (1979) beklentilerin maddi ya da manevi olabileceğini ve bunların karşılanmamasının anomi ile sonuçlanacağını ifade etmiştir (Kongar 1979:412). Çalışmada katılımcıların verdiği yanıtlar anominin verilen nedenleri ve sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Buna göre helikopter ebeveyn sahibi Y kuşağı bireylerin, iş hayatına aidiyet hissetmedikleri ve bunun anomi düzeylerini arttırdığı araştırmanın bulguları arasındadır.

“Kuruma karşı sadakat hissediyor musunuz” şeklindeki soruya katılımcıların yanıtları sadakat hissetmedikleri çünkü aidiyet hissetmedikleri yönündedir:

“Şu an işteyim, ama başka bir iş bulsam gider miyim? Giderim herhalde bilmiyorum. Öyle bir durum yani.” (Ömer)

“Yarın bile gitmeyebilirim. Öyle bir şeyim var... Hiç (kuruma bağlılığım) kalmadı. Diyorum ya, o konuyu tamamen kaybettim, çünkü kurumların içerisinde, en kurumsalının bile içeride olayın tamamen reklamdan ibaret olduğunu çok güzel görüyorsun.” (Sercan)

“Kurumdan kuruma kolaylıkla iş değiştirebilir misiniz?” sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir;

“Benim için diyorsan evet... Bizim tasarım işlerinde çok şey oluyor. Grafik tasarımcılar mesela ajanslara gidiyor ve hep şey düşünüyorlar, nasıl olsa çok iş arayan var, çalıştırırım, gider başka yere, yenisi gelir. Yaptırılan iş de genellikle o tarz olduğu için (güvenmiyorum)... Kurum bir araçtır benim için, öyle diyeyim, kendi istediklerimi gerçekleştirmek için. Kendimi şirket olarak görüyorum. Bir numaralı şirket benim. Şirket için çalışıyorsam o sadece bunu destekleyen yan şirkettir.” (Övünç)

“Bence kurum aidiyeti en yüksek insanlardan birisiydim, ama yine de artık piyasa çok, hani eskiden başlayıp yirmi sene devam ettiğim kurumlar varmış, piyasa artık çok ciddi transferle ilerliyor.” (Sinem)

“Ekonomik olarak güvende hissetmiyorum aynı yerde altı senedir çalışıyor olmama rağmen ve ortalamanın biraz üstünde bir gelirim olmasına rağmen... Mesela, bizim dışarıdan çok kurumsal olarak gördüğümüz şirketler, herkesin sürekli birbirinin ayağını kaydırmaya gerçekten çalıştığı, birbirlerine ve kendilerine hiç saygısı olmayan insanların (çalıştığı yerler).” (Elif)

“Manevi olarak çok ciddi tatmin olmam lazım. Burası için söyleyeyim, bu yaş grubu için, ben eğer çocuklar için bir şey yapıyorsam bana güvenilmesini beklerim. Bana yaptığım işte güvenildiği sürece, ama bunun karşılıklı bir diyalog olması lazım, karşılıklı bir güven ve sadakat olması lazım. Bunları elde edebilirsem değiştirmem.” (Cansu)

“İş yerinde sadakati sağlayacak unsurlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar genellikle iş yerinde huzurlu çalışmayı ve olumlu iletişim kurmayı öne çıkartmaktadır.

“Bence iyi bir iş ahlakları olmalı. Mutfaklarda her gün aile yemekleri olur. Mesainin öncesinde ya da sonrasında. Bence bu iyi bir yöntem çünkü gün sonunda birbirine çok bağırdığın küfür ettiğin mutfaklarda bile bir araya geliyorsun ve özür diliyorsun bu iyi bir şey. Ama eğer bu olmazsa çok kötü... İşini sessizce yaptığın sürece ve herkes etrafında mutluysa sadık olursun... Eğer çocuğun varsa bağımlıdır. Onlarda sana bağımlı çünkü.” (Esin)

“Ekip, ekipte kimlerin olacağı, uyumlu iş ortamı, çünkü özellikle bankacılık gibi işleri düşündüğün zaman, büyük paralarla oynuyoruz, zaten onun stresi kendine yeter. Hayatı senin için daha da zindan edecek bakış açısında birileriyle çalışarak bu işte başarılı olamazsın.” (Sinem)

“İş hayatından beklentileriniz nelerdir” sorusuna cevaplardan katılımcıların iş ve yaşam dengesinin onlar için önemli beklentilerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar kariyerlerinde yükselmek ya da benzeri hırslar içinde olmadıklarını ifade etmişlerdir:

“Senin o taşın oradan oraya taşınmış olsun, benim de akşamleyin önümde bir tabak yemeğim olsun. O yüzden de, bana kariyer, bilmem ne nereye gidiyor. Aya gitsin, bana ne, ne yaparsa yapsın.” (Sercan)

“Şu anda artık çok uzun saatler çalışmak istemiyorum, biraz daha kendi hayatıma yer kalabilecek şekilde çalışabilmek istiyorum ve fakat şu anda artık o işi bulamıyorum... “İstediğin saatte gel, ama normal bir insanın yapabileceğinin üç katı kadar iş yap”. Bu değil. Normal bir iş beklentisi, 09.00-18.00 mesai, belli olsun. Yani herkesin diğerinden beklentisinin artık belli olmasını istiyorum.” (Elif)

‘İş arkadaşları konusunda ne düşünüldüğü’ sorusuna verilen cevaplar da aidiyet duygusunu açıklamak açısından önem taşımaktadır.

“Şirketlerde dediğimiz gibi, bunlar zaten bunu yapmaya gelmiş buraya. Tamam, ilkeli de yapılabilir bu iş, kaypakça da yapılabilir falan... Bu adamlardan zaten bir beklentim yok. Böyle yaptıklarında şaşırıyorum, sadece “eesh” falan diyorum, geçiyorum.” (Elif)

“Bu dünyaya niye geldim ve burada ne işim var? Çok netim sanırım.” (Merve)

“Edepli olalım, düzgünce konuşalım, “hadi arkadaş” diyelim, yaymayalım. Burada durduğun saat üç, beş, bunu altı yapmaya çalışmayalım, uzatmayalım işi. Vaktinde bitsin, bana da fazlasını ekstradan kitlemesin üstüme. Dengeyi bir sağlayalım.” (Sercan)

“Bizim (ders verdiğimiz) yaş grubumuzda, yani benim için öğretmek ikinci planda. Önce eğitmek zorundayım. Ve bunu kendine bir sorun edinmeyen öğretmenlerle birlikteyim. Mesela İngilizce öğretmeni, diyor ki “önce eğitmek lazım, terbiye bilsin, saygı bilsin”. “Bizim misyonumuz o değil”. Nasıl yani? (Cansu)

Katılımcıların önemli bir kısmının yurt dışında çalışmak istemeleri de iş yaşamına aidiyet hissetmemelerinin ve yükselen anomi düzeylerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların yurt dışında bulunmayı iş ve yaşam standartları nedeniyle tercih edecekleri anlaşılmaktadır.

“Yurt dışında çalışmak ister misiniz?” sorusuna;

“Şimdi olmaz ama. Kısa süreli olarak yurt dışında çalışmak isterdim” (Yiğit)

“Yurtdışında çalışmak isterim, yaşama kısmı korkutuyor.” (Cansu)

“Mesela sanatla ilgili bir şeyler yapmak istiyorum. Amerika’da olsam orada daha çok imkân var, daha çok galeri var, daha bir yaratıcılığa değer veriliyor.” (Övünç)

“İşimi yurtdışına götürmekten çok orada ekstradan eğitim alıp sonra orada devam edebilir miyim diye okulları araştırdım... Evet, işimi yurtdışında da yapabilir miyim? Yapabilirim, çünkü daha evrensel bir durum var.” (Bora)

4.2.1.2. Eşe Dair Aidiyet Sorunlarının Nedenleri Ve Başa Çıkma Yöntemleri

Şefkatli ilişkiler kurabilme, sosyal iyi olma hali ve kendini gerçekleştirme gibi iki önemli sosyal psikolojik ihtiyacın temel taşlarından (Taormina ve Gao, 2013; Ryff, 1989). Katılımcıların romantik ilişkilerde kişilere bağlanma sürecine baktığımızda soruya yanıt veren 10 katılımcının 6’sının yeni bir ilişkide bağlanmakta zorlandığı görülmektedir. 10 katılımcının sadece 2’si kolaylıkla bağlandığını ifade ederken, soruyu yanıtlayan 11 katılımcıdan 4’ünün kolay eş değiştirdiğini ancak 7 katılımcının bağlılıklarını kolaylıkla değiştiremediklerini görüyoruz. Helikopter ebeveyn araştırmaları, bireylerin yetişkinlikte sağlıklı bağlandıkları ilişkiler kurmakta yetkin olmadıklarını ve değerli ötekine bağımlılık yaşadıklarını öne sürmektedir (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Ancak araştırmada ulaşılan bulgular bu konuda önemli bir ilişki yansıtmamaktadır. Verilen cevaplar katılımcılar için potansiyel bir eşe kolaylıkla bağlanılmadığını ve bağlanıldığında ise kolaylıkla vazgeçilmediğini göstermektedir. Fakat katılımcılar aidiyet duygularını bağımlılık ile ifade etmemişlerdir. Sadece bir katılımcı eşe aidiyetten ziyade bağımlılık geliştirdiğini sözlerine eklemiştir (Deniz).

İlişkilerden beklentiler göz önünde bulundurulduğunda ise yapılan özveriye karşılık almak, hayatı paylaşmak, beklentilerinin dikkate alınması, sadakat ve iyi niyet, anlaşılabilirlik, ilişkiye karşılıklı yatırım yapılması temaları öne çıkmıştır. Katılımcılar ilişkilerinde eşlerinin onlar adına sorun çözmeleri, onaylanma ihtiyaçlarını karşılamaları ve benzeri beklentiler içerisinde olduklarını gösterecek ifadeler kullanmamışlardır. Bu sebeple helikopter ebeveynlik ile şefkatli ilişki kurma problemleri arasında bağlantı kurulamamıştır.

“Kız ya da erkek arkadaşına kolay bağlanır mısınız? Kolay eş değiştirir misiniz?” sorularına verilen cevaplar:

“Kolay sevgili değiştirmem, hayır. Yani bilmiyorum. Akışına göre. Kolay diyemezsin ama. Durumun şekline göre değiştirirsin.” (Ömer)

“Yok, çok bağlanmam. Asiyim birazcık... Evet, değiştiririm.” (Yiğit)

“Çok kolay vazgeçerdim, ama yürüttüğüm tek sağlıklı ilişkim eşimle olan ilişkim büyük ihtimal. (Önceki ilişkilerde) yatırım yaptığımız bir şey yok ki. Hayatımız hep tüketim üzerineydi yani.” (Sinem)

“Değiştiriyorum. Kolay bağlanmam, ama kolay bırakabiliyorum.” (Merve)

“Oldukça bağlı hissederim ama o kadar düzenimi ya da değiştirecek kadar değil. Ama bağlı hissederim yani kararlarımı filan ona göre almaya çalışırım. Ama o da bana göre almaya çalışıyorsa.” (Beliz)

“Hayır. Biriyle bir şeyleri paylaşabilmek veya daha doğrusu anlaşılabilirlik çok zor bir şey benim için... Birisinin beni anlayabiliyor olduğunu hissetmek benim için çok nadir bir şey.” (Sercan)

“Çok güzel bağlanırım, çok da kolay olur Allah’tan. Yok. 8,5 sene bitmiş yani, değiştirememişim.” (Cansu)

“Çok böyle hiçbir bağlılık hissetmediğim kısa kısa ilişkilerim de çok oldu, ama işin özünde ve benim özümde şunun olduğunu görüyorum... Ben mesela adı evlilik olmak zorunda değil, ama birisiyle birlikte ilişkiyi hayat koşusunu birlikte koşmak, takım olarak koşmak diye bakıyorum.” (Elif)

“Hayır, kolay değil (sevgili olmak, eş olmak). Yani, hayatımda cidden sevgililik dönemi geçirdiğim çok az insan oldu. Hakikaten tek eşli bir insanım bakınca... Bağlanma sürecim de uzun sürer... O yüzden zaten biriyle doğru düzgün sevgili olabildiğim zaman sürüyor bu durum ve bitmesi için... Ekstrem olaylar olması gerekiyor.” (Bora)

“Çok zor oluyor (ilişki bitirmek). Mesela erkek arkadaş konusunda ilk başta bağlanma problemi yaşıyorum büyük ihtimalle. Sonra da aşırı bir yapışma gibi bir şey oluyor gibime geliyor... İşte geçmişte yaşadığım şeylerden ötürü herhalde. Nasıl olsa günün birinde bitecek o yüzden ne kadar az bağlanırsam o kadar az zarar görürüm diye düşünüyorum ilk başta ama. Sonra aşırı bağlanıyorum.” (Deniz)

4.2.1.3. Ülkeye ve Topluma Dair Aidiyet Sorunları, Nedenleri ve Başa Çıkma Yöntemleri

Aileleri tarafından prestijli eğitim kurumlarına gönderilmiş, yüksek yaşam standartları içerisinde çok yönlü yetiştirilmiş ve sorunları kolaylıkla aşmaları sağlanmış katılımcıların ülkelerine olan aidiyeti sorulmuştur. Aidiyet kendini gerçekleştirme ve mutlu olma yolundaki önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Keyes, 1998; Taormina ve Gao, 2013). Bireylerin toplumla olan ilişkilerine dair olumlu düşüncelere sahip olmaları, toplumla bütünleşmelerini sağlar. Sosyal bütünleşmenin söz konusu olmadığı durumlar ise ilişkilerin kopması anlamına gelmektedir (Keyes, 1998). Katılımcıların toplumla bütünleşme konusundaki düşüncelerini anlamak için; “*Kendinizi yaşadığınız ülke ve topluma ait hissediyor musunuz?*” sorusuna 14 katılımcıdan 12 si “hayır” cevabı vermiştir. 5 katılımcı bu soruyu yanıtlarken kendini “dünya vatandaşı olarak gördükleri” ifadesini kullanmışlardır. Katılımcıların genel olarak aidiyet hissetmedikleri de öne çıkan ifadelerdendir. Sorulan sorular çerçevesinde ülkeye aidiyeti zedeleyen önemli etkenlerden birinin topluma aidiyet duygusu hissetmeme olduğu görülmektedir. Katılımcılardan bazıları bu sorunu açıklarken toplumun geneli ile aynı sosyalizasyon süreçlerinden geçemediklerini ve ortak beklenti ve hedefleri taşımadıklarına değinmektedirler. Onlara göre toplum kişisel özgürlüklerini tehdit etmekte ya da tek tipleşmeyi dayatmaktadır. Mills bu durumu anomi kavramı ile açıklarken özgürlük ve akıl gibi itibar edilen değerlerin toplum tarafından tehdit edildiğinin hissedilmesini anominin altında yatan neden olarak göstermektedir (Mills, 2016:224-230). Katılımcıların aidiyetsizlik duygularına verdiği açıklamalar bu düşünceyi destekler nitelik taşımaktadır.

Yaşadıkları sorunları anlatırken kendilerini güvende hissetmedikleri cevabı da katılımcıların çoğunun ortak noktalarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Güven sorunlarının temelinde kurumlara güvenmeme olduğu görünmektedir. Bu çıkarım Durkheim’in ele aldığı ve anomi olarak tanımladığı toplumsal ve kültürel yapı bozukluklarına kişilerin tepki göstermesi durumu ile örtüşmektedir (Durkheim, 2013:255-256).

Katılımcılar toplumda güvende hissetmenin ya da var olmanın yöntemi olarak kimliklerini tam olarak dışa yansıtmama, kendileri gibi davranmamayı seçtiklerini ifade

etmektedirler. Aidiyet oluşumunun en önemli katkısı bir değer olarak kimliğin aktarımıdır. Bu aktarım sosyalizasyon süreci içinde gerçekleşir (Berger ve Luckmann, 2008:265). En önemli sosyalizasyon aracı olan ailenin bu süreci nasıl yönettiği konusuna eğildiğimizde habitus kavramı ile karşılaşırız. Ailenin kendinden sonra gelen nesle gerçek ve sembolik sermayelerini aktarması şeklinde açıklanan habitus bir sosyalizasyon aracıdır (Bourdieu, 1989). Katılımcıların topluma ait hissetmemesi ve toplum tarafından yadırgandıklarını ifade etmeleri toplum ile başarılı bir sosyalizasyon süreci yaşamadıkları anlamına gelmektedir. Bunun nedenleri arasında katılımcıların sosyalizasyon süreçlerinin en önemli aşamaları olan aile ve eğitim yaşamlarının toplumun değerlerinden farklı değerleri aktarmasından bahsetmek mümkündür. Burada önemli etmen eğitimi alan kişinin birinci habitusu ile egemen kültürün uyumluluk seviyesidir. Uyum düzeyinin düşük olduğu durumlarda devreye girecek yöntemler ise sosyalizasyon ya da dışlama olacaktır. Farklı bir sınıf ve habitus ile egemen kültürün eğitim sistemine giren kişiler ya oto-sansür ve disiplini içselleştirecek ya da dışlanacaklardır (Bourdieu ve Passeron, 2015:72). Katılımcıların habitusu toplumun çoğunluğunun paylaşıp yeniden ürettiği habitustan farklıdır. Toplumun kendinden beklediği davranışı bilmekte ancak o davranışın kendi kimliklerini yansıtmadığını ifade etmektedirler. Goffman herkesin her ortamda doğru ifadeleri kullanabilecek kadar ifade parçası bildiğini söyler (Goffman, 2016:79). Katılımcıların kendileri gibi davranmadıklarını hissettikleri ancak beklentiye göre hareket ettikleri ifadeleri bu düşünceyi desteklemektedir. Mills, davranış standartlarına dair beklentilerin kurumsallaşması ve kişilerin bu beklentilerin bilincinde olarak karşılıklı roller oynadığını söylerken bu düzende karşılaşılan sorunları anomi kavramı ile açıklamaktadır (Mills, 2016:45-46).

Katılımcıların toplum tarafından dışlanmamayı tercih ettiği verilen cevaplardan anlaşılabilir. Bu nedenle her zaman kendi gibi davranmadıklarını ifade etmişlerdir. Oysa kendini gerçekleştirmenin bir diğer önemli aşaması kendisi olabilmektir. Bu ise bir anlamda toplumdan özerk olma ön kabulünü barındırır (Daniels, 1982). Katılımcıların cevapları tam olarak kendi kişiliklerini yansıtacak kadar özerk hissetmediklerini göstermektedir. Goffman ise kişilerin ötekilerin bulunduğu hiçbir ortamda kendileri gibi davranmadıklarını düşünmektedir (Goffman, 2016:13). Katılımcıların verdiği cevaplar da bu kanı ile uyumludur. Çoğu hayatın önemli bir bölümünde rol yaptıklarını söylemiş ancak rol yapmaktan hoşlanmadıklarını da eklemiştir.

Yurt dışında yaşamak da katılımcıların aidiyet duygusu konusunda önemli belirteçlerden biridir. 12 katılımcıdan 9'u fırsatını bulabilir ya da yaratabilirse yurt dışında yaşamayı tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Öne çıkan bir diğer tema ise özgürlük ya da güvenlik açısından yurt dışına gitmeyi tercih edebileceğini söyleyen katılımcıların buna mecbur kalmak istemeyecekleri ve sosyal ve aile çevrelerini özleyecekleridir.

“İnsanlar bana “sen nerelisin?” dediğinde ben artık ne cevap veriyorum biliyor musun; “ben dünya çocuğuyum” diyorum artık insanlara. Yani herhalde son iki senedir böyle cevap veriyorum insanlara.” (Esin)

“İnsan toplumuna ait hissediyorum. Türk, millet olarak düşünmüyorum ben. Dünya vatandaşıyım.” (Ömer)

“Bir yere ait olmak istemiyorum ya. İstemiyorum öyle bir şey. Ama buradan da memnun değilim. Aynen, ben dünya vatandaşı olayım, canım ne istiyorsa öyle.” (Cansu)

“Ben kendimi dünya vatandaşı olarak görüyorum” diyenler var ya, ona aslında bir yakınlık hissediyorum yani.” (Övünç)

3 katılımcı ise, aidiyetlerini açıklarken kendilerini tamamen aidiyetsiz ya da köksüz hissettiklerini ifade eden anlatımlar kullanmışlardır:

“Kendimi hiçbir yere bağlı hissetmiyorum. Eğer dürüst konuşmak gerekirse hiç bir köküm yok gibi hissediyorum. Kan bağı bakımından Türkiyeli olduğumu biliyorum. Ama sonuçta baktığın zaman atalarımız da tamamen Türk değil.” (Esin)

“Ben kendimi dünyaya ait hissetmiyorum. “Niye geldim?” diyorum ben. Kapat, bir intihar edeyim ben şimdi.” (Yiğit)

“Ben genel olarak kendimi yaşama ait de pek hissetmiyorum... Ülkeden bağımsız bir sorun var yani.” (Sinem)

Katılımcılara Türkiye'ye ait olmanın yanı sıra Türk toplumuna ait hissedip hissetmedikleri de sorulmuştur ve cevaplar çoğunlukla katılımcının kendini ve yakın çevresini toplumdan ayrı tutar nitelikte verilmiştir.

“Gezi olaylarından beri gerçekten Türkiye benim için hiç Türkiye gibi kalamadı bir türlü. Tüm bakış açım değişti. İnsanların sana gelip konuşma şekilleri falan. Dövmeli olmamalıyım, etek bile giyemiyorum herkes bakmadan. Bu yaz İstanbul bu arada insan seli. Ve adamlar sana bakmadan şort bile giyemiyorsun. Sürekli laf atıyorlar filan. Dönüp yumruk atmak istiyorum” (Esin)

“Bizi farklı büyütmüşler. Diğerleri gibi olmadığımız için de böyle gerçekleri, doğruları görüyoruz, bu kötü oluyor işte, üzüyor insanı. Cahil kalmak iyi... Büyük

bir çoğunluğu cahil Türkiye'nin farkındasıdır... Çoğunluk da cahil olduğu zaman kurunun yanında yaş da yanıyor” (Yiğit)

“Sanki toplumun beni yüzümü kara çıkardığını görüyorum. Hep mesela konuşmalarımızda şey derdik eskiden, “bu milletin bir özü var, o bizim anladığımız ve sevdiğimiz öz, herkesle birleşebileceğimiz ve bağdaşabileceğimiz bir öz” ama sonrasında, şimdilerde, yakın zamanlarda görüyorum... Artık o milletin benim sandığım gibi bir özü olmadığını ve dolayısıyla benim onun bir parçası olamayacağımı, ben istesem de olamayacağımı hissediyorum.” (Elif)

“Türklerin özellikle mesela söylenen misafirperver olması gibi durumları vardır. Akdeniz insanı sıcakkanlı insan olur gibi. Sıcakkanlılığı sevmiyorum ben. Türkiye'nin her ne kadar kâğıt üzerinde yüzde 99 diye geçse de, yüzde 85'i en kötü Müslüman diyelim. Ben değilim, ait hissetmiyorum. Hiçbir zaman, hani çocukluğun belli bir dönemi dışında Türkçe dizi izlemedim, Türkçe müzik dinlemedim. Bir şekilde uzaklaşmış oldum.” (Bora)

“Arada derede kalmış gibi hissediyorum. Ne tam anlamıyla topluma dahil olabiliyorum ne de korkuyu bırakıp aman insanlar ne derse desin ne düşünürse düşünsün deyip tamamen kendi inandığım şeylerin peşinden daha marjinal tarafa geçebiliyorum. Arada derede kalıyorum.” (Deniz)

Katılımcılar arasından Beliz, Türkiye'ye de Türk toplumuna da kesin ve net olarak ait olduğunu ifade etmiş, Övünç ise aidiyete dair düşüncesinin farklı durumlara göre değiştiği şeklinde yanıt vermiştir.

“Mesela şey diyebilirim, insanlar belli bir stereo type'a ait olarak görmek isteniyor... Bizde birisi toplum dışı davrandığı zaman insanlar daha böyle bir şey karşılayabiliyor veya rahatsız oluyor. “Niye böyle farklı davranıyor?” diye... Magandalar rahatsız ediyor, ama rakı balık yapmayı seviyorum... Trafik konusunda tam Almanımdır, çünkü acayip kurallara uyarım, hız yapmam... Rakı balıkta Türküm filan... İşte, tam Türküm aslında. Dengesiz böyle, işime geliyorsa Alman oluyorum, işime geliyorsa Türk oluyorum.” (Övünç)

Açık olarak 'hayır' cevabı vermeyen Merve: *Çay içerken, taksici amcayla muhabbet ederken, bir de iş makinesi izlerken evet... Bu anlarda gerçekten tam bir Türk'üm”* şeklinde cevap vermiş ancak *Türkiye'de kendini güvende hissediyor musun?’* Sorusunu: *“Tabii ki hayır. Absolutely not.”* diyerek yanıtlamıştır.

Yanıtlardan görülebileceği gibi katılımcılardan sadece Beliz, Türkiye'ye ait olduğunu ifade ederken, 9 katılımcı aidiyet duygusu yaşamadıklarını belirtmiş, 2 katılımcı ise net bir yanıt vermek yerine farklı durumlara göre aidiyet duygularının değiştiğini açıklamışlardır.

Katılımcılar topluma duyulan aidiyet duygusu konusunda verdikleri yanıtlarda, aidiyetlerinin sarsılmasının önemli bir nedeni olarak yadırgandıklarını düşündüklerini ve güvende hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Aidiyet konusunda yadırgandığını söyleyen katılımcı sayısı 7'dir. Kendini güvende hissetmediğini belirten katılımcı sayısı ise 5'tir. Ancak yadırganma duygusu ile güvende hissetmeme duygusu birbirini içermektedir. Çünkü yadırganma duygusunun içerisinde dışlanma korkusu ya da taciz edilme korkusunun da ifade edildiği görülmektedir.

“Bu da güvenlikle alakalı olabilir, terörle alakalı. Sonuçta bizim yaşadığımız yerde terör var ve bu terör bazı şeyleri kısıtlıyor. İnsanların toplu şekilde gezmesini ya da her an bir şey, bomba patlatılır mı korkusunu insanlar içinde yaşıyorlar. Böyle bir durum var.” (Ömer)

“Benim durumumda şöyle bir şey var, güvende hissediyor muyum? Hayır. Hukukçu olduğum için bir kat daha hayır. Neden güvende hissedemeyeceğimi bilerek güvende hissetmiyorum... Ekonomik olarak güvende hissetmiyorum... Çünkü bence önümüzde çok ciddi bir ekonomik kriz var ve hepimizi de çok etkileyeceğini düşünüyorum.” (Elif)

“Kendimi güvende hissetmiyorum. Gelecek açısından hiç güvende hissetmiyorum Türkiye'yle ilgili, çünkü eğitimde ciddi sıkıntı var, yönlendirmeler çok problemliler, ekonomi çok problemliler, eğitim çok problemliler.” (Merve)

“Şimdi bayağı bence gümbür gümbür bir dünya savaşına gidiş var... Bunun içerisinde ülkenin konumlandırılışı İkinci Dünya Savaşındaki gibi başarılı değil... Bizim şu anki yolumuz gözüküyor bir savaşa en önde koşan adam görüntüsündeyiz. Bunun içerisinde olmak istemiyorum” (Sercan)

12 de 11'i ülke ve topluma aidiyet duygusunda sorun yaşadığını ifade eden katılımcıların bu sorun ile başa çıkmak için ürettikleri iki çözüm öne çıkmaktadır; Yurt dışında yaşamak isteği ve toplum içerisinde kendileri gibi davranmama.

“Yurtdışında yaşamak ister misiniz?” sorularına verilen cevaplardan bazıları ise şöyledir:

“Avrupa'da yaşamak isterdim. Bilmiyorum, hâlâ öyle bir şeyim var... İslam değiller. Sonuçta kimsenin hakkını yemiyorlar, çalışanın hakkını yemiyorlar, insanlara birey olarak bakıyorlar, yani insan olarak bakıyorlar, hiçbir ayırım yok. Belki ayrımları oluyordur, ama bilmiyorum, benim gözlemlediğim o şekilde.” (Ömer)

“Ailem olmasa, arkadaşlar da olmasa (yurt dışında yaşamak) isterdim.” (Yiğit)

“Lafta isterdim (yurt dışında yaşamayı), ama cesaret edebilir miyim onu bilmiyorum... Ben aileme biraz fazla düşünüm. O yüzden korkuyorum, ama daha huzurlu ve refah seviyesinin yüksek olacağını düşünüyorum. Bu sadece maddi

olarak değil, manevi olarak çok daha huzurumun yerinde olacağını düşünüyorum... “Toplaşıp gidebilsek... Ben can atarak gider miyim? Aklım annemde kalır.” (Cansu)

“Evet, onun için uğraşıyorum (yurt dışına yerleşmek). Aktif olarak uğraşıyorum en kısa sürede... Gerçekten benim istediğim olacaksa Yeni Zelanda. Her şey bana bırakılıyorsa, “tamam, yarın git, her şey tamam, vize, o bu, derdin yok” deniliyorsa Yeni Zelanda.” (Sercan)

“Kendime uygun gördüğüm yerler var mesela. İskandinav ülkeleri, çünkü herkes çok soğuk, birbiriyle ilgilenmiyor. İngiltere olabilir, çünkü herkes çok soğuk, birbiriyle ilgilenmiyor... Hâlâ aklımda duruyor. Burada da yeterince para biriktirmeye yavaştan başlıyorum. Bundan sonraki seçimimde onu cidden değerlendireceğim o noktaya geldiğim zaman (Bora)

”Mecbur kalırsam başka bir ülkede de yaşayabilirim, ama şu anda... Bu aksiyona girmiyorum. Ama oğlumun ihtiyacı olursa ilerde eğitime yönelik, kesinlikle giderim... Oğlumun durumu derinleşirse, özel durumu sebebiyle Türkiye’deki eğitim sistemine herhangi bir şekilde uyumlanması söz konusu olmadığı için mecbur kalacağız gitmeye ve o zaman da elimizden geleni yapacağız.” (Sinem)

4.2.1.4. Sosyal Çevreye Karşı Hissedilen Aidiyet Duygusu

Katılımcılara sosyal çevrelerinin hangi temele dayandığı, arkadaşları ile onları bir araya getiren şeyin ne olduğu sorulmuştur. Topluma karşı aidiyet sorunu yaşadığını söyleyen ve yadırganmayı bunun önemli nedenlerinden biri olarak öne süren katılımcıların sosyal ilişkilerine dair öne çıkan temalar, arkadaşları ile ortak geçmişe sahip olmaları, toplumun dışında hissetmeleri ya da onların yanlarında rahat olmalarıdır. Goffman, kişilerin oynadığı rolleri açıklarken, takımlar ve ön sahne ve sahne arkası gibi kavramlar kullanır. Takım kavramı, iki ya da daha fazla kişinin onlara göre öteki olanlara yaptığı rolü anlatmak için kullanılır. Buna göre, takımlar arka sahnedeysen, yani sadece takım arkadaşları bir aradayken birbirlerine karşı rol yapmazlar (Goffman, 2016:82-83). Katılımcıların sosyal çevrelerini açıklarken kullandıkları ifadeler de kişilerin toplumla uyumlu olmadığını ancak bir aradayken birbirlerine karşı kabul edici ve doğal olduklarını göstermektedir. Kişilerin kendi arkadaşları arasında yadırganmaması aslında onlardan itibar gördükleri anlamına gelmektedir. İtibar görmek, kişinin kendine dair saygısı için önemli olduğu gibi diğerleri tarafından doğasının ve karakterinin kabul edilmesi demektir (Maslow, 1954:90). Bu nedenle katılımcıların hepsinin sosyal çevrelerine aidiyet duyduklarını söylemeleri onların toplum tarafından beslenmeyen aidiyet duygusu ve

itibarın kendi grupları içerisinde tatmin edildiğini düşünmek mümkündür. Kişilerin, buldukları grubun imajını olumlu bulmaları ve gruba ait hissetmeleri, kendilik imajlarını da olumlu etkilemektedir. Kişilerin kendilerine uygun buldukları gruplarla özdeşleşmeleri bir dış grubun da varlığını gerektirir (Tajfel, 1982). Araştırmada ortaya çıkan dış grup, toplumun geneli olarak görülmektedir. Katılımcılar kendi içinde buldukları grupları kendilerine benzer olan ve kendilerini yargılamayan insanlar olarak ifade etmektedirler. Kullandıkları sıfatlar arasında komik, eğlenceli, doğal, deli, mücadeleci, sisteme karşı eleştirel olma vardır. Katılımcıların benzeri açıklamalarından, aidiyet kurdukları grupların toplum genelini dış grup olarak benimsediğini çıkarmak mümkündür.

“Çok fazla arkadaşım var... Kolaylıkla arkadaş olabiliyorum. Sanırım insanlarla kolay arkadaşlık kurabilmem gerekmesi fikrine alıştığım için. Yapmaya karar verdiğim şey şuydu, her şeyden biraz öğrenmek. Ama 5 ya da 6 tane gerçekten iyi arkadaşım var. Onlar da temelde beni seviyorlar ve ne yaşadığımı biliyorlar.” (Esin)

“Çok arkadaş grubum yok, ama arkadaş grubum komik insanlar... İşten dolayı artık hiçbirine vakit ayıramıyorum... 1970’ler, 1980’ler modalarına uyup dışarıya çıkıyorduk, böyle komik komik şeyler yapıyorduk... Yurtdışına gittikten sonra hiçbir şeye ait hissetmedim sonra zaten. İngiltere’ye gittim altı aylığına, ondan sonra baktım, “Orada insanlar yaşıyor, buradaki insanlar ne yapıyor?” dedim. Öyle bir durum olunca kendimi biraz soyutladım bir dönem.” (Ömer)

“İyi. Arkadaş, dost gibi dostlar yani, iyiler. Hepsi de eski bayağı, hepsi 10 senelik, 15 senelik arkadaşlarım. Bayağı eski yani... Herhalde şey ya, olduğumuz gibiyiz işte. Yapmacık değiliz birbirimize karşı.” (Yiğit)

“Ortak fikirler değil, ortak rahatlık ve huzur. Birbirinin yanında çok büyük sorumluluk duyguları hissetmeme birbirine karşı. Rahat hissetme, gergin hissetmeme. Hiç konuşmadan bütün gün durabiliriz. Kimse kimseyi yadırgamaz. O yadırganma duygusu olmadığı için zaten öyle rahat bir ortam...” (Beliz)

“Çok yakın kız arkadaşlarım var. Çok kafama göre ve kaliteli sohbetler edebildiğim bir sürü arkadaşım var... Arkadaşlarımın farklı yönlerinden farklı şekilde besleniyorum... ama beni eleştirecek, “saçmalıyorsun, dur” diyecek arkadaşlarım da var, destekleyecek arkadaşlarım da var ve kötü zamanımda yanımda olacak arkadaşlarım da var... birlikte yeni bir şeyler deneyebileceğim, o sırada kendimi kötü hissetmeyeceğim, başarısızlıkta da kötü hissetmeyeceğim güzel arkadaşlarım var” (Elif)

“Eğlencelidirler. Aradığımda yardım etmek için ellerinden geleni yapacaklarına eminim. En bariz şeyler bunlar... Eğlenebildiğim insanlarla, kafamın uyduğu insanlarla oturmayı seviyorum. Bakış açılarımız çok farklı olduğu zaman ben çok

geriliyorum, çünkü benim bir de karşımdakine bir derdimi anlatmak gibi çabam olur genelde, o da beni yorar.” (Cansu)

”Delilik. Hiçbiri normal değil. Bir tanesi bile normal değil.” (Merve)

”Bu Neil Fergusson’un Cluster’ları var ya, okuduysan bilmiyorum, networking kavramında ufak, kapalı gruplar şeklinde. Bu da yakın, sıkı görüşülen arkadaşlıklar oluyor.” (Sercan)

”Bir grup arkadaştan bahsetmek bende biraz zor... İlginç bir şekilde hayatımdaki yakın arkadaşlarımdan hepsi genel olarak sisteme daha eleştirel yaklaşan, daha kendi haklarını savunan, daha mücadeleci insanlardı. Ben mücadeleciliğe oğluma olan sorumluluğum hasebiyle başladım. Ama ilginç bir şekilde bu kadınların hepsinin ortak noktası budur.” (Sinem)

”Aslında bir kısmı benim gibi insanlar. Hayatlarından çok memnun olmayan, Türkiye’de olduklarından çok memnun olmayan insanlar. Ama ortaklaşa buldukları nokta alkol ve Türkiye’de olmayı sevmemek aslında. Mesela bir arkadaş grubum var... en yeni tanıdığım insan on yıldan fazla süredir arkadaşım. Tuttuğum insanı bırakmıyorum kısacası kolay kolay.” (Bora)

”Yaşam tarzı. Benzer aileden gelmek, aynı sınıfa mensup olmak benzer şeyler yaşamış olmak. Çünkü birbirinin dilinden anlıyorsun. O zaman daha çabuk grift oluyorsun... Mesela ODTÜ’de Bilkent’tekenden ya da bizim TED dekinden farklı insanlar var. Etnik olarak da daha sıkıntı yaşamış baskı yaşamış insanlar var. Onlar mesela bana genelde ön yargıyla yaklaşıyorlar. Özel okulda okuduğum için. Ya da sen Türksün anlamazsın diyorlar mesela. Onlarla bir noktada tıkanıyor. Arkadaşlarımdan da hiç bir şekilde kopamıyorum... Yeni arkadaş edinmek zor bir şey. Ama arkadaşlarımda genelde alkol kullanıyorlar. Genelde benim kadar düşkünler alkole.” (Deniz)

Toplumda kendileri gibi davranmadıkları, yerine göre davranmayı seçtikleri ya da kendilerini buna mecbur hissettikleri de katılımcılar arasında yaygın bir ifade olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan kendi gibi davranmadığını ya da rol yaptığını söyleyen katılımcılar, rol yapıyor olmaktan hoşnut olmadıklarını da belirtmektedirler. Katılımcıların ortak kaygıları arasında toplum tarafından doğru anlaşılmama ya da istenilmeyen bir etiket ile yargılanma olduğu ortaya çıkan temalardandır. Katılımcılara rol yapmak zorunda kaldıklarında ne hissettikleri sorulmuştur:

“Hayat içerisinde kendiniz gibi davranabildiğinizi hissediyor musunuz?”, “Kendiniz gibi davranmamak size nasıl hissettiriyor?”, “Kendiniz gibi davranmadığınızda kendinizi kısıtlanmış hissediyor musunuz?”

“Yok, (kendim gibi davrandığımı) hissetmiyorum... İnsanlar böyle sana karşı biraz daha soğuk davranıyor. Edepsiz gibi görüyor veya başka şımarık gibi

görüyor, yani bir kalıbın içerisine sokuyorlar. O kalıpta da hep sürekli bir aşığılama var ya da başka bir şey var. İnsanın moralini bozuyor yani... Sosyal hayat da, iş hayatında da, yani insanlarla iletişimde her zaman sıkıntı var.” (Ömer)

“Bazen yapıyorum ya, rol yaptığım oluyor. Mümkün olduğunca kendim gibi davranmaya çalışıyorum... Bazı insanlara nabza göre şerbet vermek gerekiyor. O zaman rol yapmam gerekiyor.” (Yiğit)

“Oluyor bazen. Bir sosyal çevrede sıkıldığım zaman, ya da eve dönmek istediğim zaman dönemiyorsam eğer o zamanlar çok oluyor... Eğleniyormuş gibi yapmak, keyif alıyormuş gibi yapmak, sıkılmamış gibi görünmek. Sadece sosyal ortamda da değil mesela bir iş yemeği oluyor, ya da okulda bir yerde bir şey. Karşındakini kırmamak incitmek adına. Kısıtlanmış hissettiriyor. Ama bir yandan da, "ama hayır ben bunu istemiyorum, hayır diyebilmeliyim o zaman". O konuda çatışıyorum içimde.” (Beliz)

“Bizim işimizde mecburen... Vicdan azabı ve suçluluk hissediyorum. Bir şeyleri yanlış yapmışım gibi hissediyorum. Kendimi sevmiyorum, rezil olmuş gibi hissediyorum... Evet, (kısıtlanmış hissediyorum) belli bir kıyafeti giymen gerekiyor, belli tepkiler vermen gerekiyor.” (Elif)

“Tabii ki rol yaptığım zamanlar olmuştur, ama genelde kendim gibi davranmaya özen gösteriyorum, çünkü öbür türlü çok yoruluyorum ben. Bu benim tamamen kendime yansıyor, delirecek noktaya geliyorum o zaman... Kesinlikle (kısıtlanmış hissediyorum).” (Cansu)

“Sabah 09:00, akşam 18:00 iştesin, hayatımın zaten neredeyse 4’te 3’ünü kapsıyor. Aslında geldiğimiz noktada ben de rol yapıyorum. Rezalet (bir his). İçinden konuşuyorsun.” (Merve)

“Eskiden daha çok rol oynardım. Toplumun benden beklediği değil aslında, çünkü hâlâ uzun saçlı, küpeli bir insanım, yıllardır öyleyim. Toplumdan çok yine yakın çevrem algısı benim için daha önemliydi. O kısımlarda illa ki rol yapmışımdır. Pek (kötü bir duygu) değil aslında. Seçerek yapıyordum çünkü bir şekilde.” (Bora)

“Hiçbir zaman (kendim gibi davrandığımı hissetmezdim. Son zamanlarda hissediyorum. Benden beklenen o değildi çünkü... Hep “kendi doğasını bilmediğin için kendin gibi davranamıyorsun” dedim kendime. Bu doğanın orada bir yerinin olmaması değildi hiçbir zaman aklıma gelen ihtimal.” (Sinem)

4.2.1.5. Eğitim Kurumuna Dair Aidiyet Sorunları, Nedenleri ve Başa Çıkma

Yöntemleri

Katılımcıların eğitim kurumuna aidiyet hissedip hissetmediklerini öğrenmek amacıyla eğitim kurumu ve sistemi ile ilgili ne düşündükleri sorulduğunda katılımcılar, eğitim sistemini onaylamadıklarını ifade etmişler ve genel kanı, eğitim kurumlarının eleştirel

düşünceyi desteklemedikleri, tatmin edici eğitim veremedikleri ve kendini ifade etme özgürlüklerini kısıtladıkları yönündedir. Helikopter ebeveynler, çocuklarını en prestijli ya da habituslarına en uygun olduğunu düşündükleri okula gönderseler de katılımcıların eğitim kurumuna aidiyet düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bourdieu, eğitim sisteminin sembolik şiddet olduğunu, bu süreç sonunda sosyalleştiğini ya da dışlandırdığını söylemektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 35). Katılımcıların düşünceleri de bunu destekler niteliktedir. “Eğitim sistemine ve kurallara kolay uyum sağladınız mı?” sorusuna 12 katılımcıdan 4’ü olumlu yanıt vermiş, 7 katılımcı ise eğitim süreçlerinin en az bir aşamasında uyum sağlayamadıklarını ifade etmiştir. Bunun önemli nedenlerinden bazılarını, sistemden tatmin olmadıkları ve kendilerini ifade etmelerine izin verilmediği olarak göstermişlerdir. Kurallara kolay uyum sağlamamak Y neslinin öne çıkan özelliklerinden biri olarak gösterilmektedir (Weber, 2015). Katılımcıların görüşleri de bu bulgu ile uyumludur. Uyum sağlamakta güçlük çekmediğini söyleyen katılımcılar ise kuralların meşrulaştırılması beklentisinde olduklarını belirtmişlerdir.

Uyum sağlamakta zorlandıkları kurallara verdikleri tepkilerin ise kuralları reddetmek, ya da kurallara uymak ya da hedefleri reddetmek şeklinde olduğu görülmektedir. Merton bunu sırasıyla geri çekilmeci ve şekilci tepkiler olarak adlandırmaktadır (Fulcher ve Scott, 2007:47-48)

Eğitim kurumuna ve kurallara kolay uyum sağlayıp sağlamadıkları sorulan katılımcıların cevapları şu şekildedir:

“Hayır. Özellikle üniversitede çok zorlandım. Hem sevdiğim bir konuyu seçmedim, o biraz sıkıntılıydı, hem de öğretim biçimi bana hiç uygun şekilde değildi.” (Bora)

“Okumak kolaydı çünkü dersler zor değildi. İletişim zordu benim için, o kültürel uyumu sağlamam çok zordu... Orada bir diyalog sorunu olduğunu düşünüyorum... Bunun kültürel geldiğini görüyorum. Özellikle devlet üniversitesinde, özel okul sonrasında devlet üniversitesinde birçok kesimde gördüm. Özel okullar bu konuda daha kolay uyum sağlıyor üniversite yapısına, açık eğitim yapısına... Sorgulayıcı zihniyete. Ama devlet üniversitelerinde memuriyet zihniyetinin de getirdiği unsurlar var çalışanlarda, hocalarda. Bu da benim iletişimimi ve öğrenme şekli belli bir forma, kalıba dönüştürmeyi gerektiriyor... Çok anlamsız kurallar oluyor. Genel geçer için anlamlı olabilir, ama... Çoğu zaman da duruma özgü tikanıklıklar yaratıyor... Didaktik bir yaklaşımdaki derslerde genelde kulaklığımı takar, bir şeyler dinler veya açar, kitap okurdum.” (Sercan)

“Yok (kolay uyum sağlamadım). Dediğim gibi, çok böyle şey olduğu için, hep böyle ezberle. Diyorum ya, hiç yorum yapmak yok, genellikle hep ezberle. Hafızan iyi mi, tamamen onun üzerine kurulu. Mesela bizim Türk sisteminde bir tane robot koy ve ful puan çeker, süper. Böyle hard disk olan robot, zekâsı ful, bilgiyi alıyor, veriyor. Süper yani. Matematik denklemlerini de süper çözer.” (Övünç)

“Sürekli at yarışında gibi bir şeyleri ezberliyor, görüyorsun, açık ve net. Hiçbir şekilde bir teori analiz edeyim, şunu yapayım, bunu yapayım, yok, ondan sonra, atıyorum, eğitime devam etmek istese, bir yüksek lisans yapmak istese haliyle çuvallıyor, çünkü adam analiz yapmayı öğrenmiyor ki, ezberleyip geliyor... Sevmediğim çok şey vardı. Mesela bir, siyah süveter neden giyemiyorduk.” (Merve)

“Hayır. Lise 2’ye kadar çok ite kaka başarılı sayılabilecek bir öğrenci oldum... ben “ha, tamam, benim de yapabildiğim bir şeyler var, hayatta böyle bir şeyler var” ı kabullenene kadar çok zor oldu benim için... Okula adapte olmakta falan böyle bir üç-dört yılını ilkokul 5’ten orta 2, orta sona kadar falan böyle “a, sınav varmış, hiç haberim olmadı, nasıl bunu toparlayacağız” falan diye geçti ve okulda da çok böyle mutlu olduğumu, öğrenci olarak mutlu olduğumu hatırlıyorum.” (Elif)

“Bitik eğitim sistemimiz. Yok, yani öyle bir şey. Rezalet ötesi. Ben uyum sağlamadım da mantıklı olanı yapmaya çalıştım ya. Yap, geç, yap, geç yaptım daha çok. Bir katkısı olmuyor çünkü okulun bize. Senin kendi çalışmanın katkısı oluyor, araştırmanın.” (Yiğit)

“Hep uydum aslında neredeyse... Ta ki lise sonda Moğolistan’a gittiğimde... Saçımın yarısı maviydi... Şapka takıyordum derste. Hocalar “şapkayı çıkar” diyordu, ben çıkarıyordum, “hadi geri tak” diyorlardı. Bütün bir yıl boyunca benim müdür, şey yapıyordu bana “ne zaman şunu düzelteceksin?” Diyordu. “Hocam, düzeltmiyorum” diyordum yani. Düzeltmiyorum, ne yapacaksınız hocam yani, düzeltmeyeceğim. Böyle seviyorum”. Ama bir şey de diyemiyordu, çünkü derslerim iyi gidiyordu. Ama mesela bak, sonuncu seneme kadar hiç öyle bir şey yapmadım. Hep düzgün gidiyordum. Sonra zaten gına geldi. Dedim, yani düzeltmeyeceğim. Uğraşın dursunlar dedim.” (Esin)

“Helikopter ebeveyne sahip kişilerin eğitim kurumunda geçirdikleri süreçte ne kadar katılımcı oldukları” sorulduğunda, 4 katılımcı derslerde aktif olduğunu, 6 katılımcı ise sessizliği tercih ettiğini söylemiştir. Yapılan araştırmalarda helikopter ebeveynlerin çocuklarının özgüven düzeylerinin düşük olduğu, bu nedenle derse katılımlarının da düşük olduğu bulunmuştur (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Araştırmada verilen cevaplar, bu verileri destekler nitelikte olsa da katılımcıların hepsi kendilerini yetersiz hissetmelerine bir neden olarak göstermemiş, ek olarak derse katılmayı ve öğrenmeyi bir hedef olarak tanımadıklarını da ifade etmişlerdir. Kuruma dair

beklentilerin karşılanmaması, kuruma itibar etmemek ve statü kaygısını (Kongar, 1979:412; Trevino, 2012) içinde barındıran bu cevaplar, katılımcıların eğitim kurumu bağlamında anomik olduğunu göstermektedir. Katılımcıların akademik başarıları göz önünde bulundurulduğunda, çoğunluğunun eğitimdeki sorunlarla kolaylıkla başa çıkamadığını ve yüksek başarı düzeyleri olmadığını görmek mümkündür. Bu bulgular ise helikopter ebeveynlerin çocuklarının eğitim kurumuna kolay uyum sağlamadığı ve uyum sorununu kolaylıkla çözemediğini göstermektedir. “Ergenlikten çıkış ve yetişkinliğe geçiş sürecinin helikopter ebeveyn sahibi kişilerde daha zor olduğu ve uyum sorunlarına yol açtığını” belirten çalışmalar (Schiffrin, Liss, Miles-Mclean, Geary, Erchull ve Tashner, 2014) ile sorulara verilen yanıtlar birbirini desteklemektedir.

Katılımcılara “*okuduğunuz üniversiteyi kendiniz mi seçtiniz? Okuduğunuz bölümü isteyerek mi seçtiniz?*” soruları sorulmuştur. Katılımcılar yükseköğretim kurumlarına dair yapılan tercihlerde genellikle ailelerinin müdahale ve yönlendirmede bulunduğunu ya da ortaöğretim sisteminin bu seçimi zorunlu kıldığını ifade etmişlerdir. Sadece 2 katılımcı hem üniversite hem de bölüm tercihlerinin kendi seçimleri olduğunu ve aileleri tarafından da onay gördüğünü belirtmiştir. Okunan üniversite ya da bölümün katılımcıların kendi hedefledikleri seçimleri olmamasının aidiyet ve uyum sorununu arttırdığı ya da ortaya çıkardığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılar, üniversite ve bölüm seçimi süreçlerindeki sorunlarını anlatırken hedef koyacak kadar bilinçli olmadıklarını, ailelerinin onların yerine karar verdiğini ya da ailenin farklı bir şehirde tercih yapılmasını desteklemediğini söylemişlerdir. Helikopter ebeveynlerin genç yetişkin çocuklarının gelecek tercihlerine müdahil olduğu ve hatta onlar yerine karar aldığı, çocuklarının kendileri ile aynı şehirde okumasını istedikleri çünkü çocuklarından ayrılmak istemedikleri yanıtlardan anlaşılmaktadır. Bu bulgular ise helikopter ailelerin müdahil olmayı sürdürmek istemeleri ve ayrılık korkusu yaşadıklarını öne süren araştırma sonuçlarını (Lemoyne ve Buchanan, 2011) desteklemektedir. Yapılmış tercihler genellikle katılımcıların değil ebeveynlerinin statü kaygılarını yansıtmaktadır ve bunun zaman zaman aile içindeki iletişim kalitesini bozduğu da katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının geleceğine yönelik kaygısının ebeveyn-çocuk ilişkisine zarar verdiğini savunan araştırmalar (Lemoyne ve Buchanan, 2011) katılımcıların bir kısmı tarafından desteklenirken, kimi katılımcılar ise ailelerinin seçimlerinden rahatsızlık duymadıklarını ifade etmiştir.

İnsanların önemli psikolojik ihtiyaçlarından olan ve iyi olma halini doğrudan etkileyen yeterlilik ve özerklik ihtiyaçlarının katılımcıların aileleri tarafından desteklenmediği de çıkan sonuçlar arasındadır. Ebeveynlerin çocuklarının meslek seçimlerini onlar adına yapmaları hem yetersizlik duygusu yaşamalarına hem de özerk hareket edememelerine neden olmuştur. Sorulan sorulara verilen yanıtların çoğu ise katılımcıların yapılan seçimlerden memnun olmadıkları ya da esas istedikleri mesleği seçemediklerini göstermektedir. Öz belirlenim kuramının öne sürdüğü yaşam tatmini ve iyi olma halinin iki önemli kısmını oluşturan yeterlilik ve özerklik duygularının yaşanmamasının olumsuz sonuçlara neden olduğu (Ryff, 1989; Gagne ve Deci, 2005) araştırmanın sonuçları ile de desteklenmektedir.

Katılımcıların hedef koymakta yetersiz ya da bilinçsiz olduklarını ifade etmeleri ‘hayatta amaç sahibi olma’ duygusunda yoksun olduklarını gösterir niteliktedir. Hedef sahibi olma ise kişiye yönelim sağlaması ve hayattaki amacın anlaşılması bağlamında iyi olma halini etkileyen faktörlerden biridir (Ryff, 1989). Araştırma katılımcıların meslek seçimi konusunda hedef sahibi olmadığını göstermektedir. Bunun nedenleri arasında ise helikopter ebeveynlerin özerklik destekler davranış ve tutumları olmaması olabileceği gibi kişilerin toplum tarafından belirlenen hedefleri kabul etmemesi de bulunabilir. Çünkü katılımcılar hayat amaçları olarak kariyer sahibi olmayı, zengin olmayı ya da ailesinin ya da toplumun uygun bulduğu benzeri hedefleri görmediklerini ifade etmişlerdir.

Esin, üniversite okumak istemediğini ama annesini memnun etmek için okuduğunu söylemektedir:

“İlk üniversiteme annem “hadi gideceksin” dediği için gittim, ki çok gitmek istediğimden de gitmedim... Annem zaten hep üniversiteye gitmemi istiyordu. O da sadece “elinde bir diploma olsun kızım” dediği için, yoksa çok alanları olduğundan değil. Anneme dedim “ben aşçı olacağım, üniversiteye gitmeme gerek yok” dediğimde “hayır, gerek var” dediği için üniversite araştırdım, buldum.”
(Esin)

Katılımcıların üniversite seçimini çok bilinçli olarak yapmadıkları da verilen yanıtlar arasındadır.

“Ziraat araya bir yere yaz iyi bölümdür diye. Öyle... Öncesinde de ne olacağıma dair hiçbir fikrim yoktu. O günün koşullarındaki kendi halime bakarsam gerçekten

ne olabileceğim veya neyin bana doğru olduğuna dair hiçbir fikrim yoktu. Hiçbir fikrim yoktu... Hiç sevmedim” (Sercan)

“Ben hani grafik tasarım ile ilgili hiç bir şey bilmiyorum. Resim hocam dediği için onun da sınavına girmişim. Olmuş bir şekilde kazanmışım ama işletmedense onu daha çok tercih eden pozisyondaydım. Ama okurken onu da hiç sevmedim. Hiç bilmediğim bir bölüm okudum. Ben böyle sanat ile uğraşacağız zannediyordum daha çok reklamcılık gibi bir şey çıktı.” (Deniz)

“Üniversitede de annemle baktık. Grafik tasarım, “a, senin çizimin iyi”, iyi fikir, hadi oraya gireyim dedim... Özellikle grafik tasarım okuma gibi bir düşüncem yoktu aslında. Çizimim iyi, görsel şeyler falan diye girdim... Soğudum hatta.” (Övünç)

Sorulara verilen diğer bir yanıt da okumak istenen bölüm/okul ile ailenin tercih ettiği bölümlerin/okulların farklılığı sebebiyle istenen yerde okunmamış olduğudur. Okuduğunuz bölüm istediğiniz bölüm müydü sorusuna verilen cevaplar:

“Hukuk fakültesine gitmeye kendim karar vermedim... Ben psikoloji okumak istiyordum. “Ne yapacaksın ki psikoloji okursan, hukuk daha geçer akçe, daha önemli.” (Elif)

“Psikoloji de okumayı çok isterdim. Ama o da üniversite seçiminden kaynaklı olarak iktisat oldu. Ama okuduğum bölümden de mutluyum... Ya psikolojiyi baya istemiştim. Baştan okuyabilirim. Ama işte iktisat oldu yani.” (Beliz)

“Benden bir mühendis çıkmayacağını anladıktan sonra (onayladılar). TM, MF seçiminde bir ara şey oldu, “acaba MF de olur senden. Bak, Fizik öğretmenin de iyi olduğunu söylüyor” falan. Nasıl yani, MF mi okusam? Her annenin doktor hayali... Ben anlamıyorum gerçekten, hakikaten hâlâ anlamıyorum, ki bizim ailenin tek TM’si de benim sülalenin... Herkes bilmem ne mühendisi, bilmem ne mühendisi ister, uluslararası ilişkiler falan, sülale çıkıntısı olarak yaşıyorum.” (Merve)

“İstanbul’a gitmemi ailem istemediği için Ankara’da bunu seçtim. Normalde benim gönlümden geçen Bilgi Üniversitesinde Karşılaştırmalı Edebiyat okumaktı ve onun burs puanını 10 puan üstten filan tutturmuşum Türkiye derecesi yapıp. Ama onun yerine paralı Bilkent’te okudum Uluslararası İlişkilerde alan dışı tercih yaptığım için.” (Sinem)

Katılımcıların eğitim sisteminde verilen notları da değerlendirilmeleri istenmiş “Sizce eğitim sisteminde herkese hak ettiği notlar veriliyor mu? Verilen notlar hakkında ne düşünüyorsunuz?” soruları sorulan katılımcılar, notların bilgiye göre ve adil verilmediğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgu, eğitim kurumlarının ebeveyn baskısı ile notları olduğundan yüksek verdikleri düşüncesine paraleldir (Hershatter ve Epstein, 2010). Ayrıca eğitim kurumuna genellikle aidiyet hissetmediğini belirten katılımcıların

yaşadığı anomi durumunda da etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü araçlar ve sonuçların uyumsuzluğu anominin önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir (Meier & Bell, 1959). Yukarıda katılımcıların kendilerini başarılı bulmadıkları ancak çoğunun iyi okullardan mezun olmayı başardıklarına yer verilmiştir. Katılımcıların kendilerini başarılı bulmamasında eğitim kurumların adil olmadıklarına dair inançlarının da etkili olabileceği düşünülmektedir.

“Bilgiyle verilen notun bir olmadığını düşünüyorum. Bunun bazen yukarda, bazen aşağıda kaldığını düşünüyorum.” (Sercan)

“Yüksek veriliyor tabii ki. Hepimize de değil, ama şimdi artık kurumların bunu ele aldığını düşünüyorum. Öğretmenin inisiyatifinde olmadığını ve kurumların kendi adını yükseltmek için öğrencilerine bol keseden not verdirdiğini düşünüyorum.” (Cansu)

4.3. YAŞAM BECERİSİ VE PROBLEM ÇÖZME

4.3.1. Yaşamda Karşılaşılan Sorunlar Ve Başa Çıkma Yöntemleri

Katılımcılara yaşamda karşılaştıkları sorunlar sorulduğunda öne çıkan önemli konulardan biri “iş bulma ve ekonomik özgürlük kazanma” olarak karşımıza çıkmaktadır. Yetişkin kimliği edinme ve yetişkin hayata geçişin önemli bir kısmını oluşturan iş hayatına geçişte katılımcıların çoğu zorluk çektiğini ifade etmişlerdir. Her ne kadar bu durum onlar için bir stres unsuru olsa da üstesinden gelmekte zorlandıkları ve kimilerinin de henüz başarılı olmadığı görülmektedir. Helikopter ebeveyn sahibi bireylerin yetişkin yaşamına geçişte sorun yaşadığını öne süren çalışmaları destekler sonuçlara ulaşılmıştır (Reed, Duncan, Lucier-Greer ve Fixelle, 2016; Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Ayrıca katılımcılar ekonomik özgürlük kazanmayı önemsediklerini de ifade etmişlerdir. Bu yetinin eksikliğinin iyi olma halinin bozulmasına neden olduğunu ifade ederken, bu sorunun çözülmesinde ailelerinden yardım aldıklarını da söylemişlerdir. Sorulara verilen yanıtlar helikopter ebeveynlerin yaşam becerilerinin gelişimini desteklemediğini ve bireylerin başkalarının yardımına ihtiyaç duyma eğiliminde olduğu bulguları ile uyum göstermektedir.

“İş bulamadığım için depresyon ilacı aldım, evet, hatırladım... Kendimi böyle bir çöküntü içerisine soktum saçma sapan. Anneler bana destek çıkıyordu, ama

sonuçta mesela ben de böyle şey gibi hissediyordum, hiçbir şey yapamıyorum, beceriksiz gibi hissediyor kişi yani.” (Ömer)

“Hayata dair en zorlandığım şey, okulumun 10 sene sürmesinden dolayı bir iş bulma kısmı oldu..” (Yiğit)

“Hani 31 yaşına geldim hala ekonomik özgürlüğümü elde edemedim. İşte onlar hep işte okumamı desteklediler. Çalışmana gerek yok ikisini birlikte yürütmene gerek yok. Sen kariyer yap filan dediler... Ama işte biraz zorlasalar belki çalışarak da yapabilirdim. O zaman kendim daha çok belki hayatım üzerinde söz sahibi olabilirdim... “(Deniz)

“Yine ailemin çevresinden insanlardan avukatlarla görüşüm istifamı, soruşturmamı, şunumu, bunumu nasıl şey yapacağımı. Psikiyatri paramı yine annemler ödedi. Ev kiramı da annemler ödüyordular, çünkü maaşım ev kiramdan daha azdı ilk başladığımda.” (Sinem)

Ekonomik özgürlük sahibi olmayı, karşılaşılan sorunlar arasında görmeyen katılımcılar da vardır:

“Mesela zorla “oğlum işe gir” falan yok. Sadece şey, “işe gir, mutlu ol, para kazan kendin için, kendine bir şeyler al” gibi. O anda annem mesela işe gir diyordu. Yoksa böyle zorla “sana artık destek olmak istemiyoruz, işe gir”, mesela öyle bir şeyi hiç yaşamadım. Ondan da zaten böyle rahatım. Yoksa annemle evde yaşıyor olmazdım.” (Övünç)

Helikopter ebeveynlere dair çalışmalar, ebeveynlerin yaşamın her alanında çocuklarının problemini çözmeye yardım etmek istediklerini ve bunu yetişkinlik yaşamında da sürdürdüklerini göstermektedir (G.Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Problem çözüme yetisine ışık tutmaya yardım olacak konulardan biri olan iş hayatına geçiş süreci konusunda sorular sorulduğunda 6 katılımcının iş hayatının bir döneminde veya halen aile şirketine çalıştığı ya da ailelerinin sosyal ilişkileri yardımı ile işe girdikleri bulunmuştur. Bu veriler helikopter aile tarafından yetiştirilen bireylerin hayatlarında ötekilere bağımlı olduğunu ve sorunların çözümünde ailelerinin yardımından sıklıkla yararlandığını göstermektedir.

Bourdieu, hedeflere ulaşmak için kullanılan ilişkilere sosyal sermaye adını vermektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2016: 108). Çalışma, helikopter ebeveynlerin sosyal sermayelerini çocuklarının sorunlarını çözmek adına devreye soktuklarını göstermektedir. Üniversite mezuniyeti ile düzenli bir işe girmek arasında geçen ve de işsiz olunan zamanlarda ailelerin kendilerine sitem etmeden maddi sermayelerini çocuklarına yönelttikleri de verilen cevaplar arasındadır.

“İlk tutarlı işim... Ailemin desteğiyle olmadı. Denediler, birkaç yere girdim, ama olmadı... Tanıdık değil de, yakınıydı. “Yardımcı olur musun?” falan dediler... Tabii sonuçta adamlar da para kazanıyor işte. Biz de o kadar tecrübeli değildik yani... İnsanlar iş tecrübeli insanlar arıyorlar... İngiltere’deyken biraz gezdim. Kendi işimi kurmuştum, ama o gezme gibi oldu. Yapamadım ya. Aileme yük oldum o konuda.”(Ömer)

“Mezun oldum, bir sene sonra bir iş buldum, bir 8 ay çalıştım, sonra oradan çıktım babamların yanına geçtim. Şimdi burada devam ediyorum. Burası da bir sene falan olmuştur. Evde oturdum, oyun oynadım, dışarı arada bir çıktım. Yine hareketliydi ya, öyle eve kapanıp depresyona falan girmedim iş bulamadım diye.” (Yiğit)

“Hiç istediğim bir yer değil, ama zaten şöyle bir şey vardı: Mastır yapıyordum. Dolayısıyla, benim için bir yerden para kazanmak önemliydi. Bu arada da annemin çeşitli bir safe zonu olan kalite alanı, çünkü kendini zaten yeterince güvenli hissediyordu ve mutluydu. Benim hiç mutlu olmadığım bir alan. Zaten arkadaşının arkadaşının tanıdığıydı. Böyle garip bir zincirleme kaza var orada...” (Merve)

“Bir işe girerken evet (ailemin sosyal ilişkilerinin yardımı oldu), ama daha sonra, dediğim gibi, o işten kovulurken o da bana geri döndü. O yüzden artık onların çevresiyle iş yapmak istemiyorum.”(Sercan)

“Kısa bir süre. Bir sene kadar herhalde babamın yanında çalıştım.” (Deniz)

“Sadece sordu mesela kızımın burada staj yapması mümkün mü diye. Bir konuşma geçiyor, geçmeden önce zaten annem, annem olduğu için “oo, gelsin lütfen, başımızın üstünde yeri var” modunda herkes.” (Esin)

“Evet. Ondan önce de çalışıyordum yine, ailemin ofisinde çalışıyordum.” (Bora)

Katılımcıların problem çözme konusunda yeterli hissedip hissedemediklerini öğrenmek için “Sizce sorun çözmeye başarılı mısınız?”, Başarı algılarını bulmak amacıyla “Başarılı olduğunuza inanıyor musunuz?”, soruları sorulmuş ve aileleri ile kendi algıları arasında fark olduğunu anlamak için “sizce aileniz sorun çözmek konusunda yeterli olduğunuzu düşünüyor mu?, Sizce aileniz başarılı olduğunuzu düşünüyor mu?” soruları sorulmuştur. Verilen cevaplar ışığında katılımcıların çoğunun kendi algıları ve ailelerinin algıları arasında fark olduğu izleniminde olduğu bulunmuştur. 11 katılımcı başarılı olduğunu düşündüğünü dile getirmezken, 7 katılımcı, ailesinin onları başarılı bulduğunu dile getirdiğini belirtmişlerdir. Bu bulgu ise helikopter ebeveynlerin çocuklarını sık sık onaylanarak yetiştirdikleri verilerini (Vinson, 2013) desteklerken, bireyler, övgülerin temelsiz olduğunu düşündüklerini ve kendilerini başarılı bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Başarısızlık duygusundan “ailelerinin onlar için problem çözme alışkanlığını sorumlu

tutan” katılımcıların olması ve “kendilerini yeterli bulmuyor olmaları”, helikopter ebeveynliğin öz belirlenim ihtiyacını ihlal ettiğini destekler niteliktedir (Lemoyne & Buchanan, 2011). Öz belirlenim ihtiyacının ihlali ve kişilerin kendisini yeterli görmemesi ise onların yaşam memnuniyet düzeylerini olumsuz etkilemektedir (Wright ve M.Perrone, 2010).

“Başarılı olabileceğimi, ama olamadığımı, evet, hep zaman kaybettiğimi falan düşünüyorlar. Ben gayet hayatımdan memnunum.” (Yiğit).

“Yetenekli olduğumu düşünür. Zaten o yüzden üzülüyorlar “bu herif niye para kazanmıyor” diye.” (Övünç)

Örneğin Beliz, ailesinin onu olduğundan daha başarılı ve yetkin gördüğünü düşünmekte ama kendini, yetkin ya da başarılı bulmamaktadır: *”onların düşündüğü kadar değil”*. Aynı durum Ömer ile Elif için de geçerlidir.

Ebeveynlerinin onların sorunlarının çözülmesine ne düzeyde yardımcı oldukları sorulduğunda ise verilen cevaplar arasında, *“her zaman benim yerime çözerler”*, *“benim için her zaman onlar mücadele etmiştir”*, *“sorunlarımı paylaşmam, paylaşırsam müdahale ederler”* cevapları alınmıştır.

“Babam hep “sen dur gerek yok sen yapma ben hallederim” demiş ben ona biraz alışmışım. O yüzden yetilerimi de geliştirememişim. Bir problemler karşılaştıkça da o yüzden sıkıntı yaşıyorum genelde. Sorunları genellikle ailem çözmüş... Bana alan sağladıklarında, izin verdiklerinde ya da onlara anlatmadığımda -ki artık genelde öyle yapıyorum. Onları kesinlikle dahil etmemeye çalışıyorum çünkü ufacık bir şey söylesem surf dertleşmek için bile konuyu açsam, onlar müdahil olmaya çalışıyorlar. Ben kendim hallettiğimde görüyorlar hakikaten halledebiliyorum ama bir şekilde onların kulağına giderse onları ilgilendiren bir şey olursa “sen dur sen yapamazsın, beceremezsin. Bak bilmiyorsun, tecrübe konuşuyor” deyip onlar yapıyorlar. O yüzden de ben hep kendimi “niye bunlar benim başıma geliyor” noktasında buluyorum.” (Deniz).

“Benim yerime aştılar daha ziyade, evet. Ondan sonra onlar çığ gibi büyüdü tabii. Mesela, ilkokulda filan çok itilen, kakılan, hani bullied bir çocuktum ben ve bunları hiçbir zaman aileme söyleyemedim. Belli ki öyle bir güven algım yokmuş. Ama annem bunu fark ettiği gün gidip kızı kendisi dövmeye, öğretmenle kendisi konuşmaya, veliyle kendisi konuşmaya, ama gidip çocuğu da kendisi tartaklamaya şey yaptı. Hep bu şekilde çözüldü. Ne bileyim, bir proje var, bir şey var, sınav var, şu var, bu var, hep bunu en iyi kim bilir diye kendi etraflarında birilerini bulup, beni o kişiyle görüştürüp bana yardımcı olunması istendi.” (Sinem)

“Zaten önümdeki her engel bir şekilde aşılyordu rahatça. Ben aşamasam ailem dokunuyordu. Ben de çoğunu aşabiliyordum.” (Sercan)

4.4. MUTLULUK VE KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME

4.4.1. Kendini Gerçekleştirme Algısı

Katılımcılara ilk olarak ‘kendini gerçekleştirme kavramı’ konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplardan insanın kendini tanımasının ön koşul olarak görüldüğü ve bu sayede “mutlu ve huzurlu olmanın, mutlu olduğun şeyleri yapmanın ve faydalı işler yapmanın kendini gerçekleştirmek demek olduğu” ifadeleri öne çıkmıştır. Bu temalar, kendini gerçekleştirme ve yaşam memnuniyeti üzerine yapılan çalışmaların öne sürdüğü temalar ile paralellik göstermektedir (Nielsen, 1973; D'Souza & Gurin, 2016). “Sizce kendinizi gerçekleştirdiniz mi?” sorusuna ise katılımcıların çoğu olumsuz cevap vermişlerdir. Katılımcılar arasında kendini gerçekleştirme yolunda yürümeye çalıştığını belirtenler olduğu gibi hedefi olmadığını söyleyenler de bulunmuştur.

Kendini gerçekleştirmek sizce ne demektir? Şu demek olabilir, hani bir yere kadar hep böyle çevremizden gördüğümüz etkilere tepki besleyerek geliyoruz ya belli bir yaşa kadar, ondan sonra bir fikirler oluşmaya başlıyor kafalarda. Ondan sonra artık ben tamam, nasıl faydalı olabilirim. Ben böyle biriyim. Kendimi tanyorum. Artık etrafımdakilere nasıl faydalı olabilirim, nasıl doğruyu gösterebilirim diye bir insan olmaya çalışıyor olabilmek gibi düşünüyorum (Yiğit).

“Kendini iyice yansıtabilmek. Yani, kendi içinde hissettiklerini gerçekten o olmak.” (Beliz)

“Herhalde huzurlu olmaktır, ama nasıl diye sorarsan, bir sonraki soru oysa sorma, bilmiyorum.” (Elif)

“Her insanın hayatta yapmak istediği şeyler vardır bence. Yani bu sadece iş olarak değil, manevi olarak tatmin duymak istediği, yapmak istediği, yapmaktan mutlu olduğu, bunları yapabilmesi insanın kendisini gerçekleştirmesi demek bence.” (Cansu)

“Mutlu ve huzurlu olmak. Yani kişiye göre çok değişir, ama temelinde mutlu ve huzurlu olmak.” (Merve)

“Kendini gerçekleştirmede bence... hayatta neyi yapmak seni mutlu ediyor, bunu keşfetmek gerekiyor. Ama bunu da keşfetmek için dış faktörlerden önce arınmak gerekiyor, çünkü çoğu insan bunu keşfettiğini düşünüyor, o yüzden hayatları boyunca mutsuz oluyorlar. Önce onu keşfedip ve onu yapmak diye düşünüyorum.” (Övünç)

“Bilimsel bir şeyler yapabilmek benim için gerçekten bu ve ben bu yolun içerisinde yer alabileceğime dair inancımı da kaybediyorum. O yüzden de bu soruya nasıl bir cevap veririm? Ancak, bunu iyi sağlayabilecek yeni bir jenerasyonun üretiminde katkı sağlayabilirsem olur bu dakikadan sonra.”
(Sercan)

“Şu anda çalışmayla ilgili motivasyonum kendime alan açmak ve kendimi gerçekleştirmeye yönelik onu bir adım olarak görmek. Benim şu anki sıkıntım sadece çok daha erken yaşta tamamlamış olmam gereken bir soruyu cevaplayamamış olmak. Kendini gerçekleştirmek ne demek, sen ne için buradasın, hayatına nasıl bir yön çizeceksin? ... Ne kadar köklenirsen o kadar özgürleşirsin hikâyesi vardır ya, yaratıcılığımı bile imkânsızlaştıran bir şey köklenmemek.”
(Sinem)

“Kendimi gerçekleştirmek. Şu an aklıma gelen tek bir detay var o konuda. Alessandro D’Alessandro diye bir İtalyan insan var. Çekimlerini çok beğeniyorum, kurgusunu çok beğeniyorum. O adamın yaptığı kalitede bir şey yapmak istiyorum. Ödül almak çabasında değilim. Ben “bu kadar buna benzer bir şey yapabildim” dersem hayatımın şu aşamasında mutlu olacağım.” (Bora)

Katılımcıların sözlerinin ışığında, kendini gerçekleştirmeye dair algının iş yaşamı ve mutlulukla alakalı olduğunu görmek mümkündür. Kendini gerçekleştirmenin katılımcılar tarafından işlevsel olma, iş tatmini ve mutlulukla eşleştirmesi üzerine, katılımcıların çalışma motivasyonunu öğrenmek için “sizce insanlar neden çalışır?” sorusu sorulmuştur. Her ne kadar katılımcılar kendini gerçekleştirmek için toplum içerisinde bir işlev sahibi olmayı, insanlara yararlı olmayı bir etken olarak gördüklerini ifade etmiş olsalar da kendi iş hayatlarına dair belirli bir motivasyon bulmakta zorlanmış ve iş tatmini yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların cevapları arasında öne çıkan nedenler para kazanmak ve sistemin bu şekilde bir mecburiyet dayatmasıdır. Kendilerini çoğunlukla mutsuz olarak nitelendirmiş olan ve kendini gerçekleştirmediğini düşünen katılımcıların iş motivasyonuna dair yanıtları, anomi olgusunun nedenlerinden olan maddi hedeflerin sınırsız ve ulaşılamaz olduğu, dolayısıyla sürekli hoşnutsuzluk ile sonuçlandığı bulgularını desteklemektedir (Durkheim, 2013:251; Bernburg, 2002). Katılımcıların çoğunun toplumun gösterdiği hedefleri kabul etmedikleri, ancak kendilerini gerçekleştirmek için adım atmakta zorlandıkları, umutsuzluğa kapıldıkları ancak toplum tarafından uygun görülmeyen yollara da yönelmedikleri görülmektedir. Merton’un şekilcilik tutumu açıklaması ile benzerlik gösteren davranış biçimi helikopter ebeveyn sahibi bireylerin toplumdan dışlanmayı tercih etmediğini ancak toplumun hedeflerini tanımadıklarını da ortaya koymaktadır (Fulcher ve Scott, 2007:47). Bu durum

Deci ve Ryan'ın dış motivasyon yönelimi ve amotivasyon olarak adlandırdığı durumlar ile benzerlik taşımaktadır. Kişilerin davranışları ve hedefler arasında ilişki olmadığına inanması veya hedeflere ulaşmanın dışardan gelen bir ödül ile ilişkili olması durumları kişinin öz belirlenim düzeyini ve dolayısıyla yaşam tatmini ve mutluluğunu olumsuz etkileyen faktörlerdir (Deci ve Ryan, 1980). Katılımcılar kendini gerçekleştirmeyi “sevdikleri işi yapmakla” eşleştirmekte ama sevmedikleri işlerde çalışmaktadırlar, bu nedenle içsel motivasyon yaşamamaktadırlar.

Topluma ya da çevrelerine fayda sağlamak düşüncesi kendini gerçekleştirme çalışmalarında bencil davranıştan elcil davranışa doğru bir yönelimi ifade etmektedir. *Sosyal katkı* olarak da adlandırılan “topluma faydalı olma durumu ve toplumda bir işlev sahibi olduğu inancı” bireylerin mutlu olması ve yaşam tatmini için çok önemlidir (Keyes, 1998). Çalışmada ortaya çıkan davranış ve tutumlar ise kişilerin sistemin bir parçası olduklarını düşündüklerini ancak onlar için anlamlı bir işlevleri olduğuna inanmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle helikopter ebeveyn sahibi bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayacak meslekler ve iş hayatı seçmede başarısız olduklarını söylemek mümkündür. İş ve meslek seçiminde ailelerinin yönlendirmesinin de önemli yer tuttuğunu belirtmiş olan katılımcıların, yaşam mutluluklarına helikopter ebeveynlerinin olumlu etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır.

“Bence insan sisteme çalışıyor. İnsanın çalışmasında bir şey yok. Sisteme çalışıyoruz, yani sistem için çalışıyoruz. Şimdi para kazanmak için çalışıyorum.” (Ömer)

“Sisteme kadar dayanır yani o insanın neden çalıştığı. Şu anda çalışmamızın tek sebebi karnımızı doyurmak, başka bir şey değil. Daha fazla çalışıp daha çok para kazanmanın hedefi de lüks hayat. Yaşam standardını korumaktan önce hayatta kalmaya çalışıyorsun. Aslında çalışma nedeni o. Para başka türlü kazanılmıyor ki. Çalışmadan nasıl kazanacaksın? Şu olabilir, “sevdiğin işi yapıyorsan mutlusundur” klişesini yapmayacağım. İşin iyisi, kötüsü yok çünkü. İş her zaman kötü de olabilir. Zorunda kalarak çalışmak iyi bir şey değil. O yüzden pek bir iyi ilişkisi yok mutlulukla çalışmanın arasında. Sadece tahammül edebilirsin bir işe. Tahammül edebilecek kadar çalışabildiğin bir iş bulduysan güzel, mutlu sayılırsın.” (Yiğit)

“Ben de onu anlamlandırmaya çalışıyorum şu an. Önceden gelecek kurmak için, geleceğine yatırım yapmak için gibi düşünüyordum. Şu an acaba yaşamak için mi çalışılıyor, yoksa gelecek için mi çalışılıyor yoksa düzen böyle diye mi çalışılıyor onu anlamlandırmaya çalışıyorum bu sıralar.” (Beliz)

“Hâlâ anlamadım. Biliyorsan sen söyle. Ben bu parayla ne yapacağımı da bilmiyorum. Çünkü dediğim gibi, bu ülkede kalmak istemediğim için buradaki elde ettiğim paranın bir anlamı yok. Neden? Devamlı olarak bir şeyin, bir noktanın, bir odağın, erkek için belki biraz daha evrimsel psikoloji olarak bakarsak, avcı toplayıcıdaki zihniyet. Bir erkek için belli bir hedefe odaklanma mantığı. Dişi evi orada var, yani avcı toplayıcıdaki bir kabile hayatındaki erkek de her gün aynı avın peşinde koşuyor, ama o avı o gün kaçırdıysa veya bir ay sonra yine avlıyor, çünkü hep onu arıyor orada. O devamlı olarak aynı yöndeki bir adım atmak gibi. Yavaş yavaş da olacak olsa olur. İş genellikle insanlara bu yönde bir, çalışma hayatındaki şey genellikle bir yöndeki hedefi gösterir. Ben bir gün genel müdür olacağım, ben bir gün patron olacağım, kendi işimi kuracağım.”(Sercan)

“Şu an hiçbir fikrim yok. Yani, kendimi zorunda hissettiğim için çalışıyorum. Bundan altı ay önce sorsan, kız arkadaşım ile eve çıkacağım, evleneceğim sonra, bunlar için diyebilirdim pekâlâ.”(Bora)

“Bir kere evde oturmaktan sıkılırım. Bir şey yapmak lazım, bir şey üretmen lazım... Çalışan birisi olarak beş gün tatil cazip gelebilir, ama altıncı gün sıkılırım... Bir şey yapmam lazım, bir şeyle uğraşmam lazım. Dolayısıyla, bir sosyal çevren olur, bir sosyal statün olur. Bu kadar okumuşuz, değsin yani. Yaptığın işten tatmin oluyorsan mutlu olursun. Tatmin olmuyorsan zor.” (Cansu)

“Money talks bitch tam olarak bu haldeyiz... Hayaller, hayatlar olarak ikiye bölebiliriz. Hayaller, çalıştığın şeyden mutlu oluyorsan dünyanın en mutlu insanı olabilirsin ve çok güzel şeyler yaratırsın.” (Merve)

“Kariyer tatmini, yeterlilik hissi, çünkü hayatın boyunca sürekli sana yetersizlik hissi aşılanıyor. Düşünsene, doğurduğun çocuğa bile bakamayacağını iddia ediyor insanlar ve sürekli “bu aç, bu üşümüştür, çocuğu oraya bırakma, şu okula gönderme, şöyle yapma”. Herkes her şeyi senden iyi biliyor hayatta ve sen yaşça büyük olanlara saygı göstermen gerekerek, göstermen gerektiği söylenerek büyümüşsün.” (Sinem)

4.4.2. Hedef Belirleyebilme Ve Hedefe Ulaşma Becerisi

“Katılımcılara mutlu olmak için hayatta kendilerine koydukları uzun ya da kısa vadeli hedefler olup olmadığı, onları ne yapmanın mutlu edeceği” sorulmuştur. Katılımcılar hayatta hobilerine zaman ayırmak ya da akademisyen olmak gibi onları mutlu edecek isteklerini belirtmiş ancak yalnızca 2 katılımcı, hedefleri olduğundan bahsetmiştir. Hedefler konusunda öne çıkan örüntü, isteklerin olduğu ancak hedef koyma becerisinin olmadığı şeklindedir. Katılımcıların kullandıkları ifadelerden, hedeflerinin olmayışının onları yön duygusundan mahrum bıraktığı ve hayata dair anlamlandırma yapmalarını zorlaştırdığı anlaşılmaktadır. Yaşama dair memnuniyet psikolojik ve fizyolojik

ihtiyaçların ne kadar tatmin edildiğine bağlıdır. Hayatta bir amaç sahibi olmak, kişilerin psikolojik ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü oluşturur (Ryff, 1989). Çalışma ise helikopter ebeveyn sahibi bireylerin hedef koyma konusunda yeterli olmadıklarını ve hedefsizliğin mutsuzluğa neden olduğunu göstermektedir. Bu durum aynı zamanda özerklik ile açıklanan kendi kararını verebilme, bağımsız hareket etme becerisinin de yoksunluğunu göstermektedir. Katılımcılar içsel motivasyon ile hareket etmemektedirler.

“Daha böyle hobilerime vakit ayırabilme, ama tabii maddi yönden de çalışmam gerekiyor. Paran olmadığı anda hobi olmuyor maalesef. Paran olduğu zaman da hobiye ayıracak vaktin olmuyor, çünkü çalışıyorsun o sıra. Böyle acıklı bir durum var.” (Ömer)

“Tabii, tabii, bunu (hobimi) ciddi bir iş olarak yapmayı düşünüyorum. Zaten o yüzden mesela web tasarım işi yeni almadım yani. Mesela web tasarımcı olarak devam edebilirdim de o freelance işi alıp. Fulltime sanatçı olacağım, ona karar verdim. Ya zengin olayım ya da fakir olup öleyim falan böyle. Kişiliğim de öyledir de, hep böyle uçtur bende her şey. Ara şeyi çok sevmem böyle.” (Övünç)

Üç katılımcı hayatta akademisyen olmak istediklerini dile getirmektedirler ancak akademisyenliğin ve bilgi üretiminin yapılmaya değer tek meslek olduğunu düşünürken ona ulaşma umudu olmadığını da ifade etmektedirler:

“Ben bu hedefi çalışma hayatından ziyade bir bilgi yaratmakta bulmak istiyorum aslında. Bu da akademik çalışmak demek. Ama buna doğru bir eğitimim olmadı, evrimim olmadı, çünkü çalışma alanım bir şey bulacak değil, bir şeyi değiştirebilecek bir alan. Bir şeye gerçekten yeni bir bilgi bulmak diyorsan bugünün dünyasında gerçekten en önemli bilgiyi fizik, fizik buluyor, biyoloji buluyor, astro biyoloji buluyor... Geri kalanı devşiriyor. Sosyal bilimler için konuşmuyorum. Sosyal bilimlerin de şundan dolayı, bir işletme altyapım var, biraz bilgim var, sosyal bilimlerdeki konu çok statik, bulgular çok statik çalışmaya özgü, ama toplum çok dinamik bir yandan da. O yüzden de bulgun önemli... Bunu sosyal bilimlerin içerisinde yapabilmek çok daha zor ve çok daha farklı bir zekâ gerektiriyor. O sosyal zekânın, EQ'nun ciddi anlamda yüksek olmasını gerektiriyor ve ben bundan mahrum bir adamım. Bilmem anlatabildim mi? O yüzden o yönden kendime “bir şansım kalmadı artık” diyorum.” (Sercan)

“Hedef akademisyenlik. Hangi yoldan gideceğimi ben de bilmiyorum. Garip bir şey çıkacak ortaya. Allah'tan hayırlısı. Bunu bir üç sene sonra falan tekrar konuşalım.” (Merve)

Deniz ise akademisyen olmak ve aile kurmak konusunu önemseydiğini ama kendine fazlaca güvenmediğini belirtmiştir:

“Akademisyen olmak istiyorum. İşte bir süreliğine yurt dışında eğitim almak veya çalışmak istiyorum. Onun dışında bu gönül cephesini de çok kafaya takıyorum aslında. Bir erkek arkadaşım olsun hatta çocuk sahibi olmak istediğim için evlenmek de istiyorum. Evlilik kurumu beni çok korkutuyor ama ona rağmen denemek istiyorum. Yürür yürümez.” (Deniz)

Çoğu katılımcı ise hedefi olmadığını belirtmiştir. Belirli bir hedef sahibi olmadıkları için hedeflerine ulaşmak için çaba sarf etmek durumundan da söz edilememektedir.

“Hedef demeyelim de isteklerim, evet, var hayatıma dair kısa vadeli. Kimisi çok elimde olmasa da yine de kontrol edebildiğim noktaya kadar bir şeyler yapmaya çalışıyorum... Çok kontrol edemiyorum ne yazık ki.” (Cansu)

“Bir hedefim yok ve başarıya temel bir ölçümüm yok, yani hani bir şey istersin, o olursa başarılısındır ya da bir şey istemezsin, mutlusundur. Biraz bu aralar öyle bir şey hiç olmadığı için. Yani evet, objektif bakacak olursam doğru yaptığım, iyi yaptığım, hızlı yaptığım şeyler vardır, ama başarılı bir insan mıyım, mesela kendimle ilgili söyleyeceğim ilk şey “başarılıyım” falan değil, çünkü orada bir değerlendirmem yok.” (Elif)

“30 küsuruz şimdi, hâlâ hayatımda belirgin bir yön yok ve bu aidiyet duygusu yoksunluğu bence bizi başarısız kılan şey... Hedefsizlik, ait hissetmeme, köklenememe.” (Sinem)

“Varmak istediğim bir yer iş konusunda yok. Düşünüyorum, sadece şu anda para kazanmak için çalışıyorum, o amaçla çalışıyorum. Ama böyle her şeye lanet olsun, Maslow’un piramidini düşünürsek o piramidin tepesine çıkmadığımız için, hedefi de düşük tutmalıyım.” (Yiğit)

Katılımcılara “hobilerini maddi gelire dönüştürüp dönüştürmedikleri ve bunu tercih edip etmedikleri” sorulduğunda 2 katılımcı yaşamlarında bu yönde adımlar attıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunun hobilerini ve kültürel sermayelerini yaşamlarının bir noktasında maddi kazanca dönüştürdüğü verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Ancak aynı zamanda bu dönüşümün kısa süreli ve geçici işler olduğunu da görmek mümkündür. Öte yandan bazı katılımcıların bu şekilde maddi kazanç sağlamayı tercih etmedikleri de ifade edilmektedir. Sermaye türlerinin biriktirilmesinin en önemli sebeplerinden biri, bir diğerine dönüştürülebilmesidir (Bourdieu, 1989). Helikopter ebeveynler de çocuklarının rekabet edebilirliklerini artırmak için kendi maddi sermayelerini çocukların kültürel sermayesini artırmak için kullanırlar. Ancak çalışmada kişiler dönem dönem kültürel sermayelerini maddi sermayeye dönüştürdüklerini ifade etseler de bunun geçici olduğunu belirtmiş ya da aksine bunu tercih etmediklerini söylemişlerdir. Katılımcıların bazıları hobilerini işlerinden bağımsız tutma taraftarıdır. Bu bulgular helikopter ebeveynlerin

çocuklarını çok yönlü yetiştirmek istemekteki ısrarlarının (Hershatter ve Epstein, 2010) onların gelecekteki statüsüne katkı sağlama sonucuna varmadığını göstermektedir.

“Evet. Hatta çoğunun oldu... Sevdiğin bir şeyi yapıyorsun, o yüzden de para kazanıyorsun. En güzel şey de o değil mi zaten, mutlu olarak para kazanmak.” (Esin)

“Olabilirdi, oldu da, ama iki sefer falan olmuştur, çok olmamıştır. O iş için para kazanmak istemedim daha doğrusu. Yani hobiydi sonuçta. İş gibi gördüğünde hobilikten çıkıyor. Kendime yapıyordum sonuçta o hobiyi.” (Ömer)

“Oldu. Müziğin oldu. Bir ara orkestradaki arkadaşlar müzik enstrümanı dersi alacaklardı. Biz o zamanlar çalmayı seviyorduk böyle. Dışarıda bir, iki tane yer ayarladık, oralarda çaldık, para kazandık, o paralarla ders almalarını sağladık arkadaşlar için, enstrüman dersi. Ama bir işe yaramadı tabii, çöp oldu gitti.” (Yiğit)

“Evet. Çocuk balesindeyken, Devlet Opera Balesindeyken, düzenli devlet sanatçısı maaşı alıyordum.” (Elif)

“Evet, daha önce bale öğretmenliği de yaptım.” (Cansu)

“İş hayatına ilk başladığımda ufak bir doğa sporlarıyla kurumsal eğitimler veren bir dağdaki bir okulda çalışmaya başladım aslında. Part time... Sonrasında yine bu kanaldan para kazanacak şeylerim oldu, ama ben kendim o yönde istemedim.” (Sercan)

“Olaydı iyiydi. Yok. Götürüsü olanlar oldu ama.” (Sinem)

“Hayır, hepsi zevk. Maddi götürüsü oldu. Hele ki o haritalara gömdüğüm paranın...” (Merve)

4.5. SORUMLULUK ALMA

4.5.1. Eş ile Yaşamda Sorumluluk Alma Davranışı

Katılımcılara yaşadıkları yerde sorumluluğu olup olmadığı sorulmuştur. Ebeveynlerinin evinden ayrı yaşamaya başlayan katılımcıların sorumluluğunun arttığı görülmektedir.

“Şimdi var. Herkesin istediği şekilde, mutlu olduğu şekilde.” (Ömer)

“Ben şanslı bir insanım... Evin düzeninden, tertibinden ben sorumluyum. Çok fazla evde yemek yapmıyoruz, ama yapılacağı zaman genelde eşim ya kendi yapar ya beni en fazla yamak olarak kullanır, “şu salçayı ver, geri koy” falan gibi. Çok iyi beceriyor o işi. Çamaşırı falan müsait olan yıkar, ortalığı ben toplar, tertiplerim. Mesela böyle yazdan kışa geçerken bir böyle dolapların değiştirilmesi

falan gerekir ya, onların farkına ben varırım, ama ben yaparım demiyorum, ama en azından fark ederim. Genelde haftada bir temizliğimizi yapan birisi olduğu için temizliği ikimiz de yapmıyoruz, ama acil bir temizlik gerekirse ikimiz de ucundan tutarız. Alışveriş yapılması gerektiği zamanı ben fark ederim falan filan.” (Elif)

“Genelde fazla bir paylaşım içindeyiz beklediğimin aksine. Aman maşallah diyeyim de yani. Çok böyle aşırı omzumda bir yük hissetmiyorum, çünkü o da yorulduğumun çok farkında olduğu için neye elimi atarsam o da benle birlikte atıyor. Ben de çok korkmuştum bu durumdan, ama her şeyi genelde birlikte yapıyoruz. Bireysel bir sorumluluk yok aslında evde.” (Cansu)

4.5.2. Aileye Dair Sorumluluk Alma Konusundaki Davranış ve Tutumlar

Çocuğun değerinin değişmekte olduğu yapılan araştırmalar tarafından ortaya çıkmaktadır ve ebeveynler demografik dönüşümle beraber daha az çocuk sahibi olmayı tercih etmektedirler. Çocuğun değeri, maddi getiri olmak yerine psikolojik kazanım olarak değerlendirilmeye doğru değişirken, çocuk sahibi olmak da maddi bir kazanç sağlamak yerine maddi sermayenin aktarıldığı bir olguya dönüşmüştür. Bu dönüşümde bulunan etkenlerden biri ebeveynlerin eğitim düzeyinin artmasıyla bir diğeri de içinde bulunulan sosyo-ekonomik düzeyin artmasıdır (Kağıtçıbaşı, 1993:100; Kudat, 1977:253). Öncelikle, katılımcıların tamamının ailelerinin yaşlılığında bakımına dair sorumluluk hissettiklerini belirtmişlerdir. Vefa, sevgi ve kendini borçlu hissetmek sıklıkla ifade edilen sebepler olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar ebeveynlerin yaşlılık beklentileri konusunda da genellikle çocuklarından böyle bir beklentileri olmadığını dile getirdiklerini söylemişlerdir. Ancak katılımcıların çoğu ebeveynlerinin sözleri ile beklentilerinin uyuşmadığını, aslında bakım beklentileri olduğunu düşündüklerini ifade etmektedirler. Bunun nedenlerinden biri de ebeveynlerinin kendi anne ve babalarının yaşlılık bakımlarını üstlenmesi vardır. Katılımcılar, aileleri bakılmak istemediklerini ifade etseler de kendi anne-babalarının yaşlılık bakımından kendilerini sorumlu tuttıkları için yapılması gerekenin bu olduğuna inandıklarını ya da hak ettiklerini düşünmektedirler. Bu veriler ışığında katılımcıların ebeveynlerinin çoğunlukla yaşlılıkta bakılmak istemediklerini dile getirmeleri şehir yaşamında çocuğun değerinin ve çocuktan beklentilerin değişmekte olduğunu desteklemektedir. Katılımcıların anne-babaları kendi ebeveynlerine bakmış olsalar da bunu çocuklarından beklememektedirler.

Öte yandan katılımcıların önemli bir kısmının ailesine karşı oldukça yüksek düzeyde sorumluluk hissettiğini söylemek mümkündür. Araştırma kişilerin motivasyonlarının önemli bir düzeyde aileleri ile alakalı olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda aileye karşı hissedilen sorumluluğun içsel motivasyon yönelimli olduğu anlaşılmaktadır. Hedef sahibi olmak, elcil davranışlar göstermek ve toplumda işlev sahibi olmak kendini gerçekleştirmenin önemli alt faktörlerindedir (Keyes, 1998; Ryff, 1989) ancak katılımcılarda görülen sorumluluk duygusunun diğer boyutları arasında aile ile karşılıklı bağımlılık ve geleneksel toplum öğelerini taşıma olduğu da düşünülebilir. Araştırmalar yaşlılık bakımının sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek gruplarda ve kent yaşamında daha yüksek oranlarda profesyonel kurum ve kişilerce sağlandığını göstermektedir (Oğlak, 2017). Ancak araştırmada yer alan bireyler iki değişkeni de göstermelerine rağmen bu istatistiğe uyum göstermemektedirler.

“Ebeveynlerinizin yaşlılığında bakımlarına dair sorumluluk hissediyor musunuz?” sorusuna yanıtlar;

“Eğer bakmamı isterse bakarım, niye bakmayayım. Bir bakım evine filan bırakacak değilim... Hani babama da aslında bakmak isterim, ama babamın yanında üvey annem var, üvey kardeşim var. Ama annem öyle değil, kimse yok. Ve ona karşı sorumluluk hissediyorum. Ve de tabi ki onu çok seviyorum. Bütün gün yanında olmayı isterim tabi ki...” (Esin)

“Ya vefa işte ya, gerekiyor. Girer insan ona, bunca sene sana bakmışlar, düşünsene. Azıcık ben baksam ne olur ki?” (Yiğit)

“Düşünüyorum. Evet. Sorumluluktan ziyade merak hissediyorum. Anneannemde de Alzheimer filan vardı ya. Daha bir merak uyandırıyor bende nasıl olacak diye ama yaşlandıklarını da fark etmeyeceğim gibime geliyor. Çünkü biz onlar için hep aynıyız ya, hep çocuk kalıyoruz ya. Onlar da bizim için hiç bir zaman yaşlanmayacaklar gibi.” (Beliz)

“Evet. Yani, annemin çok fazla çok kaygı hissediyorum sorumluluğun da ötesinde. Bu benim için çok ciddi bir kaygı noktası. Yarınıyla ilgili bile çok ciddi bir sorumluluk ve kaygı hissediyorum. Babam konusunda da bilinmezlik dolayısıyla bir kaygı hissediyorum. Adam evli. Evini bilmiyorum, nerede yaşadığını bilmiyorum, karısıyla görüşmüyorum falan ama yani o kadın ona bakar mı, ne planlıyorlar, hiç yüzleştiğim şeyler değil. Beni ne bekliyor bilmiyorum.” (Elif)

“Annem, babam değil, ama anneannem ve dedeme karşı bir sorumluluk hissediyorum. Annem ve babamın nedense yaşlandığını bir türlü bünyem kabul etmiyor.” (Cansu)

“O noktada çok böyle ailemin bana yaptığı gibi ‘aman onu yapma, aman bunu yapma ‘ gibi koruma değil de öyle uzaktan, tam düşeceği yerde şöyle tuttuğun o yaklaşım var ya, onu sergileyebilmek, başka bir şey değil. Senin için hep oradayım, ama hiç baktığında orada değilim noktasında.” (Sercan)

“Evet, tabii ki. Şu anda annemin yalnız kalmadığından ve iyi olduğundan emin olmak durumundayım, babamın vefatından beri. Böyle bir sorumluluğum var. Annemin akıl sağlığını koruduğundan, manen ortalama bir halde olduğundan emin olmam gerekiyor. Yine maddi bir ihtiyacı olursa orada olduğumuzu bilmesine ihtiyacım var.” (Sinem)

“Sonuçta beni bir şekilde büyüttüler, ettiler. Ben bu noktadan sonra onlar yaşlandıktan sonra onlara en azından en kötü ihtimalle sağlam bir maddi katkı olsun isterim.” (Bora)

“Tabi, evet. İşte şu an bile annemin en azından geleceğini çok iyi görmüyorum. Kafa git gide gidiyor. Sonuçta tabi benim sorumluluğumda. Yani bir yere yatırırım, birisini tutarım onlar bakarlar gibi bir şey değil. Kendim ilgilenirim gibi düşünüyorum.” (Deniz)

Katılımcıların sorumluluğa dair düşünceleri ile ebeveynlerinin bu bağlamdaki tutumlarının karşılaştırılması için “Sizce ailenizin sizden yaşlılıkta onlara bakmanız beklentisi var mıdır?” sorusu sorulmuştur:

“Hayır. Yani değişir. Mesela şey olsa, atıyorum, gerçekten çok yaşlırsa önemsemez. Asla kabul etmese de bence yapmamı ister. Ne düşündüğünü bilmiyorum, o noktaya gelirse bence yine de hayır der ama ben yapmak isterim. Annem çünkü.” (Esin)

“Beklemezler, hayır. Ben istiyorum. İstemek zorunda bırakılıyorum, ama bir şekilde bunu dile getirmiyorlar, ama anneanneme yaptıkları şekilde baktıkları için ben de bir nevi gelecekte onlara ben de bakacağım yani. O duruma geliyor.” (Ömer)

“İstemiyorlar da ben büyük ihtimal yapacağım onlara bunu bir şekilde.” (Yiğit)

“İkisi farklı düşünüyor. Birisi öyle bir beklenti içerisinde, birisi değil.” (Beliz)

“Annemin tabii ki. Dile getirmez, getirmesine gerek dahi olmadığını düşündüğü için getirmez. Ben oradayım çünkü. Babamın dediğim gibi, beklentisi yok, ama ne olacak bilmiyorum. Beklentisi olduğunu ifade etmedi.” (Elif)

“Hiç zannetmiyorum, çünkü özellikle annem, daha doğrusu babam da öyledir, birisinden bir şey beklemekten çok haz eden tipler degillerdir. Her şeylerini kendileri yapsınlar mümkünse.” (Cansu)

“Yok, ama bence var. İçten içe onu hissediyorsun. Dile getirmiyorlar. Çok böyle duygusal, kırılğan, ponçik tipler, ama zaten getirsel de getirmeseler de mümkün değil yani bırakmam.” (Merve)

“Yok, bana hiçbir şekilde yük olmak istemezler. Bana annem-babam olabildiğince az yük olmak ister, ama ben onlarla her türlü ilgilenmek isterim.” (Övünç)

“Olmadığına eminim, çünkü kendi kendini huzurevine yerleştirmek niyetinde.” (Sinem)

“Valla söylediklerine göre yok, ama dediğim gibi çok sağlam manipülatif insanlar olabilirler ve ben bunu anlamıyor olabilirim.” (Bora)

“Yani annem hep şey diyor; “bize bir şey olursa bak bir yere yatır” falan diyor. “Senin sorumluluğun değil bu hayatını yaşa” diyor. Ama bence babamın böyle bir beklentisi var. Biz yıllarca bu kıza yatırım yaptık, baktık bir şey olursa bu da bize bakacak. Bakmak zorunda gibi.” (Deniz)

“Aileniz kendi ebeveynlerin yaşlılıkta bakım sorumluluğunu aldılar mı?” sorusuna da tüm katılımcılar “evet” cevabı vermiştir. Katılımcıların kendi ebeveynlerinin yaşlılık bakımına dair hissettikleri sorumlulukların bir kısmını ailelerinin onlara bakıyor oluşu oluştururken bir kısmının da ailelerinin kendi ebeveynlerine bakmasının oluşturduğu anlaşılmaktadır.

“Var. İkisinin de vardı. Hâlâ anneannem bize son derece yakın yaşar. Annem de en kötü iki günde bir gider.” (Bora)

“Şöyle, babamın anne ve babası zaten çok ani ölümler. Öyle bir elden, ayaktan düşme durumu olmadı. Annemin oldu. Annemin bütün ailesi öyle elden, ayaktan düşerek gittiler. Hepsinde de annem aşırı sorumluluk üstlenmişti.” (Sinem)

“Tabii, tabii. Şu an hepsi vefat etti de, ama hep ilgileniyorlardı.” (Övünç)

“Çok, acayip canım ikisi de.” (Merve)

“Baktılar. Annem bakıyor. Babaannem vefat etti, ama annem bakıyor şu an.” (Yiğit)

“Baktılar. Bakıyorlar. Zaten o da bana vicdan yaptırıyor. O yüzden.” (Ömer)

“Annemler doktor ya, babaannem kötü bir hastalık süreci yaşadı, daha sonra vefat etti. Yanımıza alıp bakma gibi değil, ama kapı komşusuyduk ve o zaman tabii ki olması gerektiği kadar yanında oldular.” (Elif)

4.5.3. Ülkeye Dair Sorumluluk Alma Konusunda Yaşanan Sorunlar Ve Başa Çıkma Yöntemleri

Katılımcıların ülkelerine dair duyduğu sorumluluğu anlamak için, “Ülkenize karşı sorumluluk hissediyor musunuz? Gezi olaylarına katıldınız mı? Oy kullanıyor musunuz?”

soruları sorulmuştur. 11 katılımcı ülkeye karşı sorumluluk hissetmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların çoğu sorumluluk duygularının zamanla azaldığını söylemektedir. Ancak bütün katılımcılar seçimlerde oy kullandıklarını da belirtmişlerdir. Bunun nedenine dair öne çıkan tema ise bir şekilde söz sahibi olmak istemeleridir. Katılımcıların çoğu Gezi olaylarına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Y kuşağına dair çalışmalar “*onların dünyada söz sahibi olmayı istediklerini ve değişimlere önyak olabileceklerine inandıklarını*” ifade etmektedir (Weber, 2015; Myers ve Sadaghiani, 2010). Katılımcıların oy kullanmaları ve toplumsal olaylarda yer almak istemeleri, Y kuşağının bu özelliğini destekler niteliktedir. Bununla beraber katılımcıların önemli bir kısmı söz edilen toplumsal hareketlere ebeveynleri ile katıldıklarını da belirtmişlerdir. Bu bulgu hem aileler ve çocuklarının ortak görüşleri ve yönelimleri olduğunu hem de bireylerin yetişkinlik yaşamlarında da sorunlarla ebeveynleri ile beraber başa çıktıklarını göstermektedir.

Ülkeye aidiyet duygusunun yaygın olarak yaşanmadığını aidiyet kısmında ele almıştık. ‘Sorumluluk duygusu’ da, yaşanan ‘ait olmama’ duygusunun devamı niteliğindedir. Katılımcıların seçimlere katılmaları ‘uyum sorunuyla şekilci olarak baş etme çabalarını’, toplumsal olaylara katılmaları ise ‘isyan davranışını’ çağrıştırmaktadır (Fulcher ve Scott, 2007:47-48). Katılımcıların zamanla duydukları sorumluluğun azaldığını söylemeleri Durkheim’in “kişilerin zamanla umutsuzluğa kapılması nedeniyle anominin ortaya çıktığı” düşüncesiyle paralellik taşımaktadır (Durkheim, 2013:248, 250). Bir diğer önemli konu da sorumluluk duygusunun altında yatan *sosyal katkıya* ve dolayısıyla *sosyal gerçekleştirmeye* inancın kalmaması durumudur (Keyes, 1998). Kişilerin toplumla ilişkilerinin olumlu sonuçları olması için gerekli faktörlerden olan sosyal katkı ve sosyal gerçekleştirme inancı katılımcılar için zedelenmiştir.

Bireylerin sosyal olarak *iyi* olmaları için gereken unsurlardan bir diğeri de *sosyal kabuldür*. Kişiler toplumun bir parçası olduğunu düşünürken toplumdaki diğer kişileri de kabul etmeli ve onların da iyilik yapma potansiyeline inanmalıdır (Keyes, 1998). Ancak katılımcıların sözlerinden bazılarının *toplumda iyiliğe yer olmadığına inandıkları ancak diğerlerinin sorumluluk duymadıklarını* söylemesine rağmen *ülkelerine sahip çıkmak istediği* anlaşılmaktadır.

Araştırmalar Y kuşağının sorumluluk algı düzeyini yüksek bulurken (Hershatter ve Epstein, 2010), helikopter ebeveynliğin sorumluluk algısına olumsuz etki ettiğini de söylemektedir (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Araştırmanın sonuçları her ikisini de destekler niteliktedir. Katılımcılar ülke ve toplumlarına dair yoğun sorumluluk duygusu hissetmiş olmakla beraber hayal kırıklıkları sebebiyle bu inançlarını kaybetmişlerdir. Ancak hayatlarının belirli dönemlerinde toplumsal hareketlere katılarak bir değişim yaratacaklarını düşünmüş ve bunun için aileleri ile beraber çaba sarfetmişlerdir.

“Ülkeme karşı sorumluluk, askerliğimi yaptım, bitti. Ülkeme karşı hissediyorum da, bilmiyorum ya. Bizi yönetenlere karşı çok hissetmiyorum. Onlar için savaşa girmem, ama ülkemdeki insanlar için savaşa giderim ya da bir şey olsa onlar için değer veririm yapabileceğim bir şey varsa.” (Ömer)

“Ülke mantığına karşı olduğum için hissetmiyorum, ama bu kurtlar sofrasında bizim bizden başka dostumuz yok. O yüzden yine de bir ülkeyi korumak gerekiyor.” (Yiğit)

“Ülkeye ait hissediyorum topluma ait hissediyorum ama öyle bir sorumluluk hiç hissetmiyorum.” (Beliz)

“Hayır. Çünkü o sorumluluğu yerine getirmene izin vermiyor ülke. İyilik yapamıyorsun insanlara, kimsenin gözünü açamıyorsun, oy verince sayılmıyor falan. Vardı, ama işe yaramadı yani.” (Elif)

“Yok. Kaybettim o duygumu ben... Valla ben üniversitede okurken kaybettim herhalde. Bu kadar böyle bir şeylerle okuyup haşır neşir olmadan “askere bile giderim” falan, şimdi bırak allasen ne askerliği. Hiçbir noktasında sahip çıkmak istemiyorum, çünkü o da bana sahip çıkmıyor zaten... Oy kullanıyorum ki şikâyet hakkım olsun.” (Cansu)

“Ben mesela şey olarak düşünüyorum da, çoğu insanın yanlış düşüncesi bence, sadece Türkiye’ye faydalı olacak bir şey yapmak olarak görmemek gerekiyor. Direkt dünyaya faydalı olacak diye düşünmek gerekiyor. Ben mesela Türkiye’deki hayvanlar için de bir şey yapmak isterim, ama Almanya’daki hayvanlar için de eşit şekilde bir şey yapmak isterim.” (Övünç)

“O zaman evet. O (Gezi zaman) şunu gösterdi, bir sorumluluk hissetmene gerek yok bura için... “Ben varım” demek için, başka bir şey değil oy kullanma sebebim.” (Sercan)

4.5.4. Geleceğe Dair Planlar ve Sorumluluk Alma Konusunda Yaşanan Sorunlar Ve Başa Çıkma Yöntemleri

Yetişkin yaşama geçiş konusunda helikopter ebeveyn sahibi kişilerin problem yaşadığı çünkü özerk ve yetkin yetiştirilmedikleri yapılan araştırmaların sonuçlarındandır (Deci ve Ryan, 2000). Aynı zamanda kendinden sonraki nesli yetiştirmek ve ona habütüsünü, yani var olan sermaye birikimlerini aktararak değerlerin yeniden üretilmesine katkıda bulunmak sosyalizasyonun önemli bir diğer aşamasıdır. Ve Bourdieu, her grubun ve sınıfın en temel amaçlarından birinin kültürünün yeniden üretilmesi olduğunu ifade eder (Bourdieu, 1991). Bu sebeple katılımcılara gelecekte almayı düşündükleri sorumluluklarla ilgili sorular sorulmuştur.

Bekâr katılımcıların ileride aile kurmak ve çocuk sahibi olmak konusunda verdiği cevapların çok çeşitli olduğu görülebilmektedir. Ancak katılımcıların ülkeye aidiyet ve güven sorunları nedeniyle böyle bir sorumluluk istemedikleri, kendilerini bu bağlamda yeterli hissetmedikleri ve kendilerini gerçekleştirmek ile ilgili hedeflere öncelik verdikleri ortaya çıkan temalardandır. Toplumun norm olarak gördüğü ve uygun bulduğu hedefleri benimsememek anomi nedenlerindedir (Fulcher ve Scott, 2007:47-48). Aile kurmak ve bu bağlamda gelecek planı yapmak, kişilerin özerk hareket edebildikleri, yakın ilişkiler kurabildikleri ve yeterli hissettikleri anlamına gelmektedir. Ancak katılımcıların cevapları arasında kendini topluma ait hissetmeme ve sorumluluk almaya yetkin ya da uygun hissetmeme bulunmaktadır. Bu yanıtlardan helikopter ebeveyn sahibi kişilerin yakın ilişkiler kurmakta ve geleceğe dair önemli sorumluluklar almakta kendilerini yetkin hissetmedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcılara gelecekle ilgili sorumluluk almaya dair planları evcil hayvan besleme planı yapıp yapmadıkları sorusu ile de sorulmuştur. Katılımcıların çoğunun yanıtları evcil hayvan sahibi olma taraftarı olduklarını göstermekle beraber yine de sorumluluk konusunda kaygı taşıdıkları görülmektedir. Öte yandan ailesiyle yaşayan katılımcılar ailelerinin isteklerine uymak zorunda olduklarını ve ailelerinde ayrı bir yaşam alanına sahip olduklarında bu konuya sıcak baktıklarını da belirtmişlerdir. Verilen cevaplardan, helikopter ebeveyn sahibi yetişkinlerin ailelerinin koyduğu sınırlar içerisinde yaşamaya devam ettikleri görülmektedir.

"Evet, düşünüyorum." (Ömer)

"Vallaha istemiyorum yani. Bitsin, gitsin diyorum artık şu mesele. Bitse de gitsek dünyadan diyorum ya." (Yiğit)

"Bir noktada anne olmak istiyorum evet. Ama hangi nokta onu bilmiyorum şu an." (Beliz)

"Şu anda fikir aşamasında, ama keşke gönlümden geçen gibi olsa. Ama bakarsın gözümü karartırım. Çok düşündüğüm zaman hiç işin içinden çıkamıyorum. İşin ucu "bu memlekete çocuk mu doğurulur" a kadar bağlanıyor." (Cansu)

"Önümüzdeki en azından bir beş sene zannetmiyorum. Çok sanmıyorum ama yani. Uzun bir süre yok." (Merve)

"Olsa güzel olur, ama önce bu kendimi gerçekleştirmek, sanatımı okuyayım, şeyimi yapayım." (Övünç)

"İki üç yıldır işte, buraya uygun olmadığımı çok net eminim. O yüzden de burada bir gelecek, bir aile kurmayı kesinlikle düşünmüyorum. Eşimle birlikte de gidecek olsam, orada evlenmek gibi de bakmıyorum, burada beraber olduğum biri var. Onunla da gitmek peşindeyim." (Sercan)

"Eğer hayatımın sonuna kadar birlikte olacağım kişi istiyorsa yaparım. Daha istemez taraftayım çok fazla olmasa da. Çocuk zor bir şey. Ortaya öyle bir insan var ediyorsun bir şekilde, ama orada bitmiyor... Doğru düzgün eğitim yok. Aileden gelen eğitimi almamış, empati yeteneği gelişmemiş bir sürü insan var ortamda... O cidden çok büyük bir görev. Kendimi ona o kadar hazır hissediyor muyum? Hissetmiyorum. İlerde değişebilir mi? Mümkün." (Bora)

Evcil hayvan besleme planınız var mı?

"Evcil hayvan besledim... O yükün altına girmek istemiyorum ya." (Ömer)

"Ya, köpek beslemek istemiyorum. Hayvana eziyet oluyor evin içinde. Köpek için kötü. Köpek ev hayvanı değil ya. Hani böyle hastalıklı, dışarıda kendine bakamayacak olursa tamam, eve alırım da, onun haricinde hayvanların yeri dışarıya ya, onlar orada mutlu." (Yiğit)

"Kesinlikle evet. Harika bir şey bence onların varlığı." (Beliz)

"Bir tane kedim var, Ponçur. Hep evcil hayvanım oldu... Hatta şu anda şey istiyorum, bir tane köpek alayım istiyorum. Köpek biliyorsun kedi gibi değil. Kedi kolay tabii, takılıyor kendi kendine. Köpek çok zor." (Elif)

"İstiyorum, ama şu anda onun sorumluluğunu alabileceğimi düşünmüyorum. Şöyle düşünüyorum, mesela küçük bir köpek alsam evde bu kadar saat o hayvana günah değil mi?Bebek de alsam barınaktan alırım, ama büyük bir köpek alsam evim çok buna müsait değil ve bu hayvana yazık, çünkü yine yalnız kalacak. Sabah çıkacağı 15 dakika, akşam geleceğim yarım saat. O yüzden eziyet etmektense almam. Çünkü o bir noktadan sonra sadece kişinin kendi tatmin oluyor." (Cansu)

”Evcil hayvanım yok ya, daha alamadım. Kedi alacağım, çok istiyorum, ama hayvan benimle birlikte harap ve bitap düşecek iki ev arasında, bir oraya çık, bir buraya gel falan.” (Merve)

“Onunla ilgilenebileceksem evet. Hayvan mutlu olacaksa eğer, evet. Büyük ihtimalle ilerde hayvana zaman ayırabileceğim kadar para kazanabilirsem o zaman düşünürüm.” (Övünç)

”Bu ülkede bir eve çıkmak, dediğim gibi, bir iki, üç gün bir yerde kalmak gibi geldiği için... Şartlara bağlı, ama isterim. Kuşa da indirgemek istemem.” (Sercan)

”Tabii. Eskiden anneannemin evinde beslediğim oldu, kendi ailemin evinde beslediğim oldu, ama sonra insanın annesinin biraz temizlik manyağı olmasından kaynaklı şeyler. Çok fırsatım olmadı, ama kendime ait bir yere çıktığım anda ilk yapacağım şey kedi almak olacak bir yerden. Köpek de alabilirim. Köpekler çok hareketli, o yüzden. İş yani o.” (Bora)

“Ben ayrı eve çıkarsam kendim yaşamaya başlarsam direk edinirim mutlaka. Ama hani aileme öyle bir baskıda bulunmam onlarla yaşıyorum, onlar isterse şimdikinın başına bir iş gelirse onlar isterse olur.” (Deniz)

4.5.5. İş Hayatında Sorumluluk Alma

Y nesli ile ilgili çalışmalar, kişilerin bireysel sorumluluk almak yerine takım çalışmasında bulunmayı ve iş arkadaşları ile sürekli iletişimde olmayı tercih ettiğini öne sürmektedir (Myers ve Sadaghiani, 2010). Araştırmada da katılımcıların çoğunun takım çalışmasını tercih ettiği görülmektedir. Bu tercihin nedeni olarak ise çok sesliliğin daha doğru sonuçlara ulaştıracağı düşüncesi, daha zevkli olması ya da işi kolaylaştıracağı öne sürülmüştür. Bireysel çalışmayı tercih eden katılımcıların nedenleri arasında ise karar verme sürecini zorlaştırması ve iş arkadaşlarının yetkinliğine güvenmeme düşünceleri öne çıkmaktadır. Her iki tercihte de kişilerin iş ortamında uyum ve huzur aradığı verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Y kuşağının belirlenmiş özellikleri arasında *sonuçlara hızlı ulaşma isteği* ve *sabırsızlık* gösterilmektedir (Weber, 2015). Aynı zamanda iş bölünmesinin tercih edilmesi kendini yetkin hissetmeme ve bireysel ve özerk hareket etme konusunda yetkin olmama konusunu da düşündürmektedir.

Katılımcılara *takım çalışmasını mı bireysel çalışmayı mı tercih ettiklerini* sorduk.

“Takım çalışmasındaki insanlar önemli. Yalnız da çalışabilirim, ama takımda çalışan insanlar takım çalışmasına uygun değilse, yani uyumlu insanlarla çalışmayı isterim.” (Ömer)

“Kesinlikle takım çalışması ya. Başarıya daha rahat çıkarısın. Takım çalışmasıyla daha hızlı ilerlersin. Ama insanların düzgün olması gerekir. Sanki kolaymış gibi herkes takım çalışması, takım çalışması diyor da iş ilanlarına, hem bireyin düzgün olması gerekiyor, hem de bir de birbirine uyum sağladığı zaman sinirlenmeyeceksin, bilenmeyeceksin, iş sonuçta bu. Dünyayı da kurtarmıyoruz.”
(Yiğit)

“Takım çalışması. kesinlikle takım çalışması. Dediğim gibi daha bilmiyorum çünkü takım çalışması olmazsa yapılacak bir iş değil yani çok fazla iş yükü var.”
(Beliz)

“Yerine göre değişir. Bunun şeyi yok, ikisinin de çok iyi uyduğu şablonlar var.”
(Elif)

“Bireysel çalışmayı tercih ederim. Çünkü mesela materyal hazırlarken her kafadan ayrı ses çıkıyor. Ya da mesela, bu kapı hazırlıyorsun, pano hazırlıyorsun, “ama şöyle daha kolay olur, böyle daha kolay olur”. Herkese göre kolay olan kısmı başka. Ben bireysel olmayı tercih ederim.” (Cansu)

“Birey. O konuda çok netim. Ama bunda büyük ihtimalle benim tek çocuk olmamın da çok etkisi var. Çok alışığım.” (Merve)

“Bireysel kesinlikle. Olabildiğince işi kendim yaparım, çünkü başkalarına güvenmem... Bazen mesela anlatacağıma kendim yapayım dersin ya, hani o tarz bazen başkasına yaptıracağım işi kendim yapıyorum.” (Övünç)

“Aslında takımı tercih ederim, ama benim için bir takım oluşturmak çok zor bir şey o yüzden de bireysel bir şeyin bana daha uygun olduğunu düşünüyorum.”
(Sercan)

“Bankacılığı seviyorum dedim, bankacılık yapıyorsam takım çalışması tabii ki. Bireysel çalışamazsın bankacılıkta. Ama akademik bir şey yapacaksam da bireysel.” (Sinem)

“Takım yönetme taraftarıyım. Başkalarının beni yönetmesine güvenmiyorum.”
(Bora)

4.6. İLETİŞİM KURMA SORUNLARI VE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

4.6.1. Aile Fertleri İle Yaşanan İletişim Problemleri

Helikopter ebeveynlerin çocuklarının ergenlikten yetişkinliğe geçişte problem yaşadığı öne sürülmektedir (Schiffirin, Liss, Miles-Mclean, Geary, Erchull ve Tashner, 2014). Bu nedenle katılımcılara “ailenizle çatışır mısınız? Genellikle aynı fikirde olur musunuz? Ergenlikte çok çatışma yaşar mıydınız?” şeklinde sorular sorulmuştur. Katılımcıların

çoğu ergenlikte çok çatışma yaşadığını, bazıları ise hala yaşamakta olduğunu ifade etmiştir. Kişilerin aileleri ile yaşadığı sorunları çözmek için *anlaşmaya varma* ya da *tartışmadan geri çekilme* şeklinde olduğu görülmektedir. Genellikle çok etkili iletişim kurulduğu ifade edilememiş olsa da çatışmaya yol açan konuların genellikle ebeveynlerin katılımcılara müdahalesi nedeniyle olduğu da çıkan sonuçlar arasındadır. Bu örüntü, helikopter ebeveynlerin müdahalesinin aile içi iletişim problemlerine yol açtığı bulgularını desteklemektedir (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Aynı zamanda örneğin bilgisayar oynamaya karışma gibi müdahaleler, ebeveynlerin de yetişkinliğe geçen bireylere aşırı ebeveynlik yapmaya devam ettiğini göstermektedir. Beraber yaşayan ailelerin daha müdahaleci olduğu bulgusu (Jill ve Julie, 2014) verilen cevaplarda desteklenmektedir.

“Vallaha hâlâ çatışıyoruz. Kuşak farkı, o olacak. Anlaşılmazlık oluyor, yanlış anlama özelliikle... Ben sakın kaldığım için hiç hararetlenmiyorum. Annemle biraz daha fazla (çatışıyorum)... Annemle ders konusu, babamla da bilgisayar oyunu.” (Yiğit)

“Konudan konuya değişebilir. Annemin meşhur, artılar eksiler listesi vardır. Bir şey tartışmayız liste çıkarırız. Artılar ve eksiler... Baş etmeyi öğrendiğim için artık oturup dinliyorum, “evet annecim, sen listeyi çıkaracaksın biliyorum, ve bekliyorum” diye.” (Esin)

“Yok, çatışırız ya. Aynı fikirde olduğumuz zaman da oluyor, ama çatıştığımız da oluyor. Genelde aynı fikirdeyiz ama.” (Ömer)

“Hep değil, sık sık (aynı fikirde oluruz). Çatışma şeklinde olmuyor, konuşup anlaşma şeklinde oluyor. Tolere etme şeklinde oluyor.” (Beliz)

“Genellikle aynı fikirdeyizdir.” (Elif)

“Genelde aynı fikirde oluruz. Onay almayı seviyorum. Direkt onaylıyorlar... Soruyorum “şöyle mi olsa, böyle mi olsa” diye. Ben kararımı vermiş oluyorum zaten. Genelde örtüşüyoruz. “Tamam, teşekkür ederim” deyip çıkıyorum.” (Cansu)

“Ergenlik çok zorlu geçti. Çok çatıştık... çok inatçıydım. Mesela birisi ak derse o benim için kesinlikle karaydı. Niye böyle bilmiyorum. Onun dışında çok çatışır mıyız? Genellikle çok çatışmayız. Orta yolu buluyoruz, o konuda rahatız... Bir de büyüdükçe galiba bir tuhaf oluyor, anlıyorsun karşı tarafı... Üf falan deyip gidiyorum artık kavga etmek yerine.” (Merve)

“Fikirde de farklılık var, iletişim dilinde de farklılık var. Kuşağa bağlı olabilir bu. Ancak, ailem, babam bilişimci olmasına rağmen o kuşak farklılığı çok sertti... İletişimim sıkıntılı. Geçmişte onlara sert çıkardım. Daha böyle ergen görüntüsü vardı, ama o çok uzun süre sürdü farklı bakış açılarından dolayı. Birbirimizi

hiçbir zaman için anladığımızı düşünmüyorum... otuz beş senede. Sadece bir şekilde birbirimizi idare ettiğimizi düşünüyorum.” (Sercan)

“Yarı yarıya diyelim... Biz aslında aileyle, özellikle babamla olan ilişkimizde çok birbiriyle uğraşan, sataşan, sert iletişimi olan bir baba-kız ilişkimiz olmasına rağmen aynı zamanda da çok eğlenirdik. Nüktedan bir tarzı vardı babamın çok. Bir yandan da çok derin sohbetlerimiz olurdu. Annemle şimdi şimdi daha yakınız, ama hiçbir zaman çok gergin ilişkisi olan bir ailemiz olmadı yani. Üçümüzün bir arada olduğu ve keyif aldığı, öyle bir ahenk yoktu; ya ben annemle ya ben babamla gibiydik.” (Sinem)

“Ailem, ben açıkladıktan sonra benim fikrime gelir... Geri kalanında da çok garip bir ergenliğim olduğunu düşünmüyorum.” (Bora)

“Çatışma oluyor ama sonra genelde nedense ben hep onları dinliyorum. Ergenlik çatışmalı oldu aslında ama şöyle; mesela atıyorum babam hiç bir zaman hiç bir yerde kalmamı istemiyordu ben de sürekli kavga ediyordum onunla. İşte seyahate gideceğim şunu yapacağım, orada kalacağım. Hiç bir şekilde izin vermiyordu. Şu şekilde orta yolu buluyorduk, mesela işte ben bir yere gideceğime o kişiyi eve çağırıyordum.” (Deniz)

4.6.2. Sosyal Çevre ile İletişim Yöntem ve Tercihleri

Katılımcılara sosyal çevreleri ile görüşmeyi sevip sevmedikleri sorulduğunda alınan cevaplarda çoğunluk kişisel tercihleri yansıtmaktadır ve genelleme yapmaya uygun veriler elde edilmemiştir. Kimi katılımcılar akrabalarla severek görüştüğünü ifade ederken diğerleri ailesinin isteğiyle görüştüğünü söylemektedir. Ancak ailesinin isteği ile akrabalarla ya da eve gelen misafirlerle kurulan zorunlu iletişim, helikopter ebeveynlerin müdahaleciliğini ve aile ile yaşayan katılımcıların buna daha çok maruz kaldığını göstermektedir. Sosyalleşme de ailenin birincil görevidir ve habitus bunun önemli mekanizmalarından biridir. Ebeveynler geleneklerini ve sosyal çevrelerini kendinden sonraki nesillere aktararak kültürel ve sosyal sermayelerinin yeniden üretilmesini sağlarlar (Berger ve Luckmann, 2008:251; Bourdieu, 1989). Helikopter ailelerin de bu süreci, çocukları yanlarında olduğu sürece sürdürmek istedikleri görülmektedir.

Geleneklerin aile içerisindeki önemini anlamak için katılımcılara sorulan “*Akrabalarla iletişiminiz nasıldır? Bayramlarda görüşme geleneği var mıdır? Sever misiniz?*” sorularına alınan yanıtlar:

“Sevmem ya, sevmiyorum, ama götürürlerdi.” (Ömer)

“Kalan akrabalar artık yok. Çok kalmadı çünkü. Görüşmüyorum. Bana göre akraba sevmeyerek konuşmak zorunda kaldığın kişiler. Uzaklar için söylüyorum, birinci dereceleri söylemüyorum.” (Yiğit)

“Çok eskiden Şeker Bayramında annemin teyzesine giderdik. El öptürüp bize şeker verirdi falan... Akraba görüşmesi sıkıcı gelirdi, ama şey hoşuma giderdi, mesela küçük küçük hediyeler verirdi ve büyük teyzem bir sürü bozuk para toplamış, salonun ortasına atardı bozuk paraları, biz de yerde onları toplardık. O eğlenceliydi, yoksa öyle sıraya geçip el öpmek falan saçma gelirdi.” (Övünç)

“İletişimsizim. İlettiğim akraba dediğim şey anne, baba, anneanne. Aynı evde yaşıyorum. Teyzelerle yakın oturduğu için bize uğradılarsa görürüm, bizimkiler gidiyorsa gitmem falan. O kadar.” (Sercan)

“Biz Eskişehirliyiz. Orada da gelenekler sürdürülüyor. Baya bayramda bayramlık giyip. En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün akrabalar geziliyor, el öpülüyor baya uzun oturuluyor. O bence biraz tatsız. Yani yapay geliyor bana. Samimiyetsiz geliyor. Mesela, babam teyzelerini sevmiyor ama bayramda bizi götürüyor oraya. Ve seviyormuş gibi davranıyor. Bizim de öyle davranmamız gerekiyor. Baba tarafıyla aram çok iyi değil kopuk. Anne tarafıyla çok rahat iletişim kurabiliyorum, baba tarafıyla biraz onlar için de öyle büyük ihtimalle biraz zoraki sürdürülüyor. Ama anne tarafımdan kuzenim gerçekten severek arıyor.” (Deniz)

“Çok severim ama çok denk gelmez. Çok büyük bayram kutlamaları öyle şeyler olmaz. Hani bir telefonla konuşulur. Ama severim o muhabbeti, bayram muhabbetini.” (Beliz)

“Görüşme çok zaman alan bir şey. Bayramlar, seyranlar eğer çalışmıyorsam benim tatil yapabildiğim çok nadir zamanlardan biri. Kimsenin benden onları ziyaret etmem beklentisinde olabileceğini düşünmüyorum. Yani gelmeyeceğim, gelirim çok şanslıyız ikimiz de, ama o böyle sırf ritüel olduğu için benden de bunu beklemeyin. Ama sevdiğim insanları aramayı hatırlatmak için benim için iyi bir zaman bayramlar. Mesela bir öğretmenler gününde kalkarım bütün öğretmenlerimi ararım. Bir öğretmenler gününde hiçbirini aramam, biter gider.” (Elif)

“Ben severim o işi. Ama şöyle, anne tarafımla zaten biz çok samimi olduğumuz için çok keyifli geçer, yani o bir bayramlaşmaktan çok eğlenirdik diyeyim eskiden.” (Cansu)

“Hepsi aranır istisnasız... Sevdiğim akrabalarımınla konuşmayı seviyorum da, total olarak hepsini arayıp hepsine aynı şeyi söylemek bazen gerçekten çok bunaltıcı olabiliyor. Öğretmenler günü, bizim aile için kutsal kabul edilebilecek bir gün. Sülalenin yüzde 90'ı öğretmen zaten ve hepsi teker teker aranacak yani.” (Merve)

“Hâlâ görüşürüm. Her bayramda anneanneme giderim... Aile büyüklerine iki bayramda bir giderim genelde... Çünkü şey önemli, o insanlar sıkılıyorlar. Artık o yaşa geldikten sonra, bir hayat arkadaşları yok, çağ onların çağı değil. Tamam, televizyonda son derece saçma sapan diziler var, ama çok fazla insan iletişimleri yok. Onu yapmanın gerekli olduğunu düşünüyorum.” (Bora)

Katılımcıların ebeveynlerinin sosyal sermayelerini aktarmak konusundaki davranış ve tutumunu ve bu konuda ne düşündüklerini öğrenmek için “*Misafirlerle görüşmeyi tercih eder misiniz? ya da eder miydiniz?*” soruları sorulmuştur.

“Saklanırdım bir dönem, şimdi çok saklanmam yani, saklanma durumum da olmaz.” (Ömer)

“Kimin geldiğiyle çok doğru orantılı yalnız. Gerçekten eğlenebiliyorsam ve seviyorsam evet, ama öbür türlü yok.” (Cansu)

“Kaçarım, net. Hiç acımam.” (Merve)

“Zorla bir merhaba demeye çıkartılırdım, ama bu bir saklanma değil ki, benim ne işim var orada şeklindeydi.” (Sercan)

“Bazen. Misafire göre değişir... Evet, çok (odama saklandığım olurdu)” (Sinem)

“Görüşürdüm. “Merhaba” der, kaçırdım ama.” (Bora)

“Evet. Annemin misafirleri gelir mesela, salonda otururuz, muhabbet ederiz.” (Övünç)

“Yok, görüşürüm onlarla, sıkıntı olmaz.” (Yiğit)

Öte yandan Y neslinin teknoloji ile en yakından ilişkili olan nesil olduğu ve iletişimlerini genellikle teknoloji üzerinden sürdürdükleri (Weber, 2015) kanısının doğruluğunu anlamak için kişilere *nasıl iletişim kurmayı tercih ettikleri* sorulmuştur. Beklenenin aksine katılımcıların çoğu yüz yüze iletişim kurmayı tercih ettiklerini ve teknolojinin duygu aktarımını kısıtlandığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Araştırmalar, Y kuşağının teknoloji ile iletişime aşinalığının onların ifade okumada yetkinliklerini yitirdiklerini ve her an iletişimde olmalarına rağmen daha sınırlı iletişim kurduklarını öne sürmektedir (Hershatter ve Epstein, 2010). Ancak çalışmaya katılan helikopter ebeveyn sahibi bireyler için bunun doğru olmadığı görülmektedir.

Yüz yüze iletişim mi tercih edersiniz?

“Yüz yüze olsa daha iyi olur, ama günümüzün çağında iletişim telefona dönüşmüş durumda.” (Ömer)

“Yüz yüze daha iyi oluyor. Mesajlaşmak ruhsuz, ruh yok işin içinde... Robotlaştırıyor insanı. Duygudan uzak, insanlığın bitiyor.” (Yiğit)

“Fark etmez bence hepsi iletişim. Ama işe başladıktan sonra böyle olduğunu düşünüyorum. Çünkü her şeyini maille de halledebiliyorsun. Mesela yeni

tanıştığım asistan arkadaşlarımla Skype üzerinden, görüntülü değil de. Yetiyor o iletişim.” (Beliz)

“Vakit olursa yüz yüze her zaman. E-mail değil. Mesajı sık kullanıyoruz, ama yüz yüze iletişimi tercih ederim.” (Elif)

“Yüz yüze. Mesajlaşmaktan nefret ediyorum, çok sıkılıyorum. Çok acil bir şeyse telefonla anlatabilirim, ama mümkünse yüz yüze görüşelim isterim. Beş-altı tane grup var bu telefonda, okumuyorum bile.” (Cansu)

“Telefonlaşma, mesajlaşma hiç sevmem. Yüz yüze buluşmayı çok severim. Gerçi şöyle bir şey var: Günüme göre değişiyor, yalan yok. Hiç konuşmak istemediğim günler oluyor. O zaman mesaj daha rahat oluyor.” (Merve)

“Daha çok konuşmayı tercih ederim, çünkü mesajda çok şey oluyor... Çok zaman kaybı bence... Mesela flört amaçlı da bazen mesajlaşırsın ya, o zaman biraz düşünerek yazmak daha iyi olabiliyor... Duruma göre değişiyor aslında.” (Övünç)

Olumlu ilişkiler kurabilmek, kendini gerçekleştirme ve iyi olma halinin gereksinimlerindedir (Ryff, 1989). Katılımcıların olumlu ilişkiler kurabilmekle ilgili önemli bir sorun yaşamadıkları anlaşılmaktadır. Y nesli için ilişkilerinde sabırsız oldukları ifade edilmektedir. Ancak katılımcıların çoğu ilişkilerinde sabırlı olduğunu düşünmektedir. Çünkü “Arkadaşlarınız ve sosyal çevrenizle iletişiminizde sabırlı mısınız?” sorusuna çoğunlukla olumlu cevap verilmiştir:

“Fevri davranırım ilk başta çok büyük tepki veririm. Duygusal davranırım ama genel olarak sabırlıyım.” (Deniz)

“Sabırlıyım. Az, öz unsuru bende çok geçerli. Öz olduğu için de sabrediyorum.” (Merve)

“Sabırlıyım. Ben bayağı sabırlıyım ya. İyice tartarım insanı böyle. İnsan varsa problem de var, ondan kaçıışı yok.” (Yiğit)

Katılımcılardan bir kısmı da çok sabırlı olmadıklarını ya da bazı durumlarda sabır gösterdiklerini söylemişlerdir.

“Evet dedim, ama emin olamadım ya. Değişir. Hak eden insanlar için sabırlıyım, evet... Bu soruya herhangi birisine sorduğunda alacağın cevabı belki hukukçudan alamayabilirsin. Benim şöyle bir mentalitem var, bunu insanlara da söylüyorum, “benimle bir sorun yaşamak ve bunu çözmek istiyorsanız bana para vermeniz lazım”, çünkü ben sabahtan akşama kadar birileri için bunu yapıyorum zaten ve bunu artık parasız yapmak istemiyorum. O yüzden de özel hayatımda arkadaşlarımla tabii ki çatışmalar oluyor, tabii ki, bu kadar sürreal bir tutumum, tavrım yok onlara karşı, ama mesela kapris, trip, uzatmak, küsmek, bunları yaşamak istemiyorum. Bunlarda genelde kaçınmacıyım. Şey olan insan olmam,

arayıp da konuşalım lütfen, bu değilim yani. Bu ilişkiyi bu aşamaya getirme, getirirsen de çözmek için artık bir şey yapmayacağım. Sen çok uğraşmak zorundasın, çünkü dediğim gibi ben bu işi parasız yapmıyorum.” (Elif)

“Yok, sabır test edecek şeyler yaşamamaya özen gösteriyorum. İlişkiye göre değişir. Oğluma karşı sabırlı olmak zorundayım.” (Sinem)

4.6.3. İş Hayatında Yaşanan İletişim Problemleri

Sorulan sorulara katılımcılar, iş yaşamında iletişim kurmakta sorun yaşamadıklarını, bazıları ise iletişim kurmamayı seçtiğini ifade etmektedirler. Katılımcılar genellikle üstleri ve iş arkadaşlarıyla iyi anlaştıklarını düşündüğünü dile getirmiştir. Ancak iş yerlerinde genellikle yeterli yönlendirme yapılmadığını düşünmektedirler. Yönlendirme eksikliği düşüncesi ve üstlerle beklentiler konusundaki anlaşmazlık aslında bir iletişim sorunu yaşadıklarını göstermektedir. Bu bulgu Y kuşağı ile ilgili çalışmalarla uyumludur. Y kuşağı ile ilgili araştırmalar, bireylerin iş yaşamında oldukça fazla yönlendirme, onay ve şeffaflık beklediği için iletişim sorunları yaşadığını bulmuştur (Hershatter ve Epstein, 2010; Myers ve Sadaghiani, 2010). Çünkü araştırmalara göre ailesi tarafından sık sık onaylanan kişiler yetişkinlik hayatında da onay almak konusunda diğerlerine bağımlı olmaktadır (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

İş arkadaşlarınızla ve üstlerinizle iletişiminiz iyi midir?

“İyi bir hukukçuyum. Birlikte çalışması kolay bir insanım.” (Elif)

“Ben biraz dobra bir insanım. Ben bakarım, birileri yanlış, ters bir şey söylediği zaman pat diye suratına söylerim. Bozulursa bozulur.” (Yiğit)

“İyiyimdir, çünkü ben çok radikal bir problem olmadıkça, benim kendi özel hayatımda da, iş hayatımda da çok radikal büyük bir şey olmadıkça kimseye bir şey yansıtmam, öyle kakara kikiri götürürüm. Onlara karşı güler yüzlüyüm yani.” (Cansu)

“Minimum diyalog... İletişim sıkıntısı değil aslında. Şöyle bir şey var: İletişim kurmak isteyen insanla iletişim kurmanın çeşit çeşit yolu vardır. “Bö” de dersin, homo sapien olarak da anlaşabilirsin, ama onu çok tercih etmek veya etmemekle ilgili bir şey. Ne çok öküzü, tam tabiri, ne de çok böyle “ayyy” falan hani, zaten hiçbir zaman öyle bir insan olmadım da, o çıkmıyor benden. “Günaydın, kahve içeceğim” falan modunda.” (Merve)

İş yaşamındaki iletişim beklentilerini öğrenebilmek için “İş hayatında yeterli yönlendirme yapıldığını düşünüyor musunuz? sorusu sorulmuştur.

“Hep bir yerleri yanlış talimat veriliyor. Ben söylüyorum, ama yine de “yap” diyorlar, ben yapıyorum o zaman. Sonra yanlış çıkıyor. “Niye yaptın?” diyorlar. Beni sallamıyorlar, ondan dolayı da sıkıntı oluyor... En azından fikir alışverişi yapabilesek doğruya daha rahat ulaşırız. Tek kişinin ağzına bakmak çok doğru olmuyor. Tek kişi ne kadar doğru yere ulaşabilir ki. Bazılarının yaptığı göremediği bir şey oluyor. “ (Yiğit)

“Daha doğru ve zamanında yapmalı. Benim işverenim herhangi bir yönlendirme yapmıyor.” (Elif)

“Hayır. Ben gerçekten öğretmenlikte birazcık tecrübenin önemli olduğunu düşünüyorum, en azından idari kademedede. İnisiyatif kullanabiliyor olmasının göz önünde bulundurulması lazım. Öbür türlü sen ona soruyorsun, o ona soruyor, o ona soruyor, sana cevap gelene kadar sen kendin çözüm üretmek zorunda kalıyorsun konuya zaten. Dolayısıyla, her şey bir düğüm haline geliyor her noktada. Ondan sonra da olan bana oluyor, maaşıma zam istemek zorunda kalıyorum.” (Cansu)

“Hayır tabii ki. Şöyle şeyler yaşıyoruz: “Ben sana bunu söylemişim ya”. Hayır, söylemedin. “Lütfen yazılı olarak bana bunu iletirseniz ben de oradan bullet pointleri çekerek işi halledeyim”. Bir hafta her şey çok güzeldi, sonra yine “ya, ben sana bunu söylemedim, bir de şunu yapar mısın?”... Çünkü burası Türkiye yani... İş yıkmaya çok meyilli oluyorlar, iş yık tamam, yine yık, ona da OK, ama en azından neyi yıktığını söyle.” (Merve)

“Mümkün mü sence? Hiçbir çalıştığım işyerindeki üstümün benim kadar eğitilmiş olduğunu görmedim. Ben benim kadar okumuş biriyle çalışmak isterim. Bunu okulda üniversitenin dışında hiçbir yerde göremiyorum.” (Sercan)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bireylerin yaşamında ailenin rolü oldukça büyüktür çünkü aile birincil sosyalizasyon aracıdır. Kişinin içine doğduğu toplumu anlamlandırması ve onun bir parçası olabilmesi, ailenin sosyalizasyon ile kişiye kabul gören değerleri, kısaca kültürel sermayesini aktarmasına bağlıdır. Aile, toplumun bir parçası olarak üyeler arası karşılıklı etkileşim içerisinde bulunur. Bu karşılıklı etkileşim içerisinde oluşan aile kültürü de içinde bulunduğu ve şekillendiği topluma göre ve etkileşim içinde olduğu aile üyelerine dönüşüm içerisindedir. Bu bağlamda kişilerin sosyalizasyonunda belirleyici unsur ilk olarak ebeveynlerdir. Her ne kadar eğitim kurumu sosyalizasyon sürecinde aile kurumunu takip etse de eğitim kurumlarının seçilmesinde ailenin rolü oldukça fazladır (Bourdieu, 1989; Berger ve Luckmann, 2008).

Helikopter ebeveynlerin en belirleyici özelliklerinin, aşırı ilgili olmaları olduğu bilinmektedir. İlgisi ise **koruma** ve **akademik başarı** konularında yoğunlaşmaktadır. Korumak denilince ilk akla gelen fiziksel tehlikelerden korumak olsa da helikopter ebeveynler çocuklarını karşılarına çıkan çeşitli problemler ve sorumluluklardan da koruma eğilimindedirler (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Akademik başarının ise ebeveynleri oldukça kaygılandıran bir konu olduğu görülmektedir. Aileler çocuklarının anlık başarılarından çok gelecekteki rekabet edebilirliklerini garantiye almak istemektedirler. Dünya yazını bu konuya özellikle ebeveynler çocuklarının üniversite ve iş yaşamlarına dâhil olmaya başlayınca önem vermiştir (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014). Türkiye’de de helikopter ebeveyn kavramı basında kendini göstermeye başlamıştır. Alanda, yakın zamanda, pek çok akademik çalışmanın da birikeceği düşünülmektedir.

Araştırma, katılımcıların ebeveynlerinin genel olarak otoriter olarak kategorize edilemeyeceğini göstermektedir. Her ne kadar katılımcılar anne ve babaları ile zaman zaman çatışmalı bir ilişkileri olduğunu dile getirmiş olsalar da iki ebeveynin de otoriter bir davranış ve tutum göstermediği görülmektedir. Ebeveynlerin sadece çocuklarını korumaları gerektiğini düşündüklerinde otoriter oldukları, onun dışında demokratik ve izin verici ebeveyn özellikleri gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Otoriter ebeveyn tipi genel olarak alt sosyo-ekonomik düzeyde daha sık rastlanan bir tiptir (George, 2004). Bu

nedenle demokratik ve izin verici ebeveyn tipinin orta ve orta-üst sosyo-ekonomik sınıfa ait olan katılımcılarımızın anne ve babalarında daha baskın görünmesi çalışmada ortaya çıkacağı tahmin edilen ebeveyn davranışını desteklemiştir.

Çalışmada ortaya çıkan örüntü ise ebeveynlerin izin verici ya da demokratik olmaya ek olarak aşırı ilgili ve korumacı helikopter ebeveynler olduklarıdır. Katılımcıların hepsi anne ve babaların güven kavramını çok önemsediklerini söylemişlerdir. Aileler bunun için ya kişilerin özgürlüklerini kısıtlamak ya da kişisel alanlarını ihlal etmek yöntemlerini kullanmaktadırlar. Örneğin bazı anne babalar çocuklarının kendileri olmadan arkadaşlarıyla çıkmasına izin vermezken diğerleri onları takip etmiş ya da günlüklerini okumuştur. Katılımcıların sosyal çevresini tanımak da ailelerin benimsediği uygulamalardan olmuştur. Bu sınır ihlallerini bazı katılımcıların normal karşıladığı, bazılarının ise rahatsız olduğu görülmektedir. Helikopter ebeveynlerin korumacı davranışlarının kimi zaman kabul gördüğü, kimi zaman ise aile- çocuk etkileşimine zarar verdiğini söylemek mümkündür.

Ailelerin bir diğer koruma yöntemi olan sorumluluk ve sorundan koruma da örneklemimizde ortaya çıkan ortak özelliklerdendir. Pek çok ebeveyn çocukluk döneminde çocuklarına oldukça az sorumluluk vermiştir. Verdikleri sorumlulukların ise takibini yapmadıkları görülmektedir. Genellikle çocuklarının hayatını kolaylaştırmak adına ev içi sorumlulukların çoğunun çocuklar yerine ebeveynler tarafından yerine getirildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak ev içi sorumlulukların yaşla beraber arttığı, ebeveynleriyle aynı evde yaşamaya devam eden katılımcılardan beklentinin daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat bunun ebeveynlerin tüm sorumlulukları üstlenmedikleri anlamına gelmediği anlaşılmaktadır. Aileleri ile aynı evde yaşayan bireylerden maddi bir sorumluluk alma beklentisi yoktur. Bireylerin ev içerisindeki işleri paylaşmaları beklenmektedir ancak ailenin maddi desteğini, bireyin ihtiyacı kalmayana dek sürdüreceği anlaşılmaktadır. Yetişkin bireyler maddi sorunlar yaşadığında veya iş ilişkilerinde ya da sosyal ilişkilerinde sorun yaşadığında ebeveynlerin ellerinden gelen her yardımı yapmaya hazır olduğu görülmektedir. Hatta kimi durumlarda bireyler anne babalarından yardım istemese de aile yardım etmek ve müdahil olmak istemektedir.

Ortaya çıkan bir diğer sonuç, korumacılığın zamanla şiddetinin azaldığı ya da şeklinin değiştiği şeklindedir. Ebeveynler yetişkin çocuklarının nerede olduğunu, ne yaptığını

bilmek istemekte ancak kısıtlama ve ihlalleri azaltmaktadırlar. Ancak pek çok katılımcı, ailenin psikolojik kontrol uyguladığını düşündüklerini ifade etmektedir. Buna buldukları çözüm ise aileyi mümkün olan en az seviyede hayatlarına dahil etme çabasıdır. Yine ailelerin düşük seviyede de olsa baskısının belirli rahatsızlıklara yol açtığı anlaşılmıştır.

Orta ve üst sosyo-ekonomik düzey ebeveynlerin çocuklarının akademik gelişimlerini ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını çok önemseydikleri bilinmektedir (Ellis, 2003; Kohn, 1959). Çalışmada örneklenen tüm ebeveynler maddi sermayelerini çocuklarının ‘en iyi eğitimi’ alması için kullanmaktadırlar. Hepsi özel lise mezunu olan katılımcıların çoğu üniversite eğitimini de özel kurumlarda tamamlamıştır. Ailelerin okul seçimlerinin her zaman rekabet ortamında kişiyi en ileri götüreceğine inanılan tercih yönünde yaptığı çıkan sonuçlardandır. Katılımcıların hepsi ailelerinin bütçelerini zorlayacak dahi olsa en iyi isimlere sahip okulların seçildiğini söylemişlerdir. Bu durum katılımcıların çocuk olduğu yaşlarda yapılan seçimlerde görüldüğü gibi katılımcıların genç yetişkin oldukları yaşlarda yapılan üniversite ve bölüm seçimlerinde de ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların çoğu bölümlerinin ve kurumlarının seçiminin statü ve gelecek kaygısı taşıyan ebeveynleri tarafından yapıldığını ve bu seçimin onların bilinçli tercihlerini yansıtmadığını ifade etmiştir. Bu durum, akademik başarı ve rekabet ortamında başarılı olacak çocuklar yetiştirme kaygısı taşıyan helikopter ebeveynlerin, çocuklarının özerk seçimler yapmasını engellediğini göstermektedir.

Benzer şekilde helikopter ebeveyn çocukları, çok yönlü yetişmeleri ve gelecekte kendilerini gerçekleştirebilmeleri için çeşitli kurslara ve özel derslere gönderilmektedirler. Kişiler ailelerinin bu davranışını onları mutlu etmek için ve donanımlı bireyler olmalarını istemeleri şeklinde açıklamaktadır. Ancak ailelerin çocuklarını gönderdikleri eğitimlerin her zaman çocuklarının tercihlerini yansıtmadığı çıkan sonuçlar arasındadır. Ortaya çıkan tema ailelerin çocuklarını bazen kendi yapmak isteyip de yapamadıkları, bazen de prestijli olduğunu düşündükleri eğitimlere gönderdiği şeklindedir. Bu eğitimlerin bir kısmı kültür ve sanat aktiviteleridir ve muhtemelen hobi niteliği taşımaktadır. Diğer tarafta ise akademik eğitimler bulunmaktadır. Aileler çocuklarının istek ve tercihlerinden bağımsız olarak yetersiz olduklarını düşündükleri dersler için özel ders aldırarak ya da dershanelere yollamaktadırlar. Bu konuda da aileler ya maddi sermayelerini kullanarak çocuklarını kursa göndermekte ya da sosyal

sermayelerini kullanarak onlara sosyal çevrelerindeki ilgili konuya hakim kişilerden ders aldılmaktadır. Toplanan verilerde helikopter ebeveyn çocuklarının ailelerinin iyi niyetinden şüphe duymadığı görülmektedir. Ancak kişiler kimi eğitimler için ailesine müteşekkirkten bazı eğitimlere gitmeleri konusunda memnun değillerdir.

Helikopter ebeveynlerin koruma ve akademik başarı kaygısı ile gösterdikleri davranış ve tutumlar genellikle çocuklarını **kısıtlamak** ya da **onlar yerine seçimler yapmak** şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu konuyu iki yönlü ele almak mümkündür. Ebeveynler, çocuklarının sorumluluklarını üstlenerek ve onları muhtemel sorunlardan koruyarak aslında hedeflenmemiş bir sonuç yaratmakta, kişiler kendi problemleri çözme konusunda yeterlilik kazanamamakta ve özerk hareket etme yetisi geliştirememektedirler (Deci ve Ryan, 1980). Bu sebeple katılımcıların çoğunun kendini yetkin ve başarılı hissetmediği ortaya çıkmaktadır. Y kuşağı, öz güveni yüksek bir nesil olarak ele alınırken helikopter ebeveyn sahibi katılımcılarda bu özellik öne çıkmamaktadır. Katılımcılar önlerindeki en büyük engel olarak, kendini gerçekleştirememiş olmayı ya da o yolda ilerlemiyor olmayı vermektedirler.

Katılımcılar, kendini gerçekleştirmek olarak; yapmak istediği şeyleri yapabilmek, toplumun anlamlı bir parçası olmak ve hedef sahibi olmayı görmektedirler. Kendini gerçekleştirme süreci, karşılaşılan problemleri çözerek belirli bir yönde ilerlemekle ve kendini tanımak ve buna göre hareket etmekle yakından alakalıdır (Ryff, 1989). Bireyler aileleri tarafından korunurken aslında hangi konuda başarılı ve mutlu oldukları bilgisine ulaşmaları ve kendilerini tanımaları zorlaşmaktadır. Sorunlarını kendi çözmeyen katılımcıların sorun çözme pratikleri oluşmadığı için kendilerini yeterli bulmamakta ve dolayısıyla da özerk hareket etmekte zorlanmaktadırlar. Hobilerinin aileleri tarafından seçilmiş olması ve mesleklerin hobilerini yansıtmayacak şekilde yine aileleri tarafından seçilmesi, kişilerin kendilerini mutlu edecek uğraşılara yönelmesini engellemektedir. Yukarıda bahsedilen özerklik ve yeterlilik duygusunun eksikliği kişilerin öz-belirlenim becerisinin de eksikliğine işaret etmektedir. Araştırmanın sonuçları, ailelerin müdahaleci davranış ve tutumlarının kişilerin kendi istek ve ihtiyaçlarını belirleyip, karşılaştıkları sorunları çözerek ilerleyebilmelerini engellediği pek çok durum olduğunu göstermektedir.

Öncelikle, katılımcıların önemli bir kısmı düzenli bir iş sahibi olamamış ya da olmakta çok zorlanmışlardır. İş sahibi olanlar istedikleri mesleği yapmadıklarını ama ellerinde olanla yetindiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca pek çok katılımcı, eş bulana dek aileleriyle yaşamaktadırlar. Bir kısmı bunu ekonomik özgürlükleri olmamasına bağlamakta ve bu durumdan memnun olmadığını ifade etmektedirler. Bu nedenle helikopter *ebeveynlerin yetişkin yaşamına geçişi* zorlaştırdığını söylemek mümkündür. Evden ayrılan bireylerin bir kısmı yetişkin yaşamın gerektirdiği sorumlulukları ancak ebeveynlerinden ayrılınca öğrendiklerini söylemektedir. Buna ek olarak üniversite seçimi yaparken ailelerin prestij kriterine ek olarak aynı şehirde yaşanmasını tercih ettikleri de ortaya çıkmıştır. Helikopter aileler çocuklarının yetişkinliğe geçişte de kendileri ile beraber ve müdahale edebilecekleri yakınlıkta kalmasını istemektedirler. Çocuklarının ise bu isteğe yetişkinlik yıllarının sonraki safhalarına kadar karşı koyamadıkları görülmektedir. Özerk hareket etme ve özgüvenin sarsıldığını söylemek mümkündür. Çünkü kişiler bir sorunla karşılaşırlarsa, bu sorunu ailelerin çözmesine bağlı oldukları için baştan karşı koymadıklarını ifade etmektedirler.

Helikopter ebeveynlerin akademik başarı konusundaki kaygısı nedeniyle, bu başarıyı sağlamak için pek çok yola başvurduğu ortaya çıkmaktadır. Dünyada bu konuda yapılan çalışmalarda, hocalarla görüşmek, üniversiteye gelmek ya da çocuklarının ödevlerini yapmak gibi davranışlar örneklenmektedir (Schiffirin, Liss, Miles-McLean, Geary, Erchul ve Tashnerl, 2013). Çalışmada da benzer kaygıların varlığı ortaya çıkmaktadır. Ailelerin çocuklarının ödevlerini yapması davranışının varlığı görülmekle beraber bu davranışın yükseköğrenim yıllarında azaldığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde anne-babaların öğretmenler ile görüşme davranışı da üniversite yıllarında önemli ölçüde azalmış, istisnai bir nitelik kazanmıştır. Ancak ebeveynlerin üniversite öncesinde çocuklarının akademik başarısını artırmak için öğretmenleriyle görüştüğü çıkan sonuçlar içerisinde. Ebeveynlerin çocuklarının ödevlerini yapmaları ya da başarılı olmak amacıyla kopya çekme konusunda caydırıcı bir söylem ve davranışlarının olmayışı, akademik başarı kaygısının etik değerlerin önüne geçtiğini göstermektedir. Y kuşağının önemli niteliklerinden biri olarak, etik değerlere ve içsel motivasyon yönelimine değer vermeleri öne çıkarken, helikopter ebeveyn çocuklarının akademik başarı konusunda süreçten çok hedefe odaklandıkları anlaşılmaktadır. Bu durum ise, ebeveyn davranış ve tutumu ile paralellik göstermektedir. Bunun yanı sıra şiddet içeren zorbalık gibi konularda

ebeveynler çocuklarının sorunu karşı kuvvetle çözmelerini desteklememekte, onlar yerine bu soruna çözüm arama yoluna gitmekteledir. Bu durum da ebeveynlerin karşılaşılan sorunlara çocukları yerine çözüm getirmelerine bir örnektir.

Araştırmada *aidiyet* önemle üzerine eğildiğimiz konulardan biridir. Çünkü kişilerin aidiyet duymadıkları alanlarda memnuniyet ve tatmin de duymayacakları düşünülmektedir. Ailenin başarı konusundaki hırslı davranış ve tutumlarının ve korumak amacıyla yaptıkları müdahale ve kısıtlamaların çocukları tarafından onaylanmadığı görülse de, katılımcılar ailelerinin kendilerini özel hissettirdiğini söylemişlerdir. Aileleriyle iletişimsel sorunlar yaşadığını söylemelerine rağmen onlarla arkadaş gibi olduklarını ya da güzel bir ilişkisi olduğunu söyleyen katılımcı sayısı oldukça fazladır. Katılımcılar kendilerini ailelerinin değerlerine, toplumun değerlerinden daha yakın hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda aileye duyulan bir aidiyet problemi olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak ailenin müdahaleci tavrı sık sık çatışmalara neden olmaktadır ve kişilerin anne- babaları ile kurdukları iletişimi azaltma ihtiyacı duymalarına sebep olmaktadır. Bu veriler helikopter ailelerde sevgi konusunda bir eksik olmadığı ama iletişim problemleri ve çatışmaların sık sık gündeme geldiği sonuncunu vermektedir.

Sorumluluk konusunda sorun yaşayabileceği ön görülen helikopter ebeveyn sahibi bireylerde aile konusunda böyle bir durumun söz konusu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, ailelerin mutluluğuna ve yaşlılıktaki bakım ihtiyaçlarına dair üst düzey sorumluluk hissettiklerini ifade etmektedirler. Ebeveynlerin böyle bir beklentisi olmadığının dile getirildiği öne sürülse de çocukları bunu dikkate almamakta ya da gerçekçi bulmamaktadırlar. Ancak gelecekteki bakım ihtiyaçlarını kendileri karşılamayı içtenlikle istedikleri de görülmektedir. Bu sebeple helikopter ebeveyn sahibi kişilerin ailelerine karşı sorumluluk duygusu taşıdıklarını söylemek mümkündür.

Ailelerinin çoğu eğitilmiş olan katılımcılar da ailelerince en iyi olduğu düşünülen eğitim kurumlarında okumuşlardır. Eğitim kurumu, kişinin toplumsallaşması ve aynı zamanda ailenin de değerlerinin korunması konusunda büyük rol oynamaktadır. Kişiler ailelerin eğitim kurumu seçiminde ailenin kültürel sermayesine uyumlu okullar seçilmesine dikkat ettiğine işaret etmişlerdir. Buna rağmen genel anlamda Türkiye'deki eğitim kurumuna ve kendi öğrencilik süreçlerini geçirdikleri kurumların bir ya da daha fazlasına aidiyet hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Bunun nedenleri arasında öne çıkan temalar;

kurallara uyum sağlayamamak, verilen eğitimden memnun olmamak, kurum ya da alanı kendi isteğiyle seçmemektir. Bireyler eğitim kurumlarında onlardan istenileni yapmakta ve zarar görmeyecek şekilde hareket etmektedirler. Ancak bu onların genellikle rol yapmalarına ya da başarısız olmalarına neden olmaktadır. Aksi durumlarda ise otorite ile çatıştıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda anlaşılan, kişilerin içinde bulunduğu eğitim alanlarının kendilerini gerçekleştirme anlayışına hizmet etmediği ve bu nedenle sorumluluk almadıklarıdır. Kişiler sadece dışsal bir motivasyonla hareket etmektedirler. Bu nedenle pek çok katılımcının mağdur hissettiği ve kendine hedef koymakta zorlandığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların bazıları bu durumdan ailelerini, bazıları sistemi sorumlu tutmaktadır ve bu dışsal motivasyonun en belirgin göstergesidir.

Kronolojik olarak düşünüldüğünde eğitim yaşamını iş yaşamının takip edeceği beklenmektedir. Kendini gerçekleştirmenin bir ayağı olan işlevselliğin en fazla ortaya koyulacağı alan iş yaşamıdır. Helikopter ebeveyn sahibi bireylerin hiç birinin iş yaşamından memnun olmadığı görülmektedir. Bunun en önemli sebepleri ise, seçtikleri alanda eğitim görmemiş olmaları ve işin sunduğu olanaklardan tatmin olmamalarıdır. Öncelikle neredeyse tüm katılımcılar işi, para kazanmanın bir aracı ve toplumun dayattığı bir mecburiyet olarak görmektedirler. Ekonomik özgürlük kazanmak için çalışan bireyler, yaptıkları işin önemine inanmamaktadırlar. Çalışma hedefinin para kazanmak olması, bireylerin sonu olmayan bir amaç uğruna çalışıp kendi kişiliklerine yabancılaşmasının en büyük nedenlerindedir ve çalışma da bu sonucu desteklemektedir. Elbette bu sonucun sadece helikopter ebeveyn sahibi bireylerde görüldüğünü söylemek doğru değildir. Ancak bireylerin orta ve orta-üst sosyo-ekonomik düzeydeki aileler tarafından büyütülmüş olduğu ve benzer yaşam standartlarını sağlamak istediği ortaya çıkan sonuçlardandır. Kişiler hobilerinin devamını sağlayacak mesai saatleri ve gelir seviyesini iş yaşamından beklentileri olarak belirtmektedirler. Araştırma helikopter ebeveynlerin çocuklarının gelecekteki rekabet gücünü ve statüsünü garantilemek için verdikleri çabanın, bireyleri iş yaşamı anlamında mutluluğa ulaştırmadığını göstermektedir. Bireyler genellikle daha yüksek maaş beklentisindedirler. Ayrıca kültürel sermaye olarak biriktirilen becerilerin yaşam standartlarını yükseltme anlamında katkısı olmadığı, kültürel sermayenin maddi sermayeye dönüştürülemediği de çalışmanın sonuçları arasındadır.

Bireylerin kendilerini çalıştıkları kurumlara ait hissetmedikleri sonucuna da ulaşılmıştır. Bunun nedenleri arasında; iş arkadaşları ile benzer değerleri taşıyor olmaları, üstleri tarafından doğru ve yeterli yönlendirme yapılmıyor olması ve yeterli onay görmemeleri bulunmuştur. Helikopter ebeveynlerin aile içi sosyalizasyonu ve seçtikleri eğitim kurumlarının sürdürdüğü sosyalizasyon süreçleri sonrasında, bireylerin önemli bir kısmı kendilerini iş arkadaşlarından üstün görmektedirler. Bu nedenle kendilerini çalıştıkları kurumdaki kişiler ile aynı grupta konumlandırmamayı tercih etmektedirler. Buldukları ortamda sıklıkla yadırgandıkları da kullanılan ifadelerdendir. Y kuşağının ailelerinin yardımını çokça almaları nedeniyle kendinden önceki nesillerden daha fazla yönergeye ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir (Hersatter ve Epstein, 2010). Helikopter ebeveyn sahibi bireylerde de bu durum devam etmektedir. Kişiler kendilerinden beklenenlerin net ifade edilmediğine ya da doğru beklentilerin olmadığına dair rahatsızlık duymaktadırlar ve bu iş yaşamına olan aidiyetlerine zarar verirken gereğinden fazla sorumluluk alma isteklerinin de önüne geçmektedir. Aileleri tarafından çoğunlukla doğru bir davranış gösterdiklerinde onaylandığını söyleyen helikopter ebeveyn sahibi kişiler, iş yaşamında benzer bir onay beklentisi taşıyabilmektedirler. Tüm katılımcılar onay beklentisi taşıyor olsa da taşıyanların bu beklentilerinin karşılanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Y kuşağı iş ve yaşam dengesini korumaya önem verse de iş konusunda istekli bir nesil olarak değerlendirilmektedir (Gursoy, Maier ve Chi, 2008). Helikopter ebeveyn sahibi bireyler ise çalışma motivasyonu sorulduğunda onlara mutluluk verecek bir hedefleri olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu da iş yaşamından alınacak tatmini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü kişiler yaptıkları işlerden, maaşlarından ve işin getirdiği sosyal çevreden memnun değillerdir.

İş yaşamında beraber çalıştığı kişilerle aynı gruba ait olmadığını ifade eden bireylerin aidiyet sorununun temeli, toplumla olan etkileşimlerinde yatmaktadır. Helikopter ebeveyn sahibi bireylerin çoğu kendilerini yaşadıkları ülkeye ve topluma ait hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Yaşanılan aidiyetin zamanla azaldığı çıkan sonuçlar arasındadır. Topluma ait hissetmemenin nedenleri arasında öne çıkan temalar yadırganma duygusu ve güvensizliktir. Güvensizlik temasının en önemli nedeni kişilerin araçlar ve hedefler konusunda güven duymuyor olmalarıdır. Bu durumun açıklaması ise ebeveyn davranışlarından çok konjonktürle ilgili bulunmuştur. Kişiler toplumda söz hakkı olmadıklarını düşündükleri için ve amaçlarına ulaşacaklarına inanmadıkları için

güvensizlik duymaktadırlar. Bu güvensizlik topluma karşı hissettikleri sorumluluk duygusunun da aşınmasına neden olmuştur.

Toplum tarafından yadırganma duygusu, ebeveyn davranış ve tutumları ve sosyalizasyon ile çok daha yakından ilgilidir. Araştırmadaki kişiler eğitim düzeyi yüksek olan, eğitime çok önem veren ve kendini gerçekleştirmeye önem verdiği öngörülen helikopter aileler tarafından yetiştirilmişlerdir. Ailelerinin kendilerine sunabileceği en iyi eğitim fırsatlarından yararlanmış, çok yönlü bireyler olmaları sağlanmıştır. Katılımcıların hepsi sorgulayan ve soru soran bireyler olduklarını düşünmekte ve bunu her fırsatta dile getirmektedirler. Aileleri de onların bu yönde eğitilmesini sağlayacak seçimler yapmışlardır. Ancak bu bireyler içinde buldukları toplumun kendilerine uygun olmadığını düşünmektedirler ve sıklıkla öne çıkan ifade, kendilerini marjinal hissettikleri, toplumun stereotipleri sevdiği şeklindedir. Aileler toplumun geleneklerini sosyalizasyon süreciyle çocuklarına aktarıyor olsa da ailenin kendi kültürel sermayesinin toplumla ne kadar uyumlu olduğu da uyum konusunda önemlidir. Helikopter ebeveyn sahibi bireyler, toplumla uyumlu olmadıklarını ifade etmektedirler. Daha da önemlisi bu uyumsuzluk süreciyle de rahatlıkla başa çıkamadıkları ortaya çıkan sonuçlardandır. Sorunları kolay çözebilmek ile uyum sağlayabilmek paralel süreçlerdir. Araştırma katılımcıların bu süreci iyi yönetemediğini, uyum konusunda zorluk çektiklerini göstermektedir. Aynı zamanda bireylerin toplumdan dışlanmak istemedikleri de anlaşılmaktadır. Katılımcıların aidiyet ihtiyacı olduğu ancak bunu kendi kimliklerini yansıtarak sağlayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle sıklıkla rol yapmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Oysa kendi gibi davranmak ve aidiyet duygusu, kendini gerçekleştirme ve iyi olma halinin temel taşlarından. Helikopter aile sahibi bireylerin bunlardan yoksun kaldığını söylemek mümkündür.

Katılımcılar kendileri gibi davranmayıp rol yaptıkları zamanlarda kendilerini iyi hissetmediklerini düşünmektedirler. İnsanın yaşadığı alanlarda mutsuz olması ise yabancılaşmaya sebep olmaktadır. Katılımcılar bu duygulardan sosyal çevrelerinde arınmaktadırlar. Arkadaş gruplarının kişilerin kendilerini ait hissettikleri yerler olduğu ortaya çıkmaktadır. Aidiyet kurulan grupların en önemli özellikleri ise rol yapma gereğinin duyulmaması, kişilerin birbirini yadırganmaması ve benzer kültürel geçmişlere sahip olunmasıdır. Elde edilen bulgular bireylerin Türk kimliğini çok istenilen bir kimlik

olarak görmediği ve aidiyet kurdukları grubunda benzer düşüncelere sahip kişilerden oluştuğunu göstermektedir. Topluma ve ülkeye aidiyet probleminin ortaya çıkarttığı en önemli sonuç ise kişilerin yurt dışında yaşamak istekleridir.

Helikopter ebeveyn sahibi kişiler oldukça yüksek eğitim düzeyine sahiptirler ve pek çok alanda ilgi ve bilgi sahibi bireylerdir. Onların Türkiye dışında daha rahat aidiyet ve yaşam tatmini sağlayacaklarını düşünmeleri, ülke ve topluma aidiyet duymamalarının en önemli göstergesidir. Bireyler yurtdışında kendileri gibi davranabileceklerini ve yadırganmadan yaşayabileceklerini düşünmektedirler. Bu ise aidiyetin ne kadar önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir çünkü kişiler, ailelerine çok bağlı olduklarını, düzenlerinin burada belirli ölçüde kurulu olduğunu söyleseler de topluma ait hissetmemelerinin, önemsedikleri şeyleri bırakıp gitmeleri için yeterli bir neden olduğunu düşünmektedirler. Toplum tarafından yadırganmak ve onaylanmamak güven duygularını sarsmaktadır. Aidiyet ve güvende olmak ise insanların en temel psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarıdır.

Bulguların sonuçları iş ve yaşam tatmini bağlamında değerlendirilirse, öncelikle helikopter ebeveyn sahibi, özel ortaöğretim kurumlarından mezun Y kuşağı bireylerin ne iş yaşamından ne de kendi yaşamlarından tatmin olmadığı anlaşılmıştır. Aileleri tarafından övgü ve onayla yetiştirilen, sorunları aileleri tarafından çözülmesine alışık ve en iyi eğitim kurumlarında eğitim almış bu kişiler, alışık oldukları onaylanma halini iş yaşamında yaşayamamaktadırlar. Orada özel olduklarını hissettirecek bir durum oluşmamakta ve sıradanlaşmaktadırlar. Bu, bütün katılımcılar için olumsuz bir durum olmasa da hepsi, eğitim hayatının, kendini iş hayatına hazırlamadığını düşünmektedir. Yetişkin hayata geçmek onlar için zor bir süreç olmuştur. Aileleri onların her zaman belirli bir yaşam standardının üzerinde yaşamasını sağladığı için ve bunun devamı için yatırım yapmış olmalarından dolayı maaş ve pozisyonlarından memnun olmamaktadırlar. Ayrıca katı kurallarla yetişmemiş bu kişiler, iş yaşamındaki kurallara uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. İş yaşamına başlayıncaya kadar geçen süreçte biriktirdikleri kültürel sermayenin dönüştürülemez olması da kişilerde yabancılaşmaya sebep olmaktadır. Çünkü varlıklarını anlamlandırmak için bir iş ya da üretimin parçası olmak istemektedirler, ancak iş yaşamı ve toplumun bu bağlamda sunduğu hedefleri benimseyemedikleri anlaşılmaktadır. İş yaşamında karşılaşılan sorunların çözümünde ya da alternatif üretmek konusunda da kendilerini başarılı bulmamaktadırlar çünkü

ailelerinin onları yetiştirirken benimsedikleri davranış ve tutumlar problem çözme yetilerini geliştirmemiştir.

Kişilerin yaşama dair tatmin olmaları için gereken ön aşamalar içerisinde, aidiyet duyma ve güven vardır. Helikopter ebeveyn sahibi kişiler kendilerini buldukları ülke ve topluma ait hissetmemektedirler. Aidiyetlerinin yakın çevreleri ve aileleri ile sınırlı olduğunu söylemektedirler. İyi olma halinin gerekleri olan sosyal bütünleşme, sosyal kabul, sosyal katkı, sosyal gerçekleşme ve sosyal tutarlılıktan hiç biri bireylerin yaşamında yer bulmamaktadır. Çünkü toplumun bir parçası olduğunu, toplumda bir işlevleri olduğunu ve iyi niyetli kişilerle çevrili olduklarını hissetmemektedirler. Buna ek olarak yaşamda belirli bir yönleri olmadığı da ortaya çıkmaktadır. Hedef koyabilme ve o yönde ilerleyebilmek, kendini gerçekleştirmek için en önemli beceridir ancak helikopter ebeveyn sahibi bireyler hedeflerinin olmadığını düşünmektedirler. Toplumda bir işlevleri olmasını istiyor olmalarına rağmen bunun mümkün olduğuna inanmamaktadırlar. Hedeflerinin ve ellerinde bulunan ve aslında ellerinde bulunması için çok çaba sarf etmiş oldukları araçlarının birbirine uyumlu olmadığına inandıkları için anomik olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü kendi kimliklerini yaşamının, dışlanmak anlamına geldiğini düşünmektedirler. Fakat kendileri gibi davranmamak da onları kendi kimliklerinden ve hedeflerinden uzaklaştırmaktadır.

Araştırmada yer alan katılımcıların çoğu çocukluklarını mutlu olarak hatırlasalar da yetişkinliklerini ve şu anki yaşamlarını mutsuz olarak değerlendirmişlerdir. Bu bireylerin neredeyse hepsinin hayatında belirli bir dönem psikiyatrik ilaçlar kullandığı, kimisinin de hala kullanmakta olduğu çıkan sonuçlar arasındadır. Bu bağlamda, kişilerin ailelerinin onların yetişkinlik öncesi dönemlerde onlara sorunsuz bir yaşam sağlamış olduğu, ancak bu tutumun yetişkinlik yaşamına olumsuz etkisi olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Sonuç olarak, helikopter ailelerin akademik kaygıları çocuklarının eğitime katkı sağlamıştır ancak toplum geneli ile çocuklarının kültürel sermayesi arasında da fark oluşmasına sebep olmuştur. Ancak kendini gerçekleştirme ile uyum davranışı arasında olumsuz ilişki olduğu bulunan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda (Warehime, Routh ve Foulds, 1974), topluma tamamen uyum göstermemek kendini gerçekleştirmenin önünde bir engel değildir. Toplum ve birey arasındaki etkileşimin karşılıklı oluşu göz önünde bulundurularak bireylerin de toplumu değiştirme gücü yok sayılmamalıdır.

Bireyle toplumun uyumlu etkileşiminin önüne geçen helikopter ebeveynlerin akademik kaygılarından çok özerkliği desteklemeyen ve yaşam becerilerini geliştirmelerini engelleyen korumacı ve müdahaleci davranış ve tutumları olduğu düşünülmektedir. Özerklik destekleyici davranışlar, bireyin kişiliği ile uyumlu hedef koyma ve bu yönde ilerlemesini sağlayacaktır. Bu sayede bireyler kendi kimliklerine ve becerilerine güvenerek doğru seçimler yapmayı öğrenebileceklerdir.

Araştırmanın nitel bir çalışma olması ve kartopu deseni kullanılması sebebiyle ölçek kullanılmamıştır. Ulaşılan ve mülakat yapılan kişi sayısı sebebiyle de çıkan sonuçların tüm helikopter ebeveyn sahibi Y kuşaklarına genellenmesi uygun değildir. Helikopter ebeveyn çalışmalarının toplumumuzda yaygın olarak yapılmadığı göz önünde bulundurularak araştırmanın bir başlangıç niteliği taşıyacağı ve literatüre yeni bir kapı açarak katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Daha sonra yapılacak araştırmalarda ise dünya yazınında geliştirilmiş helikopter ebeveyn ölçeklerinin uyarlanarak kullanılmasının alana katkısının olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Haber Türk Sağlık: Anne Babalar Dikkat!* (2013, Ekim 8). Şubat 28, 2018 tarihinde Haber Türk Web Sitesi: <http://www.haberturk.com/saglik/haber/884022-anne-babalar-dikkat> adresinden alındı
- Adak, N. (2016). *Değişen Toplumda Değişen Aile*. Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Bako, M. (2016). The Leadership Style Preferences Of Academics From Different Generations: Baby Boomers, Generation X and Generation Z. İstanbul, Türkiye.
- Baumrind, D. (1966, Aralık). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviour. *Child Development*, 37(4), pp. 887-907.
- Baumrind, D. (1970, Aralık). Socialization and Instrumental Competence in Young Children. *Young Children*, 2(24), s. 104-119.
- Baumrind, D. (1971). Current Patterns of Parental Authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4(2).
- Baumrind, D. (2005). Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*.
- Baylar, A. (2016). *The Influence Of Parenting On Academic Achievement And Social Anxiety Among Turkish Adolescents With Mediating Effects Of Self-Esteem And Autonomy*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası/ Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Bernburg, J. G. (2002). Anomie, Social Change and Crime: A Theoretical Examination of Institutional-Anomie Theory. *The British Journal of Criminology*, 729-742.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar - Turmaks Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M., et al. (2009). *Sosyoloji*. İstanbul: Siyasal Basın Yayın Dağıtım.
- Bourdieu, P. (1985). The Social Space and Genesis of Groups. *Theory and Society*, 723-744.
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*, 14-25.
- Bourdieu, P. (1991). Second Lecture. The New Capital: Introduction to Japanese Reading of State Nobility. *Poetics Today*, 643-653.
- Bourdieu, P. (1996). *The State Nobility*. Cornwall: TJ Press.
- Bourdieu, P. (1998). *Homo Academicus*. California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2008). *The Social Structures of the Economy*. New Hampshire: Odyssey Press Inc.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J.-C. (2015). *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine ilişkin bir Teorinin İlkeleri*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2016). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bradley-Geist, J. C. ve Olson-Buchanan, J. B. (2014). Helicopter Parents: An examination of the Correlates of Over-Parenting of College Students. *Education + Training*, 56(4), 314-328.
- Çalışkan, A. (2016, Ekim 26). *Helikopter Ebeveynlerin 5 Özelliği*. Şubat 28, 2018 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.hurriyet.com.tr/helikopter-ebeveynlerin-5-ozelligi-36734224> adresinden alındı
- Dahl, M. (2011). The Minimal Group Paradigm: Theoretical Explanations and Empirical Findings. *European Review of Social Psychology*, 263-292.
- Daniels, M. (1982). The Development of the Concept of Self-actualization in the Writings of Abraham Maslow. *Current Psychology Review*, 61-76.

- Davis, K. (1995). Phenomenology: A New Way of Viewing Organizational Research. *JAC*, 15(1), 121-129.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1980). Self-Determination Theory: When Mind Meditates Behaviour. *The Journal of Mind and Behaviour*, 33-43.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behaviour. *Psychological Inquiry*, 227-268.
- Demir, E. K. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 15-25.
- Demir, N. Ö. (2008). *Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Diehl, M. (1990). The Minimal Group Paradigm: Theoretical Explanations and Empirical Findings. *European Review of Social Psychology*, 263-292.
- D'Souza, J. ve Gurin, M. (2016). The Universal Significance of Maslow's Concept of Self-Actualization. *The Humanistic Psychologist*, 210-214.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. İstanbul: Pozitif Yayınlar.
- Ellis, R. M. (2003). Relationship between parenting styles and children's motivational style: the development of learned helplessness. Kansas, Wichita, Amerika Birleşik Devletleri.
- Fulcher, J. ve Scott, J. (2007). *Sociology*. New York: Oxford University Press.
- G.Odenweller, K., Booth-Butterfield, M. & Weber, K. (2014). Investigating Helicopter Parenting, Family Environments and Relational Outcomes for Millenials. *Communicaiton Studies*, 407-425.
- Gagne, M. ve Deci, E. L. (2005). Self-Determination Theory and Work Motivation. *Journal of Organizational Behaviour*, 331-362.

- Garfield, E. (1987). The Anomie-Deviant Behaviour Connection: The Theories of Durkheim, Merton and Srole. *Current Contents*, 3-12.
- George, M. E. (2004). Relations Between Parenting Styles and the Social Status of School-Age Children with Their Peers. Florida, Amerika Birleşik Devletleri.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Goffman, E. (2004), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (çev. B. Cezar), İstanbul: Metis Yayınları.
- Goffman, E. (2016). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göka, E. (2006), *İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler*, Ankara: Aşına Kitaplar.
- Gratton, L. C. (1980). Analysis of Maslow's Need Hierarchy with Three Social Class Groups. *Social Indicators Research*, 463-476.
- Gursoy, D., Maier, T. A. ve Chi, C. G. (2008). Generational Differences: An Examination of Work Values and Generational Gaps in the Hospitality Workforce. *International Journal of Hospitality Management*, 448-458.
- H.Schiffirin, H., Liss, M., Miles-McLean, H., Geary, K. A., Erchul, M. J. ve Tashnerl, T. (2013). Helping or Hoovering? The Effects of Helicopter Parenting on College Students' Well-Being. *The Journal of Child and Family Studies*, 548-557.
- Hershatter, A. ve Epstein, M. (2010). Millenials and the World of Work: An Organization and Management Perspective. *Journal of Business and Psychology*, 211-223.
- Hogg, M. A. ve Ridgeway, C. L. (2003). Social Identity: Sociological and Social Psychological Perspectives. *Social Psychology Quarterly*, 97-100.
- Jill, B.-G. ve Julie, B. O. (2014). Helikopter Parents: An Examination of the Correlates of Over-Parenting of College Students. *Education + Training*, 314-328.
- Jin, B. ve Kim, J. (2017). Grit, Basic Needs Satisfaction, and Subjective Well-Being. *Journal of Individual Differences*, 29-35.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1972). *Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları: İzmir Lise Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun Değeri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). *İnsan Aile Kültürü*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Keyes, C. L. (1998). Social Well-Being. *Social Psychology Quarterly*, 121-140.
- Kohn, M. L. (1959). Social Class and the Exercise of Parental Authority. *American Sociological Review*, 352-366.
- Kongar, E. (1979). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kudat, A. (1977). "Aile ve Yeniden Üretim", Der: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç* (249-262). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990..
- Kurzman, C. ve Owens, L. (2002). The Sociology of Intellectuals. *Annual Review of Sociology*, 63-90.
- Kuzgun, Y. (1973). Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 57-70.
- Kwon, K.-A., Yoo, G. ve E.Bingham, G. (2015). Helicopter Parenting in Emerging Adulthood: Support or Barrier for Korean College Students' Psychological Adjustment? *Journal of Child and Family Studies*, 136-145.
- Lemoyne, T. ve Buchanan, T. (2011, Haziran 9). Does "Hovering" Matter? Helicopter Parenting and Its Effect on Well-Being. *Sociological Spectrum*, 399-418.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row Publishers.
- Meier, D. L. ve Bell, W. (1959). Anomia, Differential Access to the Achievement of Life Goals. *American Sociology Review*, 189-202.
- Mills, C. W. (2016). *Sosyolojik Tahayyül*. (Ö. Küçük, Çev.) İstanbul: Hil Yayın.

- Morrow, V. (2001). Young People's Explanations and Experiences of Social Exclusion: Retrieving Bourdieu's Concept of Social Capital. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 37-63.
- Myers, K. K. ve Sadaghiani, K. (2010). Millenials in the Workplace: A Communication Perspective on Millenials' Organizational Relationships and Performance. *Journal of Business and Psychology*, 225-238.
- Nash, R. (1990). Bourdieu on Education ans Social and Cultural reproduction. *British Journal of Sociology of Education*, 431-447.
- Near, J. P. (1984). Relationships between Job Satisfaction and Life Satisfaction: Test of a Causal Method. *Social Indicators Research*, 351-367.
- Nielsen, K. (1973). Alienation and Self-realization. *Philosophy*, 21-33.
- Odenweller, K. G., Booth-Butterfield, M. ve Weber, K. (2014). Investigating Helicopter Parenting, Family Environments, and Relational Outcomes for Millenials. *Communication Studies*, 407-425.
- OECD. (tarih yok). *OECD Fertility Rates*. Şubat 28, 2018 tarihinde OECD Data: <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm#indicator-chart> adresinden alındı
- Oğlak, S. (2017). Yaşlı Bakımında Görünmeyen İşgücü: Aile Bakımı ve Ekonomik Değeri. *İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 73-87.
- Oktik, N. Ve Reşitoğlu, H. Ü. (2018). *Aileyi Anlamak*. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Olsen, M. E. (1965). Alienation and Political Opinions. *The Public Opinion Quarterly*, 200-212.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Raffel, S. (1999). Revisiting Role Theory: Roles and the Problem of the Self. *Sociological Research Online*.

- Reed, K., Duncan, J. M., Lucier-Greer, M. ve Fixelle, C. (2016). Helicopter Parenting and Emerging Adult Self-Efficacy: Implications for Mental and Physical Health. *Journal of Child and Family Studies*, 25(10), 3136–3149.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Ankara: De Ki Basın Yayım .
- Ryff, C. D. (1989). Happiness Is Everything, or Is it? Exploration on the Meanings of Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1069-1081.
- Scheff, t. (2011). Parts and Wholes: Goffman and Cooley. *Sociological Forum*, 694-704.
- Schiffirin, H. H., Liss, M., Miles-Mclean, H., Geary, K. A., Erchull, M. J. ve Tashner, T. (2014). Helping or Hovering? The Effects of Helicopter Parenting on College Students' Well-Being. *Journal of Child and Family Studies*, 548-557.
- Sheldon, K. M. ve Prentice, M. (2017). Self-Determination Theory as a Foundation for Personality Researchers. *Journal of Personality*.
- Smith, G. (2011). Erving Goffman. G. Smith içinde, *The Wiley-Blackwell Companion to Major Social Theorists: Classical Social Theorists, Volume I* (s. 126-154). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Smola, K. W. ve D.Sutton, C. (2002). Generational Differences: Revisiting Generational Work Values for the New Millennium. *Journal of Organizational Behaviour*, 363-382.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., ve Mounts, N. S. (1994). Over-Time Changes in Adjustment and Competence among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families . *Child Development*, 754-770.
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative Analysis For Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Swarty, D. L. (2008). Bringing Bourdieu's Master Concepts into Organizational Analysis. *Theory and Society*, 45-52.
- Szreter, S. (1993). The Idea of Demographic Transition and the Study of Fertility Change: A Critical Intellectual History. *Population and Development Review*, 659-701.
- Şahinkaya, R. (1960). "Türk Aileleri Hangi Yönlerden Birbirlerinden Farklılıklar Gösterirler." *Der: B. Dikeçligil, & A. Çiğdem içinde, Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç (37-41)*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Tajfel, H. (1981). Cognitive Aspects of Prejudice. H. Tajfel içinde, *Human Social Groups and Social Categories* (s. 276-293). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Reviews of Psychology*, 1-41.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour. *Key Readings in Social Psychology. Political Psychology: Key Readings* (s. 276-293). içinde New York: US: Psychology Press.
- Taormina, R. J. ve Gao, J. H. (2013). Maslow and the Motivational Hierarchy: Measuring Satisfaction of the Needs. *The American Journal of Psychology*, 155-177.
- Tezcan, M. (1979). "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış" *Der: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem içinde, Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç (127-135)*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Tezcan, M. (1982). "Toplumsal Değişme ve Yaşlılık", *Der: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem içinde, Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme (337-344)*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.

- Tolan, B. (1990). "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru... Dünyada ve Türkiye'de Aile Yapısının Evrimi", Der: B. Dikeçligil, & A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme* (493-505). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Tonnesvang, J. (2006). The Structure of Self Realisation. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 51-77.
- Trevino, A. J. (2012). The Stratification Trilogy. A. J. Trevino içinde, *The Social Thought of C. Wright Mills* (s. 61-104). Thousand Oaks: SAGE Publications .
- TUİK. (2012). *İstatistik Göstergeler: 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TUİK. (2013). *Türkiye 'de toplam doğurganlığın değişimi ve projeksiyon senaryoları*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı.
- Ülken, H. Z. (1943). "Aile", Der: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç* (27-32). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Vallerand, R. J. (2000). Deci and Ryan's Self-Determination Theory: A View from the Hierarchical Model of Intrinsic and Extrinsic Motivation. *Psychological Inquiry*, 312-318.
- Vergin, N. (1987). "Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile", Der: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme* (309-320). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. 1990.
- Vinson, K. E. (2013). Hovering Too Close: The Ramifications of Helicopter Parenting. *Georgia State University Law Review*, 29(2), 424.
- Warehime, R. G., Routh, D. K. ve Foulds, M. (1974). Knowledge about Self-actualization and the Presentation of Self as Self-actualized. *Journal of Psychology and Social Psychology*, 155-162.
- Weber, J. (2015). Discoverin Millenials' Personal Value Orientation: A Comparison to Two Managerial Populations. *Journal of Business Ethics*.

- Wright, S. L. ve M.Perrone, K. (2010). An Examination of the Role of Attachment and Efficacy in Life Satisfaction. *The Counseling Psychologist*, 796-823.
- Yasa, İ. (1973). “Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı”, Der: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç* (43-74). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. 1990.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurtyeri, A. (2011). *Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Annelerin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı.
- Zavattaro, S. M. (2013). Expanding Goffman's Theater Metaphor to an Identity-Based View of Place Branding. *Administrative Theory and Praxis*, 510-528.

EK-1. GÖRÜŞME SORULARI

Demografik sorular

1. Yaşınız?
2. Eğitim durumunuz?
3. Hangi liseden mezunsunuz?
4. Hangi üniversitenin hangi bölümünden mezunsunuz Birden fazla üniversiteye başladınız ve/veya bitirdiyseniz belirtiniz?
5. Medeni durumunuz nedir?
6. Ailenizle mi yaşıyorsunuz ayrı mı? Hanede kaç kişi yaşıyor?
7. Ebeveynlerinizin gelir düzeyi nedir? Alt, Orta-alt, Orta, Orta-üst, üst?
8. Hobileriniz nelerdir? Bu konuda eğitimler, kurslar aldınız mı?
9. Hiç yurt dışında bulundunuz mu? Açıklayınız? (sıklık, uzunluk, amaç)

Ebeveyn özellikleri

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinizde aileleriniz tarafından onaylanır ve övülür müydünüz?

Anne babanızla iletişim nasıldır? Arkadaş gibi mi? Otoriter mi?

Aileniz başarılı olduğunuzu düşünüyor mu?

Mutlu bir çocukluk geçirdiniz mi?

Ailenizle genellikle aynı fikirde olur musunuz?

Hayatta karşılaştığınız zorlukları aşmada ailenizin yardımı olur mu?

Eğitim

Ödevlerinizi ailenizin yaptığı oldu mu?

Okula sık sık gelip gider öğretmenlerle görüşürler miydi?

Okul kuralları/ eğitim sistemi konusunda ne düşünüyorsunuz? Sisteme kolay uyum sağladınız mı?

Okuduğunuz okullar neye göre seçildi?

Okulda derslere katılımınız yüksek miydi yoksa sessiz bir öğrenci miydiniz?

Okuduğunuz bölümü seçme nedenleriniz nelerdi?

Üniversiteyi kaç senede bitirdiniz?

Okul hayatında ne tip zorluklarla karşılaştınız? Bunların çözümünde ailenizin size yardımcı oldu mu? Nasıl?

Ailenizin almanızı istediği eğitimler oldu mu?

Kariyer seçiminizde ailenizin rolü nedir?

Eğitiminize müdahil oldular mı?

Sizin güvende olduğunuzdan çok endişelenirler miydi? Bu nedenle kısıtlamalar yaşadınız mı?

Aidiyet

Kendinizi yaşadığınız ülkeye ait hissediyor musunuz? Nasıl?

Yurt dışında yaşamak ister miydiniz? Neden?

Eşe / sevgiliye ne kadar bağlı hissedersiniz?

Arkadaş grubunuzu tarif eder misiniz?

Kendinizi bu gruba ne kadar ait hissediyorsunuz?

İş yaşamı

Çalışıyorsa:

İş yerinizi hangi kriterlere dikkat ederek göre seçtiniz?

Çalışma amaç ve motivasyonunuz nedir?

İş yerinde mutlu musunuz?

İşe başlamanızda faydası olan becerileriniz nelerdir?

İşe girmenizde ailenizin ya da sizin sosyal çevrenizin bir etkisi oldu mu?

Hobilerinizin herhangi birisinin maddi getirisi var mı/ iş girmenizde etkisi oldu mu?

İşverenler ya da üstlerinizin yeterli yönlendirme yaptığını düşünüyor musunuz?

İş hayatında yaşadığınız sorunları kolaylıkla çözebiliyor musunuz? Ailenizin yardımı oluyor mu?

İş arkadaşları ve işverenlerle iletişiminiz nasıl?

İş yerinde bireysel çalışmayı mı yoksa takım çalışmalarını mı tercih ediyorsunuz?

Sosyal medyayı aktif kullanıyor musunuz?

İş hayatında teknolojiyi aktif kullanıyor musunuz?

Kariyerinizin ilerlediği yönden memnun musunuz?

Bir kuruma bağlılık duyar mısınız? Kuruma bağlılık size ne ifade ediyor?

Gönüllü olarak çalıştınız mı ya da çalışıyor musunuz? Açıklayınız?

Çalışmıyorsa:

Daha önce çalıştınız mı?

Şu an çalışmama nedenleriniz nelerdir?

Yaşam becerisi ve özgüven

Karşınıza çıkan problemleri çözme konusunda başarılı olduğunuzu düşünür müsünüz?

Sorunlar karşısında nasıl tepki verirsiniz? (geri çekme, mücadele etme)

Hayatta kendiniz gibi davranabildiğinizi hissediyor musunuz?

Kendinize koyduğunuz uzun vadeli veya kısa vadeli hedefler var mı?

Yurt dışında yaşamayı / çalışmayı düşündünüz mü?

Kendinizi topluma ait hissediyor musunuz?

Hobileriniz, iş dışında yapması sevdiğiniz şeyler nelerdir?

Sorumluluk alma

Yaşadığınız evdeki görev ve sorumluluklarınız neler?

Ailenize karşı sorumluluklarınız var mı?

Ülkenize karşı sorumluluklarınız var mı?

Evcil hayvan besliyor musunuz? Beslemeyi düşünüyor musunuz?

Gelecekte çocuk sahibi olmayı düşünüyor musunuz?

Ailenizin yaşlılıkta sizden beklentisi var mı?

Etik değer ve tüketim kalıpları

Tüketiminiz konusunda dikkat ettiğiniz şeyler var mı?

Popüler tüketim kalıpları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Popüler tüketim nesnelere ne kadar tüketiyorsunuz?

Tercih ettiğiniz veya etmediğiniz firmalar var mı, neye göre seçiyorsunuz?

Okulda veya işte zorbalık yaptınız mı ya da zorbalığa maruz kaldınız mı?

Başarılı olmak için kopya çekmek konusunda ne düşünüyorsunuz? Aileniz sizce ne düşünüyor?

İletişim becerileri

Arkadaşlarınızla, ailenizle yüz yüze iletişimi mi tercih edersiniz?

Bayramlarda akrabalarla görüşür müsünüz?

Sosyal hayat

İlişkilerinizde sabırlı mısınız?

Hangi sıklıkla dışarı çıkarsınız?

EK-2. ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 27.04.2018 09:47
Sayı: 35853172-755.02.06-
E.00000018218

Sayı : 35853172-755.02.06
Konu : Etik Komisyonu Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 09.04.2018 tarih ve 3237 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Çisil OKANT**'ın Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Özcan DEMİR'in danışmanlığında yürüttüğü "**Helikopter Ebeveyn Sahibi Y Kuşağının İş ve Yaşam Tatmini Üzerine Sosyolojik Bir Analiz**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 17 Nisan 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

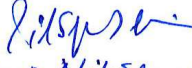
e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Belgenin elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden a5872a54-eeae-499f-9b5e-353da5bedf09 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr

EK-3. TEZ ORJİNALLİK RAPOR

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: <u>22/6/2018</u></p> <p>Tez Başlığı : Helikopter Ebeveyn Sahibi Y kuşağının, İş ve Yaşam Tatmini Üzerine Sosyolojik Bir Analiz</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 169 sayfalık kısmına ilişkin <u>22.06/2018</u> tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza <u>22.06.2018</u> </p> <p>Adı Soyadı: Çisil Okant Yaşın Öğrenci No: N09128482 Anabilim Dalı: Sosyoloji Anabilim Dalı Programı: Sosyoloji Yüksek Lisans Programı</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> <u>Dr. Öğr. Öğr. Nilüfer Özcan Demir</u> (Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>

